

**А.А.АКИЛОВ, Ш.Ш.РИЗАЕВ,
Ф.Х.БАЛТАХОДЖАЕВ, Қ.А.КАРИМОВА**

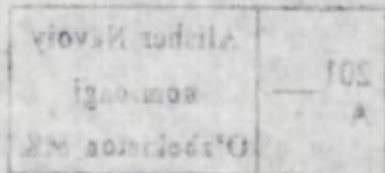
ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ҚОИДАЛАРИГА СУРАТЛИ ШАРҲЛАР ВА ТЕСТЛАР

(Ўқув-услубий қўлланма)

МАЖБУРИЙ НУСXA
" ___ " _____ 20 __yil.

Тошкент – 2013

УЎК: 629 (075)

КБК: 39.808

И-59

Йўл ҳаракати қондалари

Йўл ҳаракати қондаларига суратли шарҳлар ва гестлар: ўқув-услубий қўлланма /
Нашрга тайёрловчилар К. Каримова, А.А.Акилов, Ш.Ш.Ризаев, Ф.Х.Балтаходжаев —
Тошкент: Yurist-media markazi, 2013. - 160 бет.

ISBN 978-9943-4127-0-5

УЎК: 629 (075)

КБК: 39.808

Тузувчи муаллифлар:

Қумрихон КАРИМОВА, «Avtohamroh» журнали Бош муҳаррири,
филология фанлари номзоди

Акмал АКИЛОВ, ЎзР ИИВ Академияси «Йўл-транспорт ҳаракати
хавфсизлигини ташкил этиш» кафедраси бошлиғи, полковник

Шухрат РИЗАЕВ, ЎзР ИИВ Академияси «Йўл-транспорт ҳаракати
хавфсизлигини ташкил этиш» кафедраси ўқитувчиси, подполковник

Фаррух БАЛТАХОДЖАЕВ, Тошкент вилояти тиббиёт бўлими поликлиникаси
бошлиғи, подполковник

Тақризчи ва масъул муҳаррир:

Олимжон ЎСАРОВ, ЎзР Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси депутати

Мазкур қўлланма йўл ҳаракати қондаларини чуқурроқ ўрганиш, транспорт
ҳодисаларининг олдини олиш, йўллардаги ноҳушликларни бартараф этишда ҳайдовчиларга
тўғри йўл кўрсатиш максалида яратилган бўлиб, йўл ҳаракати катнашчиларининг хавф-
сизлигини таъминлашга ёрдам беради.

Қўлланма тингловчилар, ҳайдовчилар, пиёдалар, ҳайдовчилик гувоҳномаси олиш учун
номзодларга ва кизикувчилар кенг оmmasига мўлжалланган.

Ушбу нашрга доир барча ҳуқуқлар химоя қилинади, суратлар ва шарҳлар
«АВТОҲАМРОҲ» журнали таҳририятига тегишлидир. Ундаги расмларни
«АВТОҲАМРОҲ» таҳририяти розилигисиз ўзга усудда чоп этиш ва кўпайтириш
тақиқланади.

ISBN 978-9943-4127-0-5

*10 42276
391*

Alisher Navoiy

nomidagi

O'zbekiston MK

2014/16

А

1312

© «Yurist-media markazi» нашриёти, 2013 йил

© «Avtohamroh» журнали

СЎЗ БОШИ

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш – давлат органлари, жамоатчилик ташкилотлари, ўқув муассасалари, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат корхоналари зиммасидаги энг долзарб вазифалардан бири бўлиб, 2013 йил 10 апрель куни Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги «Йўл ҳаракати хавфсизлиги тўғрисида»ги Қонуни кучга кирди.

Ушбу Қонуннинг мақсади йўл ҳаракати хавфсизлиги соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан иборат.

Ушбу Қонуннинг асосий вазифалари фуқаролар ҳаёти ва соғлиғи муҳофаза этилишини, уларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонуний манфаатлари, юридик ва жисмоний шахсларнинг мулки, шунингдек атроф муҳит химоя қилинишини таъминлашдан иборатдир.

Фаолияти транспорт воситаларидан фойдаланиш билан боғлиқ бўлган юридик шахсларнинг ходимларини ўқитиш, мазкур ходимлар малакасини ошириш, уларга йўл-йўриқ кўрсатиш ва уларнинг билимларини текшириш бўйича меъёрлар белгиланди.

Янги таҳрирдаги Қонунда йўл ҳаракати хавфсизлигини тиббий жиҳатдан таъминлашга алоҳида эътибор қаратилган бўлиб, йўл-транспорт ҳодисаларида жабрланган шахсларга кўрсатиладиган тиббий ёрдам йўл-транспорт ҳодисаси содир бўлган жойнинг ўзида тиббиёт ходимлари етиб келгунига қадар, шунингдек йўл-транспорт ҳодисаси содир бўлган жойнинг ўзида, даволаш-профилактика муассасасига олиб борилаётганда ва даволаш-профилактика муассасасида малакали тиббий ёрдам кўрсатишдан иборатлиги белгилаб қўйилди.

Ушбу Қонунда ҳайдовчиларни тайёрлашга доир талаблар белгиланди. Уларга мувофиқ, транспорт воситаларини бошқариш ҳуқуқини олиш учун малака имтиҳонларини топширишга тегишли тоифадаги ҳайдовчилар тайёрлашнинг ўқув режалари ва дастурларида назарда тутилган ҳажмда тегишли тайёргарликдан ўтган шахслар қўйилади, тегишли тоифалардаги ҳайдовчиларни тайёрлашнинг ягона дастурлари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда тасдиқланади.

Ушбу Қонунда қуйидаги асосий тушунчаларга янгича таъриф берилди:

йўл – транспорт воситаларининг ҳаракатланиши учун қурилган ёки мослаштирилган ва фойдаланиладиган ер полосаси ёхуд сунъий иншоот юзаси. Йўл автомобиль йўлларини, шаҳар электр транспорти йўлларини ва йўлкаларни ўз ичига олади;

йўл ҳаракати қатнашчиси – йўл ҳаракати жараёнида транспорт воситасининг ҳайдовчиси, йўловчиси ёки пиёда сифатида бевосита иштирок этаётган шахс;

йўл ҳаракати хавфсизлиги – йўл ҳаракати қатнашчиларининг йўл-транспорт ҳодисалари ва уларнинг оқибатларидан ҳимояланганлик даражасини ақс эттирувчи йўл ҳаракати ҳолати;

йўл-транспорт ҳодисаси – транспорт воситасининг йўлда ҳаракатланиши жараёнида рўй берган, фуқароларнинг ҳалок бўлишига ёки соғлиғига зарар етишига, транспорт воситалари, иншоотлар, юкларнинг шикастланишига ёхуд бошқа моддий зарар етишига сабаб бўлган ҳодиса;

йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш – йўл-транспорт ҳодисалари юзага келиши сабабларининг олдини олишга, бундай ҳодисалар оқибатларининг оғирлигини камайтиришга қаратилган фаолият;

транспорт воситасининг эгаси – транспорт воситасига мулк ҳуқуқи ёки бошқа ашёвий ҳуқуқлар асосида эгаллик қилувчи юридик ёки жисмоний шахс.

Бундан ташқари янги таҳрирдаги Қонун билан **йўл ҳаракатини ташкил этиш** ибораси фойдаланишга киритилди, унинг таърифи қуйидагича – йўлларда ҳаракатни бошқариш бўйича ҳуқуқий, ташкилий-техникавий тадбирлар ва бошқарув ҳаракатлари мажмуи.

Ушбу қўлланма йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашни ўз бурчи деб билган ва ҳайдовчи, пиёда ёки йўловчи сифатида йўл ҳаракати иштирокчиси бўлган ҳар бир юртдошимиз учун фойдали маълумотлар мажмуидир.

Қўлланмани яратишда иштирок этган мутахассислар барчангизга йўлларда ҳаракатланишнинг юқори даражадаги маданиятини шакллантиришингизда муваффақиятлар тилайдилар.

1. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1.1. Ушбу йўл ҳаракати қоидалари (кейинги ўринларда Қоидалар деб аталади) республика ҳудудидаги йўлларда ҳаракатланишнинг ягона тартибини белгилайди.

1.2. Ўзбекистон Республикаси йўлларида транспорт воситаларининг ўнг тарафлама ҳаракатланиш тартиби белгиланган.

1.3. Йўл ҳаракати қатнашчилари Ўзбекистон Республикасининг «Йўл ҳаракати хавфсизлиги тўғрисида»ги қонунини, ушбу Қоидаларни ва унда келтирилган светофор ишоралари, йўл белгилари (1-илова), қатнов қисмидаги чизиклар (2-илова)нинг ўзларига тегишли бўлган талабларини билишлари, уларга амал қилишлари, шунингдек, ўзларига берилган ҳуқуқ доирасида йўлларда ҳаракатни бошқараётган тартибга солувчиларнинг кўрсатмаларини сўзсиз бажаришлари шарт.

1.4. Йўл ҳаракати қатнашчилари ҳаракатланиш вақтида бошқа қатнашчиларнинг ҳаракатланишига хавф туғдирмасликлари керак. Вақолати бўлмаган жисмоний ва юридик шахсларнинг йўл қопламасини бузиши ёки ифлослантириши, йўл белгиларини, светофорлар ва ҳаракатланишни ташкил этишнинг бошқа техник воситаларини ўзбошимчалик билан олиб ташлаш, ўрнатиш, тўсиб қўйиш, шикастлантириш, йўлларда ҳаракатланишга тўсқинлик қилувчи нарсаларни қолдиришлари тақиқланади.

Ҳаракатга тўсқинлик туғдирган шахс уни тезда бартараф қилиш учун имконияти даражасида барча чораларни кўриши, агар бунинг иложи бўлмаса, ўзида бўлган барча воситалар билан хавф-хатар ҳақида ҳаракат қатнашчиларини огоҳлантириши ва милицияга хабар бериши шарт.

1.5. Мазкур қоидаларни бузган шахслар Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонун ҳужжатларига биноан жавобгарликка тортиладилар.

2. ҚОИДАЛАРДА ҚЎЛЛАНИЛГАН АСОСИЙ ТУШУНЧА ВА АТАМАЛАР

Автомагистраль – транспорт воситаларининг юқори тезлик ва хавфсиз ҳаракатланишини таъминловчи йўл бўлиб, 5.1* (яшил рангдаги) белги билан белгиланади. Автомагистралдаги барча белгилар яшил рангда бўлади.

Ажратувчи бўлак – йўлнинг ёнма-ён жойлашган қарама-қарши қатнов қисмларини ажратувчи, рельсиз транспорт воситалари ва пиёдаларнинг ҳаракатланиши ёки тўхташи учун мўлжалланмаган алоҳида қисми.

* Бу ёрои йўл белгилари рақами 1-Иловага мувофиқ келтирилган.

Ажратувчи бўлак доимо қатнов қисмидан баланд бўлган қурилма бўлиб, чеккаси тош (бетон) ҳошия билан чегараланади. Ажратувчи булакни кўкаламзорлаштирили ёки унда трамвай изларини ўрнатили тез-тез учраб туради. Ажратувчи бўлакка жойлаштирилган трамвай изидан (йўлидан) ҳаракатланиши тақиқланади. Қарама-қарши қатнов қисмларини ажратувчи қушалоқ ётиқ чизиқ (1.3) ажратувчи бўлак ҳисобланмайди

Арава – от (ёки бошқа ҳайвонлар)га қўшиб тортиладиган ёки одам мушак кучи билан (итариб) ҳаракатга келтириладиган юргизгичсиз (двигателсиз), юк ташишга мўлжалланган қурилма.

Асосий йўл – тупрокли йўлга нисбатан қаттиқ қопламали (асфальт, цемент бетонли, тош ётқизилган ва шунга ўхшашлар), кесишаётган ёки туташган йўлга нисбатан 2.1, 2.3.1, 2.3.2, 2.3.3 ёки 5.1 белгиларига эга йўл ёхуд ёндош ҳудуддан чиқадиган йўлга нисбатан ҳар қандай йўл. Иккинчи даражали йўлнинг бевосита чорраҳага туташ қисмининг қопламали бўлиши унга асосий йўл макomini бермайди.

Аҳоли яшайдиган жой – кириш ва чиқиш йўллари 5.22 – 5.25 белгилари билан белгиланган ҳудуд.

5.22–5.23 белгилари оралигидаги ҳудудда ҳаракатланиши қоидаларининг аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиши тартибини белгиловчи талабларига амал қилинади.

5.24–5.25 белгилари оралигида аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиши тартибини белгиловчи талабларга амал қилинмайди, балки юқори тезлик йўл ҳаракати қоидалари билан белгиланади.

Белгиланган йўналишли транспорт воситаси – белгиланган йўналиши ва бекатлари бўлган, йўловчи ташиш учун мўлжалланган умумий фойдаланишдаги транспорт воситалари (троллейбус, автобус, трамвай, йўналишли такси).

Велосипед – одам кучи билан ҳаракатлантириладиган икки ёки ундан ортиқ ғилдиракли транспорт воситаси (ногиронлар арачасидан ташқари).

Етарли кўринмаслик – ёмғир, қор ёғиши, туман тушиши ва шунга ўхшаш шароитларда, шунингдек, куннинг ғира-шира вақтида йўлнинг кўриниш масофаси 300 метрдан кам бўлиши.

Ёндош ҳудуд – бевосита йўлга туташган ва транспорт воситалари ўтиб кетиши учун мўлжалланмаган ҳудуд (ҳовлилар, турар жой даҳалари, автомобилларнинг тўхтаб туриш жойлари, ёнилғи қуйиш тармоқлари, корхона ва х.к.) (Е).

Имтиёз – мўлжалланган йўналишда бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларига нисбатан олдин ҳаракатланиш ҳукуки (С).

Йўл – транспорт воситаларининг ҳаракатланиши учун қурилган ёки мослаштирилган ва фойдаланиладиган ер полосаси ёхуд сунъий иншоот юзаси. Йўл автомобиль йўлларини, шаҳар электр транспорти йўлларини ва йўлқаларни ўз ичига олади;

Йўл беринг – йўл ҳаракати қатнашчисига нисбатан имтиёзи бўлган бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларининг ҳаракат йўналишини ёки тезлигини ўзгартиришга мажбур этиши мумкин бўлган ҳолларда ҳаракатни давом эттирмаслигини ёки бошламаслигини, бирор-бир манёвр бажариши мумкин эмаслигини билдирувчи талаб. Ҳайдовчи йўл бериши учун ўзи бошқараётган транспорт воситасини секинлатиши ёки тўлиқ тўхтатиши лозим (Ш).

Йўловчи – транспорт воситасидаги (ҳайдовчидан ташқари) шахс.

Йўл-транспорт ҳодисаси – транспорт воситасининг йўлда ҳаракатланиши жараёнида рўй берган, фуқароларнинг ҳалок бўлишига ёки соғлиғига зарар етишига, транспорт воситалари, иншоотлар, юкларнинг шикастланишига ёхуд бошқа моддий зарар етишига сабаб бўлган ҳодиса;

Махсус транспорт воситаларининг (автогидроқўтаргич, автокран кабилар) ишчи ҳолатида содир бўлган ҳодиса йўлнинг транспорт ҳодисаси ҳисобланмайди, балки техник хавфсизликка риоя қилмаслик ҳисобланади.

Йўл ҳаракати – одамлар ва юкларнинг транспорт воситалари ёрдамида ёки бундай воситаларсиз йўлларда ҳаракатланиши жараёнида юзага келувчи муносабатлар мажмуи.

Йўл ҳаракатини ташкил этиш – йўлларда ҳаракатни бошқариш бўйича ҳукукий, ташкилий-техникавий тадбирлар ва бошқарув ҳаракатлари мажмуи.

Йўл ҳаракати хавфсизлиги – йўл ҳаракати қатнашчиларининг йўл-транспорт ҳодисалари ва уларнинг оқибатларидан ҳимояланганлик даражасини акс эттирувчи йўл ҳаракати ҳолати.

Йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш – йўл-транспорт ҳодисалари юзага келиши сабабларининг олдини олишга, бундай ҳодисалар оқибатларининг оғирлигини камайтиришга қаратилган фаолият;

Йўл ҳаракати қатнашчиси – йўл ҳаракати жараёнида транспорт воситасининг ҳайдовчиси, йўловчиси ёки пиёда сифатида бевосита иштирок этаётган шахс;

Мажбурий тўхташ – техник нуқсон, ташилаётган юк, ҳайдовчи, йўловчининг ҳолати, йўлдаги бирор тўсик туфайли хавф туғилганда ёки об-ҳаво шароитига боғлиқ ҳолда транспорт воситаси ҳаракатланишининг тўхтатилиши.

Механик транспорт воситаси – юргизгич (двигатель) билан ҳаракатга келтириладиган транспорт воситаси (мопеддан ташқари). Бу атама барча трактор ва ўзиюрар мосламаларга ҳам тааллуқлидир.

Мопед – иш ҳажми 50 сантиметр кубгача бўлган ва юргизгич (двигатель) билан ҳаракатга келтириладиган, энг юқори тезлиги соатига 50 километрдан ошмайдиган икки ёки уч гилдиракли транспорт воситаси.

Осма юргизгичли велосипедлар ва юқоридаги таърифга мос келадиган бошқа транспорт воситалари ҳам мопедларга тенглаштирилади.

Мотоцикл – кажавали ёки кажавасиз икки гилдиракли механик транспорт воситаси.

Юксиз вазни 400 килограммдан ошмайдиган уч гилдиракли механик транспорт воситалари ҳам мотоциклларга тенглаштирилади.

Огоҳлантирувчи ишоралар – фалокатли ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида, ҳаракатланиш йўналишини ўзгартиришда қўлланиладиган ишоралар.

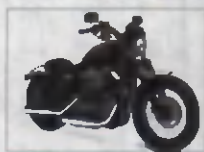
Пиёда – йўл-транспорт воситасидан ташқарида бўлган ва иш билан банд бўлмаган шахс. Велосипед, мопед, мотоцикл ва чана етаклаган, аравача, болалар ҳамда ногиронлар аравачасини тортиб кетаётган, ногиронларнинг юргизгичсиз аравасида ҳаракатланаётган шахслар ҳам пиёда ҳисобланадилар.

Пиёдалар ўтиш жойи – йўлнинг транспорт қатнови қисмини пиёдалар кесиби ўтиши учун мўлжалланган, 5.16.1, 5.16.2 белгилари ва 1.14.1–1.14.3 чизиклар билан ажратилган қисми.

Чизиклар бўлмаса пиёдалар ўтиш жойининг кенглиги 5.16.1 ва 5.16.2 белгилари орасидаги масофа билан аниқланади.

Пиёдалар йўлкаси – йўлнинг пиёдалар ҳаракатланиши учун мўлжалланган ва транспорт воситалари ҳаракати тақиқланган қисми.

Пиёдалар йўлкаси, тротуардан фарқли ўлароқ, йўлга туташ ёки йўл ёқасида эмас, балки йўл билан бирор-бир манзил оралигини туташтириб,

4.6 белгиси билан белгиланади. Баъзан пиёдалар йўлкаси икки йўлни туташтириши мумкин.

Пиёдаларнинг ташкилий жамланмаси – йўл ҳаракати коидаларининг 5.2 банди талабларига мувофиқ, йўлда бир йўналишда, биргаликда ҳаракатланаётган одамлар гуруҳи.

Реверсив ҳаракат – йўл қатнов қисмининг махсус ажратилган, 5.35–5.37 йўл белгилари, 1.9 чизиклар билан белгиланган ёки устида реверсив светофор ўрнатилган бўлагида ҳаракат йўналишининг карама-қарши томонга ўзгариши.

Рухсат этилган тўла вазн – аслаҳаланган транспорт воситасининг юки, ҳайдовчи ва йўловчилари билан бирга, ишлаб чиқарувчи корхона томонидан белгиланган энг юқори вазни (миқдори).

Бир таркибда ҳаракатланаётган (тиркама ва ҳ.к.) транспорт воситаларининг рухсат этилган тўла вазнига шу таркибга кирувчи транспорт воситаларининг рухсат этилган тўла вазнлари йиғиндиси киради. *Тўла вазн ўзгармас сон бўлиб, транспорт воситасининг юкланганлигига, юкнинг кўп-камлигига боғлиқ эмас.*

Ҳақиқий вазн транспорт воситасининг юкланганлиги ва юкнинг хусусиятига боғлиқ.

Тартибга солувчи – тегишли гувоҳномаси ва белгиси (махсус кийими ёки таниқлик белгилари: қўл боғичи, жезл, қизил ишорали ёруғлик қайтаргич ёки ёруғлик қайтаргичсиз гардиш, қизил чирок ёки байроқча) бўлган милиция, ҳарбий автоназорат ходими, йўлдан фойдаланиш идораларининг хизматчиси, темир йўл кесишмаси ва сол кечувлари (паром) навбатчиси, жамоатчи автоназоратчи ҳамда милициянинг штатдан ташқари ходими.

Темир йўл кесишмаси – йўлнинг темир йўл билан бир сатҳда кесишган жойи.

Транспорт воситаси – одамларни, юкларни ташишга ёки махсус ишларни бажаришга мўлжалланган қурилма.

Транспорт воситасининг эгаси – транспорт воситасига мулк ҳуқуқи ёки бошқа ашёвий ҳуқуқлар асоида эгалик қилувчи юридик ёки жисмоний шахс.

Транспорт воситаларининг ташкилий жамланмаси – бевосита бир-бирининг кетидан битта ҳаракатланиш бўлагида фараларини доимий ёки келаятган, олдида ялт-ялт этувчи кўк рангли ёки кўк ва қизил рангли чирок маёкчаси ёқилган транспорт восит

таси кузатиб бораётган уч ва ундан ортик механик транспорт воситалари гурухи.

Тротуар – йўлнинг катнов қисмига туташган ёки ундан майсазор, арик, махсус тўсиқлар билан ажратилган ва пиёдаларнинг ҳаракатланиши учун мўлжалланган қисми.

Тиркама – механик транспорт воситаси таркибида ҳаракатланишга мўлжалланган, юргизгич билан жиҳозланмаган транспорт воситаси (Т).

Бу атама ярим тиркама (Ф) ва узайтириладиган тиркамаларга ҳам тааллуқлидир (У).

Тўхташ – транспорт воситасининг ҳаракатини 10 дақиқадан кам вақтга тўхтатиш (ҳаракатсиз ҳолатга келтириш).

Тўхтаб туриш – транспорт воситасининг ҳаракатини йўловчиларни чиқариш ёки тушириш, юк ортиш ёки тушириш билан боғлиқ бўлмаган вазиятларда 10 дақиқадан кўпроқ вақтга атайин тўхтатиш.

Коронги вақт – кечки ғира-ширанинг охиридан тонги ғира-ширанинг бошланиши орасидаги вақт.

Катнов қисми – йўлнинг рельсиз транспорт воситалари ҳаракати учун мўлжалланган қисми.

Кувиб ўтиш – эгаллаган ҳаракатланиш бўлагидан чиқиб, олдинда кетаётган транспорт воситасидан ўзиб кетиш.

Чорраҳа – йўлларнинг ўзаро бир сатҳда кесишадиган, туташадиган ва айриладиган жойи (О).

Чорраҳа чегараси унинг марказидан катнов қисмлари охиридаги қарама-қарши томонларнинг энг узокроқдаги бурила бошлаган жойларини туташтирувчи хаёлий чизиклар билан аниқланади.

Ёндош ҳудудлардан чиқиш жойлари чорраҳа ҳисобланмайди.

Йўл ҳаракати светофор ёки тартибга солувчининг ишоралари орқали бошқарилаётган чорраҳа тартибга солинган чорраҳа ҳисобланади.

Милтиловчи сариқ ишорада ҳаракат бошқарилаётган, светофорлар ишламаётган ёки тартибга солувчи бўлмаган чорраҳа тартибга солинмаган чорраҳа ҳисобланади.

Ҳайдовчи – йўлларда бирор-бир транспорт воситасини бошқарувчи шахс.

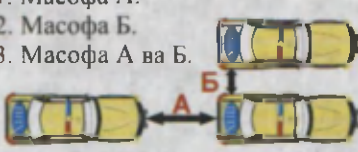
Бошқаришни ўргатувчи, мириладиган ҳайвонларда кетаётган ёки уларни етаклаб бораётган, чорва моллари (пода)ни ҳайдаб бораётган шахслар ҳам ҳайдовчига тенглаштирилади.

Ҳаракатланиш бўлаги – автомобилларнинг бир қатор бўлиб ҳаракатланиши учун кенлиги етарлича бўлган, йўл чизиклари билан белгиланган ёки белгиланмаган йўл катнов қисмининг ҳар қандай бўйлама бўлаги.

2-мавзуга оид тестлар

- 1** Агар тупрок йўлда бевосита чорраха олдида тўшамали (коплама) йўл қисми бўлса, бу уни аҳамияти жиҳатидан кесиб ўтиладиган йўл билан тенг қиладими?
1. Йўқ.
2. Ҳа.
- 2** Йўл ҳаракати қатнашчиси, деб қимларни агаш мумкин?
1. Йўл ҳаракати жараёнида транспорт ҳайдовчиси. йўловчиси ёки пиёда тарикати бевосита иштирок этаётган шахс.
2. Йўлда булган ва унда иш бажармаётган ҳар қандай шахс.
3. Бирор бир транспорт воситасини бошқарётган шахс.

- 3** Оралик масофа деб нимага айтилади?
1. Масофа А.
2. Масофа Б.
3. Масофа А ва Б.
-

- 4** Белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларига нима-лар қиради?
1. Автобуслар ва йўналишли таксилар.
2. Трамвайлар ва троллейбуслар.
3. Белгиланган йўналишлар бўйича ҳаракатланадиган автобуслар, троллейбуслар, трамвайлар ва йўналишли таксилар.

- 5** “Рухсат этилган тўла вази” нима?
1. Транспорт воситасининг юк кўтариши.
2. Транспорт воситасининг ҳақиқий вази.
3. Ишлаб чиқарувчи корхона томонидан белгиланган, асраҳланган транспорт воситасининг ҳайдовчи, йўловчи, юк билан бирга рухсат этилган энг юқори вази (миклори).
4. Транспорт воситасида ташиладиган юкнинг ишлаб чиқариш корхона йўл қўйган техник таъсифномаси сифатида белгиланадиган вази.

- 6** Қувиб ўтиш нима?
1. Эггаллаган ҳаракатланиш бўлагидан чиқиб олдида кетаётган транспорт воситасидан ўзиб кетиш.
2. Қарама-қарши ҳаракат бўлагига чиқиш ва кейинчалик аввал эггалланган бўлакка қайтиш билан боғлиқ бўлиб, бир ёки бир канча транспорт воситаларидан ўзиб кетиш.
3. Кам тезлик билан қўшни қаторда ҳаракатлалаётган бир ёки бир канча транспорт воситаларидан ўзиб кетиш.

- 7** Ёнилғи қуйиш жойидан йўлга чиқиш чорраха ҳисобланадими?
1. Ҳисобланмайди.
2. Ҳисобланади.

- 8** Қайси йўл асосий йўл ҳисобланади?
1. Тупроқли йўлга нисбатан копламали йўл ёки тегишли белгилар билан белгиланган йўл.
2. Уч томонлама чорраҳада туташиб келган йўлга нисбатан ҳар икки томонга давом этувчи йўл.
3. Ҳар бир йўналишда ҳаракатланиш учун бир бўлакли йўлга нисбатан кўп бўлакли катнов қисми бўлган йўл.

- 9** “Етарли кўринмаслик” деганда нима тушунилади?
1. Оқшомдан тошғача бўлган вақт.
2. Кўриниш 150 м дан кам булган ҳолат.
3. Туман тушганда, ёмғир, қор ёғаётганда ва ҳоказо шароитларда, шунингдек куннинг гира-шира вақтида йўлнинг кўриниши 300 м дан кам бўлиши.
4. Ёмғир, қор ёғиши, оқшом.

- 10** Бу белгидаги кўк фонда аҳоли яшайдиган жойнинг номи ёзилган кўпимча нимани билдиради?
1. Бу манзил шу аҳоли яшайдиган жойдан ташқарида жойлашганини ва у манзилга автомагистраль бўлмаган, бошқа йўл орқали борилишини.
2. Кўрсатилган аҳоли мағиллига ҳаракатланиш автомагистраль бўйлаб амалга оширилади.
3. Кўрсатилган манзил мажур аҳоли яшайдиган жойда жойлашган.
-

3. ҲАЙДОВЧИЛАРНИНГ УМУМИЙ МАЖБУРИЯТЛАРИ

3.1. Механик транспорт воситасининг ҳайдовчиси:

– ҳайдовчилик гувоҳномаси ва унинг талонини ёки транспорт воситасини вақтинчалик бошқариш ҳуқуқини берувчи талонни, ҳайдовчилик гувоҳномаси белгиланган тартибда олиб қўйилган бўлса, унинг талонини, ҳайдовчилик гувоҳномаси ва унинг талони олиб қўйилган ҳолларда вақтинчалик рухсатномани;

– вақтинчалик бошқариш ҳуқуқини берувчи талон ёки вақтинчалик рухсатнома билан транспорт воситасини бошқаришда эса ҳайдовчининг

шахсини тасдиқловчи ҳужжатни (фуқаролик паспорти ва х.к.);

– транспорт воситаси рўйхатдан ўтказилгани ҳақидаги ҳужжатни, суғурта полиси, транспорт воситасининг эгаси бўлмаган ҳолларда эса умумий эгаллик ҳуқуқини берувчи, тасарруфга ёки фойдаланишга берилганлигини тасдиқловчи ҳужжатни, белгиланган ҳолларда йўл varaқаси ва ташилаётган юкнинг ҳужжатларини ёнида олиб юриши, милиция ходимлари талаб қилганда текшириш учун бериши шартдир.

Тасарруф муддати 3 йилгача бўлиши мумкин. Нотариал идоралардан тасарруф қилиш тўғрисида ҳужжат олингандан сўнг ИХХБнинг имтиҳон олиш ва рўйхатга қўйиш бўлимида қайд қилиш лозим. Эр-хотинлар тасарруф ўрнига муддати чекланмаган умумий эгаллик ҳуқуқини берувчи гувоҳнома олишлари мумкин.

3.2. Тегишли тоифадаги ҳайдовчилик гувоҳномасига эга бўлган шахс ўзига қарашли бўлмаган транспорт воситасини, унинг эгаси ёхуд тасарруфга ёки фойдаланишга берилганлигини тасдиқловчи ҳужжатлари бўлган шахс иштирокидагина (уларнинг розилиги билан) бошқариши мумкин.

3.3. Конструкциясида хавфсизлик камарлари назарда тутилган транспорт воситаси ҳаракатланиб бораётганда ҳайдовчи хавфсизлик камари тақиб олиши ва хавфсизлик камарлари тақилмаган йўловчиларни ташимаслиги шарт (А). Қуйидагиларга хавфсизлик камари тақмасликка рухсат берилади:

– Қоидаларнинг 25.8-бандига мувофиқорқа ўриндикдаги 12 ёшгача бўлган болалар;

– транспорт воситасини ҳайдовчиликка ўқийётган ўқувчи бошқараётганда бошқаришни ўргатаётган шахс (Б);

– ҳомиладор аёллар, саломатлиги хавфсизлик камари тақиш имконини бермайдиган бемор йўловчилар;

- оркага ҳаракатни амалга ошираётган ҳайдовчилар;
- аҳоли пунктларида ҳаракатланишда – йўналиш таксилари ҳайдовчилари, таксининг орка ўриндиғидаги йўловчилар;
- аҳоли пунктларида (Г) – ташқи қисмига тегишли рангли график схемалар чизилган махсус транспорт воситалари ҳайдовчилари ва йўловчилари (Д).

Мотоциклда ҳаракатланаётганда ҳайдовчи махсус бош кийимини кийиб олиши, тугмалаши, йўловчи ҳам махсус бош кийимини кийган ва у тугмаланган ҳолда бўлиши шарт (Е).

3.4. Халқаро йўллардаги ҳаракатланишда иштирок этаётган механик транспорт воситаси ҳайдовчисининг ёнида «Йўл ҳаракати ҳақида»ги Конвенция талабларига мос келадиган ҳайдовчилик гувоҳномаси ва транспорт воситасининг рўйхатдан ўтганлиги ҳақидаги ҳужжат, транспорт воситасида эса рўйхатдан ўтган давлатнинг рақамли (Ж) ва таниқлик (З) белгиси бўлиши шарт.

3.5. Транспорт воситаси ҳайдовчиси қуйдагиларга амал қилишга мажбурдир:

- ҳаракатланишдан олдин транспорт воситасининг техник созлигини, тозаллигини ва тўлиқ жиҳозланганлигини текшириши;
- ҳаракатланиш вақтида транспорт воситасининг техник ҳолатини соз ҳолда бўлишини таъминлаши;
- ҳаракатланишни бошлашдан олдин йўловчиларнинг транспорт воситасига тўлиқ чиқиб жойларини эгаллаганлигига, транспорт воситасининг эшиклари ёпилганлигига, йўловчилар ташиш учун махсус жиҳозланган юк автомобилларида йўловчилар ташиётганда ушбу Қоидаларнинг 6.2 банди талаблари бажарилганлигига ишонч ҳосил қилиши;
- ҳаракатланиш жараёнида пиёдалар, айникса болалар, ногиронлар, қарияларга ва велосипедчиларга нисбатан эҳтиёткорлик чораларини кўриши;
- милиция ходимларининг талабига кўра, мастлик ҳолатини аниқловчи махсус текширувдан ўтиши;
- йўл-транспорт ҳодисаси туфайли шикастланган транспорт воситасини шатакка олиш (фақат юк автомобилида), табиий офатлар содир бўлган жойларга етиб бориш, шунингдек, кечиктириб бўлмайдиган хизмат вазифаларини бажариш зарурати туғилган ҳолларда милиция ходимларига, йўналиш бўйича тиббий ёрдам кўрсатишга кетаётган тиббиёт ходимларига, зудлик билан тиббий ёрдамга муҳтож бўлган фуқароларни даволаш муассасасига олиб бориш учун тиббиёт ва милиция ходимларига, милициянинг штатдан ташқари ходимларига ва жамоатчи автоназоратчиларга транспорт воситасидан фойдаланишларига имкон бериши.

Эслатма: тиббий хизматлар учун транспорт воситасидан фойда-

ланишига имкон беришдан бошқа ҳоллар фуқароларга тегишли, шахсий транспорт воситаларига тааллуқли эмас.

Транспорт воситасидан фойдаланган шахс ҳайдовчи талаб қилганда йўл варақасига вақтни, босиб ўтилган масофани, ўз исми-шарифи, мансаби, иш жойини, йўл варақаси бўлмаган тақдирда тегишли намунадаги маълумотнома ёзиб бериши лозим.

Транспорт воситаларини текшириш ёки ундан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлган шахс ҳайдовчининг талабига мувофиқ ўз хизмат гувоҳномасини кўрсатиши шарт.

3.6. Ҳайдовчиларга қуйидагилар тақиқланади:

– транспорт воситасини ҳар қандай мастлик (алкоголь, наркотик модда ва бошқалар) ҳолатида, сезгирлик ва эътиборни сусайтирадиган дори-дармонлар таъсирида, йўл ҳаракати хавфсизлигига таҳдид соладиган даражадаги чарчоқлик ва бетобликда бошқариш;

– ҳар қандай мастлик ҳолатида, сезгирлик ва эътиборни сусайтирадиган дори-дармонлар таъсирида, йўл ҳаракати хавфсизлигига таҳдид соладиган даражада чарчоқлик ва бетобликда бўлган, шунингдек, транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқини берадиган тегишли тоифадаги гувоҳномаси бўлмаган ёки йўл варақасида исми-шарифи кўрсатилмаган шахсларга транспорт воситасини бошқариш учун топшириш;

– техник носоз транспорт воситасини, мопед, мотороллер ва мотоцикллари товуш пасайтиргичсиз бошқариш;

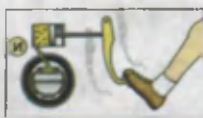
– транспорт воситасининг тормоз тизими (И) ёки бошқаруви ишдан чиқса (К), улагич мосламаси (автопоезд таркибида) носоз бўлса (Л), қоронғи вақтда ёки етарлича кўринмаслик шароитида – фаралар ва орқа габарит чироклари ёнмаса (М), ёмғир, қор ёғаётган вақтда эса ҳайдовчи томонидаги ойна тозалагич ишламай қолса (Н), бундай транспорт воситаларида ҳаракатланиш;

Эслатма: ишчи тормоз ёки бошқарув тизими секин ҳаракатланаётган транспорт воситасининг тўхташи ёки манёвр қилишига имкон бермаса, улар ишламаётган ҳисобланади.

– транспорт воситаларига тегишли рухсатсиз махсус техник жихозлар (рация, сирена ва ҳ.к.)ни ўрнатиш;

– транспорт воситаларининг ташкилий жамланмаси (шунингдек, пиёдалар жамланмалари) ҳаракатига ҳалақит бериш (С) ва улар орасига кириш (Т);

– транспорт воситасини бошқариш пайтида телефондан, ишлаб чиқарувчи корхона томонидан транспорт воситаси салонининг олд қисмида

ўрнатилган теле-, видеомонитордан фойдаланиш;

– транспорт воситаси салонининг олд қисмига, шу жумладан приборлар панелига, қуёш соябонига ва орқа томони кўриш кўзгусига теле-, видеомониторлар ўрнатиш.

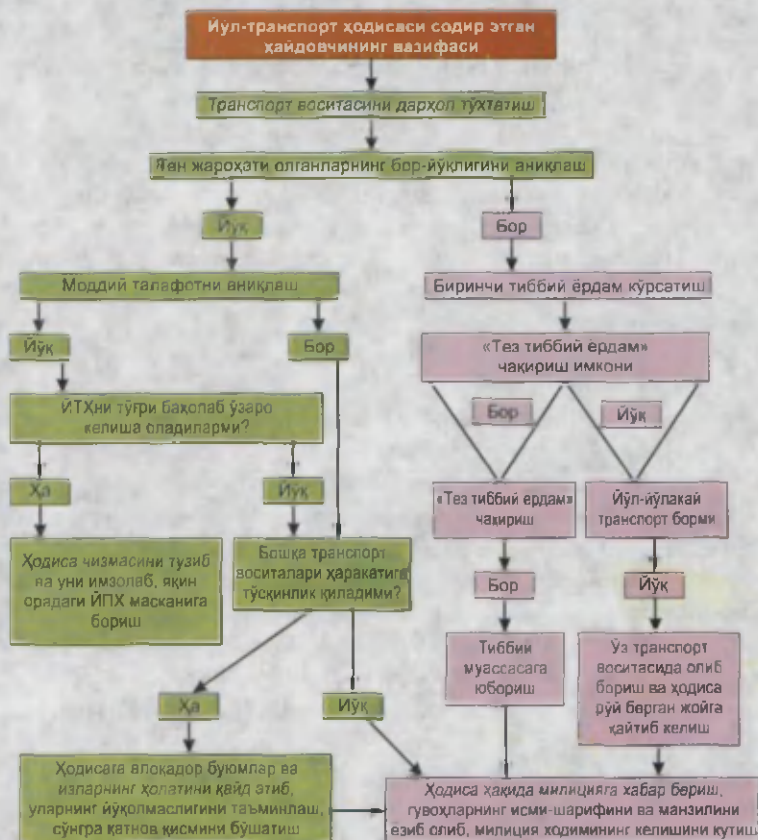
4. ЙЎЛ-ТРАНСПОРТ ҲОДИСАСИ СОДИР ЭТГАН ҲАЙДОВЧИЛАРНИНГ ВАЗИФАЛАРИ

4.1. Йўл-транспорт ҳодисаси содир бўлганда унга дахлдор ҳайдовчилар қуйидагиларни бажаришлари шарт:

– транспорт воситасини дарҳол тўхтатиши, фалокат ёруғлик ишораларини (О) ёки фалокат сабабли тўхташ белгиси (П) (милтилловчи кизил чирок)ни ўрнатиши (Р), транспорт воситасини ва ҳодисага дахлдор буюмларни жойидан қўзғатмаслиги;

– шикастланганларга биринчи тиббий ёрдам бериш учун зарур бўлган чораларни кўриши, «Тез тиббий ёрдам»ни чақириши, шошилч ҳолларда эса шикастланганларни яқин орадаги даволаш муассасасига шу

йўналишида кетаётган транспортда жўнатиши, бунинг иложи бўлмаган ҳолларда ўз транспорт воситасида олиб бориши, у ерда ўз исми-шарифини, транспорт воситасининг рақамли белгисини билдириши (ҳайдовчилик гувоҳномасини ёки ўз шахсини тасдиқловчи, транспорт воситасининг рўйхатдан ўтганлик ҳужжатини кўрсатиши) ва ҳодиса рўй берган жойга қайтиб келиши;

– агар бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатига тўсқинлик қилса, аввало транспорт воситаси, ҳодисага алоқадор буюмлар ва изларнинг ҳолатини қайд этиб (имконияти бўлган ҳолларда гувоҳлар иштирокида), уларнинг йўқолмаслигини таъминлаши, сўнгра қатнов қисмини бўшатиши ёки ҳодиса рўй берган жойни айланиб ўтишни ташкил қилишнинг ўзига боғлиқ бўлган барча чораларини кўриши;

– ҳодиса ҳақида милицияга хабар бериши, гувоҳларнинг исми-шарифини ва манзилини ёзиб олиб, милиция ходимларининг келишини кутиши.

4.2. Агар йўл-транспорт ҳодисасида шикастланганлар бўлмаса ва ҳайдовчилар ҳодиса вазиятига баҳо беришда ўзаро келиша олсалар, олдиндан ҳодиса қизмасини тузиб ва уни имзолаб, яқин орадаги ЙХХБ маскани ёки милиция органига ҳодисани расмийлаштириш учун боришлари мумкин.

Йўл-транспорт ҳодисаси бир вақтнинг ўзида суғурта ҳодисаси ҳамдир. Ўзбекистон Республикасининг 2008 йил 21 апрелдан кучга кирган «Транспорт воситалари эгаларининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш тўғрисида»ги Қонунида белгиланганидек, суғурта ҳодисаси – транспорт воситасидан фойдаланишда жабрланувчиларнинг ҳаёти, соғлиги ва (ёки) мол-мулкига зарар етказилганлиги учун суғурта қилдирувчининг ёки транспорт воситаси эгасининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш шартномаси бўйича жавобгарлиги суғурталанган бошқа шахснинг фуқаролик жавобгарлиги юзага келиши бўлиб, бу суғурталовчининг суғурта товонини тўлаш мажбуриятини келтириб чиқаради.

Ушбу қонуннинг 3-боб, 19 моддасида суғурта ҳодисалари бўйича зарарнинг ўрнини қоплаш тартиби белгиланган:

– жабрланувчиларга зарар етказилишига олиб келган йўл-транспорт ҳодисаси иштирокчиси бўлган суғурта қилдирувчи (фуқаролик жавобгарлиги мажбурий суғурта шартномаси бўйича суғурталанган бошқа шахс) мазкур ҳодисанинг бошқа иштирокчилари талабига кўра уларга ушбу транспорт воситаси эгаларининг фуқаролик жавобгарлиги суғурталанган мажбурий суғурта шартномаси тўғрисидаги маълумотларни хабар қилиши шарт.

– суғурта қилдирувчи (фуқаролик жавобгарлиги мажбурий суғурта шартномаси бўйича суғурталанган бошқа шахс) ёки унинг вакили суғурта ҳодисаси содир бўлганда:

– жабрланувчига (унинг меросхўрларига ёки ҳуқуқий ворисларига) уч календарь кундан кечиктирмай суғурта полисининг нусхасини топшириши;

дарҳол, лекин мажбурий суғурта шартномасида назарда тутилган муд-

датдан кечиктирмай, содир бўлган ҳодиса ҳақида ёзма шаклда, суғурта полисининг нухасини илова қилган ҳолда суғурталовчига ёки унинг филиалига ҳамда йўл-транспорт ҳодисаси содир бўлган жойдаги ва транспорт воситаси рўйхатдан ўтказилган жойдаги давлат йўл ҳаракати хавфсизлиги хизматиغا билдириши. Билдиришномада ҳодисанинг хусусияти, содир бўлган пайти, кўрилиши тахмин қилинган зарарнинг миқдори, йўл-транспорт ҳодисасига алоқадор барча шахсларнинг, шу жумладан тахмин қилинган даъвогарларнинг номлари ва манзилларига тааллуқли ахборот имкон қадар тўлиқ ҳажмда, шунингдек суғурта қилдирувчи ҳодиса ҳақида илк маротаба қай тарзда хабардор бўлганлиги ва суғурта қилдирувчининг нега ҳодисани талабнома билдиришига сабаб бўлиши мумкин деб ҳисоблашига оид тафсилотлар мажбурий тартибда кўрсатилиши керак;

Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, судлар, шунингдек тиббиёт, сейсмология, ветеринария, гидрометеорология ташкилотлари ва бошқа ташкилотлар суғурта товонининг миқдорини аниқлаш мақсадида суғурта ҳодисалари содир бўлишининг сабаблари ва ҳолатлари тўғрисидаги ҳамда етказилган зарар ҳақидаги масалаларни ҳал этиш учун зарур бўлган ҳужжатлар ва хулосаларни суғурталовчиларнинг ҳамда Туловларни кафолатлаш жамғармасининг сўровига кўра тақдим этиши шарт.

5. ПИЁДАЛАРНИНГ ВАЗИФАЛАРИ

5.1. Пиёдалар тротуардан (А) ёки пиёдалар йўлкасидан (Б), улар бўлмаганда эса йўл ёқасидан юришлари керак (В). Кўпол юкларни олиб кетаётган (Г), ногиронларнинг юргизгичсиз аравасида бораётган (Д) шахсларнинг тротуар ёки йўл ёқасидан юришлари бошқа пиёдаларнинг ҳаракатланишига халақит берса, улар катнов қисмининг четидан юришлари керак.

Тротуарлар, пиёдалар йўлкаси, йўл ёқаси бўлмаса ёки улардан юришнинг имконияти бўлмаган ҳолларда пиёдалар велосипед йўлкасидан (Е) ёки катнов қисмининг четидан (Ж) (ажратувчи бўлаги бор йўлларда катнов қисмининг ўнг четидан) бир катор бўлиб юришлари мумкин.

Аҳоли яшамайдиган жойларда йўлнинг катнов қисмида ҳаракатланаётган пиёдалар (З) транспорт воситаларининг ҳаракатига қарши йўналишда юришлари керак.

Ўзбекистон Республикаси
 2014/16
 А
 1312
 Ўзбекистон МК

Ногиронларнинг юргизгичсиз аравасида кетаётган (Д), мотоцикл (И), мопед, велосипед етаклаб кетаётган шахслар эса бундай ҳолларда транспорт воситаларининг ҳаракат йўналиши бўйлаб юришлари керак.

Эслатма: пиёдалар йўлкасида, тротуарларда, йўлнинг ёқасида пиёдаларнинг ҳаракатланишига халақит берадиган қурилма ва жиҳозлар ўрнатиш ман этилади.

5.2. Пиёдаларнинг ташкилий жамланмасига бир каторда тўрт кишидан ортиқ бўлмасдан йўлнинг катнов қисмида фақат транспорт воситаларининг ҳаракат йўналиши бўйлаб ўнг томондан юришга рухсат этилади.

Жамланманинг олди ва орқасида чап томондан кизил байроқча, қоронғи вақтда ёки етарлича кўринмаслик шароитида эса олдинда оқ, орқада кизил рангли чирок кўтарган кузатувчилар бўлишлари керак.

Болалар гуруҳини тротуарлар ва пиёдалар йўлкаларидангина, улар бўлмаганда эса йўл ёқасидан фақат кундузи ва кагга ёшдагилар кузатувида олиб юришга рухсат этилади.

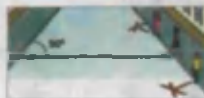
5.3. Пиёдалар йўлнинг қатнов қисмини пиёдалар ўтиш учун мўлжалланган ўтиш жойларидан, шунингдек, ер ости ва ер усти ўтиш жойларидан, улар бўлмаганда эса чорраҳаларда тротуар чизиклари ёки йўл ёқаси бўйлаб кесиб ўтишлари керак.

Кўринадиган ораликда ўтиш жойи ёки чорраҳа бўлмаса, ажратувчи бўлаксиз ва тўсиқсиз йўлларда пиёдаларга йўлнинг икки томони яхши кўринадиган жойидан катнов қисмининг четига нисбатан тўғри бурчак остида кесиб ўтишларига рухсат этилади.

5.4. Пиёдалар йўл ҳаракати тартибга солинган жойларда тартибга солувчининг ёки светофорларнинг ишораларига амал қилишлари керак.

5.5. Пиёдалар ҳаракат тартибга солинмайдиган пиёдалар ўтиш жойларида, яқинлашиб келаётган транспорт воситасигача бўлган масофани ва унинг тезлигини чамалаб кўриб, ўтиш ўзлари учун хавфсиз эканлигига ишонч ҳосил қилганларидан сўнг йўлнинг қатнов қисмига чиқишлари мумкин.

Шунингдек, улар йўлнинг қатнов қисмини пиёдалар ўтиш жойларидан ташқарида кесиб ўтишда транспорт воситаларининг ҳаракатланишига халақит бермасли-

клари, якинлашиб келаётган транспорт воситаларининг йўқлигига ишонч ҳосил қилмасдан туриб кўринишни чекловчи тўхтаб турган транспорт воситаси ёки бошқа бирор тўсик панасидан чиқмасликлари керак.

Пиёдалар тўхтаб турган автобус ёки троллейбуснинг орқа томонидан, трамвайнинг эса олд томонидан йўлни кесиб ўтишлари шарт.

5.6. Агар йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш билан боғлиқ бўлмаса, қатнов қисмига чиққан пиёдалар ушланиб қолмасликлари ва тўхтамасликлари керак.

Ўтишга улгурмаган пиёдалар карама-қарши йўналишдаги транспорт оқимларини ажратувчи чизикда тўхташлари лозим.

Кейинги ҳаракатланиш хавфсиз эканлигига ишонч ҳосил қилгандан сўнг светофор ёки тартибга солувчининг ишораларини ҳисобга олган ҳолда ўтишни давом эттиришлари мумкин.

5.7. Ялт-ялт этувчи кўк рангли ёки қизил (кўк билан қизил) рангли чироқ-маёқчаси ёқилган ёки махсус товуш ишораси кўшилган транспорт воситалари якинлашиб келаётган бўлса, пиёдалар қатнов қисмидан ўтмасликлари, унда ҳаракатланаётганлар эса бу транспорт воситаларига йўл беришлари ва зудлик билан қатнов қисмини бўшатишлари керак.

5.8. Белгиланган йўналишдаги транспорт воситалари ва таксиларни фақат бекатларда (**К**), улар бўлмаган тақдирда эса тротуарлар ёки йўл ёқасида кутиш керак (**Л**).

Махсус жиҳозланган бекатлари бўлмаган тўхташ жойларида (**М**) транспорт воситаси тўлиқ тўхтагандан сўнг унга чиқиш учун йўлнинг қатнов қисмига чиқишга рухсат этилади. Ундан тушгандан кейин ушланиб қолмасдан йўлнинг қатнов қисмини бўшатишлари шарт.

Бекатларга бораётган ёки ундан қайтаётган пиёдалар ушбу Қоидаларнинг 5.4–5.7 бандлари талабларига амал қилишлари керак.

6. ЙЎЛОВЧИЛАРНИНГ ВАЗИФАЛАРИ

6.1. Йўловчилар транспорт воситасига у тўлиқ тўхтаганидан сўнг фақат тротуар ёки йўл ёқаси (**В**) томонидан чиқиш ва тушишга мажбурдирлар. Йўловчиларнинг транспорт воситаларидан тротуар ёки йўл ёқаси томонидан тушиши ёки уларга чиқишининг иложи бўлмаган тақдирда қатнов қисмида амалга оширилиши мумкин, бунда улар бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларига ҳалакит бермаслиги ва хавф туғдирмаслиги керак.

воситасида юришда йўловчилар хавфсизлик камари таккан бўлишлари (А) (Қоидаларнинг 3.3-бандида назарда тутилган ҳоллардан ташқари), мотоциклда юрганда эса тугмаланган махсус бош кийими кийишлари шарт (Б).

6.2. Йўловчиларга:

- транспорт воситаси ҳаракатланаётган вақтда ҳайдовчини бошқаришдан чалғитиш ва унга халакит бериш;
- бортли юк автомобилларида тик туриш, борглар сатҳидаги ёки ундан юқоридаги юк устида ўтириш;
- транспорт воситаси ҳаракатланаётган вақтда унинг эшикларини очиш тақиқланади.

7. МАХСУС ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИНГ ИМТИЁЗЛАРИ

7.1. Кўк рангли ялт-ялт этувчи чирок-маёкчаси ва (ёки) махсус товушли ишораси ёкиланган тезкор махсус хизмат транспорт воситаларининг (А) ҳайдовчилари кечиктириб бўлмайдиган хизмат вазифаларини бажараётиб, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш шарти билан ушбу Қоидаларнинг 8-боб (8.9 бандидан ташқари), 10–15.18–19 боблари, Қоидаларнинг 1 ва 2-иловалари талабларидан четга чиқишлари мумкин. Кўк рангли чирок-маёкчага (Б) қўшимча қизил рангли чирок-маёкча (Г) ҳам ёкилиши мумкин.

Бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларига нисбатан имтиёзга эга бўлишлари учун бундай транспорт воситаларида ялт-ялт этувчи чирок-маёкча ёкиланган (Б) ва (ёки) махсус товушли ишораси (Д) қўшилган бўлиши шарт. Улар ўзларига йўл берилаётганлигига ишонч ҳосил қилганларидан сўнггина имтиёздан фойдаланишлари мумкин.

Тезкор хизмат ва махсус хизмат транспорт воситаларини кузатиб келаётган транспорт воситалари ҳам шу имтиёزلардан фойдаланадилар.

7.2. Хайдовчилар кўк рангли чироқ-маёкчани ёккан ва (ёки) махсус товушли ишораларни кўшган ҳолда яқинлашиб келаётган транспорт воситаларига, шунингдек, уларнинг кузатувидаги яқинни ёритувчи чироқлари ёқилган (Ж) транспорт воситаларига (Е) йўл беришлари, зарур бўлган ҳолларда уларнинг тўсиксиз ўтиб кетишлари учун ўзлари бошқариб бораётган транспорт воситаларини йўлнинг ўнг томонига олиб тўхтатишлари шарт.

7.3. Кўк рангли чироқ-маёкчасини ёкиб турган транспорт воситасига яқинлашаётган хайдовчилар зарур бўлиб қолганда дарҳол тўхташ имкониятини берадиган даражада ҳаракатланиш тезлигини камайтиришлари шарт.

7.4. Зарғалдоқ ёки сариқ рангли чироқ-маёкчаси ёқилган (З), йўлдан фойдаланиш хизматига тегишли мослама ва транспорт воситаларининг хайдовчилари ишбажариш жараёнида йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш шarti билан ушбу Қоидаларнинг йўл белгилари, чизиклари ҳамда 11.4, 11.5, 11.8 ва 18.1 бандлари талабларидан четга чиқишлари мумкин. Бошқа хайдовчилар уларнинг иш бажаришларига тўсқинлик туғдирмасликлари шарт. Зарғалдоқ ва сариқ рангли чироқ-маёкча ҳаракатланишда имтиёз бермайди ва у фақат бошқа ҳаракатланиш катнашчиларининг эътиборини жалб этиши учун хизмат қилади.

3 – 7 – мавзуларга онд тестлар

<p>1 Рўпарадан келаятган автомобиль хайдовчиси қандай йўл тутуши керак?</p> <p>1 Йўл ёқасида тўхташи. 2 Ялт-ялт этувчи чироқ маёкчаси ёқилган автомобилга ҳалакит бермасдан ҳаракатни давом эттириши.</p> 	<p>2 Хайдовчи йўл-транспорт ҳодисасида шикастланган транспорт воситасини шатакка олиш учун юк автомобилни милиция ҳодими ихтиёрига қандай ҳолда бериши керак?</p> <p>1 Фақат шу ҳолдаки, агар шатакка олиш йўл-йўлақай йўналишида амалга оширилса. 2 Ҳар қандай ҳолда. 3 Хайдовчининг истаги бўйича</p>
<p>3 Ҳаракатни бошлашдан аввал шаҳарлараро автобус хайдовчилари нима қилишлари керак?</p> <p>1 Йўловчиларга ҳалокат бўлганда чиқиш жойларидан фойдаланиш ҳақида тушунтириши. 2 Йўловчиларга автобусдан чиқиш, ундан тушиш ва унга жойлашиш тартиби ҳақида тушунтириши. 3 Йўловчиларга ҳаракатланиш вақтида салон ичида юришлари тақиқлангани ҳақида тушунтириши.</p>	<p>4 Кўк автомобиль чорраҳани кесиб ўтган:</p> <p>1. Биринчи бўлиб, айни вақтда қизил билан. 2. Иккинчи бўлиб, айни вақтда қизил билан. 3. Учинчи бўлиб, айни вақтда қизил билан.</p>

<p>5 Хайдовчи оқ ҳавса билан ишора бераётган кўзи ожит пиёдаларни ўтказиб юбориши керакми?</p> <p>1 Барча ҳолларда ўтказиб юбориши керак, шу жумладан пиёдалар утиш жойларидан ташқарида ҳам 2 Тартибга солинадиган пиёдалар утиш жойида ўтказиб юбориши керак 3 Тартибга солимаган пиёдалар утиш жойида ўтказиб юбориши керак 4 Хар қандай пиёдалар утиш жойида ўтказиб юбориши керак</p>	<p>6 Қоя автомобиль чорраҳани кесиб ўтади:</p> <p>1 Биринчи бўлиб 2 Иккинчи бўлиб 3 Сижриги бўлиб.</p>
<p>7 Кўк автомобиль чорраҳани кесиб ўтади:</p> <p>1 Биринчи бўлиб 2 Иккинчи бўлиб 3 Учинчи бўлиб 4 Тўртинчи бўлиб 5 Охириги бўлиб.</p> 	<p>8 “Фалокат” ёруғлик ишоралари ёқишиши керак:</p> <p>1 Тўхташ тақиқланган жойларда мажбурий тўхтаганда 2 Йул-транспорт ҳодисаси рўй берганда 3 Йўлнинг еритилмаган қисмларида тўхтаганда ва тўхтаб турганда еки кўриниш ётарли бўлмаган шароитда габарит еки тўхтаб туриш чироклари носоз бўлганда 4 Барча санаб ўтилган ҳолларда</p>
<p>9 Агар йўл-транспорт ҳодисаси натижасизла ҳеч қим жабрданмаса, моддий зарар эса аҳамиятсиз бўлса, хайдовчиларнинг ўзлари ҳодиса рўй берган жойни тарк этиб, ДИХХнинг энг яқин ёки икки миляция илорасига ҳодисани қайд қилиш учун кела оладиларми?</p> <p>1 Кела олмайдилар 2 Кела оладилар 3 Ҳодиса қизмасини тахминий тузиб ва уни имзолаб кела оладилар</p>	<p>10 Юк автомобили хайдовчиси расмида курсатилиш ан ҳолда махсус товуш ишорасини шитиб ёки милтиқловчи ишорани куриб ичма қилиши керак?</p> <p>1 Катнов қисмида и ўз бўлаги бўйлаб ҳаракатни давом эттириши керак 2 Хайдовчи махсус товуш ишораларини еккан ҳолда яқинлашиб келатган транспорт воситаларига йўл бериш зарур булган ҳолларда уларнинг тўсиксиз утиб кетишлари учун йўлнинг унг томонига ўтиб тўхташи шарт</p>

8. СВЕТОФОР ВА ТАРТИБГА СОЛУВЧИНИНГ ИШОРАЛАРИ

8.1. Светофорларда яшил, сариқ, қизил ва оқ рангли ёруғлик ишоралари қўлланилади.

Светофорнинг ишоралари вазифасига боғлиқ равишда доирасимон,

йўналтиргич пиёда тасвири туширилган ва Х-симон кўринишида бўлиши мумкин.

Доира шаклидаги ишорали светофорларда яшил доирали ишоралар билан бир сатҳда жойлашган яшил йўналтиргич кўринишидаги ишорали битта ёки иккита кўшимча тармоқ бўлиши мумкин.

Транспорт воситаларининг чорраҳа бўйлаб навбатма-навбат ҳаракатланиб ўтишларини тартибга солувчи светофор икки ёки уч навбатли бўлиши мумкин. Серқатнов йўлларнинг чорраҳаларида транспорт воситаларининг ҳаракатланиб ўтишлари уч навбатга бўлинган бўлса, учинчи навбатдаги ҳаракатланиш кўшимча тармоқ орқали тартибга солинади (амалга оширилади).

Кўшимча тармоқдаги ишора ўчирилган бўлса, шундай тармоқ тартибга соладиган йўналишда ҳаракатланиш тақиқланганлигини билдиради.

8.2. Светофорнинг доирали ишоралари куйидаги маъноларни билдиради:

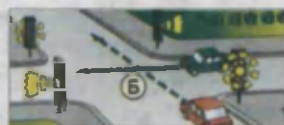
– тик светофорнинг энг пастида, ётиқ светофорнинг ўнг чеккасида жойлашган яшил ишора ҳаракатланишга рухсат беради; милтилловчи яшил ишора ҳам ҳаракатланишга рухсат бериб, бу белгиланган рухсат вақти тугаётгани ва тез орада (3-4 сониядан сўнг) тақиқловчи ёритгич ёниши ҳақида ахборот беради.

– яшил ёритгич ўчишига қанча сония қолганлигини ҳайдовчиларга етказиш учун ракамли табло қўлланилиши мумкин. Табло 10 сониядан (10, 9, 8... 3, 2, 1) кам қолган вақтларни кўрсатади.

Светофорнинг қизил (В) чироғидан кейин ёнган сариқ чироқда (А) чорраҳага кириб келиш тақиқланади, (сариқ чироқ ҳаракатни тақиқлайди), лекин светофорнинг яшил (ҳаракатга рухсат берувчи) ёритгичи ёниб турганида чорраҳага (тўхташ чизигига) жуда яқин келиб қолиб, сариқ чироқ ёнганда кескин тормоз бермасдан тўхташга улгура олмайдиغان транспорт воситаси ҳайдовчиларига ҳаракатни давом эттиришга рухсат этилади.

– милтилловчи сариқ ишора (Б) ҳаракатланишга рухсат беради. У транспорт оқими сийрак бўлиб, уларни навбат билан ҳаракатланиб ўтишларини тартибга солишга ҳожат бўлмаган, лекин баъзи бир сабабларга кўра хавфли бўлган чорраҳаларда қўлланилади.

– устма-уст жойлашиб, навбат билан милтилловчи иккита сариқ ёритгич ҳаракати доимий бўлмаган, вақти-вақти билан пайдо бўладиган пиёдаларнинг ҳаракати тартибга солинмаган ўтиш жойлари борлиги ҳақида оголантиради.

– навбатма-навбат митилловчи иккита қизил ишорати светофор темир йўл кесилишлари ва сол кечуви олдида ўрнатилиб, ҳаракатланишни тақиқлайди. Бу светофорларнинг навбат билан ёниши ҳайдовчининг диққатини ўзига жалб қилиб тезроқ чора қабул қилиши учун мўлжалланган.

8.3. Светофорнинг қизил, сарик ва яшил чирокларига туширилган қора тасвири йўналтиргичлар бу ишораларнинг маъносини ўзгартирмайди. Балки у светофорнинг яшил чироги ёнганида рухсат этилган ҳаракат йўналишини кўрсатади (Г). Бу светофорлар ҳаракатланиши кўп йўналишли чорраҳаларда ҳар бир йўналиш учун алоҳида қўлланилиши мумкин.

Давлат намунаси (ГОСТ 25695–91)га асосан кўзлари оғир кўрғинлар ўқиши жойларида светофор ишораларига қўшимча равишда товуш чиқарувчи мосламалар ўрнатилиши мумкин.

Агар тегишли йўл белгиси билан тақикланмаган бўлса, чапга бурилишга рухсат берувчи йўналтиргич қайрилиб олишга ҳам рухсат беради. Қўшимча тармоқдаги яшил йўналтиргич ҳам худди шу маънони билдиради.

Светофорнинг яшил чироги сатҳида жойлашган қўшимча тармоқдаги яшил йўналтиргич (Д) светофорнинг қизил ёритгичи билан ёнса, бошқа йўлдаги транспорт воситаларига йўл бериб кўрсатилган йўналишда ҳаракатланишга рухсат беради.

Агар қўшимча тармоқдаги яшил йўналтиргич светофорнинг яшил ёритгичи билан ёнса, бошқа йўлдаги ҳаракатланиш тақиқлангани тўғрисида, кўрсатилган йўналишда тўхтамасдан ҳаракатланиб ўтишга рухсат берилади.

Қўшимча тармоқдаги ишора ўчирилган бўлса, шу тармоқ тартибга солаётган йўналишда ҳаракатланиш тақиқланганлигини билдиради.

8.4. Агар светофорнинг асосий яшил ишорасига қора йўналтиргич (йўналтиргичлар) шакли туширилган бўлса (Е), у ҳайдовчиларга светофорнинг қўшимча тармоғи борлигини маълум қилади ва шу асосий тармоқдаги йўналтиргичлар йўналишларида ҳаракатланишга рухсат берилганлигини кўрсатади.

Сутканинг қоронғи вақтида (етарлича кўринмаслик шароитларида) ҳайдовчига светофорнинг қўшимча тармоғи кўринмай қолиб, асосий яшил чироқда бурилиб ёки қайрилиб хато қилмасликлари учун, ушбу контур чизиқли стрелка асосий яшил чироққа туширилади.

8.5. Агар светофор ишораси пиёда тасвири кўринишида бўлса, у фақат пиёдаларнинг ҳаракатига таъсир кўрсатади. Бунда яшил ишора пиёдаларнинг ҳаракатланишига рухсат беради, қизил ишора эса тақиқлайди.

8.6. Катнов қисмидаги ҳаракат йўналиши карама-қарши томонга ўзгариши

мумкин бўлган бўлақларида транспорт воситаларининг ҳаракатини тартибга солиш учун Х-симон кизил ишорали ва пастга йўналган йўналтиргич кўринишидаги яшил ишорали реверсив светофорлар қўлланилади.

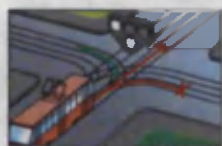
Бу ишоралар қайси бўлақ устига ўрнатилган бўлса, унда ҳаракатланишни тақиқлайди ёки рухсат беради. Икки томони 1.9 чизиғи билан белгиланган бўлақ устига ўрнатилган, ишоралари ўчирилган реверсив светофор шу бўлаққа киришни тақиқлайди.

Йўлнинг ўтказиш қобилиятини ошириб, транспорт воситаларидан унумли фойдаланиш учун ўрта бўлақ (бўлақлар) транспорт оқими жадаллигига қараб йўналишларини ўзгартиришлари мумкин. Бундай ҳаракат реверсив ҳаракат деб аталади.

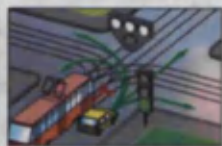
Давлат намунаси (ГОСТ – 25695 – 91)да реверсив светофорнинг асосий ишораларига қўшимча 450 ли бурчак остидаги сариқ йўналтиргич кўзда тутилган. Бу йўналтиргич ёнганида ҳайдовчилар реверсив бўлақни тарк этиб чиқиб кетишлари керак.

Яшил йўналтиргич ёнганида бир йўналишида ҳаракатланаётган ҳайдовчилар бўлақларни ажратувчи реверсив чизиқни исталган тарифидан кесиб ўтишлари мумкин.

8.7. Трамвайларнинг, шунингдек, йўлнинг махсус ажратилган бўлағида ҳаракатланадиган белгиланган йўналишли бошқа транспорт воситаларининг чорраҳадан ҳаракатланиб ўтишларини тартибга солиш учун «Т» ҳарфи кўринишида жойлашган тўртта доирасимон (ок-ойдин) рангли ишорали светофорлар қўлланилиши мумкин.

Юқоридаги бир ёки бир нечта ва пастки ишора бир вақтнинг ўзида ёнганда ҳаракатланишга рухсат этилади. Улардан чапдагиси чапга, ўнгдагиси ўнг томонга бурилишга, ўртадагиси тўғрига юришга рухсат беради. Агар фақат юқоридаги учта ишора бир вақтда ёнса, ҳаракатланиш тақиқланади.

Ушбу светофор фақат трамвай ва йўлнинг махсус ажратилган бўлақларидан ҳаракатланадиган белгиланган йўналишли транспорт воситаларига тегишли бўлса-да, бошқа ҳайдовчилар светофорнинг бир вақтда ҳаракатланиши рухсати йўналишидан қатъи назар, трамвай ҳайдовчисига йўл беришлари керак.

8.8. Темир йўл кесишмаларида ўрнатилган доирасимон ок рангли милтиловчи ишора транспорт воситаларининг кесишма орқали ҳаракатланишига рухсат беради.

Темир йўл кесилиши олдидан ўрнатилган ушбу светофорнинг оқ милтиловчи чироғи мазмун жиҳатдан оддий светофорнинг яшил чироғи билан тенг.

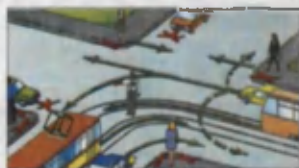
Кўриниш чегарасида яқинлашиб келаётган поезд (локомотив, дрезина) бўлмаса, ўчирилган милтиловчи оқ ва кизил ишораларда ҳам ҳаракатланишга рухсат берилади.

8.9. Йўлларда ҳаракатланишни тартибга солувчининг ишоралари куйидаги маънони билдиради:

– **Қўллари ён томонга узатилганда ёки туширилганда**, чап ва ўнг ён томонидан трамвайга тўғрига, рельсиз транспорт воситаларига тўғрига ва ўнгга ҳаракатланишга, пиёдаларга қатнов қисмини кесиб ўтишга рухсат берилади. Олди ва орқа томонидан барча транспорт воситалари ва пиёдаларнинг ҳаракатланиши тақиқланади;

– **Ўнг қўли олдинга узатилганда**, чап ёнidan трамвайга чапга, рельсиз транспорт воситаларига барча йўналишларда, олди томонидан барча транспорт воситаларига фақат ўнгга ҳаракатланишга рухсат берилади. Орқа томонидан ва ўнг ёнidan барча транспорт воситаларининг ҳаракатланиши тақиқланади. Пиёдаларга тартибга солувчининг орқа томонидан қатнов қисмини кесиб ўтишга рухсат этилади;

– **Қўлини юқорига кўтарганда**, Қоидаларнинг 8.13 бандида кўрсатилганидан бошқа ҳолларда транспорт воситалари ва пиёдаларнинг барча йўналишларда ҳаракатланиши тақиқланади.

Тартибга солувчи ҳайдовчи ва пиёдаларга тушунарли бўлган бошқа ишораларни ҳам бериши мумкин. Ишоралар яхши кўриниши учун тартибга солувчи жезл ёки ёруғлик қайтарадиган қизил рангли мосламаларни қўллаши мумкин.

Чорраҳада барча транспорт воситаларига:

– тартибга солувчининг тўрт томонидан икки томонидан доим ҳаракатланиш тақиқланади, икки томонидан ҳаракатланишга рухсат этилади;

– тартибга солувчининг ҳаракатланишга рухсат берувчи ҳар бир ҳолатида трамвайга фақат бир йўналишида ҳаракатланишга рухсат этилади;

– тартибга солувчи узатилган қўллари билан чорраҳанинг ҳаракатланиш рухсат этилган томонларини кўрсатади;

– тартибга солувчининг орқа томонидан ҳаракатланиш доимо тақиқланади;

– тартибга солувчининг олд томонидан тўғри йўналишида ҳаракатланиши доимо тақиқланади.

8.10. Ҳаракатни тартибга солаётган ёки хизмат бурчини ўтаётган милиция ходими транспорт воситаси ҳайдовчисига карата қўл ишораси ёки овоз кучайтиргичли қурилма орқали транспорт воситасини тўхтатишни талаб қилиши мумкин. Ҳайдовчи эса кўрсатилган жойда тўхташи керак.

ЙПХ ходими йўл ҳаракати қатнашчиларига мурожаат қилишида ун қўлини бош кийимига қадар кутариб, лавозими, махсус унвони ва фамилиясини айтиб узини таништириши, транспорт воситасини тўхтатиши сабабини билдириши лозим. Фуқаролар ёрдам сўраб мурожаат қилган тақдирда ЙПХ ходими уз ваколати ва имконияти доирасида ёрдам беради, саволларни ҳал қилиш учун қаерга мурожаат қилиши кераклигини тушунтиради. У фуқаролар билан мулоқотга киришганда хотиржам ва ҳушмуомала бўлиш билан бирга, тортишмасликка, ўзини йўқотмасликка, қўполик қилмасликка мажбурдир.

8.11. Йўл ҳаракати қатнашчиларининг эътиборини жалб этиш учун ҳуштак билан қўшимча ишора берилиши мумкин.

8.12. Светофор (реверсивдан ташқари)нинг ёки тартибга солувчининг тақиқловчи ишорасида ҳайдовчилар транспорт воситаларини тўхташ чизиги (5.33 белгиси) (Н) олдида, бундай чизик бўлмаганда эса:

– чорраҳада Қоидаларнинг 15.7 бандини ҳисобга олган ҳолда (О), пиёдаларга ҳалакит бермасдан катнов қисмлари кесишмаси олдида;

– темир йўл кесишмаси олдида Қоидаларнинг 17.4 бандига мувофиқ;

– бошқа жойларда светофор ёки тартибга солувчининг олдида, яъни ҳаракатланишга рухсат берилган транспорт воситалари ва пиёдаларга ҳалакит бермаган ҳолда тўхташи керак.

8.13. Сарик ишора ёнганда ёки тартибга солувчининг қўли юқорига кўтарилганда, Қоидаларнинг 8.12 бандида кўзда тутилган жойларда кескин тормоз бермасдан тўхташга улгура олмайдиган транспорт воситаларининг ҳайдовчиларига ҳаракатни давом эттиришга рухсат этилади.

Ушбу ишоралар берилганда катнов қисмида бўлган пиёдалар йўлни бўшатишлари, агар бунинг иложи бўлмаса, қарама-қарши йўналишлардаги транспорт оқимларини ажратувчи чизикда тўхташлари керак.

8.14. Ҳайдовчилар ва пиёдалар тартибга солувчининг ишораси ва кўрсатмаларига улар светофор ишоралари (Р), йўл белгилари ва чизикларига зид

келган тақдирда ҳам амал қилишлари керак (II).

Чорраҳаларда светофор ишлаб турганида ҳайдовчи имтиёз белгилари-га эмас, балки светофорга бўйсунди.

8.15. Темир йўл кесимларида светофорнинг милтилловчи қизил ишораси билан бир вақтда пиёдаларнинг кесишма орқали ҳаракатланиши тақиқланганлиги тўғрисида хабар берувчи товушли ишора ҳам берилиши мумкин.

8-мавзуга оид тестлар

<p>1 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси чорраҳадан биринчи бўлиб ўтади?</p> <p>1. Автомобиль ва автобус ҳайдовчиси. 2. Трамвай ҳайдовчиси.</p> 	<p>2 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси йўл бериши керак?</p> <p>1. Автомобиль ҳайдовчиси. 2. Трамвай ҳайдовчиси.</p>
<p>3 Транспорт воситалари чорраҳадан қуйданги тартибда ўтадилар:</p> <p>1. Трамвай ва автобус, енгил автомобиль. 2. Трамвай, енгил автомобиль, автобус. 3. Енгил автомобиль, трамвай ва автобус.</p> 	<p>4 Қўқ автомобиль чорраҳадан пешаччи бўлиб ўтади?</p> <p>1. Биринчи 2. Иккинчи</p>
<p>5 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси йўл бериши керак?</p> <p>1. Мотоцикл ҳайдовчиси. 2. Автомобиль ҳайдовчиси.</p> 	<p>6 Ушбу шароитда автобуснинг чорраҳадга киришига руҳсат бериладими?</p> <p>1. Руҳсат берилди. 2. Тақиқланди. 3. Агар автобус белгиланган йўналиш бўйича ҳаракатланаётган бўлса, руҳсат этилади.</p>
<p>7 Қуратилаган йўналишлар бўйича қайси транспорт воситаларига ҳаракатланишга руҳсат берилди?</p> <p>1. Автомобиль ҳайдовчиси. 2. Автомобиль ва мотоцикл ҳайдовчиси. 3. Трамвай ва автомобиль ҳайдовчиси.</p> 	<p>8 Ушбу светофор ҳаракатланиш тартибда солиш учун қўлланади:</p> <p>1. Катнов қисмининг бутун кенлиги бўйича. 2. Катнов қисмидаги ҳаракатланиш йўналиши қарама-қарши томони а ўзгарадиган булақлар бўйича. 3. Фақат белгиланган йўналишдаги транспорт воситалари учун мўлжалланган булақ бўйича.</p>
<p>9 Светофорнинг тақиқловчи ишорасида ва шлагбаум очик бўлганда ҳайдовчи нима қилиши керак?</p> <p>1. Яқинлашиб келаётган поезд йўқлигига шакдан ишонч ҳосил қилиши ва кесимдан ўтиши керак. 2. Шлагбаумнинг ҳолатига асосланган ҳолда кесимдан ўтиши керак. 3. Шлагбаумга 10 метрдан яқин бўлмаган масофада тухташи лозим. 4. Тухташ чигити олдидан, агар улар йўқ бўлса шлагбаумга 5 метрдан яқин бўлмаган масофада тухташи зарур.</p> 	<p>10 Автомобиль қайси йўналишларда ҳаракатланиши мумкин?</p> <p>1. Фақат унгга. 2. Тўхташ ва светофорнинг яшил чироғини кутиш. 3. Фақат тўғрига. 4. Барча йўналишлар бўйича.</p>

9. ОГОҲЛАНТИРУВЧИ ВА ФАЛОКАТ ИШОРАЛАРИ, ФАЛОКАТ САБАБЛИ ТЎХТАШ БЕЛГИСИНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ

9.1. Қуйидагилар огоҳлантирувчи ишоралар ҳисобланади:

– бурилишни кўрсатадиган милтилловчи чироқ ёки қўл билан бериладиган ишоралар;

– товушли ишоралар;

– фараларнинг ёкиб-ўчирилиши;

– кундуз куни яқинни ёритувчи фара чироғининг ёкилиши.

– фалокат сабабли тўхташ ишораси.

– орқага ҳаракатлантириб юриш ишораси.

9.2. Ҳаракатланишни бошлашдан (А), қайта тизилишдан (Б), бурилиш (кайрилиб олиш)дан (В) ва тўхташдан (Д) олдин ҳайдовчи тегишли йўналишни билдирувчи бурилиш ёруғлик кўрсатгичи, улар бўлмаганда ёки бузук бўлганда, қўл билан ишора қилиши шарт.

Чапга бурилиш (кайрилиб олишни) (Е) билдирувчи ишорага чап қўлни ёки тирсакдан тўғри бурчак остида букилган ўнг қўлни, ўнгга (Ж) бурилишни билдирувчи ишорага ўнг қўлни ёки тирсакдан тўғри бурчак остида букилган чап қўлни ёнга узатиш мос келади.

Тўхташ ишораси (З) чап ёки ўнг қўлни юқори кўтариб берилади.

Ҳайдовчи ўзининг ҳаракатланиш йўналишини ўзгартириши ҳақида ўзга ҳайдовчи ва бошқа йўл иштирокчиларига огоҳлантириш ишоралари орқали хабар беради. Манёвр бошлашдан аввал берилган огоҳлантириш ишораси вазиятни тўғри баҳолашга имкон беради.

9.3. Бурилиш кўрсатгичи ёки қўл билан берилётган ишора маневрни бажаришдан олдинроқ берилиши (И) ва уни тугаллагач дарҳол тўхтатилиши лозим (К) (қўл билан берилётган ишорани маневр қилишдан бевосита олдин тугаллаш мумкин (Л)).

Ишоралар бериш бошқа йўл ҳаракат қатнашчиларини чалғитмаслиги керак.

Огоҳлантирувчи ишора бериш ҳайдовчига олдин ўтиш ҳуқуқини бермайди ва уни зарурий эҳтиёт чораларини кўриш масъулиятдан озод қилмайди.

Айланма ҳаракатли чорраҳаларга киришда ва автомобиль йўлининг траекторияси буриладиган жойларда бурилиш ишораларини кўрсатиш шарт эмас.

9.4. Хайдовчи ўзидан орқада келаётган, қувиб ўтишни бошлаган ва бошқа транспорт воситаларига ҳалал бермаслигига ишонч ҳосил қилгандан кейингина ҳаракатланиш йўналишини ўзгартириш ҳақида огоҳлантирувчи ишора бериши керак.

9.5. Товушли ишоралар фақат куйидаги ҳолларда қўлланилиши мумкин:

– аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида бошқа хайдовчиларни қувиб ўтиш ҳақида огоҳлантириш учун;

– зарур бўлган ҳолларда йўл-транспорт ҳодисасининг олдини олиш учун.

Аҳоли яшайдиган жойларда, йўл яқинида дам олувчиларга, ҳаракат билан боғлиқ бўлмаганларга ва йўл иштирокчиларига ҳалақит бермаслик учун товуш мосламаларидан фойдаланиш тақиқланади.

9.6. Қувиб ўтиш ҳақида товушли ишора ўрнига ёки у билан бирга фара чирокларини ёқиб-ўчириб огоҳлантириш ишорасини бериш мумкин.

Қувиб ўтишни хавфсиз бажариш, қувиб ўтилаётган хайдовчининг эътиборини жасаб этиши учун огоҳлантириш ишораларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Бундай вазиятда огоҳлантирувчи ишоралар сифатида фараларни ёқиб ўчириш ва аҳоли яшамайдиган жойларда товуш мосламасидан фойдаланиш мумкин, лекин бошқа хайдовчиларнинг кўзларини қамаштирадиган даражада фаранинг узоқни ёритувчи чироқларидан ишбу мақсадда фойдаланиш тақиқланади.

9.7. Бурилишни кўрсатувчи барча ёруғлик ишораларининг бир вақтда милтиллаши фалокат ишоралари ҳисобланади.

Шатакка олинган транспорт воситаси паст тезлиги ва паст динамикаси билан маълум даражада оқимдаги транспорт воситаларига ҳалақит беради. Шу сабабли шатакка олинган транспорт воситаларида сутканинг исталган вақтида фалокат ёруғлик чироқлари ёқилган бўлиши керак (улар ишламаганида габарит чироқлари).

Фалокат ёруғлик ишоралари куйидаги ҳолларда ёқилиши керак:

– фара чироклари хайдовчининг кўзини қамаштирганда (А);

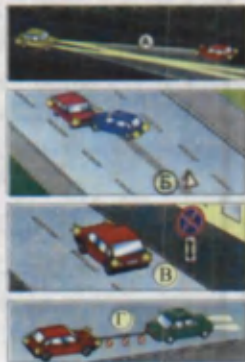
– йўл-транспорт ҳодисаси содир бўлганда (Б);

– тўхташ тақиқланган жойларда мажбурий тўхталганда (В);

– шатакка олишда (шатакка олинган транспорт воситасида) (Г).

Транспорт воситаларида ҳаракатланиш тақиқланмаган, лекин фойдаланиш тақиқланган (3-иловада) техник носозликлар пайдо бўлганида таъмирлаш ёки тўхтаб туриш жойларига етиб бориш учун фалокат ёруғлик ишоралари қўлланилади.

Хайдовчи йўл ҳаракати қатнашчиларини огоҳлантириш учун ўзи бошқараётган транспорт воситаси хавф туғдириши

мумкин бўлган бошқа ҳолларда ҳам фалокат ёруғлик ишораларини ёқиши керак.

9.8. Қуйидаги ҳолларда фалокат ёруғлик ишоралари ёқилгандан кейин, шунингдек, у бўлмаганда ёки бузук бўлганда, фалокат сабабли тўхташ белгиси (Б) (милтилловчи кизил чирок (В) дарҳол ўрнатилиши керак:

- йул-транспорт ҳодисаси содир бўлганда;
- тақиқланган ва кўриниш шароитини ҳисобга олган ҳолда транспорт воситаси бошқа ҳайдовчилар томонидан ўз вақтида пайқаб бўлмайдиган жойларда мажбурий тўхтаб қолганда.

Бундай белги (Б) (чирок) (В) муайян вазиятда хавф ҳақида ҳайдовчиларни ўз вақтида огоҳлантиришни таъминлайдиган масофада ўрнатилиши керак. Лекин бу масофа аҳоли яшайдиган жойларда транспорт воситасидан 15 метрдан, улардан ташқарида эса 30 метрдан кам бўлмаслиги керак.

9.9. Шатакка олинган транспорт воситасида фалокат ёруғлик ишоралари бузук бўлганда ёки бўлмаган ҳолларда унинг орқа томонига фалокат сабабли тўхташ белгиси ўрнатилиши керак.

9-мавзуга оид тестлар

<p>1 Ҳайдовчи ҳаракатланишни бошлашдан олдин қандай амалларни бажариши керак?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Транспорт воситасининг соғлигини ва тула жиҳозланганлигини текшириши 2. Ҳаракатланиш бошланиши хавфсиз бўлишига ва ҳаракатнинг бошқа иштирокчиларига ҳалакат бермаслигига ишонч ҳосил қилиши керак. 3. Тегишди йуналишдаги бурилишнинг ёруғлик қўрсаткичи билан ишора бериши 4. Санаб утилган ҳамма ҳаракатларни бажариши. 	<p>2 Қўннинг қоронғи вақтида сунъий ёритилмаган йўлларда ёки етарли кўринмаслик шароитида ёнмайдиган орқа габарит чироклари билан тўхтаб туриш ёки таъмирлаш жойига боришга руҳсат бериладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Алоҳида эҳтиёткорлик билан боришга руҳсат берилади. 2. Тақиқланади.
<p>3 Қайси ҳолда қондалар огоҳлантириш ишорасини беришни талаб қилмайди?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Катнов қисмининг чеккасида тухташ олдида. 2. «Хавфли бурилиш» белгиси билан белгиланган йўлнинг эгри бурилиш жойи олдида. 3. Қўшни ҳаракат бўлагига ўтиш олдида. 	<p>4 Қўндузи вақтида яқинни ёритувчи фара чирогини ёқини огоҳлантириш ишораси буладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Булади. 2. Булмайди.
<p>5 Қайси ишоралар огоҳлантирувчи ҳисобланади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бурилишни курсатадиган милтилловчи чирок ёки қўл билан бериладиган ишоралар 2. Товушли ишоралар 3. Фара чирокларининг ўчиб-ёқилиши ва қўндузи вақтида яқинни ёритувчи фара чирогининг ёқилиши 4. Санаб утилган барча ишоралар 	<p>6 Огоҳлантириш ишорасини бериш ҳайдовчи ва биринчи ҳаракатланиш ҳужуқини берадими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бермайди 2. Манёврни тугатиш вақтида беради. 3. Манёврни бошлаш вақтида беради. 4. Ҳамма ҳолларда беради.

<p>7 Хайдовчи аҳоли яшайдиган жойдан ташқаридаги йўлда қувиб ўтилаётган хайдовчининг эътиборини жалб этиш учун фаралар чирокларини учуриб-екиш ва товуш ишораси беришни қўллаб тўғри қилдим? 1. Нотўғри. 2. Тўғри.</p>	<p>8 Қувиб ўтишда фараларнинг узқини ёритувчи чирокларидан оғохлант иривчи ишора сифатида фойдаланиш мумкинми? 1. Ҳамма ҳолда мумкин. 2. Мумкин, агар бу бошқа хайдовчиларнинг кўзини камаштирмаса, шу жумладан, органи куриш кўзгуси орқали ҳам. 3. Мумкин эмас. 4. Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йўлларда мумкин.</p>
<p>9 Хайдовчи манёврни бажаришда бурилиш кўрсаткичлари билан ёруслик ишорасини ҳар доим бериши керакми? 1. Ҳар доим бериши керак. 2. Керак эмас, агар ҳаракатланишнинг бошқа катнашчиларини чапгагиши мумкин бўлса. 3. Керак, зарурий эҳтиёт чораларини курган ҳолда.</p>	<p>10 Қўшнинг қоронги вақтида йўлниш ёригилган қисмида ҳаракатланаётган механик транспорт воситасида қайси чироклар ёқилиши керак? 1. Фараларнинг яқини ёритувчи чироклари. 2. Фараларнинг узқини ёритувчи чироклари ёки габарит чироклар. 3. Фараларнинг яқини ёритувчи чироклари (туманга қарши фаралар) ёки габарит чироклар.</p>

10. ҲАРАКАТЛАНИШНИ БОШЛАШ, ЙЎНАЛИШЛАРНИ ЎЗГАРТИРИШ

10.1. Хайдовчи ҳаракатланишни бошлаш, қайта тизилиш, бурилиш (қайрилиб олиш), йўналишни ўзгартириш ва тўхташдан олдин ўз ҳаракати билан бошқа транспорт воситаларига хавф туғдирмаётганлигига ва тўсқинлик қилмаётганлигига ишонч ҳосил қилиши керак.

10.2. Ёндош ҳудудлардан йўлга чиқаётган хайдовчи унда ҳаракатланаётган транспорт воситаларига (М) ва пиёдаларга (Н), шунингдек, ундан чиқишда ўзининг ҳаракат йўналишини кесиб ўтаётган пиёдалар (О) ва велосипедчиларга (П) йўл бериши керак. *Ёндош ҳудуд (ҳовли, ташиқлот, ёнлиги қуйиш шахобчаси, турар жой даҳазари ва шунга ўхшаш) чорраҳа ҳисобланмайди.*

10.3. Хайдовчи қайта тизилишда (Р) ён бўлақда ҳаракат йўналишини ўзгартирмасдан кетаётган транспорт воситаларига йўл бериши керак (С).

Тўғри йўналишда ҳаракатланаётган транспорт воситалари бир вақтда қайта тизилаётганда, хайдовчи (Т) ўнг томондаги транспорт воситасига йўл бериши керак (У).

10.4. Айланма ҳаракатланиш ташқил қилинган чорраҳаларга кириш учун бурилишдан бошқа барча ҳолларда хайдовчи ўнгга (Ф), чапга бурилиш ёки қайрилиб олишдан (Х) олдин шу йўналишда ҳаракатланиш учун мўлжалланган катнов қисмининг энг четки бўлагини эгаллаши шарт.

Айланма ҳаракат ташиқлот этилган чорраҳага кириш-

да нечта бўлак бўлса, барчасидан баробар кириш мумкин. Айланма ҳаракатли чорраҳанинг ичида қаторлар бўйича ҳаракатланиш кучга кириб, ундан чиқиш (5.8.1, 5.8.2 белгилари бўлмаса) энг четки (Ц) ўнг қатордан амалга оширилади. Айланма ҳаракатли чорраҳадан чиқишда 5.8.1, 5.8.2 белгилари нечта бўлак устида ўрнатилган бўлса, барчаси бўйлаб чиқиш мумкин.

10.5. Бурилишни шундай амалга ошириш керакки, бунда катнов қисмларининг кесишмасидан чиқаётган транспорт воситаси қарама-қарши йўналишдаги ҳаракат томонига ўтиб кетмасин.

Ўнгга буриладиган транспорт воситаси иложи борича катнов қисмининг ўнг томонига яқинроқда ҳаракатланиши керак (Э).

10.6. Транспорт воситаси ўзининг габарит ўлчами ёки бошқа техник сабабларга кўра Қоидаларнинг 10.4 банди талабларига мувофиқ бурилишни бажара олмаса, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаб ва бошқа транспорт воситаларига ҳалақит бермасдан ундан четга чиқишига йўл қўйилади.

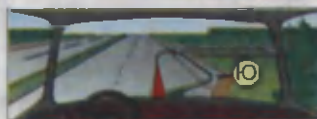
10.7. Рельсиз транспорт воситасининг ҳайдовчиси йўлнинг чорраҳадан ташқари жойида чапга бурилиш ёки қайрилиб олишда қарама-қарши йўналишдан келаётган транспорт воситаларига ва тўғри йўналишдаги трамвайга йўл бериши шарт.

Чорраҳадан ташқаридаги катнов қисмининг кенглиги четки чап бўлакдан қайрилиб олиш имконини бермаса, қайрилишни катнов қисмининг ўртаси ёки ўнг четидан (йўлнинг ўнг ёқасидан) амалга ошириш мумкин. Бундай вазиятда ҳайдовчи тўғри ва қарама-қарши йўналишдаги транспорт воситаларига йўл бериши шарт.

10.8. Транспорт воситаларининг ҳаракат йўналишлари кесишадиган ва ўтиш навбати ушбу Қоидаларда кўзда тутилмаган вазиятларда ҳайдовчи ўнг томондан яқинлашиб келаётган транспорт воситасига йўл бериши керак.

10.9. Секинлашиш бўлаги бўлган йўлларда (Ю) бурилмоқчи бўлаётган ҳайдовчи ўз вақтида шу бўлакка ўтиши ва тезликни факат унда камайтириши керак.

Йўлга чиқиш жойида тезланиш бўлаги бўлса (А), ҳайдовчи унда ҳаракатланиши ва қўшни бўлакда ҳаракатланаётган транспорт воситаларига йўл бери-

ши, сўнгра оқимга қўшилиши керак.

10.10. Қуйидаги жойларда қайрилиб олиш тақиқланади:

- пиёдалар ўтиш жойларида;
- тоннелларда;
- кўприклар, осма йўл (эстакада)лар, осма кўприклар ва уларнинг остида;
- темир йўл кесишмаларида;
- йўлнинг кўриниши бирон-бир йўналишда 100 метрдан кам бўлган жойларда.

10.11. Транспорт воситасини орқага ҳаракатлантиришда ҳайдовчи йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаши ва бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларига ҳалакит бермаслиги шарт. Зарурат туғилганда ҳайдовчи бошқа шахсларнинг ёрдамидан фойдаланиши мумкин.

10-мавзуга оид тестлар

<p>1 Қайрилиш тақиқланади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чоррахага 15 метрдан яқинроқда. 2. Тартибга солинмайдиган чорраҳаларда, агар кесиб ўтилаётган йўлда бир томонлама ҳаракатланиш ташкил этилган бўлса. 3. Пиёдалар утиш жойларида. 4. Ҳамма санаб ўтилган ҳолларда. 	<p>2 Ҳаракатда иштирокчи эла бўлади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кук автомобиль, чунки кизил автомобиль ҳаракатланиш бўлагини чапга ўзгартиради. 2. Кизил автомобиль, чунки ўзаро қайта тизилишда у ўнг томонда бўлади. 3. Кук автомобиль, чунки ўзаро қайта сафланишда у чап томонда бўлади.
<p>3 Бурилишда ҳаракат қилганда автотасовнинг тиркэмаси силжийдими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бурилиш марказидан бошқа томонга силжийди. 2. Силжимаيدди. 3. Бурилиш марказига силжийди. 	<p>4 Енгил автомобиль ҳайдовчиларининг қайси бири аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиш қоидаларини бузипти?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Факат "Б" автомобиль ҳайдовчиси. 2. Иккаласи ҳам бузмақда. 3. Иккаласи ҳам бузмаяпти.
<p>5 Чорраҳада қайси йўналишларда ҳаракат қилишга руҳсат этилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фақат "Г" ва "Е" 2. А, Б, Г, Д 3. Б, В, Г, Д 	<p>6 Юк автомобилларининг автомагистралларда иккинчи бўлакдан нарироқда ҳаракатланишга руҳсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Руҳсат этилади, руҳсат этилган тўла вазни 3,5 т дан ошиб кетмаса. 2. Руҳсат этилади, руҳсат этилган тўла вазни 3,5 т дан ортик бўлса. 3. Тақиқланади.

<p>7 Қайси транспорт воситасининг хайдовчиси ҳаракатланишда имтиёзга эга?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Автомобиль хайдовчиси. 2. Трамвай хайдовчиси. 	<p>8 Сиз учта бўлаги бўлган икки томонлама ҳаракатли йўл бўйлаб кетаясиз. Урта булакка ўтишга қандай ҳолда руҳсат этилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фақат қувиб ўтиш учун 2. Фақат айланаб ўтиш учун. 3. Фақат чапга бурилиш ёки орқага бурилиш учун. 4. Барча санаб утилган ҳолларда
<p>9 Қайси жойларда орқа билан ҳаракатланиш тақиқланади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бир томонлама ҳаракатли йўлларда. 2. Куприкларда, осма йўлларда, эстакадаларда ва уларнинг остида. 3. Тогли йўлларда. 4. Автомагистралларда. 5. Барча санаб утилган жойларда. 	<p>10 Икки томонлама ҳаракатли йўлда учта бўлак бор, сиз унга бурилишнингиз зарур. Сиз ушбу манёврни қайси бўлақдан амалга оширасиз?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Унг бўлақдан 2. Урта бўлақдан 3. Унг ёки урта бўлақдан 4. Урта бўлақдан, лекин фақат унг бўлақ банд бўлган вақтда

11. ЙЎЛНИНГ ҚАТНОВ ҚИСМИДА ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИНГ ЖОЙЛАШИШИ

Рельсиз транспорт воситалари йўлнинг қатнов қисмида бўлақлар бўйича муносиб жойлашуви йўлнинг ўтказиш қобилиятининг юқори даражада бўлишини таъминлайди.

11.1. Рельсиз транспорт воситалари ҳаракатланадиган бўлақлар сони чизиклар ёки 5.8.1, 5.8.2, 5.8.7, 5.8.8 йўл белгилари билан белгиланади. Бундай чизиклар ёки йўл белгилари бўлмаса (А), хайдовчилар йўл бўлақларини ўзлари, қатнов қисмининг кенглигини, транспорт воситалари орасидаги зарур ёнлама оралик масофани ва уларнинг габарит ўлчамларини ҳисобга олган ҳолда аниқлайдилар.

Бунда ҳаракат икки томонлама бўлган йўл қатнов қисмининг чап томондаги ярми қарама-қарши йўналишда ҳаракатланиш учун мўлжалланган, деб ҳисобланади.

Шуни таъкидлаш керакки, ҳаракатланиш бўлаги транспорт воситаларининг бир қатор бўлиб ҳаракатланиши учун мўлжалланган. Давлат стандарти (ГОСТ 13508-74)га кўра ҳаракатланиш бўлаги 2,5 метрдан 3,75 метргача бўлади.

11.2. Тўрт ва ундан ортиқ бўлакли, ҳаракат икки томонлама бўлган йўлларда қарама-қарши йўналишда ҳаракатланиш учун мўлжалланган бўлақларга чиқиш тақиқланади (Б).

Бундай йўлларда қарима-қарши оқим икки узлуксиз йўл чизиғи билан ажратилади ва бу чизиқни кесиб ўтиши тақиқланади. Йўл чизиғи кўринмаса ёки умуман бўлмаса ҳам қарима-қарши бўлакка чиқиши тақиқланади.

11.3. Ҳаракат икки томонлама бўлган учта бўлаккли (1.9 чизиғи билан белгилангандан ташқари) йўлларда ўрта бўлакка (В) фақат қувиб ўтиш, чапга бурилиш, қайрилиб олиш ва айланиб ўтиш учунгина чиқишга рухсат этилади. Қарима-қарши йўналишдаги ҳаракатланиш учун мўлжалланган четки чап бўлакка чиқиш тақиқланади (Г).

Бундай йўлларда фақат четки бўлақлардан ҳаракатланишга рухсат этилади, ўрта бўлакка доимий ҳаракатланиш мумкин эмас, у қувиб ўтиш, айланиб ўтиш, қайрилиб олиш ёки чапга бурилиш каби манёврларга мўлжалланган.

11.4. Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида ҳайдовчилар транспорт воситаларини мумкин қадар катнов кисмининг ўнг четига яқинроққа олиб ҳаракатланишлари керак.

Аҳоли яшамайдиган жойларда йўл чеккасида йўл ёқаси (обочиналари) бўлиб, транспорт воситалари тўхташ ва тўхтаб туриши учун йўл ёқасига чиқади ва йўлда ҳаракатланаётган транспорт воситаларига ҳалақит бермайди. Транспорт воситаларининг ўнг бўлак бўйлаб ҳаракатланишларига тўлиқ имконият яратилади.

Аҳоли яшайдиган жойларда Қоидаларнинг 11.6, 19.1, 26.2 бандларидаги талабларни ҳисобга олган ҳолда ҳайдовчилар ўзларига қулай бўлган ҳаракатланиш бўлагидан фойдаланишлари мумкин. Фақат ўнгга ёки чапга бурилиш, қайрилиб олиш, қувиб ўтиш, тўхташ олдидан ҳаракатланиш бўлагини ўзгартиришга рухсат этилади.

Аҳоли яшайдиган жойларда йўл ёқаси (обочина) бўлмаганлиги сабабли йўл чеккасида тўхтаб турган автомобилларни учратиш мумкин. Бу эса ўнг томондаги биринчи бўлак бўйлаб ҳаракатланишга ҳалақит қилади.

Бир йўналишда уч ва ундан ортиқ бўлаккли ҳар қандай йўлларда учинчи қаторга қуйидаги ҳолларда чиқиш мумкин (Д):

– ҳаракатланиш серқатновлиги сабабли бошқа бўлақлар банд бўлганда;

– қувиб ўтиш учун;

– чапга бурилиш учун;

– қайрилиш учун;

– рухсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан ортиқ бўлган юк автомобилларига чапга бурилиш ёки қайрилиш учун (Е). Бошқа ҳолларда бу юк автомо-

билларига четки чап бўлакка чиқиш тақиқланади.

Бир томонлама ҳаракатлиниш жорий этилган йўлларда рухсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан юқори бўлган юк автомобиллари йўлнинг четки чап бўлагига юк ортмиш ёки тушириш учун чиқишлари мумкин. Бошқа сабаблар билан четки чап бўлакни банд қилмасликлари керак.

Аҳоли яшайдиган жойларда чапга бурилиш ва орқага қайрилиш каби манёврлар тез-тез учраб туриши боис, ҳайдовчилар ҳаракатлиниш хавфсизлиги талабларига асосан мўлжалланган манёврни бажариш учун ўзига тегишли йўл бўлагини эгаллашлари лозим.

Ҳаракат бир томонлама бўлган йўлнинг чап бўлагига тўхташ ва тўхтаб туриш Қоидаларнинг 14.1 бандига мувофиқ амалга оширилади.

Ҳаракатлиниш бир томонлама йўлларда ёнма-ён бўлакдаги транспорт воситаларига нисбатан катта тезликда ҳаракатлиниш қувиб ўтиш ҳисобланмайди.

11.5. Тезлигини соатига 40 километрдан ошириш мумкин бўлмаган ёки техник сабабларга кўра тезлигини бундан ошира олмайдиган транспорт воситалари қувиб ўтиш, чапга бурилиш ёки қайрилиб олиш, айланиб ўтиш учун қайта тизилишдан бошқа ҳолларда фақат четки ўнг бўлакда (Ж) ҳаракатлинишлари керак.

Секин ҳаракатланувчи транспорт воситалари учун алоҳида бўлак бўлиб тегишли белгиларга эга бўлса, бундай транспорт воситаларининг ҳайдовчилари шу бўлакдан фойдаланишлари лозим.

11.6. Тўғри йўналишдаги қатнов қисмининг чап томонида у билан бир сатҳда жойлашган трамвай изидан шу йўналишдаги бошқа бўлақлар банд бўлганда ҳаракатлинишга, айланиб ва қувиб ўтишга (З), шунингдек, 5.8.1, 5.8.2 белгилари билан белгиланмаган ҳолларда эса чапга бурилиш ва қайрилиб олишга рухсат этилади (Ш). Бирок бу манёвр трамвай ҳаракатига ҳалақит бермаслиги керак.

Қарама-қарши йўналишдаги трамвай изидан ҳаракатлиниш тақиқланади (И).

11.7. Агар қатнов қисми йўл чизиклари билан бўлақларга ажратилган бўлса, транспорт воситаларининг ҳаракатлиниши катъий равишда белгиланган бўлақларда амалга оширилиши керак. Фақат қайта тизилишда узук-узук чизикларни босиб ўтишга рухсат этилади (К).

11.8. Реверсив ҳаракатлинишли йўлга бурилишда транспорт воситалари қатнов қисмлари кесишмасидан чиқишда четки ўнг бўлакни эгаллаши

керак. Ҳайдовчига шу йўналишдаги бошқа бўлақларда ҳам ҳаракатланишга рухсат берилганлигига ишонч ҳосил қилгандан кейингина қайта тизилишга рухсат этилади.

Реверсив бўлақли йўлга бурилаётган ҳайдовчига реверсив бўлақдаги ҳаракатланиш қайси йўналишида эканлиги ноъматум, шунинг учун у четки ўнг бўлақ бўйича ҳаракатланиши керак.

11.9. Қоидаларнинг 14.1, 27.2 бандларида кўзда тутилгандан бошқа ҳолларда транспорт воситаларининг йўл ёқаси, тротуар (Л) ва пиёдалар йўлқаларидан ҳаракатланиши тақиқланади. Бу жойларда йўлдан фойдаланиш ва коммунал хизмат (М) машиналарининг ҳаракатланишига, шунингдек, бошқа имконият бўлмаган ҳолларда бевосита йўл ёқасида, тротуар ёки пиёдалар йўлқалари олдида жойлашган савдо шаҳобчалари, корхоналар ва бошқа иншоотларга юк олиб кириш учун транспорт воситаларининг киришига рухсат этилади. Бундай вазиятда йўл ҳаракати хавфсизлиги тўла таъминланган бўлиши шарт.

11.10. Ҳайдовчи ўзидан олдинда кетаётган транспорт воситаси кескин тўхтаганда у билан тўқнашиб кетмаслик кафолатини берадиган оралик масофани (Н), шунингдек, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлайдиган ёнлама оралик масофани (О) сақлаши керак.

Ҳайдовчи йўлнинг ҳолати ва шароитини, транспорт воситаси ва ташилаётган юкнинг хусусиятларини инobatга олган ҳолда оралик масофа (дистанция ва интервал)ларни танлаши керак.

11.11. Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йўлларда тезлигини соатига 50 километрдан ошириши мумкин бўлмаган, шунингдек, рухсат этилган тўла вазни 12 тоннадан ортиқ бўлган транспорт воситаларининг ҳайдовчилари ўзи ва олдида кетаётган транспорт воситаси оралиғида, уларни қувиб ўтиши мумкин бўлган транспорт воситалари бемалол йўлнинг ўнг томонига қайта тизилиши учун имкон берадиган масофани (Н) сақлашлари керак.

Бир вақтнинг ўзида икки ва ундан ортиқ секин юрар транспорт воситаларини қувиб ўтиш ҳар доим ҳам хавфсиз бўлавермайди. Шунинг учун қувиб ўтилаётган ҳайдовчи қувиб ўтувчи ҳайдовчига имкон бериши керак.

Қувиб ўтишга тайёрланаётган, шунингдек, транспорт воситаларининг ташкилий жамланмаси таркибида, серкатнов бўлган йўлларда

ҳаракатланаётган транспорт воситаларининг ҳайдовчиларига бу талаб тааллуқли эмас.

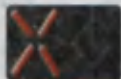

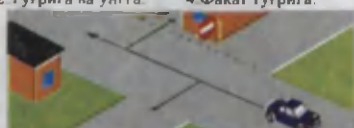

11.12. Агар бирор-бир тўсиқ сабабли қарама-қарши йўналишларда ҳаракатланиш кийин бўлса, тўсиқ ўз томонида бўлган ҳайдовчи (П) йўл бериши керак.

Агар тўсиқ олдида имтиёз белгилари бўлса, ҳайдовчи ушбу белгилар талабига бўйсунadi.

Тўсиқ олдида (С) тик нишаблик ва баландлик белгилари (Р) ўрнатилган жойларда эса пастга ҳаракатланаётган ҳайдовчи (Т) йўл бериши керак.

11-мавзуга оид тестлар

<p>1 Мақсур светофорнинг қизил ёриткичида ҳаракат тақиқланади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фақат бир қаторда 2. Қатнов қисмининг барча қисплги бўйлаб. 3. Қувиб утиш билан. 4. Светофор қайси бўлак устига жойлаштирилган бўлса, уша бўлак бўйича 	<p>2 Йўлнинг бу қисмида қувиб утишга руҳсат этилади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Руҳсат этилади. 2. Тақиқланади.
<p>3 Ҳаракат тезлигини танлашда ҳайдовчига тақиқланади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ушбу қондаларга мувофиқ равишда транспорт воситасига ўрнагилган таниқин белгида курсатилган тезликдан оширин. 2. Кескин тормоз бериш, агар бу ҳаракатланиш хавфсизлигини таъминлаш учун талаб қилинмаса 3. Иккала санаб утилган ҳаракат тақиқланади. 	<p>4 Ҳаракат икки томонлама бўлган, уч бўлакли йўлда Сиз ўнгга бурилишини зарур. Ушбу манёврни Сиз қайси бўлакдан амалга оширасиз?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ўнг бўлакдан. 2. Ўрта бўлакдан. 3. Ўнг ёки ўрта бўлакдан. 4. Ўрта бўлакдан, лекин фақат унг бўлак банд бўлганда.
<p>5 Чорраҳада айланма ҳаракатланиш ташқил қилинган. Сиз ақинлашиб кетяётган чорраҳанинг қатнов қисми иккинчи ҳаракат бўлагига эва. Чорраҳага киришда бурилиш учун Сиз қайси бўлақни эгаллашини талом?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ўнг бўлакни 2. Чап бўлакни 3. Ўнг ёки чап бўлакни. 	<p>6 Бел яланган йўналиш бўйлаб кетаётган автобус ҳайдовчиси ушбу шароитда йўл бериши керакми?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Керак. 2. Керак эмас. 3. Керак эмас, чунки у тугрига кетапти.
<p>7 Қайси йўналишда ҳаракатланишга руҳсат этилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фақат чапга 2. Тугрига ва унгга. 3. Фақат унгга. 4. Фақат тугрига. 	<p>8 Қайси йўналишда ҳаракатланиш тақиқланади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ўнгга биринчи йўлга 2. Ўнгга иккинчи йўлга. 3. Унгга биринчи ва иккинчи йўлларга.

9 Автомобилларга қайси йўналишда ҳаракатланишга рухсат берилади?

1 Қизил автомобилга тўғрига, кўк

автомобилга тўғрига ва чапга

2 Қизил ва кўк автомобилга тўғрига

3 Қизил автомобилга тўғрига, кўкига чапга

10 Юк автомобилнинг қайси йўналишда ҳаракатланишга рухсат этилади?

1 Фақат унга

2 Унга, чапга ва орқа йўналишга

3 Фақат чапга.

12. ҲАРАКАТЛАНИШ ТЕЗЛИГИ

Транспорт воситалари ва оқимнинг тезлиги ортгани сайин йўлнинг ўтказиш қобилияти унумлашади, йўловчиларнинг йўлда йўқотадиган вақтлари камаёди, юк ташиш тезлашади, иқтисодий самарадорлиги ортади, лекин юқори тезлик ҳаракатланиш хавфсизлигига таҳдид солади.

12.1. Ҳайдовчи ҳаракатнинг серкатновлигини, транспорт воситаси ва юкнинг хусусияти ҳамда ҳолатини, йўл ва об-ҳаво шароитини, шунингдек, ҳаракатланиш йўналишидаги кўринишни ҳисобга олган ҳолда транспорт воситасини белгиланган тезликдан (А) оширмасдан бошқариши керак.

Транспорт воситасининг тезлиги ҳайдовчига Қоидалар талабларини бажариш, ҳаракатни доимо назорат қилиб бориш имкониятини бериши керак.

Рухсат этилган максимал тезлик билан ҳаракатланиш ҳар доим ҳам хавфсиз бўлавермайди. Ҳайдовчи танлаган тезлик, йўлда хавф пайдо бўлганида, транспорт воситасини тўхтага оладиган даражада бўлиши керак. Бунинг учун ҳайдовчи кўришни масофасига қараб шундай тезлик танлаши керакки, тўхташ йўли кўриниш масофасидан ўтиб кетмасин (автомобилнинг тўхташ йўли – ҳайдовчи хавфни кўриб тўлиқ тўхтагунича ўтган масофа).

Ҳаракатланиш пайтида, ҳайдовчи аниқлай олиши имкониятида бўлган хавф (Б) ёки тўсиқ пайдо бўлса, у транспорт воситасининг тезлигини тўлиқ тўхташини таъминлайдиган даражада камайтириши ёки тўсиқни бошқа ҳаракат қатнашчилари учун хавфсиз айланиб ўтиш чораларини кўриши керак.

Хавф – йўл ҳаракати қоидаларини бузиб, бехосдан пайдо бўладиган транспорт воситалари, пиедалар ва ҳ.к.

Тўсиқ – транспорт воситасидан тушиб қолган бирор-бир юк, йўлда бузилиб тўхтаб турган транспорт воситаси ва бошқалар.

12.2. Аҳоли яшайдиган жойларда транспорт воситалари тезлигини соатига 70 километрдан оширмасдан ҳаракатланишга рухсат этилади.

Тезликнинг бундай чекланиши фақат кириши 5.22, чиқиши 5.23 (асоси оқ рангда бўлган) йўл белгилари билан белгиланган аҳоли яшаш жойларига тегишли.

Кириш жойи 5.24, чиқиш йўли 5.25 (асоси кўк рангли) белгилар билан белгиланган ҳудуддаги тезлик аҳоли яшамайдиган жойлардаги тезлик chegarаси билан бир хил бўлади.

12.3. Аҳоли яшамайдиган жойларда ва кириш йўли 5.24, чиқиш йўли 5.25 белгилари ўрнатилган ҳудудларда:

– энгил автомобилларга ва рухсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан ошмайдиган юк автомобилларига тезликни соатига 100 километрдан оширмасдан;

– шаҳарлараро катнайдиган автобусларга ва микроавтобусларга тезликни соатига 90 километрдан оширмасдан;

– бошқа автобуслар, тиркамали энгил автомобиллар, мотоцикллар, рухсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан ортиқ бўлган юк автомобилларига тезликни соатига 80 километрдан оширмасдан;

– тиркамали юк автомобилларига тезликни соатига 70 километрдан оширмасдан ҳаракатланишга рухсат этилади.

12.4. Ҳар қандай йўлларда:

– одам ташиётган юк автомобилларига тезликни соатига 60 километрдан оширмасдан;

– механик транспорт воситаларини шатакка олган транспорт воситаларига тезликни соатига 50 километрдан оширмасдан;

– хавфли, оғир вазнли ва катта ўлчамли юкларни ташиётган, ташкилий жамланмада ҳаракатланаётган транспорт воситаларига ЙХХБ билан келишилган тезликдан оширмасдан ҳаракатланишга рухсат этилади.

12.5. Ҳайдовчиларга куйидагилар тақиқланади:

– тезликни мазкур транспорт воситасининг техник тавсифномасида кўрсатилган энг юкори тезликдан ошириш.

Пастлик (пишаблик) томон ҳаракатланаётган транспорт воситаларининг тезлиги ишлаб чиқарувчи таниқлот томонидан мазкур транспорт воситасининг техник тавсифномасида кўрсатилган нормадан ошиб кетиши мумкин. Бу ҳол транспорт воситасининг турғунлиги йўқолиб, ағанаб кетишига олиб келиши мумкин:

– тезликни транспорт воситасига ўрнатилган таниқлик белги («Тезлик чекланган»)да кўрсатилганидан ошириш.

Баъзи махсус транспорт воситалари (автокран, ун ташувчи цистерна, цемент ташувчи цистерна, бетон ташувчи цистерна, ва шу кабилар) ишлаб чиқарувчи таниқлот томонидан юқори тезликни чегараловчи таниқли белги билан таъминланади. Йўл шароитлари имкон берган тақдирда ҳам тезликни, таниқлик белгида кўрсатилганидан ошириши мумкин эмас:

– зарурат бўлмаганда жуда паст тезликда ҳаракатланиб, бошқа транспорт воситаларига ҳалақит бериш.

Йўлларнинг эни чекланган бўлиб, айниқса серқатнов йўлларда паст тезлик билан ҳаракатланиш тирбандликлар ҳосил қилади ва автотранспортнинг иши узуқини пасайтиради (йўловчиларнинг қимматли вақтлари, юкни кечиктириб етказиши ва ҳ.к.);

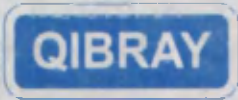
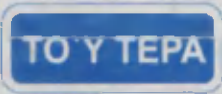

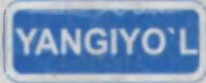
– йўл-транспорт ҳодисасининг олдини олиш зарурати бўлмаганда кескин тормоз бериш.

Заруратсиз кескин тўхташ кетма-кет келаётган транспорт воситаларининг тўқнашувига олиб келиши мумкин.

12-мавзуга оид тестлар

<p>1 Мазкур шароитда шатакка олиш қандай юқори тезлик билан амалга оширилиши мумкин?</p> <p>1. 30 км/с. 2. 50 км/с. 3. 70 км/с. 4. 80 км/с.</p> 	<p>2 Ҳайдовчи ҳаракат тезлигини танлашда нимани ҳисобга олиши керак?</p> <p>1. Ҳаракатнинг серқатновлигини, транспорт воситаси ва юкнинг хусусияти ва ҳолатини. 2. Йўл ва об-ҳаво шароитини. 3. Барча санаб утилган омилларни.</p>
<p>3 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчисига белгида кўрсатилган тезлик билан ҳаракатланиш а рўзсат берилган?</p> <p>1. Ҳар икки ҳайдовчига. 2. Фақат микроавтобус ҳайдовчисига. 3. Ҳар иккисига таъқиқланган.</p> 	<p>4 Агар бирча транспорт воситалари 80 км/соат тезлик билан ҳаракат қилса, ҳайдовчилардан қай бири қондаларининг галабтарини бузад?</p> <p>1. Мотоцикл ва юк автомобиллининг ҳайдовчилари. 2. Мотоцикл ва енгил автомобиллининг ҳайдовчилари. 3. Ҳамма ҳайдовчилар. 4. Мотоцикл ҳайдовчиси. 5. Ҳеч ким бузмайди.</p>

<p>5 Автомобилнинг таъқиқлик белгиси бўлганда, йўлнинг янги қисмида қандай юқори тезлик билан ҳаракатланишга руҳсат этилади?</p> <p>1. 70 км/с. 2. 90 км/с. 3. 100 км/с.</p> 	<p>6 Бундай йўл белгиси ўрнатилган йўл қисмида мотоциклларга қандай юқори тезлик билан ҳаракатланишга руҳсат этилади?</p> <p>1. 60 км/с. 2. 70 км/с. 3. 80 км/с. 4. 90 км/с. 5. 100 км/с.</p>
<p>7 Шундай йўл белгиси билан белгиланган йўл қисмида шаҳарларга бўлмаган автобусларнинг қандай юқори тезлик билан ҳаракатланишига руҳсат этилади?</p> <p>1. 50 км/с. 2. 60 км/с. 3. 70 км/с. 4. 80 км/с. 5. 90 км/с.</p> 	<p>8 Автопоездни шу вазиятда, агар у 40 км/с. дан кам тезлик билан ҳаракат қилаётган бўлса, қувиб ўтишга руҳсат этиладими?</p> <p>1. Таксиланади. 2. Руҳсат этилади.</p>
<p>9 Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида юк автомобили юқонасида одамларни ташвишда қандай энг юқори тезликда ҳаракатланишга руҳсат этилади?</p> <p>1. 40 км/с. 2. 50 км/с. 3. 60 км/с. 4. 70 км/с. 5. 80 км/с.</p>	<p>10 Бундай йўл белгиси билан белгиланган йўл қисмида руҳсат этилган тўла вази 3,5 т. дан ортиқ бўлган юк автомобилларининг қандай юқори тезлик билан ҳаракатланишига руҳсат этилади?</p> <p>1. 60 км/с. 2. 90 км/с. 3. 80 км/с. 4. 70 км/с. 5. 100 км/с.</p>

13. ҚУВИБ ЎТИШ

Қувиб ўтиш – эгаллаган ҳаракатланиш бўлагидан чиқиб, олдинда кетаётган транспорт воситаларидан ўзиб кетиш. Тўхтаб турган транспорт воситасини айланиб ўтиш, қувиб ўтиш ҳисобланмайди.

Ёнма-ён бўлакдаги транспорт воситасидан ўзиб кетиш, қувиб ўтиш ҳисобланмайди (ЙҲҚ-11.4).

Икки томонлама ҳаракатли икки бўлакли йўлларда қувиб ўтиш қарама-қарши йўналишдаги бўлакка чиқиш орқали, хавфсизлик қоидаларига амал қилган ҳолда бажарилади.

Икки томонлама ҳаракатланувчи уч бўлакли йўлларда қувиб ўтиш ўрта бўлакка чиқиш билан амалга оширилади.

Икки томонлама ҳаракатланувчи тўрт ва ундан кўп бўлакли йўлларда қувиб ўтиш йўналиши бўйича қўшни қаторга чиқиш билан боғлиқ.

13.1. Ҳайдовчи қувиб ўтишни бошлашдан олдин:

– ўзи ўтмоқчи бўлган ҳаракатланиш бўлаги (А) қувиб ўтиш учун етарлича масофада бўш эканлигига, бу қарама-қарши йўналишдаги ва шу бўлакдаги транспорт воситаларининг ҳаракатига ҳалакит бермаслигига;

– шу бўлақда орқада келаётган транспорт воситаси қувиб ўтишни бошламаганлигига (Б);

– олдинда ҳаракатланаётган транспорт воситаси эса қувиб ўтиш, чапга бурилиш (қайта тизилиш) ҳақида ишора бермаганлигига (В);

– қувиб ўтишни тугаллаётганда қувиб ўтилаётган транспорт воситасига (Г) ҳалакит бермасдан илгари эгаллаган бўлаққа қайтиб ўта олишига ишонч ҳосил қилиши шарт.

13.2. Рельсиз транспорт воситаларини фақат чап томондан қувиб ўтишга рухсат берилади (Д). Бирок чапга бурилиш ишорасини бериб, бурилишга киришган транспорт воситасини қувиб ўтиш ўнг томондан (Е) амалга оширилади.

13.3. Қувиб ўтиш жараёнининг хавфсиз амалга оширилиши қувиб ўтилаётган транспорт воситаси ҳайдовчисининг хулқига ҳам боғлиқ.

Қувиб ўтилаётган транспорт воситасининг ҳайдовчисига ҳаракат тезлигини ошириш ёки бошқа хатти-ҳаракатлар билан қувиб ўтишга тўсқинлик қилиш тақиқланади.

Акс ҳолда қувиб ўтаётган транспорт воситаси ўз бўлақига қайта тизила олмай бошқа транспорт воситалари (рўпарадан келувчи) билан тўқнашиб кетиши ҳам мумкин.

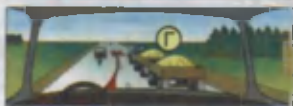
13.4. Икки томонлама ҳаракатланувчи икки бўлақли йўлларда қувиб ўтиш учун қарши бўлаққа, икки томонлама ҳаракатланувчи уч бўлақли йўлларда ўрта бўлаққа чиққан ҳайдовчи қувиб ўтишни тугаллагандан сўнг илгари эгаллаган ҳаракатланиш бўлагига қайтиши шарт (Ж) (ўнг томондан рухсат этилган қувиб ўтишдан ташқари). *Тўрт ва ундан кўп бўлақли йўлларда қувиб ўтишни тугаллаган ҳайдовчи ўз бўлақига қайтиши мумкин (бу маневр илгарилаб ўтиш ҳисобланади).*

Ўз қаторига қайтишида қувиб ўтилаётган транспорт воситасининг олдида кескин бурчак билан эмас, балки оралиқ масофани ҳар томонлама сақланган ҳолда равион ўтиш керак.

Бирок ушбу йўналишда ҳаракатланиш учун икки ёки ундан ортиқ бўлақ бўлса, қувиб ўтаётган ҳайдовчи ўзи эгаллаган бўлаққа қайтгани заҳоти кейинги қувиб ўтишни бошлашга тўғри келадиган ҳолларда орқада ўзидан катта тезликда ҳаракатланаётган транспорт воситаларига ҳалакит бермаса, чап бўлақда ҳаракатланишни давом эттириши мумкин (З).

13.5. Қувиб ўтиш қуйидаги ҳолларда тақиқланади:

1) тартибга солинган чорраҳаларда қарама-қарши йўналишда

ҳаракатланиш бўлагига чикиб (И);

2) тартибга солинмайдиган чорраҳаларда асосий ҳисобланмайдиган йўлларда (К) ҳаракатланишда (айланма ҳаракатланишли чорраҳаларда қувиб ўтиш, кажавасиз икки гилдиракли транспорт воситаларини қувиб ўтиш (Л) ва рухсат этилган ҳолларда ўнг томондан қувиб ўтиш бундан мустасно);

3) пиёдалар ўтиш жойларида пиёдалар бўлганда;

4) темир йўл кесишмаларида ва уларгача 100 метрдан кам масофа қолганда;

5) қувиб ёки айланиб ўтаётган транспорт воситаларини (М);

6) тепаликка кўтарилишнинг охирида ва йўлнинг кўриниши чекланган бошқа жойларида қарама-қарши ҳаракатланиш йўналишига чикиб.

Қуйидаги ҳолларда қувиб ўтишга рухсат этилади:

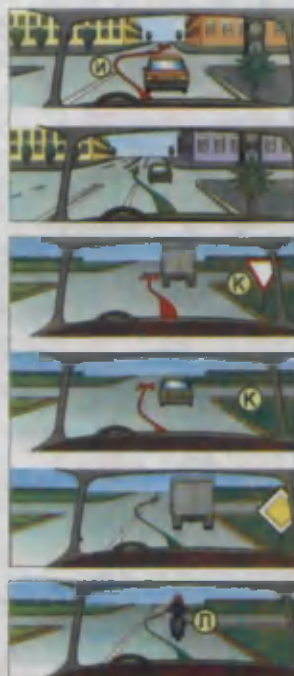
а) тартибга солинган чорраҳаларда қарама-қарши бўлакка чиқмасдан;

б) тенг аҳамиятли чорраҳаларда кажавасиз мотоциклларни ва велосипедларни;

в) чорраҳаларда асосий йўл бўйлаб;

г) чапга бурилаётган ёки орқага қайрилаётган транспорт воситаларини ўнг томондан.

13.6. Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги (О) йўлларда секин ҳаракатланадиган ёки катта габаритли транспорт воситасини (Н) қувиб ўтиш қийин бўлган ҳолларда унинг ҳайдовчиси ушбу транспорт воситасини иложи бори-ча йўлнинг ўнг томонига олиши, зарур бўлганда эса орқасида тўпланиб қолган транспорт воситаларини ўтказиб юбориш учун тўхташи керак.

13-мавзуга оид тестлар

1 Бу ерда қувиб утишга рухсат этиладими?

- 1 Рухсат этилади.
- 2 Такикланади.
- 3 Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йулларда рухсат этилади.
- 4 Фақат аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йулларда такикланади.

2 Автопоездни шу вазиятда, яъни у 40 км/с. дан кам тезлик билан ҳаракат қиляётган бўлса, қувиб утишга рухсат этиладими?

- 1 Такикланади.
- 2 Рухсат этилади.

3 Автомобиль ҳайдовчиси уни бошқа транспорт воситалари қувиб ўтаётганда қандай ҳаракат қилиши керак?

- 1 Ҳаракат булагини узартирмай, унб бурилиш ишорасини бериши.
- 2 Ҳаракат тезлигини ошириш еки бошқа хатти-ҳаракатлар билан қувиб ўтишга тусқинлик қилмаслиги.
- 3 Ҳаракат тезлигини камайтириши, товуш ишора бериши.

4 Бу жойда қувиб ўтишга рухсат этилганми?

- 1 Қувиб ўтиладиган транспорт воситаси 40 км/с дан кам тезлик билан ҳаракатланганда рухсат этилади.
- 2 Такикланади.
- 3 Агар қувиб ўтиш темир йўл кесинмасигача тугаса, рухсат этилади.

5 Сиз қувиб ўтиш учун чиққиниз ва бекосдан рўпарадан келадиган автобусни куриб қолдингиз. Агар Сиз қувиб ўтишни тугаллашнингиз ва ишончқиниз бўлмаса, Сиз:

- 1 Товуш хабарини бериб ва фараларни екиб қувиб ўтишни уни тугаллагунча давом эттиришингиз керак.
- 2 Тезликни аста қупайтиришиниз ва қувиб ўтишни тезроқ тугаллашингиз керак.
- 3 Тезликни камайтиришингиз ва аввал эгаллаган бўлагингизга қайтишингиз керак.

6 Қўқ автомобилнинг ҳайдовчиси қувиб ўтишга рухсат этиладими?

- 1 Рухсат этилади.
- 2 Такикланади.
- 3 Рухсат этилади, агар қизил автомобиль 40 км/соатдан кам тезлик билан ҳаракатланаётган бўлса.

7 Маъкур вазиятда қизил автомобилнинг ҳайдовчиси қувиб ўтишни бажаришга рухсат этиладими?

- 1 Рухсат этилади.
- 2 Такикланади.
- 3 Қувиб ўтиладиган транспорт воситасининг тезлиги 40 км/с дан кам бўлганда рухсат этилади.

8 Қўқ автомобилнинг ҳайдовчиси қандай йўл тўтиши керак?

- 1 Сарик автомобилга у орқадан келадиган учун йўл бермай, мулжалланган йўналишда чорраҳани кесиб ўтиши.
- 2 Қарама-қарши ҳаракат булагига дарҳол қайта тизилиши.
- 3 Тезликни камайгириши, сарик автомобилга қувиб ўтишни тугаллашига имкон бериши, сўнг эса чалга бурилиши.

9 Ҳаракат тезлиги 40 км/с дан ошмайди ва транспорт воситасига қанчов қисмининг чап бўлагига чиққиниз қачон рухсат этилади?

- 1 Қувиб ўтишда, ўзиб кетишда еки айланаб ўтишда.
- 2 Бурилиш еки қайрилиш олдидан қайта тизилишда.
- 3 Барча санаб ўтилган ҳолларда.
- 4 Барча санаб ўтилган ҳолларда, шунингдек агар бир йўналишда ҳаракатланиш учун ўчта ва ўндан ортик булак булагла.

10 Маъкур вазиятда қувиб ўтишга рухсат этилганми?

- 1 40 км/соатдан кам тезлик билан ҳаракатланаётган фақат яққа транспорт воситаларига рухсат этилган.
- 2 Такикланган.
- 3 Ҳамма ҳолларда рухсат этилган.

14. ТЎХТАШ ВА ТЎХТАБ ТУРИШ

Хайдовчининг кундалик иш фаолияти транспорт воситаларининг ҳаракатланиши, тўхташи ва тўхтаб туриши билан боғлиқ.

Тўхташ – транспорт воситаларининг ҳаракатини 10 дақиқадан кам вақтга тўхташи (ҳаракатсиз ҳолатга келтириши).

Тўхтаб туриши – транспорт воситаларининг унга йўловчи чиқариш ёки тушириш, юк ортиш ёки тушириш билан боғлиқ бўлмаган ҳолларда ҳаракатини 10 дақиқадан кўпроқ вақтга атайин тўхтатиши.

Серқатнов йўлларда транспорт воситасининг йўл чеккасида тўхташи ёки тўхтаб туриши маълум даражада ҳаракатланишга тўсқинлик қилади, ўзга ҳайдовчи ва бошқа йўл иштирокчиларига кўринишни чеклайди ва ҳаракатланиш хавфсизлигига таҳдид солади. Шунинг учун тўхташ ва тўхтаб туриш йўл ҳаракати қондасига асосан маълум тартибда ба-
жарилади.

14.1. Транспорт воситаларига йўлнинг ўнг томонидаги ёкасида (А), у бўлмаганда эса катнов қисмининг четида тўхташ ва тўхтаб туришга рухсат берилади (Б).

Аҳоли яшайдиган жойларда (В) йўлнинг чап томонида тўхташ ва тўхтаб туришга ҳар йўналишда камидан биттадан ҳаракатланиш бўлаги бўлган ва ўртада трамвай изи бўлмаган ҳамда ҳаракат фақат бир томонлама бўлган йўлларда рухсат этилади (Г).

Рухсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан кўп бўлган юк автомобиллари ҳаракат бир томонлама (Д) бўлган йўлларнинг чап томонида фақат юк ортиш ва тушириш учун тўхташлари мумкин.

Бундай автомобиллар йўлнинг четки бўлагига чапга бурилиш ва орқага қайрилиш учун чиқишлари мумкин (ЙҲҚ II.4).

14.2. Транспорт воситаларини катнов қисмининг чети бўйлаб бир қатор қилиб, кажаваси бўлмаган икки гилдиракли транспорт воситаларини эса икки қатор қилиб қўйишга рухсат этилади.

Йўлнинг катнов қисми кенгайган айрим жойларида (Е) бошқа йўл ҳаракати катнашчиларига ҳалакит бермаслик шарти билан транспорт воситалари-

ни бошқача тартибда ҳам қўйишга рухсат этилади.

Пиёдалар ҳаракатига ҳалақит бермаслик шарти билан катнов қисмига чегарадош тротуар четида факат

енгил автомобиллар, мотоцикллар, мопедлар ва велосипедларга тўхтаб туришга рухсат этилади.

14.3. *Сутканинг қоронғи вақтида аҳоли яшамайдиган жойларда йўлларни устунларга ўрнатилган фонарлар билан ёритиш кўзда тутилмаган. Бундай йўлларда габарит чироқларисиз йўлда тўхтаб турган транспорт воситалари кўринмайдиган ёки ёмон кўринадиган тўсиққа айланиб қолишади.*

Шу сабабли аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида тунаб қолиш, дам олиш ёки бошқа мақсадларда тўхтаб туриш факат бунинг учун кўзда тутилган майдончаларда ёки йўлдан ташқарида рухсат этилади.

14.4. Қўйидаги жойларда тўхташ тақиқланади:

– трамвай йўлларида, шунингдек, бевосита уларга яқинроқда, агар бу тўхташ трамвайлар ҳаракатлинишига ҳалақит берадиган бўлса;

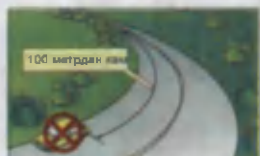
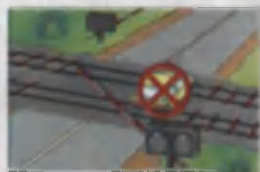
– тоннелларда, темир йўл кесишмаларида;

– бир йўналишда ҳаракатлиниш учун учтадан кам бўлаги бўлган кўприклар (Ж), осма йўл (эстакада)лар, осма кўприклар ва уларнинг остида;

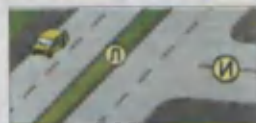
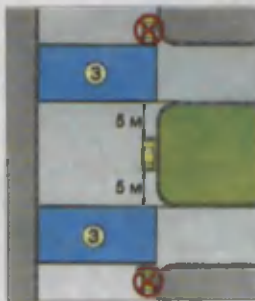
– тўхтаган транспорт воситаси билан сидирға чизик (катнов қисмининг четини белгилаган чизикдан ташқари) орасидаги масофа 3 метрдан кам бўлган жойларда;

– пиёдалар ўтиш жойларида ва уларга 5 метрдан камроқ масофа қолганда;

– катнов қисмининг хавфли бурилишларида ва кўриниш 100 метрдан кам бўлган йўл дўнгликлари яқинида;

– катнов қисмлари кесишмаларида (З) ва кесилаётган катнов қисми четига 5 метрдан камроқ масофа қолганда (карама-қарши ҳаракат йўналишлари сидирға чизиги (К) ёки ажратувчи бўлак (Л) билан ажратилган йўлда, унга ёндан туташган йўлнинг (И) карама-қарши томони бундан мустасно);

– бекат майдончаларига, улар бўлмаганда эса ҳаракатга халақит берадиган бўлса, белгиланган йўналишдаги транспорт воситалари ёки таксининг тўхташ жойи кўрсаткичларига 15 метр қолганда;

– транспорт воситаси светофор ишоралари, йўл белгиларини бошқа ҳайдовчилардан тўсиб қўядиган ёки бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатланишига (кириш ва чиқишга) имкон қолдирмайдиган ва пиёдаларнинг ҳаракатига халақит берадиган жойларда;

– «Тўхташ тақиқланган» йўл белгиси (3.27) ҳамда чизиги (1.4)нинг амал қилиш ҳудудида.

14.5. Тўхтаб туриш куйидаги ҳолларда тақиқланади:

– тўхташ тақиқланган жойларда;
– аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида 2.1 белгиси билан белгиланган йўлларнинг катнов қисмида;

– темир йўл кесишмаларига 50 метр қолганда;

– тўхташ ва тўхтаб туриш тақиқловчи йўл белгилари (3.27, 3.30) ва чизиклари (1.4, 1.10) амал қилиш ҳудудида.

14.6. Тўхташ тақиқланган жойда мажбурий тўхтаган ҳайдовчи транспорт воситасини бу жойдан олиб кетишнинг барча чораларини кўриши керак. *Агар бунинг иложи бўлмаса ЙХҚнинг 9,8 бандига асосан, фалокат ёруғлик ишораларини ёқиш, у бўлмаганида ёки бузуқ бўлганида фалокат сабабли тўхташ белгисини дарҳол ўрнатиш керак.*

14.7. Агар бошқа йўл ҳаракати катнашчиларининг ҳаракатига ҳалакит берадиган бўлса ёки ҳавф туғдирса, транспорт воситасининг эшикларини очиш тақиқланади. Бу талаб ҳайдовчига ҳам, йўловчига ҳам тааллуқли.

14.8. Ҳайдовчи транспорт воситасини ўз-ўзидан ҳаракатланишини ёки ўзи йўқлигида ундан фойдаланишни истисно қиладиган зарур эҳтиёт чораларини кўргандан кейингина ўз жойини ташлаб кетиши ёки транспорт воситасини қолдириши мумкин. *Тўхташ тормози носоз бўлса ёки яхши ишламаса тик нишабликларда турган транспорт воситаси ўз-ўзидан ҳаракатланиб кетиб ҳавфли вазиятни вужудга келтириши мумкин.*

Транспорт воситасини тарк этаётган ҳайдовчи ўзи йўқлигида ундан фойдаланишни истисно қилиш учун эшикларни қўққлаши, керак бўлса рул бошқармаси, тормоз педали ва шу кабиларни блокировка қилишдан фойдаланиши керак.

14-мавзуга оид тестлар

<p>1 Тўхташ қомдасини бузиб ҳамма ҳайдовчилар қайси жибовда қўрағилан?</p> <p>1. Қизил автомобиль ва мотоциклнинг ҳайдовчилари. 2. Қуқ автомобильнинг ҳайдовчилари. 3. Мотоциклнинг ҳайдовчилари. 4. Барча транспорт воситаларининг ҳайдовчилари.</p>	<p>2 Қуйидаги қайси суратда ҳайдовчи автомобильни қолдага ҳилоф равишда тўхташ жойига қуйилган?</p> <p>1. Фақат чапдаги. 2. Чап ва ўртадаги. 3. Барчасида</p>
<p>3 Қайси автомобиль тўхтаб туришга тўғри қуйилган?</p> <p>1. Қизил. 2. Ҳар иккиси нотўғри қуйилган. 3. Ҳар иккиси тўғри қуйилган.</p>	<p>4 Бу ерда автомобильнинг тўхташига руҳсат берилганми?</p> <p>1. Тақиқланган, чунки узук-узук ётиқ чилиги билан тўхтаб турган автомобиль орасидаги масофа 3 метрдан кам. 2. Ойнинг жуфт кунларида тақиқланган. 3. Руҳсат берилган.</p>
<p>5 Транспорт воситаларининг темир йўл кесилишасига қанча масофа ақинрокта тўхтаб туришлари тақиқланади?</p> <p>1. 300 м. 2. 150 м. 3. 100 м. 4. 50 м. 5. 25 м.</p>	<p>6 Йўловчиларни тушириш учун қайси транспорт воситаларининг ҳайдовчилари тўғри тўхтадилар?</p> <p>1. Енгил автомобиль ҳайдовчилари. 2. Мотоцикл ҳайдовчилари. 3. Автобус ҳайдовчилари. 4. Ҳамма ҳайдовчилар.</p>

7 Кайси автомобилнинг ҳайдовчисига тўхташга руҳсат этилган?

- 1 Ёнгил автомобилнинг ҳайдовчисига
  - 2 Юк автомобилнинг ҳайдовчисига
  - 3 Ҳар икки ҳайдовчига
- Юк автомобилнинг ҳайдовчиси учун, агар бир томонга ҳаракатланишга 3 ёки undan ortiq йўналишли йўл бўлса

8 Бу жойда тўхташга руҳсат этилганми?

- 1 Руҳсат этилган.
- 2 Тақиқланган.

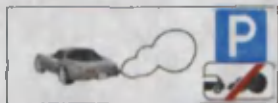

9 Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида транспорт воситаларининг узок тўхтаб туриши (дам олиш, гунаҳ ва ҳоказо) я каерда руҳсат этилади?

- 1 Йўл четида
- 2 Тўхтаб туриш майдончаларида ёки йўлдан ташқарида
- 3 Йўл катнов қисмининг ўнг томонида, бироқ у бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатланишига тўсқинлик қилмаслиги керак
- 4 Йўлнинг чап томонида, бироқ ҳаракат хавфсизлиги чораларига риоя қилган ҳолда

10 Қуйидаги белги тўғрисида қўшимча ахборот бериш ҳайдовчига нима ҳақида хабар беради?

- 1 Тўхтаб туриш пайғида юргизгични ўчирishi тақиқланади.
- 2 Тўхтаб туриш фақат юргизгич ишламастганда мумкин.

15. ЧОРРАҲАДА ҲАРАКАТЛАНИШ

Чорраҳа йўлларнинг ўзаро бир сатҳда кесишадиган, туташадиган ва айриладиган жойи бўлиб, бу ерда ҳаракатланиш тартибга солинган ёки тартибга солинмаган бўлиши мумкин.

Ёндош ҳудудларнинг асосий йўлга қўшилган жойлари чорраҳа ҳисобланмайди.

15.1. Чапга ёки ўнгга буриладиган ҳайдовчи кесишаётган йўлнинг катнов қисмидан ўтаётган пиёдаларга, шунингдек, велосипед йўлкасидан йўлни кесиб ўтаётган велосипедчиларга йўл бериши керак.

Йўналишини ўзгартирадиган ҳайдовчи йўналишини ўзгартирмаётган транспорт воситалари ва пиёдаларга йўл беради. Қарама-қарши йўналишида бир вақтда траектория ўзгартириладиган бўлса, ўнг тарафдаги транспорт воситаси имтиёзга эга.

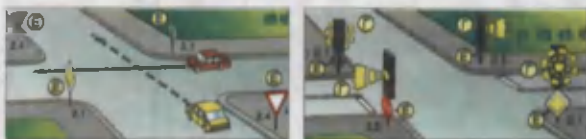
15.2. Тирбандлик туфайли (А) тўхташга мажбур бўлган ҳайдовчи, агар у кўндаланг йўналишдаги транспорт воситаларининг ҳаракатланишига тўсқинлик туғдирадиган бўлса, унинг чорраҳа ёки катнов қисмлари кесишмасига кириши тақиқланади.

15.3. Милтилловчи сариқ ишорада (Г), светофорлар ишламаётган (Д) ёки тартибга солувчи бўлмаган чорраҳаларда ҳайдовчилар тартибга солинмайдиган чорраҳалардан

ўтиш коидаларига, чорраҳада ўрнатилган имтиёз белгиларига амал қилишлари шарт (Е).

ТАРТИБГА СОЛИНГАН ЧОРРАҲАЛАР

Чорраҳадаги ҳаракатлиниш навбатили светофор (Б) ёки тартибга солувчи (В) белгилайдиган бўлса, бундай чорраҳа тартибга солинган чорраҳа ҳисобланади.

15.4. Светофорнинг яшил ишорасида чапга буриладётган ёки қайрилиб олаётган рельсиз транспорт воситасининг ҳайдовчиси (Ж) қарама-қарши томондан тўғрига ҳаракатланаётган ва ўнга буриладётган транспорт воситаларига (З) йўл бериши шарт. Трамвай ҳайдовчилари ҳам ўзаро ушбу коидага амал қилишлари керак.

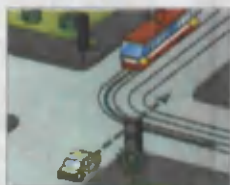
15.5. Светофорнинг кизил ёки сариқ ишораси билан бир вақтда ёнган кўшимча тармокнинг яшил ишорасидаги йўналтиргич

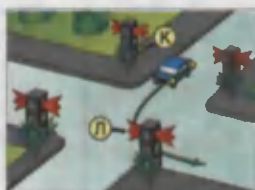
йўналишида ҳаракатланаётган транспорт воситасининг ҳайдовчиси (И) бошқа йўналишлардаги транспорт воситаларига йўл бериши керак.

15.6. Агар светофор ёки тартибга солувчининг ишоралари трамвай ва рельсиз транспорт воситаларига бир вақтда ҳаракатлинишга рухсат берса, ҳаракатлиниш йўналишидан қатъи назар, трамвай олдин ўтиш ҳуқуқига эга бўлади.

15.7. Светофорнинг рухсат этувчи ишорасида чорраҳага кирган ҳайдовчи (К), ундан чиқишдаги светофор ишорасидан қатъий назар, белгиланган йўналишда ҳаракатини давом эттириши керак (Л).

Бирок чорраҳада ҳайдовчининг юрадиган йўлида жойлашган светофорлар олдида тўхташ чизиқлари (ёки 5.33 белгиси) бўлса (М), у светофорнинг ҳар бир ишорасига амал қилиши шарт.

Ўнгага ёки чапга бурилиб чорраҳадан чиқишдаги

светофор кўндаланг йўлда ўрнатилган светофорнинг дублёри бўлиши мумкин.

15.8. Светофорнинг ҳаракатланишга рухсат берувчи ишораси ёнганда ҳайдовчи чорраҳа орқали ҳаракатланишни тугаллаётган транспорт воситалари (Н) ва катнов қисмидан тегишли йўналишда ўтишни тугаллаётган пиёдаларга (О) йўл бериши шарт.

ТАРТИБГА СОЛИНМАГАН ЧОРРАҲАЛАР

Транспорт оқими зич ва серқатнов бўлмаган йўлларнинг кесишмасидаги чорраҳаларда ҳаракатланиш тартибини имтиёз белгилари, улар бўлмаганида ҳайдовчиларнинг ўзлари ўзаро йўлнинг қопламаси бор-йўқлигига, чорраҳага яқинлашаётган транспорт воситасининг ўнг ва чап тарафда жойлашганлигига қараб белгилайдилар.

Светофор ёки тартибга солувчи бўлмаган ва шу қатори светофорнинг митилловчи сариқ ишорасида светофор ишламаётган чорраҳалар тартибга солинмаган чорраҳа ҳисобланади.

Чорраҳалар йўлларнинг аҳамиятига (даражасига) қараб, тенг аҳамиятли ва тенг аҳамиятли бўлмаган йўллар кесишадиган чорраҳаларга бўлинади.

Тенг аҳамиятли бўлмаган йўллар кесишган чорраҳа имтиёз белгилари билан белгиланган ёки қопламаси бор ва қопламаси йўқ йўлларнинг кесишмаси ҳисобланади.

Тенг аҳамиятли эга бўлмаган йўллар кесишган чорраҳада асосий йўлнинг йўналиши ўзгармаган ёки ўзгарган бўлиши мумкин. Асосий йўлнинг йўналиши ўзгарган бўлса, чорраҳа «асосий йўлнинг йўналиши» белгиси билан таъминланади. Бундай чорраҳага яқинлашаётган ҳайдовчи чорраҳада имтиёз берилган йўналишни аниқлай олиши керак.

Чапга ёки ўнгга бурилаётган ҳайдовчи кесишаётган йўлнинг катнов қисмидан ўтаётган пиёдаларга, шунингдек, велосипед йўлкасидан йўлни кесиш ўтаётган велосипедчиларга йўл бериши керак.

15.9. Тенг аҳамиятга эга бўлмаган йўллар кесишган чорраҳада, кейинги ҳаракат йўналишидан катъи назар, асосий йўлдан келаётган транспорт воситасига (Р) иккинчи даражали йўлдан келаётган транспорт воситасининг (П) ҳайдовчиси йўл бериши керак.

Тенг аҳамиятли йўллар кесишмаси – «Тенг аҳамиятли йўллар кесишмаси» (1.6) белгиси билан таъминланган ёки таъминланмаган қопламали ёхуд қопламасиз йўлларнинг кесишуви.

2.05.02–85 – қурилиш нормалари ва Қоидаларга асосан иккинчи даражали йўлнинг чорраҳага туташ қисмини қопламалаштириши кўзда тутил-

ган, лекин бу уни асосий йўл билан тенг ҳуқуқли қила олмайди.

15.10. Тенг аҳамиятга эга бўлган йўллар кесишган чорраҳада рельсسىз транспорт воситасининг ҳайдовчиси (У) ўнгдан келадиган транспорт воситаларига йўл бериши шарт (Ф).

Бу қоидага трамвай ҳайдовчилари ҳам ўзаро амал қилишлари керак. Бундай чорраҳаларда, кейинги ҳаракат йўналишидан қатъий назар, трамвай рельсسىз транспорт воситаларига нисбатан олдин ўтиш ҳуқуқига эга бўлади.

Тирбандлик туфайли тўхташга мажбур бўлган ҳайдовчи, агар у кўнданган йўналишидаги транспорт воситаларининг ҳаракатлинишига тўсқинлик қиладиган бўлса, унинг чорраҳа ёки қатнов қисмлари кесишмасига кириши тақиқланади.

15.11. Асосий йўлнинг йўналиши чорраҳада ўзгарганда, асосий йўлда ҳаракатланаётган ҳайдовчилар (С) ўзаро тенг аҳамиятли йўллар чорраҳасидан ўтиш қоидага амал қилишлари керак.

Иккинчи даражали йўлларда ҳаракатланаётган ҳайдовчилар (Т) ҳам ўзаро шу қоидага амал қилишлари лозим.

15.12. Чапга бурилишда ёки кайрилиб олишда рельсسىз транспорт воситасининг ҳайдовчиси (Х) тенг аҳамиятли йўлдан карама-карши йўналишдан тўғрига ёки ўнгга ҳаракатланаётган, шунингдек рухсат этилган ҳолларда қувиб ўтаётган транспорт воситаларига (Ц) йўл бериши шарт. Бу қоидага трамвай ҳайдовчилари ҳам ўзаро амал қилишлари керак.

15.13. Агар ҳайдовчи ўзи ҳаракатланаётган йўлнинг копламаси бор-йўқлигини аниқлай олмаса (коронғи вақт, лой, қор, ва ҳ.к.) ва имтиёз белгилари бўлмаса, унда у ўзини иккинчи даражали йўлда деб ҳисоблаши керак. Бунга:

Биринчидан – қор ёки муз остида йўлнинг қопламаси бор ёки йўқлигини аниқлаб бўлмайди. Шунингдек ҳайдовчи чорраҳани тенг аҳамиятлими, йўқми аниқлай олмайди.

Иккинчидан – баъзи сабабларга кўра (қурилиш ишлари, йўлни таъмирлаш ва шунга ўхшаш) имтиёз белгилари олиб қўйилган ёки йўқлиб қолган бўлиши мумкин.

Мана шу икки ҳолатда ҳайдовчи юқорида айтилганларга амал қилиши керак.

15-мавзуга оид тестлар

1 Чорраҳани охириги бўлиб ўтади:

1. Қуқ автомобиль
2. Сарик автомобиль
3. Яшил автомобиль
4. Қизил автомобиль

2 Чорраҳани биринчи бўлиб ўтади:

1. Яшил автомобиль
2. Қуқ автомобиль
3. Қизил автомобиль
4. Сарик автомобиль

3 Транспорт воситалари чорраҳани қуйидаги тартибда кесиб ўтади:

1. Мотоцикл, автомобиль, трамвай
2. Трамвай, автомобиль, мотоцикл
3. Трамвай, мотоцикл, автомобиль

4 Сарик автобуснинг ҳайдовчисига чорраҳага чиқишга рухсат этиладими?

1. Рухсат этилади.
2. Тақиқланади
3. Агар автобус белгиланган йуналиш буйича юрса, рухсат этилади

5 Қайси автомобиль чорраҳани охириги бўлиб ўтади?

1. Қуқ
2. Қизил
3. Яшил

6 Транспорт воситалари чорраҳани қуйидаги тартибда кесиб ўтадилар:

1. Қуқ, яшил, қизил автомобиллар
2. Қуқ, қизил автомобилни ўтказиб юборади, сунг эса бурилишни ўталади: яшил автомобиль
3. Қизил, қуқ, яшил автомобиллар
4. Яшил, қизил, қуқ автомобиллар

7 Чорраҳани иккинчи бўлиб кесиб ўтади:

1. Қизил автомобиль
2. Қуқ автомобиль
3. Яшил автомобил

8 Чорраҳани охириги бўлиб кесиб ўтади:

1. Яшил автомобиль
2. Қуқ автомобиль
3. Қизил автомобиль

9 Чорраҳани биринчи бўлиб кесиб ўтади:

1. Қизил автомобиль
2. Яшил автомобиль
3. Қуқ автомобиль

10 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчисига йўл бериши керак?

1. Автобус ҳайдовчисига
2. Мотоцикл ҳайдовчисига

16. ПИЁДАЛАРНИНГ ЎТИШ ЖОЙЛАРИ ВА БЕЛГИЛАНГАН ЙЎНАЛИШДАГИ ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИНГ БЕКАТЛАРИ

Пиёдаларнинг ўтиш жойлари ер остида, ер устида ва қатнов қисмининг юзасида бўлиб, учинчисида пиёда ва транспорт воситаларининг йўллари (йўналиши) кесишади, бу эса йўлларда ҳаракатланиш хавфсизлигига таҳдид солади.

Пиёдалар ҳаракат тартибга солинмайдиган пиёдалар ўтиш жойларида қатнов қисмини кесиб ўтишдан аввал, яқинлашиб келаётган транспорт воситаларини ўтказиб юбориб, ўтиш ўзлари учун хавфсиз эканлигига ишонч ҳосил қилганликларидан сўнг йўлнинг қатнов қисмларига чиқишлари мумкин.

16.1. Транспорт воситасининг ҳайдовчиси тартибга солинмаган пиёдалар ўтиш жойида қатнов қисмидан ўтаётган пиёдаларга йўл бериши шарт.

Бунда қатнов қисмида ҳаракатланишни тугаллаётган ёки хавфсизлик оролчаси, қарама-қарши йўналишдаги транспорт оқимларини ажратувчи чизиққа яқинлашиб келаётган пиёдалар тушунилади (ИХҚ 5.6).

Ҳаракатланишни бошлаётган пиёда енгил автомобиль ҳайдовчисига йўл бериши керак. Ушбу ҳолатда пиёда ўз ҳаракатини светофорнинг рухсат этувчи ишорасида бошлаши керак.

16.2. Агар тартибга солинмаган пиёдалар ўтиш жойи олдида транспорт воситаси ҳаракатини секинлаштира ёки тўхтатса (А), қўшни бўлақларда ҳаракатланаётган бошқа ҳайдовчилар бу транспорт воситаси олдида пиёдалар йўклигига ишонч ҳосил қилганларидан сўнггина ҳаракатланишни давом эттиришлари мумкин (Б).

Суратда кўрсатилганидек, ўтиш жойида пиёда бўлса, ҳайдовчи тезликни пасайтириб, керак бўлса тўхтаб йўл бериши керак.

16.3. Тартибга солинган пиёдалар ўтиш жойларида ҳайдовчилар (Г) светофорнинг рухсат этувчи ишораси (В) ёнган тақдирда ҳам пиёдаларга (Д) қатнов қисмини шу йўналишда кесиб ўтишни тугаллашга имкон беришлари керак, 16.1 да айтилганидек, бу ўрнида ҳаракатни тугаллаётган пиёдалар тушунилади.

16.4. Агар пиёдалар ўтиш жойларидан кейин пайдо бўлган тирбандлик (Е)

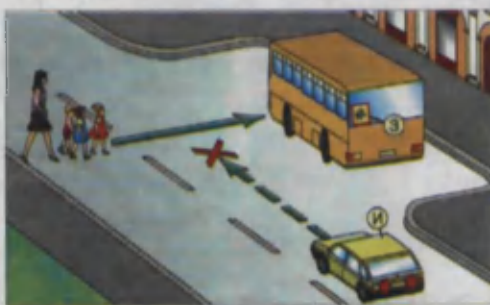
туфайли ҳайдовчи пиёдалар ўтиш жойида тўхташга мажбур бўладиган бўлса, унда пиёдалар ўтиш жойларига кириш тақиқланади.

16.5. Барча ҳолларда, шу жумладан, пиёдалар ўтиш жойларидан ташқарида ҳам ҳайдовчи оқ хасса билан ишора бераётган кўзи ожиз пиёдаларни ўтказиб юбориши керак (Ж).

16.6. Агар йўловчиларни тушириш ёки чиқариш катнов қисмида ёки унда жойлашган майдончада амалга ошириладиган бўлса, ҳайдовчи бекатда тўхтаган белгиланган йўналишдаги транспорт воситасига чиқиш учун бораётган ёки ундан келаётган пиёдаларга йўл бериши керак.

Йўл бериш учун тўхтаган транспорт воситалари пиёдалар ўтиб бўлган заҳоти ҳаракатни давом эттиришлари мумкин.

16.7. «Болалар гуруҳини ташиниш» (З) таниқлик белгиси ўрнатилган транспорт воситаси тўхтаб турганда, унга яқинлашаётган ҳайдовчи (И) ҳаракат тезлигини камайтириши, зарур бўлса тўхташи ва болалар гуруҳини ўтказиб юбориши керак.

16-мавзуга оид тестлар

<p>1 Қўрсатилган вазиятда ҳайдовчи қандай йўл тутуши керак?</p> <p>1. Пиёдалар ва мазкур йўналишнинг катнов қисмидан бутунлай ўтиб олишларига имкон бериши.</p> <p>2. Йўл-транспорт фалокати олдини олиш учун товуш ишора бериши ва асосий йўлда булгани сабабли пиёдаларга йўл бермай ўтиш жойидан утиши.</p> 	<p>2 Агар пиёдалар утиш жойида турбандлик вужудга келиб, ҳайдовчини пиёдалар утиш жойида тўхташга мажбур қилса, ҳайдовчи нима қилиши керак?</p> <p>1. Тўхташга ва пиёдалар ўтиш жойига ўтмасликка, чунки бу пиёдаларнинг ҳаракати учун тўсқинлик қилади.</p> <p>2. Пиёдалар ўтиш жойи олдида 15 м бериде тўхташга.</p> <p>3. Олдида турган транспорт воситасидан зарур масофа сақланган ҳолда пиёдалар утиш жойида тўхташга.</p> <p>4. Пиёдалар утиш жойи олдида 5 м бериде тўхташга.</p>
<p>3 Бўндай вазиятда ҳайдовчи нима қилиши керак?</p> <p>1. Олдида яқин фара чирокларини ёқиб ва узлуксиз товуш ишорасини бериб, энг кам тезлик билан турган транспорт воситасини айланиб утиши.</p> <p>2. Катнов қисмидан ўтаётган болаларга йўл бериши.</p> <p>3. Бу йўл қисмидан ўтиши керак, чунки болалар катнов қисмини пиёдалар ўтиш жойидан кесиб ўтмайптилар.</p> 	<p>4 Қўрсатилган вазиятда унинг бурилар ўқин, ҳайдовчи қандай йўл тутуши керак?</p> <p>1. Устуқлик ҳуқуқидан фойдаланиб, товушни хабар бериши ва белгиланган йўналишда ҳаракатни давом эттириши.</p> <p>2. Ҳаракат тезлигини пасайтириши ва алоҳида эҳтиёткорлик билан йўлда давом эттиши.</p> <p>3. Катнов қисмидан ўтувчи пиёдаларни ўтказиб юбориши.</p>

<p>5 Суратдаги тасвирланган ҳолатда хайдовчиния қилиши лозим?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Тегилини зарур бўлганда дарҳол тўхташ имконини берадиган даражагача пасайтириб ҳаракатни давом эттириши. 2. Тўхташ ва трамвай эшиклари епиллдан кейин ҳаракатланишни бошлаши. 3. Бекатда (йўл ўртасида) турган бир хил йўналишдаги трамвайга бораётган еки ундан келаётган пидедаларга йўл бериши. 	<p>6 Хайдовчи оқ ҳисса билан ишора бераётган кузи ожин пидедаларни ўтказиб юбориши керакми?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Барча ҳолларда ўтказиб юбориши керак, шу жумладан пидедалар ўтиш жойларидан тешқарида ҳам. 2. Тартибга солинадиган пидедалар ўтиш жойида ўтказиб юбориши керак. 3. Тартибга солинмаган пидедалар ўтиш жойида ўтказиб юбориши керак. 4. Ҳар қандай пидедалар ўтиш жойида ўтказиб юбориши керак.
<p>7 Қайси автомобиль тўхтаб туришга тўғри қўйилган?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Қизил. 2. Ҳар иккиси нотўғри қўйилган. 3. Ҳар иккиси тўғри қўйилган. 	<p>8 Қизил автомобилнинг хайдовчисига шу вазиятда пидедалар ўтиш жойи орқали ҳаракатланишни давом эттиришга руҳсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Руҳсат этилади. 2. Тақиқланади.
<p>9 Хайдовчилардан қайси бири тўхташга мажбур?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Енгил автомобиль хайдовчиси. 2. Автобус хайдовчиси. 3. Ҳар икки хайдовчи. 	<p>10 Йўловчиларни тушириш учун қайси транспорт воситаларининг хайдовчилари тўғри тўхтадилар?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Енгил автомобиль хайдовчиси. 2. Мотоцикл хайдовчиси. 3. Автобус хайдовчиси. 4. Ҳамма хайдовчилар.

17. ТЕМИР ЙЎЛ КЕСИШМАЛАРИ ОРҚАЛИ ҲАРАКАТЛАНИШ

Темир йўл кесишмаси – автомобиль йўлининг темир йўл билан бир сатҳда кесилиши.

Темир йўл кесишмасида содир бўладиган йўл-транспорт ҳодисаси оғир оқибатларга олиб келиши сабабли унинг олдида тегишли оғоҳлантирувчи белгилар ўрнатилади.

Темир йўл кесишмалари ундан ўтадиган темир йўл транспорти тарқиби жадаллиги ва автомобилларнинг қўнлигига қараб қўриқланадиган (шлагбаумли) ва қўриқланмайдиган (шлагбаумсиз) бўлади.

Шлагбаумли темир йўл кесишмаларида, шлагбаумдан ташқари, ҳаракатни тартибга солувчи светофор, хайдовчининг эътиборини жалб этиш учун товуш чиқарувчи мосламалар билан жиҳозланади. Ҳаракатланиш хавфсизлигини темир йўл назоратчиси назорат қилади.

Шлагбаумсиз темир йўл кесишмалари шлагбаумлидан фарқли ўлароқ, кесишма яқинида «бир изли» (1.3.1.) ёки «кўп изли» (1.3.2) белгилари ўрнатилади ва хавфсизлик чораларини таъминлаб ўтиш хайдовчи зиммасига юклатилади.

17.1. Транспорт воситаларининг ҳайдовчилари темир йўлларни фақат темир йўл кесишмалари орқали, поезд (локомотив, дрезина)ларга йўл бериб, кесиб ўтишлари мумкин.

Темир йўл кесишмаларидан ташқари жойлардан уни кесиб ўтиши жуда хавфли ҳисобланади (темир йўл изларидан ўта олмай, мажбурий тўхтаб қолган транспорт воситалари темир йўлни тўсиб қўяди ва тўқнашувга сабаб бўлади).

17.2. Темир йўл кесишмасига яқинлашиб келаётган ҳайдовчи йўл белгилари ва чизикларига, светофор ишораларига, шлагбаум ҳолатига, кесишма навбатчисининг кўрсатмаларига амал қилиши, яқинлашиб келаётган поезд (локомотив, дрезина) йўқлигига ишонч ҳосил қилиши шарт.

17.3. Темир йўл кесишмасига кириш куйидаги ҳолларда тақиқланади:

– светофор ишорасидан катъий назар (Б), шлагбаум ёпик турган ёки ёпила бошлаган ҳолатда (А);

– шлагбаумнинг бор-йўқлигидан, унинг ҳолатидан катъий назар (А), светофорнинг тақиқловчи ишорасида (Б);

– кесишма навбатчисининг тақиқловчи ишорасида (навбатчи ҳайдовчиларга олди ёки орқаси билан туриб таёқчани, қизил чирок ёки байроқчани бошидан баланд кўтариб турса ёки қўлларини ёнга узатса);

– кесишмадан кейин ҳосил бўлган тирбандлик (В) туфайли ҳайдовчи кесишмада тўхташга мажбур бўладиган ҳолларда;

– агар кўриниш чегарасидаги масофада кесишмага поезд (локомотив, дрезина) яқинлашиб келаётган бўлса.

Бундан ташқари:

– кесишма олдида турган транспорт воситаларининг қарама-қарши ҳаракатланиш бўлагига чиқиб айланиб ўтиш;

– шлагбаумни ўзбошимчалик билан очиш;

– кесишма орқали занжирли (кишлоқ хўжалиги, йўл қурилиши ва ҳ.к.) машина ва механизмларнинг юриб ўтиши (механик транспорт воситаларига юклар олиб ўтишга рухсат этилади).

– темир йўл дистанцияси бошлигининг рухсатисиз тезлиги соатига 8 километрдан кам бўлган транспорт воситаларини олиб ўтиш тақиқланади.

17.4. Кесишма орқали ҳаракатланиш тақиқланган ҳолларда ҳайдовчи тўхташ чизиги (Г), 2,5 йўл белгиси (Д) ёки светофор олдида (Е), улар бўлмаганда шлагбаумгача камида 5 метр (Ж), шлагбаум бўлмаганда эса биринчи темир йўл изига камида 10 метр қолганда тўхташи керак (З).

17.5. Темир йўл кесишмасида мажбуран тўхтаб қолган транспорт воситасининг ҳайдовчиси дарҳол одамларни тушириш ва кесишмани бўшатиш чораларини кўриши керак.

Агарда кесишмани бўшатишнинг иложи бўлмаса, ҳайдовчи:

- имконияти бўлганда яқинлашиб келаётган поезд машинистига тўхташ ишорасини бериш қоидасини тушунтириб, икки кишини темир йўл ёқаси бўйлаб икки томонга (Л) 1000 метр масофага (агар бир киши бўлса, йўлнинг яхши кўринмайдиган томонга) юбориши;

- транспорт воситасининг ёнида қолиши ва умумий хатар борлиги ишорасини бериши (И);

- поезд кўринганда тўхташ ишорасини бериб, у келаётган томонга қараб югуриши керак (К).

Эслатма: Тўхташ ишораси қўлни (қундузи ёрқин мато парчаси ёки аниқ кўринадиган бирор нарса билан, тунда эса машғала ёки чирок билан) гир айлантириш орқали берилди.

Умумий хатар ишораси битта узун ва учта қиска товуш ишораси орқали берилди.

17-мавзуга оид тестлар

<p>1 Шлагбаум билан йилт-ийт этиб турувчи иккига қизил ериткичлар қувидаги маълумотга:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ҳаракатни тақиқлайди. 2. Бошқа ҳайдовчиларга қатъий қисмига махсус транспорт воситаларининг ўтганини хабар қилди. 3. Алоҳида эҳтиёткорлик билан ҳаракатланишга рухсат этади. 	<p>2 Шлагбаумни узбошимчалик билан очини ёки айланиб ўтишга рухсат берилдими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рухсат этилади, фақат светофор учган бўлса. 2. Тақиқланади.
---	--

<p>3 Темир йўл кесишмаси олдидан тўхтагандан кейин ҳаракатни бошлашдан олдин ҳайдовчи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ҳаракат хавфсизлиги таъминловчи тезлик билан кесинма орқали ҳаракатни бошлаши керак 2. Биринчи узатмада кесинмадан ўтиши керак 3. Яқинлашиб келатган поезднинг йуқлиги ва ишонч ҳосил қилиши керак. 	<p>4 Паявбатчининг ҳайдовчига қаратилган ҳолати темир йўл кесинмаси орқали ҳаракатланишни таъминловчи ишора ҳисобланади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ҳайдовчига чап ёки ўнг елкасини ўгириб, таёқчани (қизил байроқни) бошидан юқори кўтариб туриш 2. Кўкрагини ёки орқасини ўгириб, таёқчани (қизил байроқни) бошидан юқори кўтариб туриши ёки қўлларини енига кўтариб чўзиб туриши. 3. Исталган елкаси ёки кўкрагини ўгириб, таёқчани (қизил байроқни) бошидан юқори кўтариб туриши
<p>5 Бу жойда қувиб ўтишга руҳсат этилганми?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Қувиб утиляётган транспорт воситаси 40 км/с дан кам тезлик билан ҳаракатланишда руҳсат этилади. 2. Тақиқланади. 3. Агар қувиб ўтиш темир йўл кесинмасигача тугаса, руҳсат этилади. 	<p>6 Бу йўл белгиси билдиради:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Шлагбаум билан жиҳозланмаган бир изли темир йўл кесинмасини. 2. Шлагбаум билан жиҳозланган бир изли темир йўл кесинмасини 3. Шлагбаум билан жиҳозланмаган икки ва ундан кўп изли темир йўл кесинмасини.
<p>7 Транспорт воситаларининг темир йўл кесинмагача қанча масофа яқинроқда тўхтаб туришлари тақиқланади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 300 м. 2. 150 м. 3. 100 м. 4. 50 м. 5. 25 м. 	<p>8 Маъқур вақитда қувиб ўтишга руҳсат этилганми?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 40 км/соатдан кам тезлик билан ҳаракатланаётган фақат яққа транспорт воситаларига руҳсат этилган. 2. Тақиқланган. 3. Ҳамма ҳолларда руҳсат этилган.
<p>9 Занжирли бўлган қишлоқ аҳолилик, йул қурилиши ва механик транспорт воситаларига темир йўл кесинмасидан ўтиш учун руҳсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Агар темир йул бошлигининг руҳсати бўлса, руҳсат этилади. 2. Механик транспорт воситаларига юқлаб олиб ўтишга руҳсат этилади. 3. Тақиқланади. 	<p>10 Секинюрар транспорт воситаларининг темир йўл кесинмаси орқали ҳаракатланишига фақат темир йўл бошлигининг руҳсати билан ҳаракат тезлиги қуйидагидан кам бўлганда йўл қўйилади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 3 км/с. 2. 5 км/с. 3. 8 км/с. 4. 10 км/с. 5. 30 км/с.

18. АВТОМАГИСТРАЛЛАРДА ҲАРАКАТЛАНИШ

Автомагистраль – транспорт воситаларининг юқори тезлик ва хавфсиз ҳаракатланишларини таъминловчи йўл бўлиб, унга кириш 5.1, чиқиш 5.2 белгилари билан белгиланади.

18.1. Автомагистралларда қуйидагилар тақиқланади:

- пиёдалар (А), уй ҳайвонлари (Б), от-аравалар, велосипедлар (В), мопедлар, тракторлар ва ўзи юрар машиналар, техник тавсифномасига ёки ҳолатига кўра тезлиги соатига 40 километрдан кам бўлган транспорт воситаларининг ҳаракатланиши (Г);
- руҳсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан ортик бўлган юк автомо-

билларининг биринчи ва иккинчи бўлақлардан бошқа бўлақларда ҳаракатланиши (Д);

– 5.15. ёки 6.11. белгилари билан белгиланган махсус тўхтаб туриш майдончаларидан бошқа жойларда тўхташ (Е);

– ажратувчи бўлақнинг технологик узил-лиш жойларига кириш ва қайрилиб олиш (Ж);

– оркага ҳаракатланиш (З);

– транспорт воситасини ўрганиш учун бошқариш (И).

Автомагистралларда юқори тезликни таъминлаш учун секин юриб ҳаракатга тўскинлик қиладиган транспорт воситаларининг ҳаракатланиши ва транспорт оқимининг тезлигига салбий таъсир этувчи баъзи манёвр ва ҳаракатлар тақиқланади.

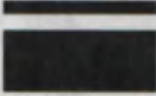

18.2. Қатнов қисмида мажбурий тўхтаганда (К) ҳайдовчи транспорт воситасини Қоидаларнинг 9-боби талабларига мувофиқ белгилаши ва бундай ҳолатлар учун мўлжалланган бўлаққа (Л) (қатнов қисмининг четини билдирувчи чизиқдан ўнг томонга) олиб чиқишнинг барча чораларини кўриши керак.

18-мавзуга оид тестлар

<p>1 Автомагистралда шатакка олишга руҳсат бериладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 50 км/с тезлик билан руҳсат этилган. 2. Тақиқланади. 3. Фақат қисман ортқи усули билан ёки қаттик тиркагич билан руҳсат берилди. 4. Эгилувчан тиркагич билан руҳсат берилди. 5. Исталган усулда руҳсат этилган. 	<p>2 Автомагистралда ажратувчи бўлақнинг узил-лишларига киришга руҳсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Руҳсат этилади. 2. Фақат орқа бурилиш учун руҳсат этилади, тўла вази 3,5 т дан ортик бўлган юк авто-билларининг ҳайдовчилари бундан мустасно. 3. Тақиқланади. 4. Белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларига руҳсат этилади.
<p>3 Автомагистралларда транспорт воситаларининг атайин тўхташи қайси жойларда руҳсат этилган?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Йўлнинг қатнов қисмининг четқи ўнг бўлағида. 2. Йўлнинг 100 м дан кўпроқ қисми қуринадиган ва ҳаракат бўлағи сони тўрттадан ортик бўлган жойларда. 3. Тўхтаб туриш учун “Тўхтаб туриш жойи” ёки “Дам олиш жойи” белгилари билан белгиланган махсус майдончаларда. 	<p>4 Транспорт воситаларининг тезлиги техник тавсифномасига ёки ҳолатига кўра 40 км/с дан кам бўлганда автомагистрал бўлаб ҳаракатланишга руҳсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Иккинчи бўлақдан нарига ўтмаганда руҳсат этилади. 2. Тақиқланади. 3. Агар “Энг кам тезлик” белгиси ўрнатилмаган бўлса, руҳсат этилади.
<p>5 Автомагистралларда тўхташга руҳсат этилганми?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Тақиқланган. 2. Автомагистрал яхши кўринадиган жойларда руҳсат этилади. 3. Агар бир йўналишда ҳаракатланиш учун учта бўлақ бўлса, руҳсат этилади. 4. Тўхтаб туриш “Тўхтаб туриш жойи” ёки “Дам олиш жойи” белгиси қўйилган махсус майдончаларда руҳсат этилади. 	<p>6 Автомагистралда бошқаришни ўрганиш:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 70 км/с дан ортмаган тезлик билан руҳсат берилган. 2. Ҳайдашни ўргатувчи йўриқчи билан бўлган ўрганувчида етарли бошқариш малақаси бўлганда 60 км/с оидан ортик бўлмаган тезликка руҳсат этилган. 3. Тақиқланган. 4. Агар ўрганилаётган механик транспорт воситасида танқис белгилари қайд этилган бўлса, руҳсат этилган.

<p>7 Автомагистралда таъикланади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Қайрилиб олиш ва ажратувчи булакнинг технологик узилиш жойларига кириш. 2. Орқага ҳаракатланиш. 3. "Тўхтаб туриш жойи" ёки "Дам олиш жойи" белгилари бўлган махсус майдончалардан ташқари жойда тўхташ. 4. Юқоридаги барча ҳолатлар. 	<p>8 Автомагистралда қатнов қисмининг четини билдирувчи сиздирга оқ чизиқни босиб ўтишга руҳсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Руҳсат этилади. 2. Таъикланади. 3. Агар автомагистралда ҳаракатланиш серкатнов бўлса, таъикланади.
<p>9 Руҳсат этилган тўла вазни 3,5 т дан кам пулан юк автомобилнинг ҳайдовчисини а автомагистралларда нима таъикланган?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Иккинчи буладан нарироқда ҳаракатланиш, орқага ёки чапга бурилиш учун қайта тизилишдан ташқари. 2. Орқа билан ҳаракатланиш. 3. Механик транспорт воситаларини шатакка олиш. 4. Барча санаб ўтилган ҳаракатлар. 	<p>10 Бу белги билан белгиланган нул қисмларида ажратувчи булакнинг узилиш жойида қайрилишга руҳсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Руҳсат этилади. 2. Таъикланади. 3. Фақат тўла вазни 3,5 тоннагача бўлган транспорт воситаларига руҳсат этилади.

19. ТУРАР-ЖОЙ ДАҲАЛАРИДА ҲАРАКАТЛАНИШ

19.1. Турар-жой даҳалари (кириш ва чиқиш 5.38 ва 5.39 белгилари билан белгиланган ҳудудлар)да пиёдаларга тротуарлар ҳамда қатнов қисмида ҳаракатланишга руҳсат этилади. Бунда пиёдалар имтиёзга эга бўладилар, бироқ улар транспорт воситаларининг ҳаракатланишига асоссиз ҳалақит бермасликлари керак.

Аҳоли яшайдиган жой кўча, майдон, иморат, иншоот ва шу кабилардан иборат бўлиб, бу жойларда кун давомида транспорт воситалари ва пиёдаларнинг узлуксиз ҳаракатланиши кузатилади.

Турар жой даҳалари, аҳолининг истиқомат қилиши учун мўлжалланган бўлиб, ундаги ҳаракатланиш кўча ва майдонлардаги ҳаракатланишдан катта фарқ қилади. Кўпчилик ҳолатларда турар-жой даҳаларида пиёдалар учун алоҳида тротуар бўлмасдан, уларнинг ҳаракатланиши қатнов қисми бўйлаб белгиланган (пиёда ва транспорт воситаларига ягона йўлка).

Транспорт воситасининг турар-жой даҳасидаги йўлкалардан транзит ҳаракатланиши кўзда тутилмаган, балки бу йўлкалар истиқомат жойи билан шаҳар кўчаларини боғлаш учун хизмат қилади.

19.2. Турар-жой даҳаларида:

- механик транспорт воситасини бошқаришни ўргатиш;
- юргизгичи ишлаб турган

ҳолда тўхтаб туриш;

– руҳсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан ортиқ бўлган юк автомобилларининг махсус ажратилган белги ёки чизиклар билан белгиланган жойлардан ташқарида тўхтаб туриши таъикланади.

Турар-жой даҳаларида истиқомат қилувчилар кўп ҳаракатланиши ва ҳар қадамда муволишлардан болаларнинг югуриб чиқиб қолишлари мумкинлигини ҳисобга олиб, ҳайдовчи хавфсизликни таъминлайдиган тезлик билан ҳаракатланиши (ЙҲҚ-12.1) ҳамда пиёдаларга имтиёз бериши лозим.

Тўхташ ва тўхтаб туриш учун пиёдалар ва транспорт воситаларининг ҳаракатланишига ҳалақит бермайдиган жойни танлаши керак (ЙҲҚ-14.4). Атроф-муҳитни ишлаб бўлган газлар билан булғатмаслик, истиқомат қилувчиларга зиён етказмаслик учун тўхтаб турганида автомобиль юргизгинини тўхтатиб, ўчириб қўйиши керак. Қатнов қисмининг кенглиги етарли даражада булмагани сабабли тўла вазни 3,5 тоннадан ортиқ бўлган юк автомобиллари тўхтаб турганида, уз габарит ўлчамлари билан йўлни пиёда ва бошқа транспорт воситаларидан тўсиб қўяди. Шу сабабли турар-жой даҳаларида тегишли белгилар ёки чизиклар бўлмаса, тўла вазни 3,5 тоннадан зиёд бўлган юк автомобилларининг тўхтаб туриши тақиқланади.

19.3. Турар-жой даҳаларида ҳайдовчилар пиёдалар хавфсизлигини, шунингдек, ушбу ҳудуддаги иншоот, қурилма ва ўсимликларнинг шикастланмаслигини таъминлашлари зарур.

19.4. Турар-жой даҳаларидан чиқишда ҳайдовчилар бошқа ҳаракат қатнашчиларига йўл беришлари керак.

19.5. Ушбу бўлимдаги талаблар ҳовлили ҳудудларга ҳам тегишлидир.

Юқорида айтилганлардан ташқари, ҳайдовчи турар-жой даҳасида ҳаракатланар экан, иншоот, қурилма ва ўсимликларнинг шикастланмаслигини таъминлаши зарур.

19-мавзуга оид тестлар

<p>1 Рудда ўрганувчи бўлса, қайси томони а ҳаракатланишга руҳсат берилади? 1. Ҳамма томонга. 2. Фақат унғга. 3. Унғга, чапга ва қайрилишга.</p> 	<p>2 Маъкур белги билан белгиланган ҳудудда қандай чекланишлар қўрилган? 1. Ҳаракат тезлиги 5 км/с дан ошмаслиги кераклигини билдиради. 2. Транспорт воситаларини бошқаришни ўргатиш. 3. Кириб, чиқиб кетиш ҳаракати тақиқланади. 4. Ёнгил автомобилларнинг тунда тўхтаб туришини тақиқлайди.</p>
<p>3 Қуйидаги ҳолатда ҳайдовчи пиёдаларга йўл бериши лозимми? 1. Ҳа. 2. Йук.</p> 	<p>4 Ёнгил автомобиль ҳайдовчиси йўл бериши керакми? 1. Ҳа. 2. Йук.</p>

20. ТИК НИШАБЛИК ВА БАЛАНДЛИКЛАРДА ҲАРАКАТЛАНИШ

20.1. 1.13 ва 1.14 белгилари билан белгиланган қияликларда йўлда карама-қарши йўналишларда ҳаракатланишни қийинлаштирадиган бирон-бир тўсиқ бўлса, нишабликка ҳаракатланаётган транспорт воситаси ҳайдовчиси йўл бериши керак.

Қияликларда автомобилларнинг тик оғирлик кучи *пастга* қараб тик йўналишида ва нишаблик томон йўналган, ташкил этувчиларга ажралади. Нишаблик томонга йўналган, оғирлик кучининг бир қисмини ташкил этувчи куч шу йўналишида кетаётган автомобилнинг ҳаракатланишини тезлаштиради. Нишаблик даражаси (%) юқори бўлмаса, у хавф тугдирмайди, балки ҳайдовчига мойил келади. Лекин нишаблик даражаси (%) ортиб, йўл узайган сари бу кучнинг таъсири ошади ва ҳаракатланиш хавфсизлигига акс таъсир этиб, авария ҳолатига олиб келиши мумкин. Айниқса, тезлик (тезланиш) ошиб кетиши натижасида тажрибасиз ёки ҳайдовчилар қияликларда тез-тез тормоз берадилар. Бу эса, тормоз колдақларининг қизиб, шидан чиқишига олиб келади, бу муқаррар фалокатдир. Довонларда ва узоқ тик нишабли йўлларда тўхтатиш тизими ишламай қолган транспорт воситаларининг ўз ҳаракатини тўхтатиш учун 5.40 белгиси билан белгиланган (фалокатли ҳолатлар учун мўлжалланган) йўлга киришлари керак.

20.2. Тик нишабликда, доводна ва 1.13 белгиси ўрнатилган йўлда тўхтатиш тизими ишламай қолган транспорт воситалари ўз ҳаракатини тўхтатиш учун 5.40 белгиси билан белгиланган фалокатли ҳолатлар учун йўлга киришлари шарт.

20.3. Йўлнинг 1.13 «Тик нишаблик» йўл белгиси билан белгиланган қисмида узатма ёки тишлашиш механизмнинг ажратилган ҳолатда ҳаракатланиши тақиқланади.

Тик нишаблик (1.13) белгиси ўрнатилган қиялик жойларида нишаблик томон йўналган транспорт воситаси оғирлик кучи таъсирида тезлашиб, уни бошқаришда катта хавф тугилади. Йўл шароитига нисбатан юқори бўлган тезликда ҳайдовчи автомобилни бошқара олмай авария содир этиши мумкин. Бу ҳолатда нишаблик томонга йўналган, оғирлик кучи, юргизгичга акс таъсир этиб, автомобиль ҳаракатини секинлаштиради.

Нишаблик томон йўналган оғирлик кучи баландлик томонга кўтарилаётган транспорт воситаси йўналишига тесқари бўлиб, унинг ҳаракатланишига акс таъсир этади. Тик баландлик томон

ҳаракатланаётган автомобиль қўшимча қаршиликни енгизиш керак. Ҳайдовчи йўл шароити, баландлик даражаси ва автомобилнинг динамикасини ҳисобга олиши, зарур бўлса, баландликнинг охиригача тўхтамасдан етиб олиши мақсадга мувофиқдир.

20-мавзуга оид тестлар

<p>1 Агар тегишли белгилар билан белгиланган қияликларда юзма-юз келаётган транспортларнинг ўтиб кетиши кийин бўлса, йўл бериш зарур:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Пастлик томон ҳаракатланаётган транспорт воситасига. 2. Белгиланган йўналишдаги транспорт воситасига. 3. Баландликка ҳаракатланаётган транспорт воситасига. 	<p>2 Бу жойда қувиб ўтишга руҳсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Руҳсат этилади. 2. Тақиқланади. 3. Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йўлларда руҳсат этилади. 4. Фақат аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йўлларда тақиқланади.
<p>3 Мотоцикл ҳайдовчиси қондан бузаялтимми?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ҳа. 2. Йўқ. 	<p>4 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси йўл бериши керак?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Юк автомобиль ҳайдовчиси. 2. Енгил автомобиль ҳайдовчиси.

21. БЕЛГИЛАНГАН ЙЎНАЛИШДАГИ ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИНГ ИМТИЁЗЛАРИ

21.1. Трамвай йўли чорраҳадан бошқа жойларда йўл қатнов қисмини кесиб ўтадиган бўлса, трамвай (А) рельсиз транспорт воситаларига нисбатан имтиёзга (Б) эга бўлади (деподан чиқиш жойларидан ташқари (В)).

Катта шаҳарлар ва аҳоли яшайдиган жойларда йўловчиларнинг асосий қисми ўз манзилларига белгиланган йўналишдаги транспорт воситалари – трамвай, троллейбус ва автобусларда етиб олишади. Бу транспорт воситаларининг узлуксиз ва хавфсиз ҳаракатланишлари учун ЙХҚда бир қанча имтиёзлар кўзда тутилган. Булар:

а) агар светофор ёки тартибга солувчининг ишоралари трамвай ва рельсиз транспорт воситаларига бир вақтда ҳаракатланишга руҳсат берса, ҳаракат йўналишидан қатъий назар трамвай олдин ўтиши ҳуқуқига эга (ЙХҚ-15.6);

б) тенг аҳамиятга эга бўлган йўллар кесишган чорраҳада, кейинги ҳаракат йўналишидан қатъий назар, трамвай рельсиз транспорт воситасига нисбатан олдин ўтиши ҳуқуқига эга бўлади (ЙХҚ-15.10);

в) трамвай йўли чорраҳадан бошқа жойларда йўлнинг қатнов қисмини кесиб ўтадиган бўлса, трамвай рельсиз транспорт воситаларига нисбатан имтиёзга эга бўлади.

Агар автомобиль йўлининг бирор-бир бўлаги белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг ҳаракатланиши учун 5.9 ёки 5.10.1–5.10.3 белгилари билан ажратилган бўлса, у ҳолда бу бўлақдан бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатланишлари тақиқланади.

21.2. Белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг ҳаракатланиши учун 5.9, 5.10.1 — 5.10.3 белгилари билан ажратилган бўлақда

(Г) бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатланиши ва тўхташи тақиқланади.

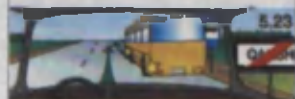
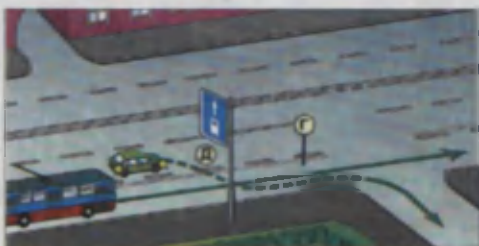
Агар бу бўлақ йўл катнов қисмининг бошқа жойидан узук-узук чизик билан ажратилган бўлса, бурилмоқчи бўлаётган транспорт воситалари (Д) бу бўлаққа қайта тизилишлари керак.

Шунингдек, бундай жойларда белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг ҳаракатига ҳалақит бермаслик шарти билан йўлга чиқиш (Е), катнов қисмининг четки ўнг томонида йўловчиларни чиқариш ва тушириш учун бу бўлаққа ўтишга руҳсат этилади (Ж).

Бўлақ йўл қатнов қисмининг ўнг чеккасида жойлашган бўлиб, қўшни чап бўлақдан узук-узук чизик билан ажратилган бўлса, у ҳолда бу бўлаққа, истисно тариқасида, белгиланган йўналишдаги транспорт воситасига ҳалақит бермаслик шарти билан йўлнинг ўнг чеккасида йўловчиларни чиқариш ва тушириш учун ҳаракатланиб киришлари мумкин.

21.3. Аҳоли яшайдиган жойларда (З) бекатдан ҳаракатланишни бошлаётган автобус ва троллейбусларга ҳайдовчилар йўл беришлари керак. Ўз навбатида автобус ва троллейбус ҳайдовчилари уларга йўл берилганлигига ишонч ҳосил қилганликларидан кейингина ҳаракатланишни бошлашлари мумкин.

Бекатдан ҳаракат бошлаётган автобус ёки троллейбус йўли (йўналиши) қатнов қисмида ҳаракатланаётган транспорт воситасининг йўли билан бурчак остида кесишади.

21-мавзуга оид тестлар

1 Ўягга бурилганда шу белги билан белги-
ланган бўлакка утишга рухсат этилади-
ми?

1. Рухсат этилади.
2. Тақиқланади.
3. Агар бўлак қолган ҳаракат қисмидан ётиқ сизирга чизик билан ажратилмаган бўлса, рухсат этилади.

2 Агар йўл бошланишида ушбу белги турган бўлса катнов қисмининг чап чегидаги бўлакка ўтиш мумкинми?

1. Чапта бурилиш учун мумкин.
2. Қувиб ўтиш учун мумкин, агар рўпарадан ҳаракатланиш бўлмаса ва бўлак катнов қисмининг қолган булагидан узук-узук чизик билан ажратилган бўлса.
3. Ҳеч қандай ҳолатда мумкин эмас.

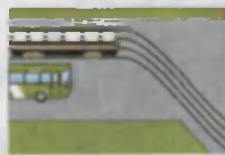
3 Қўрсатилган шароитда қайси бўлақдан унғга буриляш керак?

1. Фақат иккинчи бўлақдан.
2. Фақат "А" чизиги билан белгиланган унғ чеккадаги бўлақдан.

4 Белгиланган йўналиш бўйлаб кетаётган автобус ҳайдовчиси ушбу шароитда йўл бериши керакми?

1. Керак.
2. Керак эмас.
3. Керак эмас, чунки у тўғрига кетаяпти.

5 Белгиланган йўналиш бўйича ҳаракат қилаятган белгиланган йўналишда транспорт воситаларининг ҳайдовчилари педальлар ўтиш жойидан ташқарида оқ таяқ билан ишора бераётган кўзи оғизлари ўтказиб юборишлари керакми?

1. Ҳамма ҳолларда ўтказиб юборишлари керак.
2. Ўтказиб юборишлари керак эмас.

6 Белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларига қиради:

1. Автобуслар ва йўналишдаги таксилар.
2. Трамвайлар ва троллейбуслар.
3. Белгиланган йўналишдаги буйича ҳаракатланган автобуслар, троллейбуслар, трамвайлар ва йўналишдаги таксилар.

7 Агар йўл бўлаги сизирга чизик билан ажратилиб, белги билан белгиланган бўлса, автобус ҳайдовчисининг бўлак бўйлаб ҳаракатланишига рухсат этиладими?

1. Рухсат этилади.
2. Тақиқланади.
3. Агар автобус белгиланган йўналиш бўйича ҳаракатланса, рухсат этилади.

8 Йўловчиларни тушириш учун бу белги ўрнатилган бўлакда тўхташга рухсат этиладими?

1. Агар бўлак катнов қисмининг унғ чегида жойлашган ва у ётиқ узлуксиз чизик билан катнов қисмидан ажратилмаган бўлса, рухсат этилади.
2. Тақиқланади.
3. Рухсат этилади.

9 Расмда кўрсатилган ҳолатда йўловчиларни тушириш учун тўхташга рухсат бериладими?

1. Рухсат этилади.
2. Тақиқланади.

10 Катнов қисмининг ўяг бўлаги бўйлаб ҳаракатланишга қайси транспорт воситасига рухсат этилан?

1. Барча механик транспорт воситаларига.
2. Белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларига ва таксиларга.
3. Фақат велосипедларга.
4. Фақат белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларига.

22. ТАШҚИ ЁРИТИШ АСБОБЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Ташқи ёритиш асбоблари сутканинг қоронғи вақтида ва етарлича кўринмаслик (туман, қуюқ туپун ва ҳ.к.) шароитида механик транспорт воситасининг хавфсизлигини таъминлайди.

Ташқи ёритиш асбобларининг сони, жойлашишлари, ранги Давлат стандарти (ГОСТ 8769-75) билан белгиланган.

Ташқи ёритиш асбоблари йўл иштирокчиларига транспорт воситасининг жойлашуви ва ҳаракатланиш йўналиши ҳақида ахборот беради, шунингдек, кўча, йўл ва жойларни ёритади.

22.1. Қоронғи вақтда ва етарлича кўринмайдиган шароитда, шунингдек, тоннелларда ҳаракатланаётган барча транспорт воситалари:

– йўлнинг ёритилмаган қисмида узокни (А) ёки яқинни ёритувчи (Б) фараларини;

– йўлнинг ёритилган қисмида яқинни ёритувчи фараларини;

– йўлнинг ёритилганлигидан қатъий назар, тиркамаларнинг габарит чирокларини (В) ёкишлари керак.

Олисни ёритувчи фаралар транспорт воситаси йўлнинг ёритилмаган қисмларида ҳаракатланаётганида ёқилади. Олисни ёритувчи фараларнинг нур тарамлари марказга тупланган ҳолда 100-150 метр масофани кучли ёритади. Бундай кучли ёритиш қарама-қарши йўналишдаги ҳайдовчиларнинг кўзларини қамаштириши мумкин. Шу сабабли:

22.2. Қуйидаги ҳолларда узокни ёритувчи фара (А) яқинни ёритувчи фара (Б) билан алмаштирилиши керак:

– аҳоли яшайдиган жойларда йўл ёритилган бўлса;

– қарама-қарши йўналишдаги транспорт воситасига 150 метрдан камроқ масофа қолганда, шунингдек, ҳайдовчи транспорт воситасининг чирокларини вақти-вақти билан ўчириб бунга зарурат борлигини билдирганда ундан ҳам кўпроқ масофада;

– қарама-қарши йўналишдаги ҳайдовчиларнинг кўзини қамаштириши мумкин бўлган бошқа барча ҳолларда.

Кўзи қамашган ҳайдовчи фалокат ёруғлик ишораларини ёкиши (Г), ҳаракатланиш бўлагини ўзгартирмасдан тезликни камайтириши ва тўхташи керак.

22.3. Қоронғи вақтда йўлнинг ёритилмаган қисмида, шунингдек, масофа етарлича кўринмайдиган шароитда тўхтаган ёки тўхтаб турган транспорт воситасида габарит чироклари (В) ёқилган бўлиши керак.

Габарит чироклари йўлни ёритишга хизмат қилмайди, балки ёритилган йўлларда ҳаракатланаётган транспорт воситасини аниқлашга хизмат қилади. Сутканинг қоронғи вақтларида тўхтаб турган транспорт воситаси кўринмай қолиб, тўқнашув содир этилиши мумкин бўлган вазиятнинг олдини олади.

Масофа етарлича кўринмайдиган шароитда габарит чирокларига қўшимча тарзда яқинни ёритувчи фаралар (Б), туманга қарши фаралар (Д) ва туманга қарши орқа чироклар ёқилиши мумкин (Е).

Яқинни ёритувчи фараларнинг нурлари настига йўналтирилган бўлиб, 50 метргача бўлган масофани ёритади ва қарама-қарши йўналишдаги ҳайдовчиларнинг кузларини қамаштириш эҳтимали жуда кам. Серкатнов автомобиль йўлларида ундан фойдаланиш хавф тугдирмайди. Йўлнинг ёритилган қисмларида яқинни ёритувчи фараларидан фойдаланиш хавфсизликни кўпроқ таъминлайди.

Туманга қарши фаралар оқ ёки сариқ рангда бўлиб, тиниқ атмосферада йўлни қисқа масофада (50 метргача) яхши ёритиб бериш қобилиятига эга.

22.4. Куйидаги ҳолларда туманга қарши фараларни (Д) қўллаш мумкин:

– етарлича кўринмайдиган шароитда алоҳида, шунингдек, узоқни (А) ёки яқинни ёритувчи фаралар билан (Б);

– Қоидаларнинг 22.5 бандида кўзда тутилган ҳолларда яқинни ёритувчи фараларни (Б).

22.5. Куннинг ёруғ вақтида куйидаги ҳолларда яқинни ёритувчи фаралар ёқилиши керак:

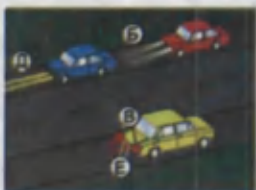
– транспорт воситаларининг ташкилий жамланмаси сафида ҳаракатланаётганда (Б);

– умумий ҳаракат оқимида қарши йўналишда махсус ажратилган бўлакда ҳаракатланаётган белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларида (Б);

– автобус ва юк автомобилларида болалар гуруҳини ташкилий ташишда (Б);

– хавфли, катта ўлчамли ва оғир вазнли юкларни ташишда;

– механик транспорт воситаларини шатакка олганда (шатакка олиб кетаётган транспорт воситасида) (Д).

22.6. Фара-прожектор ва изловчи фаралардан фақат аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида қарама-қарши йўналишдан келаётган транспорт воситалари бўлмаганда фойдаланиш мумкин.

Аҳоли яшайдиган жойларда эса бундай фаралардан фақат хизмат вази-фаларини бажараётган тезкор ва махсус хизмат транспорт воситаларининг хайдовчиларига фойдаланишга рухсат этилади.

Изловчи фараларнинг (Ж) нур тарам-лари тор йўналиш бўйича жамланган бўлиб, 200 метр масофагача ёритишга мўлжалланган. Изловчи фаралар тезкор ва махсус автомобиллар (тез тиббий ёр-дам)га ишлаб чиқарувчи корхоналар то-монидан ўрнатилган бўлиб, бошқа транспорт воситаларига ўрнатиш тақиқланади. Улардан аҳоли яшайдиган жойларда оператив ва махсус хизматларни бажаришга, аҳоли яшамайдиган жойларда қарама-қарши йўналишда транспорт воситалари бўлмаганда фойдаланиш мумкин.

Фара прожекторнинг (Ж) (шаҳарлараро қатнайдиган автобус ва «Саёҳат» автобусларининг томида ўрнатилади) кучли нур тарамла-ри тор йўналишда жамланган бўлиб, 300 метргача масофани ёритади. Улар ишлаб чиқарувчи корхоналар томонидан автобусларнинг томига ўрнатилади. Улардан фақат аҳоли яшамайдиган жойларда, қарама-қарши йўналишда транспорт воситалари йўқлигида фойдаланиш мум-кин, аҳоли яшайдиган жойларда фойдаланиш тақиқланади.

22.7. Туманга қарши орқа чирокларни (Е) фақат масофа етарлича кўринмайдиган шароитда қўллаш мумкин. Орқадаги тўхташ чироклари (стоп-сигнал)га (И) туманга қарши орқа чирокларни (Е) улаш тақиқланади.

22.8. «Автопоезд» таниқлик белгиси (К) автопоезд ҳаракатланаётганда, куннинг қоронғи вақтида эса йўлда тўхташ ва тўхтаб туриш пайтида ҳам ёқиб қўйилиши керак.

«Автопоезд» таниқлик белгиси сариқ рангдаги учбурчак ёки зарғалдоқ рангли учта чироқ бўлиб, автомобиль кабинасининг томига ўрнатилади.

22.9. Зарғалдоқ ёки сариқ рангли (Л) милтилловчи чироқ-маёкча йўлда қурилиш, таъмирлаш ёки то-залаш ишлари олиб борилаётган, шунингдек, оғир вазнли, катта ўлчамли ёки хавфли юкларни ташиш коидаларида кўзда тутилган ҳолларда уларни таши-ётган транспорт воситаларида ёқилиши керак.

Бу маёқча билан таъминланган транспорт воси-таси биринчи бўлиб ўтиш ҳуқуқига эга эмас.

22-мавзуга оид тестлар

<p>1 Куннинг қоронги вақтида сунъий ёритилмаган йулларда ёки етарли қуриямаслик шароитида ёнмайдиган орқа габарит чироклари билан тўхтаб туриш ёки таъмирлаш жойига боришга рухсат бериладими?</p> <p>1. Алоҳида эҳтиёткорлик билан боришга рухсат берилади.</p> <p>2. Тақиқланади.</p>	<p>2 Қувиб ўтишга фараларнинг узокни ёритувчи чирокларидан оғохлантйрувчи ишора сифатида фойдаланиш мумкинми?</p> <p>1. Ҳамма ҳолда мумкин.</p> <p>2. Мумкин, агар бу бошқа ҳайдовчиларнинг кулини камаштирмаса, шу жумладан, орқали кўриш кузуси орқали ҳам.</p> <p>3. Мумкин эмас.</p> <p>4. Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йулларда мумкин.</p>
<p>3 Ҳайдовчи манъарни бажаришда бурилиш кўрсаткичлари билан ёруглик ишорасини ҳар доим бериши керакми?</p> <p>1. Ҳар доим бериши керак.</p> <p>2. Керак эмас, агар ҳаракатланишнинг бошқа катнашчиларини чалғйтиши мумкин бўлса.</p> <p>3. Керак, зарурий эҳтиёт чораларини кўрган ҳолда.</p>	<p>4 Куннинг қоронги вақтида йулнинг ёритилган қисмида ҳаракатланаётган механик транспорт воситасида қайси чироклар ёқилган бўлиши керак?</p> <p>1. Фараларнинг яқинни ёритувчи чироклари.</p> <p>2. Фараларнинг узокни ёритувчи чироклари ёки габарит чироклари.</p> <p>3. Фараларнинг яқинни ёритувчи чироклари (туманга қарини фаралар) ёки габарит чироклар.</p>
<p>5 Қайси жавобда шатакка олинган транспорт воситасидан ёритиш асбобларини ёқилиши тўғри ҳолати кўрсатилган?</p> <p>1. Куннинг қоронги вақтида ёки туман бўлган шароитда фараларнинг яқинни ёритиш чироклари.</p> <p>2. Фалокат ёруглик ишоралари, у бузук бўлганда ёки бўлмаган ҳолларда унинг орқа томонига фалокат сабабли тухташ белгиси урилатилиши керак.</p> <p>3. Аҳоли яшайдиган жойда габарит чироклари.</p> <p>4. Аҳоли яшаётган жойдан ташқаридаги йулларда исталган ёритиш чирокларини.</p>	<p>6 Куннинг қоронги вақтида йулнинг ёритилмаган қисмларида ҳаракатланаётганда механик транспорт воситасининг қайси чироклари ёқилган бўлиши керак?</p> <p>1. Яқинни ёки узокни ёритувчи фаралар.</p> <p>2. Факат яқинни ёритувчи фаралар.</p> <p>3. Факат узокни ёритувчи фаралар.</p>
<p>7 Шатакка олинган механик транспорт воситасида қаяяка ташқи ёритиш чироклари ёқилган бўлиши керак?</p> <p>1. Куннинг қоронги вақтида, габарит чироклари.</p> <p>2. Яқинни ёритувчи фара чироклари.</p> <p>3. Фалокат ёруглик ишоралари.</p>	<p>8 Йулнинг ёритилмаган қисмларида қоронги вақтда тухташда габарит чироклари бузук бўлса:</p> <p>1. Яқинни ёритувчи фараларни ёқиш.</p> <p>2. Ўнрокка олиш ва яқинни ёритувчи фарани ёқиш зарур.</p> <p>3. Транспорт воситасини йулдан ташқарига чиқариш, агар бунинг иложи бўлмаса мазкур коидалар талабларига биноан уни белгилаш лозим.</p>
<p>9 Орқа томондаги туманга қарши чироклар қўлланиши мумкин:</p> <p>1. Куннинг қоронги вақтида сафда ҳаракатланишда.</p> <p>2. Тонелларда ҳаракатланишда.</p> <p>3. Фақат етарли қуриямайдиган шароитларда.</p> <p>4. Куннинг қоронги вақтида юк туширишда.</p> <p>5. Барча санаб утилган ҳолларда.</p>	<p>10 Транспорт воситалари сунъий ёритилган тоннелда ҳаракатланаётганда қандай ёритиш асбоблари ёқилиши керак?</p> <p>1. Фаранинг узокни ёритувчи чироклари.</p> <p>2. Фаранинг яқинни ёритувчи чироклари.</p> <p>3. Мажбурий тухташ ёритгичи.</p> <p>4. Ёритиш асбоблари ёқилмайди.</p>

23. МЕХАНИК ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ ШАТАККА ОЛИШ

23.1. Қаттиқ ёки эгилувчан улагич ёрдамида шатакда олиб юриш шатакка олинган транспорт воситасининг рул бошқарувида ҳайдовчи (А) бўлгандагина амалга оширилиши керак. Қаттиқ улагичнинг тузилиши (конструкцияси) шатакка олинган транспорт воситасини шатакка олган транспорт воситасининг изидан боришини таъминлаган ҳоллар бундан мустасно.

23.2. Қаттиқ (В) ёки эгилувчан (Б) улагич ёрдамида шатакка олинган автобусда, троллейбусда ва юк автомобили юкхонасида одам ташиш, қисман ортиш йўли билан (Г) шатакка олишда эса шатакка олинган транспорт воситасининг кабинасида ва юкхонасида, шунингдек, шатакка олган транспорт воситасининг юкхонасида одамлар бўлиши тақиқланади.

23.3. Эгилувчан улагич (Б) билан шатакка олишда шатакка олган ва шатакка олинган транспорт воситалари ўртасидаги масофа 4 – 6 метр оралиғида бўлиши, қаттиқ улагич (В) ёрдамида эса 4 метрдан кўп бўлмаслиги керак.

Эгилувчан улагичга Қоидаларнинг 28.4-бандига мувофиқ тахтача ёки байроқча қўйилиши керак.

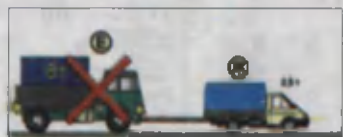
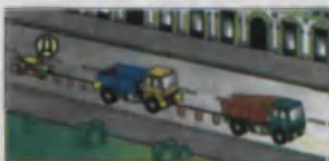
23.4. Шатакка олиш куйидаги ҳолларда тақиқланади:

– рул бошқаруви ишламаётган транспорт воситаларини (қисман ортиш усули билан шатакка олиш бундан мустасно (Г));

– икки ва ундан кўпроқ транспорт воситаларини (Д);

– шатакка олинган ва шатакка олган транспорт воситаларининг улагич билан бирга умумий узунлиги 24 метрдан ортиқ бўлса;

– тўхтатиш тизими ишламаётган транспорт воситасининг (Е) ҳақиқий вазни шатакка олган транспорт воситасининг (Ж) ҳақиқий вазнининг ярмидан ортиқ бўлса (ҳақиқий вазни кам бўлган бундай транспорт воситасини фақат қаттиқ улагич ёрдамида ёки қисман ортиш усули билан шатакка олиш бундан мустасно);

– кажавасиз мотоцикллар билан (З), шунингдек, бундай мотоциклларни (И);

– йўл яхмалак

(К), сирпанчик бўлган ҳолларда эгилувчан улагичда (Б).

23-мавзуга оид тестлар

<p>1 Бошқарув қурilmаси пoсoз мeхaннк тpaнcпopт вoснтacи шaтaккa oлнншн керaк:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кисман ортиш усули билан. 2. Каттик улагич билан. 3. Уни кисман ортиш ёки каттик улагичда улаш усули билан. 4. Агар шатакка олувчининг хақиқий вазни шатакка олинаётганининг хақиқий вазнидан икки марта кўп бўлса каттик улагичда. 	<p>2 Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида тиркамали енгил автомобиль ҳайдовчасига энг катта тезликин соатга пeчa килoмeтpдaн oшиpмaсдaн ҳарaкaтлaнншгa рyxсaт этилaди?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 50 км/соат 2. 70 км/соат 3. 80 км/соат 4. 90 км/соат 5. 100 км/соат
<p>3 Эгилувчан ёки каттик улагичда шатакка олинган мeхaннк тpaнcпopт вoснтacиdа oлaмлaр тaшншгa рyxсaт этилaднмн?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Автобус ва троллейбусда рухсат этилади. 2. Такикланади. 3. Юк ва енгил автомобилларда рухсат этилади. 4. Юк автомобили кабинасида ва енгил автомобилда рухсат этилади. 	<p>4 Мазкур шарoнтдa шaтaккa oлнш кaндaй нкoрн тезлнк билaн нмaлгa oшиpнлншн мумкнн?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 30 км/соат 2. 50 км/соат 3. 70 км/соат 4. 80 км/соат
<p>5 Шaтaккa oлнш кaндaй ҳoллaрдa тaкнклaнaдн?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Тойғoқчнлнкдa кaттик улагичдa. 2. Тойғoқчнлнкдa эгнлувчaн улагичдa. 3. Ён кaжaвaлн мoтoцнкллaр бнлaн. 	<p>6 Мoтoцнкллaрнн шaтaккa oлншгa рyxсaт этилaднмн?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ён кaжaвaлн мoтoцнкллaргa рyxсaт этилaди. 2. Тaкнклaнaдн. 3. Тeкнc жoйлaрдa рyxсaт этилaди. 4. Ён кaжaвaсн бўлмaгaн мoтoцнкллaргa рyxсaт этилaди.
<p>7 Шaтaккa oлннган eнгнл aвтoмoбнлдa йўлoвчнлaрнн тaшнш мумкннмн?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Эгнлувчaн вa кaттик улагичдa рyxсaт этилaдн. 2. Тaкнклaнaдн. 	<p>8 Мeхaннк тpaнcпopт вoснтacн шaтaккa oлнншдa эгнлувчaн улагич кaндaй бeлгнлaнншн керaк?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кнзнл вa oқ рaнглн чнзнклaр тушнpлгaн, ёpуглнк кaйтaрaднгaн юзaлн, бaйpокчaлaр ёкн тaхтaчaлaр бнлaн. 2. Тpaнcпopт вoснтacн oркacнгa мyстaхжaмлaнган фaлoкaт тўхтaш бeлгнcн бнлaн бeлгнлaнншн керaк. 3. Тpaнcпopт вoснтacн oлдн тoмoнн oқ рaнглн, oркacн кнзнл рaнглн фoнaрлaр бнлaн бeлгнлaнншн керaк.

9 Тормоз тизими ишламаётган транспорт воситасини шатакка олиш мумкинми?

1. Агар шатакка олинган транспорт воситасининг хакикий вази шатакка олинувчи транспорт вазнидан икки баробар ортик бўлса, каттик улагич билан.
2. Факат каттик улагичда.
3. Агар шатакка олинган транспорт воситасида хайдовчи бўлса хар қандай усул билан.
4. Факат унга қисман ортиш усули билан.

10 Қондаларга қура шатакка олиш вақтида бир-бирига уланган транспорт воситалари таркибининг қандай умумий узунлигига йўл қўйилади?

1. 20 м
2. 21 м
3. 22 м
4. 23 м
5. 24 м

24. ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ БОШҚАРИШНИ ЎРГАТИШ

24.1. Транспорт воситаларини бошқаришни дастлабки ўргатиш ёпик майдончаларда ёки автодромларда ўтказилиши керак.

Транспорт воситаларини бошқараётган ёш, тажрибасиз ҳайдовчининг рул чамбарасини кескин буриши, илашиши (сцепление) тепкисини тез қўйиб юбориши, тормоз тепкисини кескин босиши ён атрофдаги ҳаракат иштирокчиларига хавф туғдириб, йўл-транспорт ҳодисаларини келтириб чиқариши мумкин. Шунинг учун бошқаришни ўрганувчи транспорт воситаларини раvon бошқаришнинг дастлабки кўникмаларини ёпик майдонларда, бошқа йўл иштирокчиларидан ажратилган жойларда ўргатиши керак.

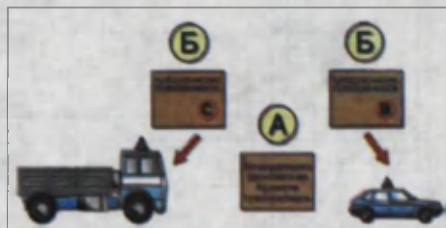
24.2. Йўлларда бошқаришни ўргатишга фақат ҳайдовчи устоз иштирокида, ўрганувчи дастлабки бошқарув малакасини етарлича эгаллаганидан сўнггина руҳсат этилади. Ўрганувчи Қондалар талабларини билиши ва уларга амал қилиши шарт.

Кўпчилик ўрганувчилар биринчи хавфли вазиятда ўзини йўқотиб қўйишади, бу эса транспорт воситаларини бошқарувсиз қолиб, аварияга олиб келади. Ўрганувчида дастлабки кўникма, малака бўлгани билан, устоз ҳайдовчисиз автомобилни бошқариб бўлмайди.

24.3. Бошқаришни ўргатаётган ҳайдовчи устоз ўргатиш ҳуқуқини берувчи ҳужжатга (А), шу тоифадаги транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқини берувчи гувоҳномага (Б) ва бевосита 3 йиллик ҳайдовчилик фаолиятига эга бўлиши керак.

Шахсий автомобилларда бошқаришни ўргатишда ҳам ўргатувчи ҳайдовчилик гувоҳномасидан ташқари, ўргатиш ҳуқуқини берувчи ҳужжатга эга бўлиши керак.

24.4. Ҳайдовчиларни тайёрлаш машғулотлари ўқув якунида автомо-

биль бошқаришни ўрганувчи 18 ёшга, автобус, трамвай ва троллейбус бошқаришни ўрганувчи эса 21 ёшга, мотоцикл бошқаришни ўрганувчи эса 16 ёшга тўладиган шахслар билан олиб борилади.

24.5. Бошқаришни ўргатиш учун мўлжалланган механик транспорт воситалари «Бошқаришни ўргатиш транспорт воситаси» таниқлик белгиси (В) ва ҳайдовчи устоз учун оркани кўрсатувчи кўзгу билан жиҳозланиши керак (Г). Бундан ташқари, бошқаришни ўргатиш транспорт воситаларида ҳайдовчи устоз учун қўшимча улоччи (сцепление) ва тўхтатиш тепкилари ҳам бўлиши керак.

Юқоридаги талабларга жавоб берса, бошқаришни шахсий транспорт воситаларида ҳам ўргатиш мумкин.

24.6. Бошқаришни ўргатиш йўналишлари Йўл ҳаракати хавфсизлиги органлари билан келишилиши шарт. Бошқа йўлларда бошқаришни ўргатиш тақиқланади.

Серқатнов йўлларнинг тизиг пайтларида бошқаришни ўргатиш тир-бандликларни вужудга келтириб, ҳаракатланишга тўсқинлик қилмаслиги учун бошқаришни ўргатиш йўллари тасвири (схемаси) ЙХХДХ органлари билан келишилади.

24-мавзуга оид тестлар

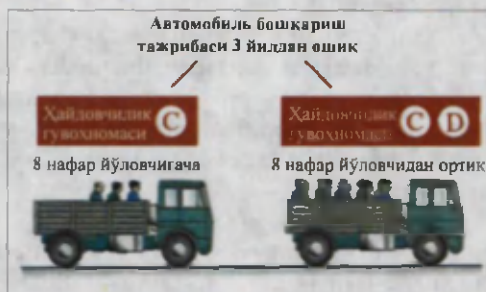
<p>1 Ким ўқув юртларида ҳайдашни ўргатиш ҳуқуқига эга?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ҳайдашни ўргатиш ҳуқуқини берувчи ҳужжатлари бўлган ҳайдашни ўргатувчи йўриқчи. 2. Тажрибали ҳайдовчи. 3. 3 йиллик ишлаган даври бўлган ҳайдовчи. 4. 5 йил ҳайдовчилик даврига эга бўлган I- ва 2-тоифа ҳайдовчилар. 	<p>2 Маъқур белги билан белгиланган ҳудудда қандай ҳечланишлар киритилган?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ҳаракат тезлиги 5 км/с дан ошмаслиги кераклигини билдиради. 2. Транспорт воситаларини бошқаришни ўргатиш. 3. Кириб, чиқиб кетиш ҳаракати тақиқланади. 4. Енгил автомобилларнинг тунда тўхтаб туришини тақиқлайди.
<p>3 Бошқаришни ўргатишдаги транспорт воситаси қандай жиҳозланган бўлиши керак?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ушбу Қондаларнинг талабларига мувофиқ таниқлик белгилари билан. 2. Улоччи ва тормознинг қўшимча тепкилари билан. 3. Ўргатувчи учун оркани кўрсатувчи кўзгу билан. 4. Санаб утилган барча жиҳозлар ва белгилар билан. 	<p>4 Қоида бўйича неча ёшдан бошлаб енгил автомобилни бошқаришга руҳсат берилди?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 14 ёшдан. 2. 16 ёшдан. 3. 18 ёшдан.
<p>5 Рудла ўрганувчи бўлса, қайси томонга ҳаракатланишга руҳсат берилди?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ҳамма томонга. 2. Фақат уннга. 3. Ўннга, чапга ва қайрилиш. 	<p>6 Автоматистралда бошқаришни ўрганиш:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 70 км/с дан ортмаган тезлик билан руҳсат берилган. 2. Ҳайдашни ўргатувчи йўриқчи билан ўрганувчида етарли бошқариш малакаси бўлсагина 60 км/соатдан ортиқ бўлмаган тезликка руҳсат этилган. 3. Тақиқланган. 4. Агар ўрганилаётган механик транспорт воситасида таниқлик белгилари қайд этилган бўлса, руҳсат этилган.

<p>7 Агар транспорт воситасининг тузилишида қўлда тутилган орқани кўрсатадиган кўзгулар бўлмаса, автомобилдан фойдаланишга рухсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Агар орқа ойна пардалар билан беркитилмаган бўлса рухсат этилади. 2. Тақиқланади. 3. Лиокал битта кўзгу бўлса рухсат этилади. 	<p>8 Ҳайдашни ўргатувчи а хавфсизлик камарини тақмасликка рухсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Агар транспорт воситасини ўрганувчи ҳайдаётган булса рухсат этилади. 2. Ҳар қандай ҳолатда ҳам рухсат этилади. 3. Тақиқланади.
<p>9 Қайси ёшда мотоциклда якка тартибда ҳаракатланишни ўргатишга рухсат этилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 12 ёшдан. 2. 14 ёшдан. 3. 16 ёшдан. 4. 18 ёшдан. 	<p>10 Ўқув машқлари вақтида ўқувчилар хавфсизлик камарини тақиқлари шартми?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Шарт. 2. Шарт эмас. 3. Агар бу автомобилни бошқаришни кийинлаштирса шарт эмас. 4. Агар ургатувчи рухсат берса шарт эмас.

25. ОДАМ ТАШИШ

Одам ташиш учун автобус, микроавтобус, трамвай, троллейбус, енгил автомобиль кабилар ишлаб чиқарувчи корхоналар тарафидан мўлжалланган бўлиб, ҳаракатланишдаги хавфсизликлари тўлиқ инobatга олинган. Баъзи ҳолатларда юк ташиш учун мослаштирилмаган автомобилларда одам ташишни вазият тақозо қилади. Бу жуда ҳам масъулиятли бўлиб, ҳаракатланиш хавфсизлиги талабларига жавоб бера олиши керак.

25.1. Юк автомобилнинг юкхонасида одам ташиш «С» тоифасидаги транспорт воситаларини бошқариш ҳуқуқига эга бўлган, одамлар сони кабинадагиларни ҳам кўшиб ҳисоблаганда 8 нафардан ортиқ бўлганда эса «С» ва «D» тоифасидаги транспорт воситаларини бошқариш ҳуқуқига эга бўлган ва шу тоифадаги транспорт воситаларидан бирини 3 йилдан ортиқ бошқарган ҳайдовчилар томонидан амалга оширилиши керак.

Эслатма: Ҳарбий ҳайдовчиларнинг юк автомобилларида одам ташишига йўл қўйиш Мудофаа вазирлиги томонидан белгиланган тартибда амалга оширилади.

25.2 Одам ташиш учун мўлжалланган юк автомобили юкхонаси бортининг баландлигидан 30 сантиметр пастда жойлашган ўриндиклар билан жиҳозланиши, икки ён ва орқа ўриндиклар бортга мустаҳкамланган бўлиши керак.

Суюнчиқлар йўловчиларга қулайлик яратишдан ташқари, уларнинг хавф-

сизлигини ҳам таъминлайди.

25.3. Ташиладиган одамлар сони жиҳозланган ўриндиқлар сонидан ошмаслиги керак.

Кескин тўхташ ва манёврлар бажаришда йўловчи тан жароҳати олмаслиги ва ҳаракатланиш давомида ноқулайликлар сезмаслиги учун сайёҳ автобуси, шаҳарлараро қатнайдиغان автобус ва одам ташиётган юк автомобилларида йўловчилар сони жиҳозланган ўриндиқлар сонидан ошмаслиги керак.

25.4. Ҳаракатни бошлашдан олдин ҳайдовчи йўловчиларга автомобилга чиқиш, ундан тушиш ва унга жойлашиш тартиби ҳақида тушунтириш бериши керак.

Йўловчиларнинг хавфсизлиги ҳайдовчи ташишни қандай ташкил этганлигига ҳам боғлиқ. Одам ташиш учун мўлжалланган юк автомобилларига йўловчиларни чиқариш ва тушириш, йўл ҳаракати хавфсизлигига асосан, транспорт воситасининг орқа ва тротуарга қараган ён (бортлари) томонидан ташкил этилади.

Ҳайдовчи ҳаракатни бошлашдан олдин йўловчиларни хавфсиз ташиш шароити таъминланганлигига ишонч ҳосил қилиши керак.

25.5. Одам ташишга мослаштирилмаган юк автомобилларининг юкхонасида фақат юкни олиш учун бораётган ёки уни кузатиб бораётган шахсларнинг (А) бўлишига йўл қўйилади, бунда улар бортлардан пастда жойлашган ўриндиқлар билан таъминланишлари керак.

Юкни кузатиб бораётган экспедитор, кузатувчи, ҳаракат хавфсизлиги талабларига асосан, ўз ўриндиқларини юк орттилгандан кейин юк хонанинг орқа томонига жойлаштиришлари керак. Акс ҳолда, кескин тўхташ натижасида олдинга суриладиган юк кузатувчини кабинага сиқиб қўйиши мумкин.

25.6. Автобусларда ёки фургон юкхонали автомобилларда болаларни ташишда катта ёшли кузатувчи шахс (Б), бортли юк автомобилининг кузовида ташишда эса камида икки нафар катта ёшли кузатиб борувчи шахс бўлиши шарт. Бундай транспорт воситаларининг олди ва орқа томонига «Болалар гуруҳини ташиш» таниқлик белгиси ўрнатилиши керак (В).

Ушбу талабларга қўшимча равишда, болаларни ташиш учун мўлжалланган юк автомобиллари бортининг баландлиги бир метрдан кам бўлмаслиги керак.

Ёш болалар транспорт воситалари

ҳаракатлинишидаги хавфсизликни тўлиқ англай олмайдилар. Шу сабабли бу масъулият кузатиб борувчиларга юклатилади.

25.7. Ҳайдовчи транспорт воситаси тўлиқ тўхтагандан кейин одамларни тушириши ва чиқариши, эшиклар ёпилгандан сўнггина ҳаракатлинишни бошлаши ва тўлиқ тўхтамагунча уларни очмаслиги шарт.

25.8. Одамларни ташиш қуйидаги ҳолларда тақиқланади:

– автомобилнинг кабинасидан ташқарида (бортли юк ёки фургон юкхонали автомобилларда одам ташишдан ташқари);

– тракторлар ва бошқа ўзи юрар машиналар, юк ташиладиган тиркамалар (Г), тиркама-уйча (Д), юк мотоцикллари юкхонасида (Е);

– мотоциклларнинг конструкциясида кўзда тутилган жойларидан ташқарида;

– 12 ёшга тўлмаган болаларни мотоциклнинг орқа ўриндиғида, шунингдек, енгил автомобилга болаларни ушлаб турувчи махсус қурилма ўрнатилмаган бўлса, унинг олдинги ўриндиғида;

– 12 ёшга тўлмаган болаларни ҳисобга олмаганда транспорт воситасининг техник тавсифномасида кўзда тутилган миқдордан ортиқ.

Бунда транспорт воситасининг ҳақиқий вазни уни ишлаб чиқарган корхона белгилаган рухсат этилган тўла вазндан ортмаслиги керак.

хавфсизлик камари

12 ёшгача

12 ёшдан кейин

12 ёшгача

12 ёшдан кейин

25-мавзуга оид тестлар

1 Одамларни ташишга мослаштирилмаган юк автомобили юкхонасида одам ташишга рухсат этиладими?

1. Тақиқланади.
2. Автомагистраллар ўтмаган йўлларда рухсат этилади.
3. Фақат юкни кузатиб борувчи шахсларга шу шарт биланки, улар бортларидан пастда жойлашган утирадиган жой билан таъминланган бўлсалар, рухсат этилади.

2 12 ёшга етмаган болаларни юк автомобили кабинасида ташишга рухсат этиладими?

1. Рухсат этилади.
2. Фақат катта ёшдаги йўловчи ҳамроҳлигида рухсат этилади.
3. Тақиқланади.

<p>3 Юк автомобили юкхонасида болаларни ташишда қандай талаблар қўйилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Камида икки нафар катга ёшли кузатиб борувчи бўлиши керак. 2. Бундай транспорт воситаларининг олди ва орқасида болалар тасвири бўлган сарик рангли квадрат таникли белгиси ўрнатилиши керак. 3. Юкхона девори пол сатҳидан камида 1 м кўтарилган бўлиши керак. 4. Барча санаб ўтилган талаблар. 	<p>4 Юк автомобилнинг юкхонасида 8 нафардан кўп одамларни ташиш учун қайси хайдовчиларга рухсат берилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. "С" тоифадаги транспорт воситасини бошқариш кузукли гувоҳномаси бўлиб, шу автомобилда 3 йиллик иш даврига эга булган хайдовчиларга. 2. "D" ва "C" тоифадаги транспорт воситаларини бошқариш хукукига эга булган ва шу тоифадаги транспорт воситаларидан бирини 3 йилдан ортик бошқарган хайдовчилар томонидан амалга оширилиши керак.
<p>5 Енгил автомобилларнинг олдьяги ўриндиғида болаларни ташишга рухсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 7 ёшдан кичик бўлмаган болаларни ташишга рухсат этилади. 2. 12 ёш ва ундан катта бўлмаган болаларни ташишга рухсат этилади. 3. Катта ёшли йўловчи булганда ёшдан катъий назар рухсат этилади. 	<p>6 Автомобилни қисман шатакка олишда йўловчилар қаерга жойлашишлари керак?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Иккала автомобилнинг кабиналарида. 2. Шатакка олаётган автомобиль кабинасида. 3. Шатакка олинмаётган автомобиль кабинасида. 4. Шатакка олаётган автомобиль кузовида.
<p>7 Болалар ўриндиғисиз енгил автомобилларнинг олд ўриндиғида болаларни печа ёшдан олиб юриш мумкин?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 8 ёш 2. 10 ёш 3. 12 ёш 4. 14 ёш 5. 16 ёш 	<p>8 12 ёшгача булган болаларни енгил автомобилнинг олд ўриндиғида олиб юришга рухсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рухсат этилади. 2. Фақат махсус болалар ўриндиғида рухсат этилади. 3. Тақиқланади.

26. ЮК ТАШИШ

Транспорт воситаларида ташиладиган юкни шундай жойлаштириш керакки, йўлнинг нотекис жойларида кўзгалиб, бурилиш ва қайрилишларда мувозанат йўқолиб, юк тушиб кетмаслиги керак.

26.1 Ташилаётган юкнинг вазни ва ўқларга тушадиган оғирлик миқдорининг тақсимланиши транспорт воситасини ишлаб чиқарган корхона томонидан белгиланган миқдордан ошмаслиги керак.

Акс ҳолда бу транспорт воситасининг ҳаракатланиш хавфсизлигига таҳдид солади.

26.2. Хайдовчи ҳаракатни бошлашдан олдин юкнинг тўғри жойлашганлигига ва маҳкамланганлигига ишонч ҳосил қилиши, ҳаракатланиш вақтида эса юкнинг тушиб кетмаслигини ва ҳаракатланишга халақит бермаслигини таъминлаш мақсадида, унинг ҳолатини кузатиб бориши керак.

Булардан ташқари, ташиладиган юк ёниб кетмаслиги, чанг-тўзон кўтармаслиги, тўқилиб йўлни ифлос қилмаслигини хайдовчи доимо назорат қилиши керак.

рат қилиб бориши керак.

26.3. Қуйидаги шартларга амал қилинганда юк ташишга йўл қўйилади:

- ҳайдовчига теварак-атроф кўринишини чекламаса;
- транспорт воситасини бошқаришни қийинлаштирмаса ва мувозанатни бузмаса;
- ташқи ёритиш асбоблари ва ёруғлик қайтаргичларини, давлат рақами ва таниқлик белгиларини, шунингдек, ишораларни ва қўл билан бериладиган ишораларни кўришни тўсмаса;
- шовкин солмаса, чанг кўтармаса, йўлни ва атроф-муҳитни ифлос қилмаса.

Агар юкнинг жойлашуви ва ҳолати қайд этилган талабларга жавоб бермаса, ҳайдовчи юкорида санаб ўтилган қоидалар бузилишини барта-раф этиш чораларини кўриши, унинг иложи бўлмаса, бундан кейинги ҳаракатланишни тўхтатиши шарт.

26.4. Транспорт воситасининг габаритларидан олди ёки орқа томонга 1 метрдан, габарит чироқларининг четки қисмидан 0,4 метрдан ортиқ чиқиб турган юк ушбу Қоидаларнинг 28.3 бандига мувофиқ, «Катта ўлчамли юк» белгиси билан белгиланиши, қоронғи вақтда ва етарлича кўринмайдиган шароитда эса бунга қўшимча қилиб олди оқ чироқ ёки ёруғлик қайтаргич, орқаси эса кизил чироқ ёки ёруғлик қайтаргич билан белгиланиши керак.

26.5. Оғир, катта ўлчамли ёки ўта хавфли юкларни ташиш учун тасарруфида автомобиль йўллари бўлган юридик шахсларнинг ҳамда ички ишлар органларининг рухсатномаси талаб қилинади.

Рухсатномада ҳаракатланиш йўналиши ва вақти кўрсатилади. Ташиладиган юкнинг ҳажми, ўлчамлари ва хавфлилик даражасига кўра ЙПХнинг патруль автомобили кузатишга жалб этилиши мумкин.

26-мавзуга оид тестлар

1 Юк транспорт воситасига а шундан жойлаштирилиши керакки, у:

1. Юкхона деворларидан баланд чыкмаслиги керак.
2. Шовкин ҳосил қилмаслиги, чанг кутармаслиги ва атроф-муҳитни ифлос қилмаслиги керак.
3. Транспорт воситасининг орқа ўлчамидан 0,8 м дан ортиқ чиқиб турмаслиги керак.

2 Юк ташиш таъкикланади, агар:

1. Юк эянинг четки нуктаси олдинги ёки орқа габарит чироқнинг ташқи чекмасидан 0,4 м дан ортиқ чиқиб турса.
2. Юк транспорт воситасининг габаритларидан 1 м дан ортиқ чиқиб турса.
3. Ташиладиган юк ваэни шу транспорт воситаси учун ишлаб чикарган юрхона белгиллаган катталикдан ортиқ булса.
4. Барча айтылган холларда.

<p>3 Юк транспорт воситасининг ўлчамларидан чиқиб турса, куннинг қоронғи вақтида яа етарли кўримайдиган шаронда қандай белгиланади?</p> <p>1 Ишора тахтачалари ёки байроқчалар (диогнал бўйича наъбатма наъбат тортилган кизил ва оқ йўлли) билан.</p> <p>2. Олдига оқ, орқасига кизил, ён томони заргалдоқ ранг ёруглик қайтаргич мосламалар ёки фонрлар билан.</p> <p>3. Орқасига кизил, олдига оқ байроқчалар билан</p>	<p>4 “Рухсат этилган тўла вази” нима?</p> <p>1. Транспорт воситасининг юк қутариши.</p> <p>2. Транспорт воситасининг ҳақсий вази</p> <p>3. Ишлаб чиқарувчи қорхона томонидан белгиланган, асхаладанган транспорт воситасининг хайдовчи, йўловчи, юк билан бирга рухсат этилган энг юқори вази (миқдори).</p> <p>4. Транспорт воситасида ташиладиган юкнинг ишлаб чиқарган қорхона йўл қўйган техник тавсифномвеси сифатида белгиланадиган вази</p>
<p>5 Кундузги вақтда транспортнинг олд ёки орқа томонига 1 метрдан ортқик чиқиб турган юк қандай белгиланади?</p> <p>1. Диагонали бўйича кизил ва оқ алмашувчи чизиклар булган тахталар ёки байроқчалар билан.</p> <p>2. Кизил байроқчалар билан</p> <p>3. Оқ байроқчалар билан</p>	<p>6 Ташилаётган юк ДЙХХ хизмати-нинг рухсатсиз транспорт воситаси ўлчамларининг орқа нуктасидан энг қатта миқдорда қандай чиқиб туриши мумкин?</p> <p>1. 1,0 м.</p> <p>2. 1,5м.</p> <p>3. 2,0м.</p> <p>4. 2,5м</p> <p>5. 4,0м</p>
<p>7 Давлат ЙХХ хизматининг рухсатсиз транспорт воситасининг юк билан ёки иксит қандай юқори ўлчам билан ҳаракатланишига йўл қўйилади?</p> <p>1. 5,0м.</p> <p>2. 4,5м.</p> <p>3. 4,0м.</p> <p>4. 2,5м.</p> <p>5. 3,8м.</p>	<p>8 Сутканинг ёруғ пайтида орқа ёки олд габаритлари 1,0м га туртиб чиққан транспорт воситаларида юк ортилганлиги қандай билдирилади?</p> <p>1. Диагонал бўйича урилатилган калконча ва байроқчалар билан.</p> <p>2. Кизил байроқчалар билан.</p> <p>3. Оқ байроқчалар билан.</p>

27. ВЕЛОСИПЕД ВА АРАВАЛАР ҲАРАКАТЛАНИШИ, ШУНИНГДЕК, ХАЙВОНЛАРНИ ҲАЙДАБ ЎТИШГА ДОИР ҚЎШИМЧА ТАЛАБЛАР

27.1. Йўлда велосипед, аравани бошқариш, хайвонларни хайдаб ўтиш ёки уларни миниб ўтиш 14 ёшга тўлган, мопедни бошқариш эса 16 ёшга тўлган шахсларга рухсат этилади.

27.2. Велосипедлар, мопедлар, араваларни бошқариш, хайвонларни миниб бориш ёки хайдаб кетиш пайтида йўлнинг четки ўнг бўлагида, имкони борича ўнг томонидан бир қатор бўлиб ҳаракатланишига йўл қўйилади. Агар пиёдаларга ҳалакит бермаса, йўл ёқасидан ҳам ҳаракатланишига рухсат этилади.

Йўлнинг қатнов қисмида ҳаракатланишда велосипедчилар, аравалар жамланмаси, миниб олинган хайвонлар гуруҳлари ва хайдаб кетилаётган хайвонлар подаси, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлайдиган ҳамда уларни қувиб ўтишни осонлаштирадиган гуруҳларга бўлиниши керак.

27.3. Велосипед товуш бергич мосламаси билан жиҳозланган ва унинг тормози соз бўлиши зарур. Қоронғи вақтда ва етарлича кўринмаслик шароитида велосипеднинг олд томонига оқ рангли, орқа томонига қизил рангли чирокча ёки қизил рангли нур қайтаргич, ён томонларига эса зарғалдоқ ёки қизил рангли нур қайтаргич ўрнатилиши керак.

27.4. Велосипед ва мопед ҳайдовчиларига қуйидагилар тақиқланади:

- рулни бир қўлда ушлаб ҳаракатланиш (манёвр-дан олдин ишоралар бериш бундан мустасно);

- йўловчи ташиш (ишончли оёқ қўйгич билан жиҳозланган кўшимча ўриндиқда 7 ёшгача бўлган йўловчини ташиш бундан мустасно);

- габаритдан бўйига ва энига 0,5 метрдан ортик чиқиб турган ёки бошқаришга ҳалакит берадиган юкларни ташиш;

- велосипед йўлкаси бўлган ҳолда йўлнинг катнов қисмида ҳаракатланиш;

- трамвайлар ҳаракатланадиган йўлларда ва тегишли йўналишда бўлагитан биттадан кўп бўлган йўлларда чапга бурилиш ёки қайрилиб олиш;

- велосипедларни ва мопедларни шатакка олиш, шунингдек, улардан шатакка олишда фойдаланиш (велосипед ва мопедларга мўлжалланган тиркамалар бундан мустасно).

27.5. Чорраҳадан ташқаридаги ҳаракат тартибига солинмайдиган жойда велосипед йўлкасида бораётган велосипед ва мопед ҳайдовчилари бу йўлка билан кесишган йўлларда ҳаракатланаётган транспорт воситаларига йўл беришлари керак.

27.6. От-араваларда орқага тисарилиб кетишга йўл қўймайдиган тиргақлар ва уни тўхтатиб турадиган мослама бўлиши керак.

Қоронғи вақтда ва етарлича кўринмаслик шароитида йўлда ҳаракатланаётган от-араванинг олд томонига оқ рангли чирокча ёки иккита нур қайтаргич, орқа томонига эса қизил рангли чирокча ёки иккита нур қайтаргич ўрнатилиши керак.

Ёндош ҳудуддан ёки иккинчи даражали йўлдан кўриниш чекланган жойларда йўлга чиқаётган арава ҳайдовчиси ҳайвонларнинг жиловини қўйиб юбормаслиги керак.

27.7. Ҳайвонлар йўлларда асосан куннинг ёруғ вақтида ҳайдаб борилади. Подачилар ҳайвонларни мумкин қадар йўлнинг ўнг четидан олиб юришлари керак.

27.8. Темир йўл кесишмалари орқали ўтишда подачилар сонини ҳисобга олган ҳолда ҳайвонлар подаси хавф-хатарсиз ҳайдаб ўтилиши таъминла-

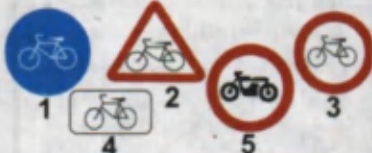

надиган тўдаларга бўлиниши лозим.

27.9. Аравани бошқараётган, ҳайвонларни миниб ёки ҳайдаб кетаётган шахсларга қуйидагилар тақиқланади:

- йўлларда ҳайвонларни назоратсиз қолдириш;
- подани темир йўлдан ва йўлда махсус ажратилмаган жойлардан, шунингдек, рухсат этилган жойларда эса қоронғи вақтда ва етарлича кўринмаслик шароитида ҳайдаб ўтиш;
- ҳайвонларни мукамал қопламали йўллардан ҳайдаб бориш;
- кўкаламзорлаштирилган жойларда (йўл, йўл ёқаси, ажратувчи бўлак ва х. к.) ҳайвонларни боқиш ва боғлаб қўйиш.

27-мавзуга оид тестлар

<p>1 Қайси ҳолларда велосипедларда катнов қисмининг унғ чеккасидан чиқишга йўл кўйиляди?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Юк ортиб кетаётганда 2. Рухсат этилган ҳолларда чапга бурилиш ёки орқага қайтиш учун 3. Иккала санаб утилган ҳолларда	<p>2 Велосипедларда тротуярда ҳаракатланишга рухсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рухсат этилади. 2. Пиедалар бўлмаганда рухсат этилади. 3. Тақиқланади.
<p>3 Велосипед йўлкаси йўл билан кесишган жойларда велосипед ва мопед ҳайдовчилари қандай ҳолларда транспорт воситаларига йўл беришлари керак?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чорраҳадан ташқарида тартибга солинмаган кесишмада барча ҳолларда 2. Транспорт воситаси ўнган яқинлашиб келганда 3. Кўрсатилган жойда велосипед ва мопед ҳайдовчилари имтиёзга эгадирлар	<p>4 Қайси белги “Велосипед йўлкаси билан кесишув”ни билдиради?</p>
<p>5 Бу ётиқ чизиқ нимани билдиради?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Пиедалар утил жойини. 2. Велосипед йўлкаси катнов қисмини кесиб ўтадиган жойини 3. Мол ҳайдаладиغان жойини. 	<p>6 Тротуяр ёки пиедалар йўлкаси бўлмаганда, пиедалар велосипед йўлкаси бўлаб ҳаракат қила оладиларми?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Қила оладилар. 2. Агар велосипедларнинг ҳаракатланишини кўйинлаштирмаса, қила оладилар 3. Қила олмайдилар

28. МАНСАБДОР ШАХСЛАР ВА ФУҚАРОЛАРНИНГ ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ, ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ ЙЎЛГА ЧИҚАРИШ, УЛАРГА РАҚАМ ВА ТАНИҚЛИК БЕЛГИЛАРИНИ ҲАМОНЛАШТИРИШ БЎЙИЧА ВАЗИФАЛАРИ

28.1. Механик транспорт воситалари ва тиркамалари, уларнинг техник ҳолатидан қатъий назар, харид қилинган ва боғхонада расмийлаштирилган вақтдан бошлаб 10 кун мобайнида ЙХҲБда рўйхатдан ўтказилиши керак.

28.2. Механик транспорт воситалари (трамвай, троллейбуслардан ташқари) ва тиркамаларнинг кўзда тутилган жойларида тегишли намунадаги рақам белгилари ўрнатилган бўлиши шарт. Автомобилда эса олд пешойнанинг ўнг томонидаги юқори бурчагига давлат техник кўригидан ўтганлиги ҳақидаги талон ҳам ўрнатилиши керак.

Юк автомобиллари, тиркамалар (енгил автомобиллар ва мотоцикллар тиркамаларидан ташқари) ва автобуслар (микроавтобуслардан ташқари) кузовининг орқа деворига унинг рақам белгиси ва ҳарфи ёзилиши керак. Рақамнинг баландлиги 300 мм, рақамлар кенглиги 120 мм, чизикнинг йўғонлиги 30 мм, ҳарфлар баландлиги эса рақам ўлчамларининг 2/3 қисмига тенг бўлиши лозим.

Трамвай ва троллейбусларга тегишли ташкилот томонидан рўйхатга олинган рақамлар ёзилади.

28.3. Транспорт воситаларига тегишлилигига қараб қуйидаги кўринишда бўлган таниқлик белгилари ўрнатилиши керак:

«Автопоезд» – юк автомобиллари ва ғилдиракли трактор (1,4 тонна ва ундан юқори)ларда тиркама бўлганда, шунингдек, туташтирилган автобус ва троллейбус кабиналари томининг олд қисми ўртасига бир қатор қилиб 150 дан 300 миллиметргача оралиқда кўндаланг жойлашган учта зарғалдоқ рангли чирок ёки ичидан ёритиладиган, томонларининг ҳар бири 250 миллиметр бўлган сарик рангли учбурчак шаклидаги белги.

Автопоезд

«Турумланган» (тишли, шипли) – турумланган шинали механик транспорт воситасининг орқасига томонлари тенг, ичига қора рангда «Т» ҳарфи туширилган, қизил ҳошияли оқ рангли учбурчак шаклидаги белги. Учбурчакнинг томонлари транспорт воситасининг турига қараб 200–300 миллиметргача, ҳошиянинг кенглиги учбурчак томонининг 1/10 қисмига тенг бўлиши керак.

Турумланган шина
Ўрнатилган транспорт
воситаси

«Болалар гуруҳини ташиш» – автобус ёки махсус жиҳозланган юк автомобилларида болалар ташилгандатransпорт воситасининг олд ва орқа томонларига қизил ҳошияли, ичига 1.21 йўл белгисидаги болалар тимсолининг тасвири туширилган, сарик рангдаги тўртбурчак кўринишидаги белги. Тўртбурчакнинг томонлари 250–300 миллиметргача, ҳошиянинг кенглиги тўртбурчак томонининг 1/10 қисмига тенг бўлиши керак.

Болалар гуруҳи
ташиладиган
транспорт воситаси

«Кар ҳайдовчи» – кар-соков ёки кар ҳайдовчи бошқарётган транспорт воситасининг олд ва орқа томонларига ичига диаметри 40 миллиметр бўлган учта қора доира туширилган, диаметри 160 миллиметрли ташкил этган сарик рангли доира шаклидаги белги.

Кар-соков ёки
кар ҳайдовчи
бошқарётган
автомобиль

«Бошқаришни ўргатиш транспорт воситаси» – бошқаришни ўргатишда фойдаланадиган транспорт воситаларининг олд ва

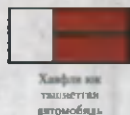
орка томонига ичига қора рангда «0'» харфи туширилган, транспорт воситасининг турига караб томонлари 200 миллиметрдан 300 миллиметргача бўлган, қизил хошияли ок рангли учбурчак шаклидаги белги.

«Тезлик чекланган» – жуда оғир, хавфли ва катта ўлчамли юкларни ташиётган, шунингдек, транспорт воситасининг техник тавсифномасида кўрсатилган энг юқори тезлиги Қоидаларнинг 12.2, 12.3 ва 12.4 бандларида белгиланган тезликдан паст бўлган ҳолларда транспорт воситаси кузови орқа деворининг чап томонига 3.24 – «Юқори тезлик чекланган» йўл белгисининг кичрайтирилган рангли тасвири туширилган шаклидаги белги. Белгининг диаметри 160 миллиметрдан кам бўлмаслиги, хошиясининг кенглиги белги диаметрининг 1/10 қисмига тенг бўлиши керак.

«Хавфли юк» – хавфли юк ташиётган транспорт воситасининг олд ва орқа томонига ўрнатилган, ўлчами 690x300 миллиметр, зарғалдоқ рангли, ўнг қисми 400x300 мм бўлган, чап қисми эса юкнинг хавфли хусусиятини билдириб турган белгилар туширилган қора хошияли (кенглиги 15 миллиметр) ок рангли тўртбурчак шаклидаги белги (4-илова).

«Катта ўлчамли юк» – ичига кенглиги 50 миллиметрли, диагонал бўйича галма-гал жойлашган қизил ва оқ рангли чизиклар туширилган, нур кайтарадиган юзали, ўлчами 400x400 миллиметрли тўртбурчак шаклидаги белги.

«Узун ўлчамли транспорт воситаси» – юкли ёки юксиз узунлиги 20 метрдан ошадиган транспорт воситасининг, икки ёки ундан кўпроқ тиркамали автопоездларнинг орқасига кенглиги 40 миллиметр бўлган қизил хошияли, ўлчами 1200x200 миллиметр бўлган, таркибнинг тасвири туширилган сариқ рангли тўртбурчак шаклидаги белги. Кўрсатилган ўлчамли белгини жойлаштиришнинг имкони бўлмаса, бир хил иккита 600x200 миллиметрли ўлчамдаги белгини транспорт воситасининг ўқиға симметрик равишда ўрнатишга йўл қўйилади.

«Фалокат сабабли тўхташ» – милтиллолчи қизил чирок ва давлат стандарти талаблари асосидаги учбурчак шаклидаги белги.

Ҳайдовчиларнинг хоҳишига кўра, куйидаги таниқлик белгилари ўрнатилиши мумкин:

«Шифокор» – шифокор-хайдовчи бошқараётган транспорт воситасининг олд ва орқа томонига ўрнатиладиган, томонлари 140 миллиметрдан бўлган кўк рангли тўртбурчак ичида, диаметри 90 миллиметрли ок доираға қалинлиги 25 миллиметрли қизил хоч тасвири туширилган белги;

«Ногирон» – биринчи ёки иккинчи гуруҳ ногирони бошқараётган транспорт воситасининг олд ва орқа томонига

ўрнатиладиган барча томонлари 150 миллиметрдан бўлган ва кора рангдаги 7.17 йўл белгисининг тасвири туширилган сарик рангли тўртбурчак шаклидаги белги.

Нотирон ҳайдовчи
бошқариётган
автомобиль

28.4. Механик транспорт воситаларини шатакка олишда эгилувчан улагични кўрсатадиган огоҳлантирувчи қурилма ўлчами 200x200 миллиметр бўлган, диагонали бўйича кетма-кет жойлашган 50 миллиметр қалинликдаги кизил ва оқ рангли чизиқлар туширилган, ёруғлик кайтарадиган юзали байрокчалар ёки тахтачалар кўринишида тайёрланиши керак.

Эгилувчан улагичнинг ҳар бир метрига биттадан огоҳлантирувчи қурилма ўрнатилади.

28.5. Қаттиқ улагичли қурилманинг тузилиши давлат стандарти талабларига мос бўлиши керак.

28.6. Қуйидаги ҳолларда транспорт воситаларидан фойдаланиш тақиқланади:

– агар автомобиллар, автобуслар, автопоездлар, тиркамалар, мотоцикллар, мопедлар, тракторлар ва бошқа ўзиюрар машиналарнинг техник ҳолати ва жиҳозланиши 3-иловадаги транспорт воситаларидан фойдаланишни тақиқлайдиган шартлар рўйхатининг бирон-бир талабига жавоб беради;

– троллейбус ва трамвайларда тегишли техник фойдаланиш коидаларида кўзда тутилган носозликлардан бирортаси мавжуд бўлса;

– транспорт воситалари давлат техник кўригидан ўтмаган, шунингдек, тегишли рухсатсиз қайта жиҳозланган бўлса;

– транспорт воситалари йўл ҳаракати хавфсизлиги органларининг рухсатсиз милтиловчи чирок-маёкча ва махсус товушли ишора билан жиҳозланган, кузовнинг ён томонига ЙХХБ билан келишмасдан қия оқ чизик тортилган, кўзда тутилмаган жойларга тегишли рақам белгилари ўрнатилган, агрегат ва қисмларининг рақамлари ёки рақам белгилари кўринмайдиган, калбакилаштирилган, ўзгартирилган бўлса.

28.7. Транспорт воситаларининг техник ҳолатига ва улардан фойдаланишга жавобгар бўлган мансабдор ва бошқа шахсларга қуйидагилар тақиқланади:

– техник носозлиги туфайли фойдаланиш тақиқланган, тегишли рухсатсиз қайта жиҳозланган, белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилмаган ёки давлат техник кўригидан ўтказилмаган транспорт воситаларини йўлга чиқариш;

– йўл ҳаракати хавфсизлигига таҳдид соладиган ҳар қандай мастлик (алкоголь, наркотик ва бошқалар) ҳолатида ёки сезгирлик ва эътиборни сусайтирадиган дори-дармонлар таъсирида, чарчоқлик ёки бетоблик ҳолатида, шунингдек, тегишли тоифадаги транспорт воситаларини бошқариш ҳуқуқи бўлмаган, белгиланган муддатда тиббий кўриқдан ўтмаган, наркотик моддалар ёки спиртли ичимликларни сурункали истеъмол қилувчи шахс сифатида ҳисобда турган шахсларни транспорт восита-

сини бошқаришга қўйиш;

– асфальт ёки цемент-бетон копламали йўлларга занжирли трактор ва бошқа ўзиюрар механизмларни чиқариш.

28.8. Йўллар, темир йўл кесишмалари ва бошқа йўл иншоотларининг ҳолатига жавобгар бўлган мансабдор ва бошқа шахслар:

– йўллар, темир йўл кесишмалари ва бошқа йўл иншоотларини йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлайдиган ҳолатда сақлашга;

– йўл ҳаракатига ҳалакит берадиган ҳар қандай тўскинлик вужудга келса, уларни ўз вақтида бартараф этиш, йўл ҳаракати хавфсизлигига таҳдид соладиган ҳолларда ҳаракатни чеклаш ёки тақиклаш чораларини кўришга мажбурдирлар.

28.9. Йўлларда таъмирлаш ишларини бажаришга жавобгар мансабдор ва бошқа шахслар иш олиб борилаётган жойда йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашга мажбурдирлар. Бундай жойлар, шунингдек, йўлдан ташқарига олиб чиқиш имконияти бўлмаган иш бажармаётган йўл машиналари, қурилиш материаллари, қурилма ва шунга ўхшашлар тегишли йўл белгилари, йўналтирувчи ва тўсувчи мосламалар билан, куннинг қоронғи вақтида ва етарлича кўринмаслик шароитида эса қўшимча қизил ёки сарик чироклар билан жиҳозланиши керак.

Таъмирлаш ишлари тугаллангандан сўнг йўлларда транспорт воситалари ва пиёдаларнинг хавфсиз ҳаракатланиши таъминланган бўлиши керак.

28.10. Амалдаги қонун ҳужжатларида кўзда тутилган ҳолларда тегишли мансабдор ва бошқа шахслар томонидан ИХХ органлари билан белгиланган тартибда қуйидагилар келишилади:

– шаҳарларда ва автомобиль йўлларида ҳаракатни ташкил этишни лойиҳалаш, йўлларни ҳаракатни ташкил этувчи техник воситалар билан жиҳозлаш;

– йўллар, йўл иншоотларини қуриш, қайта реконструкция қилиш ва таъмирлаш ишларини лойиҳалаш;

– йўлнинг бевосита яқинида (ташки рекламани жойлаштириш жойларидан ташқари) кўришни чекловчи ёки пиёдалар ҳаракатини қийинлаштирадиган жойларга киоскалар, транспарантлар, плакатлар ва шу кабиларни ўрнатиш;

– йўналишли транспорт воситалари йўналишлари ва бекатларининг жойлашиши;

– йўлларда оммавий, спорт ва бошқа тадбирларни ўтказиш;

– транспорт воситаларини қайта жиҳозлаш, уларга махсус ёруғлик ва товуш мосламаларини ўрнатиш, транспорт воситалари кузовининг ён томонига қия оқ чизиклар тортиш;

– мазкур Қоидаларнинг 26.5 бандида келтирилган транспорт воситаларининг ҳаракатланиши;

– бошқаришни ўргатиш руҳсат этилган йўллар рўйхати ва чизмаси;

– йўлларда транспорт воситалари ва пиёдаларнинг ҳаракатига хавф туғдирувчи ҳар қандай ишларни олиб бориш.

28-мавзуга оид тестлар

<p>1 Бу белгиларнинг таъсир оралигида қайси автомобиль учун тўхташга рухсат берилди?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Қизилга 2. Иккала автомобилга 3. Ҳеч қайсисига 4. “Ногирон” таниқлик белгиси бўлган сариқ автомобилга. 	<p>2 Бундай таниқлик белгиси билан белгиланадиган транспорт воситаси:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Оғир вазили ва йирик ўлчамли юкларни ташувчи. 2. Узулиги юк билан ёки юксиз 20 метрдан ортиқ бўлган транспорт воситаси. 3. Фургон юкхонасида одамларни ташувчи.
<p>3 Юк автомобил юкхонасида болаларни ташышга қандай талаблар қўйилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Камида икки нафар катта ешди кузатиб борувчи бўлиши керак 2. Бундай транспорт воситаларининг олди ва орқасида болалар тасвири бўлган сариқ рангли квадрат таниқлик белги ўрнатилиши керак. 3. Юкхона девори под сатҳидан камида 1 м кутарилган бўлиши керак 4. Барча санаб ўтилган талаблар. 	<p>4 Автомобиллар шундай таниқлик белгилари билан белгиланади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Хавфли юклар ташинётган. 2. Ногиронлар бошқараётган 3. Кар-соков ёки кар хайдовчилар бошқараётган. 4. Икки йилгача хайдовчилик иш даврига эга бўлган хайдовчилар бошқараётган.
<p>5 Транспорт воситалари шундай таниқлик белгилари билан белгиланади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кар-соков ёки кар хайдовчилар бошқараётган. 2. Ногирон бошқараётган. 3. Хавфли юклар ташинётган. 	<p>6 Транспорт воситаси шундай таниқлик белгиси билан белгиланади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ногирон бошқараётган. 2. Оғир вазили ва йирик ўлчамли юк ташинётган 3. Хавфли юклар ташинётган 4. Кар-соков ёки кар хайдовчилар бошқараётган
<p>7 Курсатилган белгилардан қай бири автопоёсдин билдириш учун ўрнатилди?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чап белги. 2. Ўнг белги. 3. Ҳар икки белги 	<p>8 Бундай вазиятда ҳақ ювчи нима қилиши керак?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Олдидан яқин фара чирокларини ёқиб ва узлуксиз товуш ишорасини бериб, энг кам тегилик билан турган транспорт воситасини айланаб ўтиши. 2. Катнов қисмидан утаётган болаларга йўл бериши. 3. Бу йўл қисмидан ўтиши керак, чунки болалар қатнов қисмини пидедалар ўтиш жойидан кесиб ўтмайптилар
<p>9 Маъқур таниқлик белгиси нимани билдиради?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Олдидан катнов қисми нотекис бўлган йўл қисмини. 2. Олдидан шу йуналишда ҳаракатланиш учун уч бўлакли йўл қисмини 3. Турумланган шина ўрнатилган транспорт воситаси. 	<p>10 Автомобилга ўрнатилган бу таниқлик белгиси нимани билдиради?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Автомобиль шифоқар хайдовчига тегишли эканини. 2. Автомобилнинг хайдовчи ногиронга тегиши эканини. 3. Автомобилнинг уйда тиббий ёрдам курсатиш учун мўлжалланганини.

ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

Транспорт воситаларининг сони, уларнинг ҳаракат жадаллиги, замонавий талаблар даражасидаги динамик ва тезлик хусусиятлари юқори бўлган автомобилларнинг сони йил сайин ўсиб бормоқда.

Бу эса ўз навбатида йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш, йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олиш юзасидан самарали тадбирларни амалга ошириш, содир этилаётган ҳодисаларнинг оқибатларига, шарт-шароитларига эътиборни кучайтириш лозимлигини тақозо этади.

Ўзбекистон Республикаси ИИБ Йўл ҳаракати хавфсизлиги бошбошқармасида Республика миқёсида қайд этилаётган йўл-транспорт ҳодисаларининг марказлаштирилган электрон базаси юритилади.

Давлат йўл ҳаракати хавфсизлиги хизмати тизимларида рўйхатга олинган барча автомобилотранспорт воситалари бўйича ягона электрон маълумотлар базаси юритилади.

Йўл-транспорт ҳодисалари сонини камайтириш ҳамда йўлларда ҳаракатланишнинг узлуксиз назоратини амалга ошириш мақсадида ҳар бир объект (чорраҳа) интеллектуал детекторлар, контроллерлар, ҳаракатни назорат қилувчи замонавий техник воситалар (видеокамера, фоторадар, фиксатор) билан жиҳозланиши белгиланган.

Бундан ташқари, чорраҳалардаги вазиятни узлуксиз кузатиб бориш учун видеокамералар ҳамда фуқаролар учун махсус хизматларни (ички ишлар, тез тиббий ёрдам ва ҳ.к.) чақириш воситалари ўрнатилади.

Чорраҳалардан олинган барча маълумотлар Марказий диспетчерлик хизматига узатилади ва бу ердаги электрон табло ҳамда видеомониторларга чиқарилади.

Тизимга киритилган чорраҳалардаги светофорлар ҳам детекторлардан ҳаракат оқими тўғрисида олинган маълумотларни қайта ишлаш орқали автоматик тарзда бошқарилади.

«ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ҚОИДАЛАРИ»га

1-Илова

ЙЎЛ БЕЛГИЛАРИ

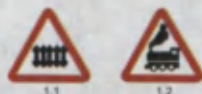
1. ОГОҲЛАНТИРУВЧИ БЕЛГИЛАР

Огоҳлантирувчи белгилар ҳайдовчига йўлнинг хавфли қисмига яқинлашаётганлигини, хавфнинг тури ва шакли ҳақида ахборот беради. Хавф-хатар ушбу белгида рамзий шаклда ифодаланилади.

Огоҳлантирувчи белгиларнинг асоси оқ, ҳошияси қизил рангда бўлган тенг томонли учбурчак шаклидан иборат.

Бу йўл белгилари ҳайдовчи чора кўриши талаб қилинадиган хавфли қисмларга аҳоли яшайдиган жойларда 50–100 метр (Б), аҳоли яшамайдиган жойларда 150–300 метр (А) масофа қолганда ўрнатилади.

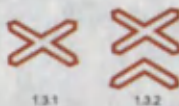
Аҳоли яшамайдиган жойларда бу гуруҳдаги белгиларнинг олсироқ масофада ўрнатилиши транспорт воситаларининг тезлиги билан изоҳланади (шаҳардан ташқаридаги тезлик шаҳардагидан бирмунча юқори бўлади). Ҳайдовчи йўл белгиси ўрнатилган жойдан хавфли қисм бошланадиган жойгача тезликни пасайтириб улгуриши лозим. Йўл шароити қанчалик мураккаб ва жиддий бўлса, шунчалик кўп огоҳлантирувчи белгилар ўрнатилади.

1.1. «Шлагбаумли темир йўл кесишмаси»

1.2. «Шлагбаумсиз темир йўл кесишмаси»

Бу белгилар темир йўл кесишмалари олдида ўрнатилиб, биринчи белги ўрнатилган кесишма шлагбаум, темир йўл симофори билан жиҳозланган бўлиб, ҳаракатланишни темир йўл назоратчиси назорат қилади. Иккинчи белги ўрнатилган кесишма назоратчиси бўлиб, темир йўлни хавфсизликни таъминлаган ҳолда кесиб ўтиши ҳайдовчининг ўзига ҳавола этилади.

1.3.1. «Бир изли темир йўл»

1.3.2. «Кўп изли темир йўл»

Бу белгилар бевосита шлагбаумсиз темир йўл кесишмаси олдида ўрнатилади. «1.3.2» белгисида биринчи издан ташқари иккинчи ва ундан кейинги излардан ҳам поезд йўқлигига ишонч ҳосил қилган ҳолда кесишмадан ўтиши мумкин.

1.4.1–1.4.6. «Темир йўл кесишмасига яқинлашув»

Бу белгилар аҳоли яшамайдиган жойларда ўрнатилиб, ҳайдовчини темир йўл кесишмасига яқинлашаётганлиги

ҳақида қўшимча равишда огоҳлантиради. «1.4.1» – «1.4.3» белгилари йўлнинг ўнг томонига, «1.4.4 – 1.4.6» белгилари йўлнинг чап томонига ўрнатилади.

1.5. «Трамвай йўли билан кесишув»

Йўлнинг бурилиши ёки ундаги дўнглик туфайли йўлни кесиб ўтадиган трамвай изи кўринмаса (чорраҳадан ташқари), ундай жойларга ушбу йўл белгиси ўрнатилади. Кесишмада трамвай имтиёзга эга бўлади.

1.6. «Тенг аҳамиятли йўллар кесишуви»

Бу белги, усти қандай қоплама (асфальт, бетон, тош) бўлишидан қатъий назар, тенг аҳамиятли йўллар кесишган жойлар олдида ўрнатилиб, имтиёз ўнг томондан келаётган транспорт воситасига берилади.

1.7. «Айланма ҳаракатланиш билан кесишув»

Айланма ҳаракатланиш жорий этилган майдон йўл шароити (бурилиш, дўнглик) туфайли ҳаракатланиш хавфсизлигини таъминловчи масофадан кўринмаса, у ҳолда ўша хавфсизликни таъминловчи масофада «1.7» йўл белгиси ўрнатилади. Кўриш масофаси етарли бўлса, «1.7» йўл белгисини ўрнатиш шарт эмас, чунки айланма ҳаракатланиш жорий этилган майдон олдида буюрувчи «4.3» йўл белгиси ўрнатилади.

1.8. «Светофор тартибга солиди»

Ҳаракатланишни светофор тартибга солидиган чорраҳа ва пиёдалар ўтиш жойи йўл шароити туфайли ҳаракатланиш хавфсизлигини таъминловчи масофадан кўринмаса, у ҳолда ўша хавфсизликни таъминловчи масофада «1.8» йўл белгиси ўрнатилади. Светофор хавфсизликни таъминловчи масофадан кўринса, «1.8» йўл белгиси ўрнатилмайди.

1.9. «Кўтарма кўприк»

Бу белги кўтарма кўприк ёки солда кесиб ўтиш жойлари олдида ўрнатилиб, йўлнинг кўприк ёки сол олдида узилиб қолиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантиради.

1.10. «Соҳилга чиқиш»

Бу белги дарё ёки сув ҳавзаси киргокларига чиқишда ўрнатилиб, ҳайдовчидан тезликни камайтириш ва эътиборни оширишни талаб қилади.

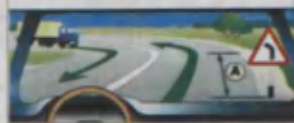

Ҳайдовчининг эҳтиётсизлиги ушбу йўл белгисида кўрсатилган ҳолга олиб келиши мумкин.

1.11.1, 1.11.2. «Хавфли бурилиш»

1.11.1 – ўнгга, 1.11.2 – чапга.

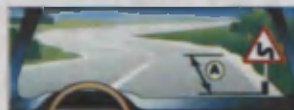
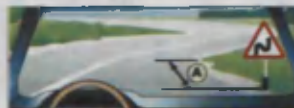
Бу белгилар кичик радиусли бурилиш ёки кўриниши чегараланган бурилишлар олдида ўрнатилиб, хавфли бурилиш ўнг ёки чап томонда эканлиги ҳақида огоҳлантиради. Транспорт воситаларини бундай бурилишларда юқори тезликда ҳайдаш рўпарадаги бўлақларга чикиб кетишига ёки ағанаб кетишига олиб келиши мумкин.

1.12.1, 1.12.2. «Хавфли бурилишлар»

1.12.1 – биринчи бурилиш ўнгга, 1.12.2 – биринчи бурилиш чапга.

Бу белги йўлнинг икки қисмли кичик радиусли ёки кўриниши чекланган бурилиш жойи яқинида ўрнатилади. Кичик радиусли ёки чекланган бурилиш икки қисмдан кўп бўлса, «1.12.1», «1.12.2» йўл белгилари қўшимча «7.2.1» – «Таъсир оралиғи» ахборот белгиси билан қўлланилади. Ҳайдовчи йўлнинг бундай қисмларидан тезликни камайтириб, эҳтиёт чораларини кўриб ўтиши керак.

1.13. «Тик нишаблик»

Бу белги пастлик, нишаблик олдида ўрнатилиб, ичидаги рақам нишабликнинг 100 м. узунликка тўғри келадиган пасайишини фоиз ҳисобида кўрсатади.

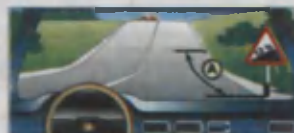
Пастлик чўзилиб кетган бўлса, у ҳолда ушбу белги «7.2.1» – «Таъсир оралиғи» қўшимча ахборот белгиси билан қўлланилади. Нишаблик томон ҳаракатланаётган ҳайдовчи йўлнинг тор қисмларида рўпарадан тепалик томон ҳаракатланаётган ҳайдовчига йўл бериши лозим.

1.14. «Тик баландлик»

Бу белги тик баландликлар олдида ўрнатилади ва ҳайдовчини транспорт воситасининг динамик хусусиятлари, юкли ёки юксизлигига қараб, керакли узатмага

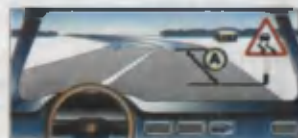
улаш, баландликка тўхтамасдан чиқиш кераклигидан огоҳлантиради. Акс ҳолда автомобиль тўхтатиб қолиб, ўз оғирлиги билан орқага кетиши мумкин. Нишаблик ва баландлик кетма-кет келадиган бўлса, юқоридаги белгилар 50–100 м. масофада эмас, балки бевосита нишаблик ва баландлик олдида ўрнатилади.

1.15. «Сирпанчик йўл»

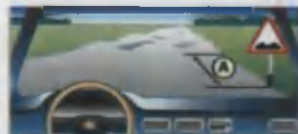
Йўлнинг устки ўтиш қисми маълум сабабларга кўра (лой, каватма-кават

ҳўл барглар, гудрон музлик оқибатида) сирпанчик бўлиб қолса, бундай қисм олдида «1.15» йўл белгиси ўрнатилади. Ҳайдовчи йўлнинг бундай қисмларида тезликни камайтириши, кескин тўхтамаслиги, кескин бурилмаслиги лозим, ақс ҳолда транспорт воситаси сирпаниб кетади ва уни бошқариш қийин кечиб, бошқарувдан чиқиб кетади.

1.16. «Нотекис йўл»

Йўлнинг, тўлқинсимон бўртма жойлари, кўприк уламаларининг нотекис қисмлари олдида ушбу йўл белгиси ўрнатилади ва транспорт воситасининг тезлиги кескин оширилса ёки у кескин тўхтатилса турғунликни йўқотиб, ағаниб кетиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантиради.

1.17. «Тош отилиши хавфи»

Муқаммал қопламали йўл қисмида транспорт воситаси ғилдираги остидан шағал, тош ва шунга ўхшашларнинг отилиб чиқиш эҳтимоли.

Бу белги йўлнинг таъмирлаш ишлари олиб борилаётган жойларида ғилдирак билан босилган тош, шағал ва шунга ўхшаш нарсаларнинг отилиб чиқиш эҳтимоли борлигидан огоҳлантиради. Йўлнинг бундай қисмларида ҳайдовчи тезликни камайтириб, оралиқ масофани тош отилиш хавфсизлиги мавжуд масофагача узайтириши лозим.

1.18.1, 1.18.2, 1.18.3. «Йўлнинг торайиши»

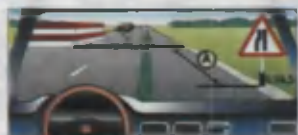
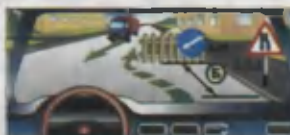
Йўлнинг торайиш қисмлари олдида (тораядиган томондан):

1.18.1 – икки томонлама торайиш;

1.18.2 – ўнга тора-йиш.

1.18.3 – чапга тора-йиш йўл белгилари ўрнатилади.

1.19. «Икки томонлама ҳаракатланиш»

Бу белги йўлнинг бир томонлама ҳаракатланиш қисми тугаб, қарама-қарши ҳаракатланиш қисми бошланиши олдида ўрнатилади.

1.20. «Пиёдалар ўтиш жойи»

5.16.1, 5.16.2 белгилари ва (ёки) 1.14.1

- 1.14.3 чизиклари билан белгиланган пиёдалар ўтиш жойи.

Бу белги ҳайдовчини светофор билан бошқарилмайдиган пиёдалар ўтиш жойига яқинлашадиганлиги ҳақида огоҳлантиради.

1.21. «Болалар»

Бу белги ҳайдовчини болалар муассасасига (боғча, мактаб, интернат ва шу каби жойларга) яқинлашадиганлигини ва йўлнинг бу қисмидан ҳар дақиқада болалар чиқиб қолиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантиради. Белги аҳоли яшамайдиган жойларда такрорланади.

1.21

1.22. «Велосипед йўлкаси билан кесишув»

Бу белги велосипед йўлкаси билан кесишув (чорраҳа эмас) жойлари яқинида ўрнатилади. Бундай кесишувларда имтиёз ҳайдовчи тарафида бўлса ҳам, тезликни камайтириб эътиборни ошириш лозим.

1.22

1.23. «Таъмирлаш ишлари»

Бу белги йўлнинг таъмирлаш ишлари олиб бориладиган қисмлари яқинида ўрнатилиб, ҳайдовчини эҳтиёт бўлиб ўтиши кераклиги тўғрисида огоҳлантиради. Йўлнинг бундай қисмлари қоронғи пайтларда хавфли ҳисобланади.

1.23

1.24. «Мол ҳайдаб ўтиш»

Бу белги мол боқиладиган яйлов ёқалаб ўтадиган йўлларда, фермалар яқинида, мол ҳайдаб ўтиладиган жойларда ўрнатилиб, йўлга моллар подаси

1.24

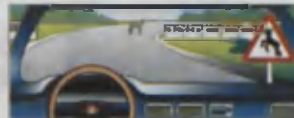
чиқиб қолиши мумкинлигидан огоҳлантиради.

1.25. «Ёввойи ҳайвонлар»

Бу белги йўлнинг ўрмон хўжалиги, кўриқхона ва шунга ўхшаш жойлардан ўтадиган қисмларида ўрнатилиб, йўлга ёввойи ҳайвонлар чиқиб қолиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантиради.

1.25

1.26. «Тошлар тушиши»

Муз, қор ёки сел келиб тоғ кўчиши мумкин бўлган тоғли йўл қисмларига «Тошлар тушиши» белгиси ўрнатилиб, хавфхатар факат қатнов қисмларидагина эмас, балки тепа тоғ тарафдан ҳам бўлиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантиради.

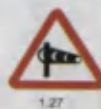

1.26

1.27. «Ёнлама шамол»

«Ёнлама шамол» йўл белгиси кучли шамол автомобиль, мотоциклни

1.27

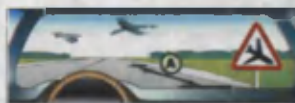
бошқаришга салбий таъсир этиб, йўл фожиасини келтириб чиқариши мумкин бўлган (тоғ даралари, жарлик, сув хавзалари) жойларга ўрнатилади. Айниқса, йўлнинг устки қисми музлаб, сирпанчик бўлган пайтлари ёнлама шамол авиототранспортни бошқаришга салбий таъсир этиши мумкин.

1.28. «Пастлаб учувчи самолётлар»

Аэропорт яқинидан ўтувчи йўлларнинг самолётлар пастлаб учувчи қисмларига «Пастлаб учувчи самолётлар» йўл белгиси ўрнатилиб, қиска муддатли каттик шовқинлар бўлиб туриши ҳақида огоҳлантиради.

1.28

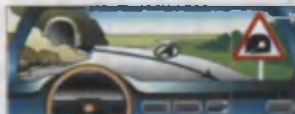

1.29. «Тоннель»

Қайрилиш, бурилиш ёки бошқа тўсиқлар орқали тоннелга кираверишда унинг пештоки кўриниши чекланган ёки сунъий равишда ёритилмаган бўлса, олдида «Тоннель» йўл белгиси ўрнатилади.

1.29

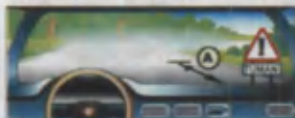

1.30. «Бошқа хавф-хатарлар»

Йўлнинг огоҳлантирувчи белгиларида кўзда тутилмаган хавф-хатарлар бўлган йўл қисми (тез-тез туман бўлиб турадиган жойлар, жарликлар, тутун бўлиб йўлнинг кўриниши чекланган қисмлари) олдида «Бошқа хавф-хатарлар» йўл белгиси ўрнатилади.

1.30

1.31.1, 1.31.2. «Бурилишнинг йўналиши»

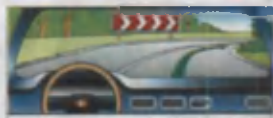
Йўлнинг хавфли бурилиш қисмларига «Бурилишнинг йўналиши» белгиси ўрнатилади. Бу белгиларуч хил бўлиб, бурилишнинг ўнгга, чапга ва бир вақтнинг ўзида ўнг ва чапга йўналтирилганлигини кўрсатади.

1.31.1

1.31.2

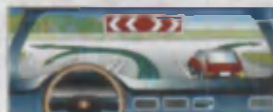

1.31.3. «Бурилиш йўналишлари»

«Т» симон чорраҳада ёки йўл айрилишларида ҳаракатланиш йўналиши, йўлнинг таъмирланаётган қисмини айланиб ўтиш йўналиши.

1.31.3

1.1, 1.2, 1.5 – 1.30 огоҳлантирувчи белгилар аҳоли яшайдиган жойларда хавфли жойдан 50-100 метр, аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида эса 150-300 метр олдин ўрнатилади. Зарурат бўлганда бу белгилар 7.1.1 кўшимча белгида кўрсатилган бошқа масофада ҳам ўрнатилиши мумкин.

Агар нишаблик ва баландлик кетма-кет келадиган бўлса, 1.13 ва 1.14 белгилари бевосита нишаблик ва баландлик олдига ўрнатилиши мумкин.

Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида 1.1, 1.2, 1.9, 1.10, 1.21 ва 1.23 белгилари такрорланади. Иккинчи белги йўлнинг хавфли қисми бошланишига камида 50 метр колганда ўрнатилади.

Агар қатнов қисмида қиска муддатли йўл ишлари олиб борилаётган бўлса, 1.23 белгиси иш бажарилаётган жойга 10–15 метр етмасдан (7.1.1 қўшимча белгисиз) ўрнатилиши мумкин.

1.3.1 ва 1.3.2 белгилари бевосита темир йўл кесишмасининг олдида ўрнатилади.

1 Илова, 1-мавзуга оид тестлар

<p>1 Бу йўл белгиси билдиради: 1 Йўлнинг тротуар ёки пиёдалар йўлкаси бўлган қисмини. 2 Йўлнинг пиёдалар ўтиш жойи бўлган қисмини.</p> 	<p>2 Бу йўл белгиси огохлантиради: 1 Бир изли темир йўл кесишмасининг яқинлиги хақида. 2 Шлагбаум билан жиҳозланмаган бир изли темир йўл кесишмаси борлигидан. 3 Шлагбаум билан жиҳозланмаган икки изли темир йўл кесишмаси борлигидан.</p>
<p>3 Бу белгилар аҳоли яшани ан жойларда ҳафтли йўл қисми боғланишидан қанча масофа олдин ўрнатилади? 1. 15–25 м. 2. 25–50 м. 3. 50–100 м. 4. 100–130 м. 5. 150–300 м.</p> 	<p>4 Қайси белги Т-симпи чоррахада ҳаракатланиш йўнатишини кўрсатади?</p>
<p>5 Қайси белги тенг аҳамиятли йўллар чорраҳасига яқинлашиб келётганлик хақида огохлантиради?</p> 	<p>6 Бу ерда қувиб ўтишга руҳсат бериладими? 1 Руҳсат берилди. 2. Таъқиқланади.</p>
<p>7 Қизил автомобиль: 1 Кўк автомобилга нисбатан устунликка эга, чунки асосий йўлдан кетаяпти. 2. Кўк автомобилга нисбатан устунликка эга, чунки айланма ҳаракатли йўлдан кетаяпти. 3. Чорраҳага ўн томондан яқинлашиб келган кўк автомобилга йўл бериши керак.</p> 	<p>8 Кўрсатилган ҳолатда қувиб ўтишга руҳсат бериладими? 1 Руҳсат берилди. 2. Таъқиқланади. 3. Агар қувиб ўтилаётган транспорт воситасининг тезлиги 40 км/с дан кам бўлса, руҳсат берилди.</p>
<p>9 Қуйидаги қайси белгилар огохлантирувчидир? 1 Иккинчидан бошқа барчаси. 2. Учинчидан бошқа барчаси. 3 Ҳаммаси.</p> 	<p>10 Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида қайси белгилар такрорланади?</p>

2. ИМТИЁЗ БЕЛГИЛАРИ

Имтиёз белгилари чорраҳаларда, йўлнинг қатнов қисмлари кесишган жойларда, шунингдек, йўлнинг тор қисмида йўл ҳаракати қатнашчиларининг ҳаракатланиш навбатини белгилаш учун қўлланилади.

2.1. «Асосий йўл»

Ҳаракатланиш тартибга солинмаган чорраҳаларда иккинчи даражали йўлда ҳаракатланаётган транспорт воситасидан олдин ўтиш ҳуқуқини беради. Белги йўлнинг бошланишида ўрнатилиб, ҳар бир чорраҳа олдида такрорланиши мумкин. Асосий йўл билан кесишадиган кўндаланг йўлларда, чорраҳа олдида «Йўл беринг» ёки «Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақиқланган» белгилари ўрнатилади. Агар чорраҳада асосий йўл ўз йўналишини ўзгартирса, у ҳолда ушбу белги остига қўшимча 7.13 «Асосий йўлнинг йўналиши» белгиси ўрнатилади.

2.1

2.2. «Асосий йўлнинг охири»

Асосий йўл имтиёзли белгиси «Йўл беринг» белгиси ўрнатилган жойда тугайди.

2.2

2.3.1. «Иккинчи даражали йўл билан кесишув»

Бу белги асосий йўлда ўрнатилиб, ҳайдовчига ҳаракатланиш тартибга солинмаган чорраҳада имтиёз беради. Аҳоли яшайдиган жойларда чорраҳадан 50-100 м. ва аҳоли яшамайдиган жойларда 150-300 м. олдин ўрнатилади.

2.3.1

2.3.2, 2.3.3. «Иккинчи даражали йўлнинг туташуви»

2.3.2 – Туташув ўнгдан, 2.3.3 – Туташув чапдан.

2.3.2

2.3.3

Бу белги асосий йўлда ўрнатилади ва аввалги белгига ўхшаб тартибга солинмаган чорраҳаларда ҳайдовчига имтиёз беради.

2.4. «Йўл беринг»

Бу белги ҳайдовчи кесиб ўтаётган йўлдаги транспорт воситасига йўл бериши кераклигини билдиради. Аҳоли яшамайдиган жойларда белги қайтарилиши мумкин. Асосий йўлда транспорт воситалари бўлмаса, иккинчи даражали йўлдан келаётган

2.4

хайдовчи чорраҳадан тўхтамасдан ўтиб кетиши мумкин.

Ҳайдовчи кесиб ўтиладиган йўлдан, 7.13 қўшимча белгиси бўлганда эса асосий йўлдан келаётган транспорт воситасига йўл бериши керак.

2.5. «Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақиқланган»

Асосий йўлнинг йўналишидан қатъий назар, белги ҳайдовчига тартибга солинмаган чорраҳага тўхтамасдан кириб келишини тақиқлайди. Ҳайдовчи тўхташ чизиги олдида, агар у бўлмаса, кесиб ўтиладиган катнов қисмининг четида тўхтаб ўтади.

28

Белги темир йўл кесишмаси ёки карантин масканидан олдин ўрнатилган бўлса, ҳайдовчи тўхташ чизиги олдида, у бўлмаса, белги олдида тўхташи керак. Бу белги саккиз қиррали бўлиб, уни шакл орқали ажратиш ҳам мумкин.

2.6. «Рўпарада ҳаракатланишнинг устуңлиги»

Йўлнинг тор қисмларида (кўприк, тоннель ва бошқа жойлар) қарама-қарши келувчи транспорт воситалари бир вақтда ўта олмайдиغان ҳолатларда, рўпарадан келаётган транспорт воситасига йўл бериш керак. Қарама-қарши ҳаракатланишни қийинлаштирадиган ҳолларда йўлнинг тор қисмига кириш тақиқланади.

28

2.7. «Рўпарадаги ҳаракатланишга нисбатан имтиёз»

Бу белги қарама-қарши келувчи транспорт воситалари бир вақтнинг ўзида ўта олмайдиغان йўл қисмларида рўпарадан келаётган транспорт воситасидан олдин ўтиш ҳуқуқини беради.

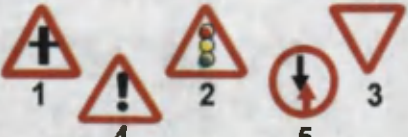

27

2-мавзуга оид тестлар

<p>1 Қайси белги рўпарада ҳаракатланишнинг устуңлигини билдиради?</p>	<p>2 Қуқ автомобиль чорраҳадан нечавчи бўлиб ўтади?</p> <p>1. Биринчи. 2. Иккинчи.</p>
<p>3 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси олдин ҳаракатланиш ҳуқуқига эга?</p> <p>1. Юк автомобили ҳайдовчиси. 2. Автобус ҳайдовчиси.</p>	<p>4 Транспорт воситалари чорраҳадан қуйидаги тартибда ўтадилар:</p> <p>1. Мотоцикл, трамвай ва автомобиль. 2. Трамвай, мотоцикл, автомобиль. 3. Трамвай ва автомобиль, мотоцикл.</p>

<p>5 Транспорт воситалари чорраҳадан қуйидаги тартибда ўтадилар:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Қизил автомобиль; трамвай; яшил; кўк автомобиль. 2. Трамвай; қизил; кўк; яшил автомобиль. 3. Трамвай; қизил; яшил; кўк автомобиль. 	<p>6 Чорраҳадан иккинчи бўлиб ўтади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Трамвай. 2. Қизил автомобиль. 3. Кўк автомобиль.
<p>7 Бу белги нимага билдиради?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рўпарадан келаётган транспорт воситаларига нисбатан биринчи ўтиш ҳуқуқини беради. 2. Хайдовчи рўпарадан ҳаракатланаётган транспорт воситасига йўл бериши керак. 3. Бир томонлама ҳаракатли йўл қисмининг тамом бўлганини билдиради. 	<p>8 Чорраҳадан учинчи бўлиб ўтади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Яшил автомобиль. 2. Қизил автомобиль. 3. Кўк автомобиль. 4. Сарик автомобиль.
<p>9 Қайси белги кесиб ўтиляётган йўлдан ҳаракатланаётган транспорт воситаларига йўл беришни юклайди?</p> 	<p>10 Автомобиллар чорраҳадан қуйидаги тартибда ўтадилар:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кўк, яшил, қизил. 2. Кўк, яшил билан бир вақтда, қизил. 3. Яшил, қизил, кўк билан бир вақтда.

3. ТАҚИҚЛОВЧИ БЕЛГИЛАР

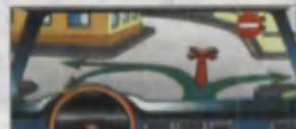
Тақиқловчи белгиларнинг асосий фони оқ (3.27, 3.28, 3.29, 3.30 лардан ташқари) хошияси қизил (3.21, 3.23, 3.25, 3.31 лардан ташқари) доирадан иборат бўлиб, ҳаракатланишни маълум даражада чеклайди ёки умуман тақиқлайди.

Уларнинг таъсир кучи ўрнатилган жойдан бошлаб биринчи чорраҳагача, чорраҳа бўлмаганда аҳоли яшаш жойининг охиригача давом этади. Баъзи белгилар ўша жойнинг ўзигагина тааллуқли бўлади.

Тақиқловчи белгилар йўл ҳаракатига маълум чекланишлар киритиш ёки уларни бекор қилиш учун қўлланилади.

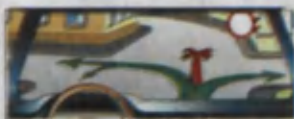
3.1. «Кириш тақиқланган»

Транспорт воситаларининг бир томонлама ҳаракатланишини жорий этишда йўлнинг бир тарафига ушбу белги ўрнатилади. Барча транспорт воситаларининг (белгиланган йўналишли транспорт воситалари бундан мустасно) кириши тақиқланади.

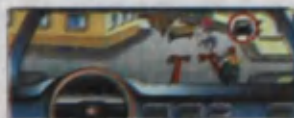
3.2. «Ҳаракатланиш тақиқланган»

Дам олиш уйлари, санатория, касалхона ва умум фойдаланадиган ҳовтиларга кираверишда транспорт воситалари ҳаракатини чеклаш мақсадида ушбу йўл белгиси ўрнатилади. Бу белгининг белгиланган йўналишли транспорт воситалари, ногиронлар ҳайдайдиган мотоколяска, автомобиль, белги таъсир оралиғида яшовчи ёки ишловчи ёхуд уларга ва корхоналарга хизмат қилувчи транспорт воситаларига дахли йўқ. Бундай ҳолларда транспорт воситалари белгиланган жойга яқин чорраҳадан кириб ёки чиқиб кетишлари керак. Бу ерда иккита тақиқловчи белгидан бирининг (3.1) талаби устун бўлади.

3.3. «Механик транспорт воситаларининг ҳаракатланиши тақиқланган»

Бу белги барча турдаги механик транспорт воситаларининг ҳаракатланишини тақиқлаб, от-арава, велосипедчилар ҳаракатига дахл қилмайди. Бу белги ҳам аввалги (3.2) белгига ўхшаб таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчиларга, шунингдек, белгиланган йўналишли транспорт воситаларига таъсир этмайди.

3.4. «Юк автомобилларининг ҳаракатланиши тақиқланган»

Белгида чекланган вазн кўрсатилмаган бўлса, бу белги гўла вазни 3,5 тоннадан юқори бўлган барча юк автомобилларининг, барча тракторларнинг, ўзи юрар машина ва механизмларнинг ҳаракатланишини тақиқлайди. Бу белги «3.2» белгисига ўхшаб таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчиларга дахлдор эмас, шунингдек, бортларига қия ок чизик тортилган ёки одамларни ташиётган юк автомобилларининг ҳаракатланишини тақиқламайди.

3.5. «Мотоцикллар ҳаракатланиши тақиқланган»

Бу белгининг автомобиль, автобус, велосипед, мопед, от-арава ҳаракатига, «3.2» белгисига ўхшаб таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчиларга дахли йўқ.

3.6. «Тракторлар ҳаракатланиши тақиқланган»

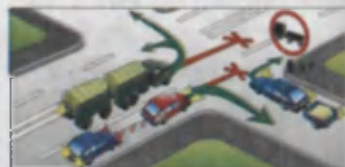
Йўллардаги транспорт воситаларининг тезлигини ошириш мақсадида барча турдаги тракторлар, ўзи юрар машина ва механизмларнинг ҳаракатланиши тақиқланади. Бу белги ҳам «3.2» белгисига ўхшаб таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчиларга дахлдор эмас.

3.7. «Тиркама билан ҳаракатланиш тақиқланган»

Бу белги автопоездларнинг ҳаракатланиши ва маневр қилиши қийин бўлган тор кўчалар олдида ўрнатилиб, тиркамали, ярим тиркамали автомобиль ва тракторларнинг ҳамда барча турдаги транспорт воситаларининг шатакка олиб ҳаракатланишини тақиқлайди. Белгининг тиркамали енгил автомобилга ҳамда таъсир оралиғида яшовчилар ва ишловчиларга дахли йўқ.

3.8. «От-арава ҳаракатланиши тақиқланган»

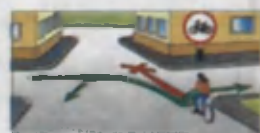
Механик транспорт воситаларининг ҳаракатини енгиллаштириш мақсадида баъзи йўлларда от-арава, от-чана, бугу-чана ҳаракати тақиқланади. Бу белги ҳам «3.2» белгисига ўхшаб таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчиларга дахлдор эмас.

От-арава (чана), отликлар, юк тортилган ҳайвонларнинг ҳаракатланиши, шунингдек, мол (пода) ҳайдаб ўтиш тақиқланади.

3.9. «Велосипедда ҳаракатланиш тақиқланган»

Серкатнов йўлларда умумфойдаланадиган транспорт воситаларининг (автобус, троллейбус) бекатда тўхташига, бекатдан кўзғалишига велосипедчилар ҳалал бермаслиги учун кўрсатилган белгига асосан, велосипедчилар ва мопедчилар ҳаракати тақиқланади.

Велосипед ва мопедларнинг ҳаракатланиши тақиқланади.

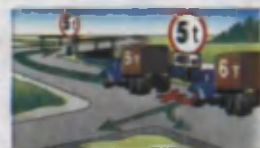
3.10. «Пиёдаларнинг ҳаракатланиши тақиқланган»

Йўл хизматчилари ва таъмирловчи ишчиларга белгининг дахли йўқ. Бу белги метро станцияларида (эскалатордан тушиб чиқиш, бир станциядан иккинчисига ўтиш жойларида) бир томонлама ҳаракатни жорий этиш учун ҳам ишлатилади.

3.11. «Вазн чекланган»

Кўтариш қобилияти чекланган кўприк ва эстакадаларда ҳақиқий вазнлар йиғиндиси кўприк олдида ўрнатилган белгида кўрсатилганидан юқори бўлган юк автомобилларининг, ярим тиркамали юк автомобилларининг ҳаракатланишини тақиқлайди.

3.12. «Ўққа тушадиган оғирлик чекланган»

Қопламаси юпка бўлган автомобиль йўлларига, оғир юк машиналари зарар етказмаслиги учун, битта ўққа тушадиган оғирлик йўл белгисига кўрсатилганидан юқори бўлса, бундай автомобилларнинг ҳаракатланиши тақиқланади. Шунини эслатиб

ўтиш керакки, Қоидага кўра енгил автомобилларда оғирлик икки ўкка тенг равишда тақсимланади. Икки ўкли юк автомобилларда олдинги ўкка 1/3, орқа ўкка 2/3 оғирлик тушади. Уч ўкли автомобилларда оғирлик уччала ўкка тенг тарқалади.

3.13. «Чекланган баландлик»

Баландлиги чегараланган темир йўл кесишмалари, тоннеллар, кўприк ва эстакадалар остидан ўтувчи йўлларда баланд ёки юки баланд бўлган юк автомобиллари кўрсатилган иншоотларга зарар етказмасликлари учун, ушбу белги билан уларнинг ҳаракатланиши тақиқланади. Белги бўлмаган тақдирда, йўл ҳаракати қоида-сига кўра, баландлик 4 м. билан чекланади.

Габарит баландлиги (юк билан ёки юксиз) белгида кўрсатилгандан ортиқ бўлган транспорт воситаларининг ҳаракатланиши тақиқланади.

3.14. «Чекланган кенглик»

Энига тор бўлган тоннель, кўприк ва эстакадалар олдида ушбу белги ўрнатилиб, белгида кўрсатилганидан энли юк автомобилнинг (ёки узун автомобилнинг) иншоотларга зарар етказмаслиги учун, уларнинг ҳаракатини тақиқлайди.

3.15. «Чекланган узунлик»

Кўп бурилишли узун тор кўчаларда узун юк автомобиллари текилиб қолмаслиги, ҳаракат иштирокчиларига ҳалақит бермаслиги учун, кўчанинг бундай қисми олдида ушбу белги ўрнатилади, у узун юк автомобиллари ҳаракатланишини тақиқлайди.

3.16. «Энг кам оралиқ»

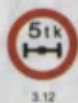
Ушбу белги музликлар, сирпанчиқ йўллар, тоғли йўллар, кўтариш қобиляти чекланган узун кўприклар олдида ўрнатилиб, энг кам оралиқ масофани чегаралайди.

3.17.1. «Божхона»

Ушбу белги давлат тили ва инглиз тилида ёзилиб, боғхонада керакли ҳужжатларни расмийлаштириш учун тўхтаб ўгишни талаб қилади.

3.17.2. «Ханф-хагар»

Кўп талофатли йўл фожиаси ёки фалокат юз берганда (кор кўчиши, йўлни сув босиши, кўприкни сув олиб кетиши каби) шу

3.12

3.13

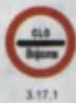
3.14

3.15

3.16

3.17.1

3.17.2

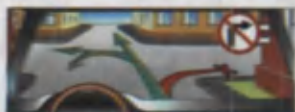
йўл қисмларида ўрнатилиб, фалокатни бартараф этувчи хизматчиларнинг автомобилларидан ташқари, барча автомобиллар ҳаракатини тақиқлайди.

3.18.1. «Ўнгга бурилиш тақиқланади»

Бу белги йўл кесишмаси олдида ўрнатилиб, айнан шу кесишмага таъсир этади. Белгиланган йўналишли транспорт воситаларига бунинг дахли йўқ.

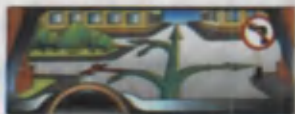
3.18.1

3.18.2. «Чапга бурилиш тақиқланади»
«Чапга бурилиш тақиқланади» белгиси ўрнатилган жойдан орқага қайрилиш тақиқланмаган.

3.18.2

3.19. «Қайрилиш тақиқланади»

Бу белги жамоат транспортидан ташқари барча транспорт воситаларининг орқага қайрилишини тақиқлайди. Белги ўрнатилган жойдан чапга бурилиш тақиқланмаган.

3.19

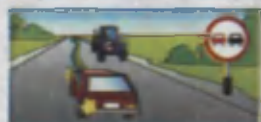

3.20. «Қувиб ўтиш тақиқланади»

Бурилиш ёки дўнглик туфайли кўриниши чекланган серкатнов йўлларда, тор кўчаларда ҳаракат хавфсизлигини таъминлашда ушбу белги ўрнатилиб, барча турдаги транспорт воситаларига қувиб ўтишни тақиқлайди. Бу белги соатига 40 км.дан кам тезликда, якка тартибда келаётган транспорт воситаларини қувиб ўтишга рухсат этади. «3.20» белгиси яқинлашаётган биринчи кесишмага (чоррахага) ёки «қувиб ўтиш тақиқланган ҳудуднинг охири» белгиси ўрнатилган жойгача таъсир этади.

3.20

3.21. «Қувиб ўтиш тақиқланган ҳудуднинг охири»

3.22. «Юк автомобилларида қувиб ўтиш тақиқланган»

Бу белги тўла вазни 3.5 тоннадан юқори бўлган юк автомобиллари ва соатига 40 км.дан кам тезликда, якка тартибда келаётган транспорт воситаларидан бошқа транспорт воситаларини қувиб ўтишни тақиқлайди. Бу белги яқинлашаётган биринчи кесишмагача ёки «Юк автомобилларида қувиб ўтиш тақиқланган ҳудуднинг охири» белгиси ўрнатилган жойгача таъсир этади.

3.21

3.22

3.23. «Юк автомобилларида қувиб ўтиш тақиқланган ҳудуднинг охири»

3.24. «Юқори тезлик чекланган»

Йўлларнинг хавfli қисмларида ҳаракат

3.23

хавфсизлигини таъминлаш учун ушбу белги ўрнатилиб, барча турдаги транспорт воситаларининг юқори тезлигини чеклайди. Бу белги яқинлашаётган биринчи кесишмагача ёки «Юқори тезлик чекланган ҳудуднинг охири» белгиси ўрнатилган жойгача таъсир этади.

3.24

3.25. «Юқори тезлик чекланган ҳудуднинг охири»

3.26. «Товуш мосламаларидан фойдаланиш тақиқланган»

Дам олиш уйлари, касалхоналар, санаторийлар, болалар дам олиш оромгоҳлари олдида ортиқча шовқин солинмаслиги учун ўрнатилади. барча турдаги транспорт воситаларининг товуш мосламаларидан фойдаланишларини тақиқлайди.

3.25

3.26

Йўл-транспорт ходисасининг олдини олиш мақсадида истисно тарикасида товуш мосламасидан фойдаланиш (товуш ишораси бериш) мумкин.

3.27. «Тўхташ тақиқланган»

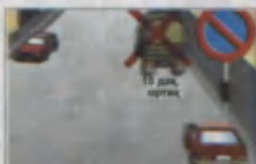
Серкатнов йўлнинг тор қисмларида транспорт воситаларининг узлуксиз ҳаракатини юқори даражада таъминлаш учун ушбу белги ўрнатилиб, белгиланган йўналишли транспорт воситаларидан бошқа барча транспорт воситаларининг тўхташини тақиқлайди. Ушбу белги белгиланган йўналишли транспорт воситаларига таъсир этмайди

3.27

3.28

3.28. «Тўхтаб туриш тақиқланган»

Йўлнинг етарли даражада кенг бўлмаган қисмларига ушбу белги ўрнатилиб, барча транспорт воситаларининг ўн минутдан ортиқ туришларини тақиқлайди (таксометри ишлаб турган такси автомобили, ногирон ҳайдовчиларга тегишли автомобиль ва мотоқоляска, юк ортिलाётган ёки туширилаётган автомобиллар бундан мустасно).

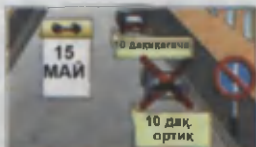
3.29. «Ойнинг тоқ кунларида тўхтаб туриш тақиқланади»

3.30. «Ойнинг жуфт кунларида тўхтаб туриш тақиқланади»

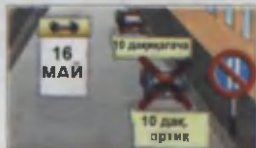
Йўлларнинг ўнг ва чап чеккаларини навбатма-навбат механизмларда супуриб тозалаб олиш ва шу каби ишларни амалга ошириш мақсадида ушбу белгилардан фойдаланилади.

3.29

3.30

Бу белгиларнинг талаби «3.28» белгиси талаби билан бир хил.

3.31. «Барча чекловларнинг охири»

Бу белги барча чекловларнинг охири деб номланса-да, амалда 3.16, 3.20, 3.22, 3.24, 3.26–3.30 белгиларнинг таъсир доирасини кесишмадан аввалроқ тугатиш учун ишлатилади. 3.1–3.3, 3.18.1, 3.18.2, 3.19, 3.27 белгиларининг белгиланган йўналишли транспорт воситаларига, 3.2–3.8 белгилари таъсир оралигида яшовчи ёки ишловчи фуқароларга тегишли ёхуд уларга ва корхоналарга хизмат қилувчи транспорт воситаларига дахли йўқ. Бундай ҳолларда транспорт воситалари белгиланган жойга яқин чорраҳадан кириб ёки чиқиб кетишлари керак.

Ушбу Қоидаларнинг 28.3 бандига биноан «Ногирон» таниқлик белгиси билан белгиланган автомобиллар ва кажавали мотоциклларни бошқараётган ногирон ҳайдовчилар 3.2, 3.3 ва 3.28 белгилари талабларидан четга чиқишлари мумкин. 7.18 қўшимча ахборот белгиси бўлганда 3.27 белгисининг таъсир оралигида тўхташга рухсат этилади.

3.28–3.30 – белгилари таксометри ишлаб турган таксиларга дахли йўқ.

3.18.1 ва 3.18.2 белгилари қатнов қисмларининг қайси кесишмаси олдида ўрнатилса, шу кесишмага татбиқ этилади.

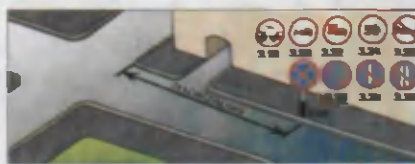
3.16, 3.20, 3.22, 3.24, 3.26–3.30 белгиларининг таъсири белги ўрнатилган жойдан кейинги энг яқин чорраҳагача, чорраҳаси бўлмаган аҳоли яшайдиган жойларда аҳоли яшайдиган ҳудуднинг охиригача, йўлга ёндош ҳудудлардан дала ва ўрмонларнинг йўл билан туташган ҳамда иккинчи даражали йўллардан чиқиш жойларда, уларнинг олдида тегишли белгилар ўрнатилмаган бўлса, бу белгиларнинг таъсири йўқолмайди.

Аҳоли яшайдиган жойларга етмай ўрнатилган 3.24 белгисининг таъсири 5.22 белгисигача ўз кучини саклайди.

Белгиларнинг таъсир доираси:

– 3.16 ва 3.26 белгилари 7.2.1 қўшимча белгиси орқали;

– 3.27–3.30 белгиларининг амал қилиш оралиги охирига 3.27–3.30 белгилари 7.2.3 қўшимча белгиси

билан бирга такрор ўрнатилади ёки 7.2.2 билан қўлланади.

3.27 белгиси 1.4 ётиқ чизиғи билан биргаликда, 3.28 белгиси эса 1.10 ётиқ чизиғи билан биргаликда қўлланиши мумкин, бунда белгиларга амал қилиш чизиклар узунлиги билан аниқланади.

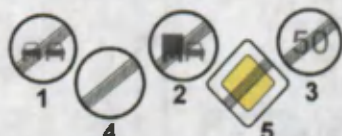

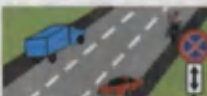

3.10, 3.27–3.30 белгилари йўлнинг қайси томонига ўрнатилган бўлса, уларга фақат ўша томонда амал қилинади.

3-мавзуга оид тестлар

<p>1 Бу белги ўрнатиш билан йўлда кажавали мотоциклни шатакка олишга рухсат этилади?</p> <p>1. Тиркамаси биттадан ортик бўлмаган мотоциклга рухсат этилади.</p> <p>2. Фақат каттик тиркачида рухсат этилади.</p> <p>3. Тақиқланади.</p> <p>4. Тойғоқчиликда тақиқланади.</p> 	<p>2 Юк автомобилнинг қайси нуқтаида ҳаракатланишига рухсат этилади?</p> <p>1. Фақат ўнга.</p> <p>2. Ўнга, чапга ва орқа йўналишга.</p> <p>3. Фақат чапга.</p>
<p>3 Қайси транспорт воситаларининг ҳайдовчилари тўхтаб туриш қоидасини бузди?</p> <p>1. Енгил автомобилнинг ҳайдовчиси.</p> <p>2. Юк автомобилнинг ҳайдовчиси.</p> <p>3. Ҳар икки ҳайдовчи.</p> 	<p>4 Ушбу белги санаб утилган юк автомобилларининг қайсыларига ҳаракатни давом эттиришни тақиқламайди?</p> <p>1. Юк қўтариш 3,5т дан ортик бўлган автомобилларга.</p> <p>2. Рухсат этилган тула вази 3,5 т дан ортик бўлган автомобилларга.</p> <p>3. Ҳавфли юк ташиётган автомобилларга.</p> <p>4. Юкхонасига қия оқ чизик тортилган юк автомобилларига.</p>
<p>5 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси тўхтаб туриш қоидасини бузди?</p> <p>1. Кук автомобилнинг ҳайдовчиси.</p> <p>2. Қилич автомобилнинг ҳайдовчиси.</p> <p>3. Ҳар икки ҳайдовчи бузди.</p> <p>4. Ҳар икки ҳайдовчи ҳам бузмади.</p> 	<p>6 Қайси автомобиль тўхташ қоидасини бузди?</p> <p>1. Яшил автомобиль.</p> <p>2. Ҳар иккиси бузди.</p> <p>3. Ҳар иккиси ҳам бузмади.</p>

<p>7 Кўрсатилган белгилардан қай бири илгари киритилган барча чеклашларни бекор қилади?</p> 	<p>9 Бу белгида қайси юк автомобилни ҳаракатни давом эттириши мумкин?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 8тоннагача юк ортган автомобиль. 2. 8 тонна юк кутариш қобилиятига эга бўлган буюш автомобиль 3. Рухсат этилган тула вази 8 т дан ортик бўлмаган автомобиль
<p>9 Тўхташ қондасини бузган ҳамма ҳайдовчилар қайси жавобда кўрсатилган?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Қизил автомобиль ва мотоциклнинг ҳайдовчилари. 2. Қўқ автомобилнинг ҳайдовчиси. 3. Мотоциклнинг ҳайдовчиси. 4. Барча транспорт воситаларининг ҳайдовчилари. 	<p>10 Қайси белгида тўхташ шарт?</p>

4. БУЮРУВЧИ БЕЛГИЛАР

Транспорт воситаларига кўрсатилган йўналишда ёки фақат маълум йўналишларда ҳаракатланишлари лозимлигини буюради.

Буюрувчи белгилар асосан ҳаво ранг, белгиси оқ, кўриниши доира шаклида бўлиб, транспорт воситаларини муайян тартиб бўйича ҳаракатланишини талаб этади.

Буюрувчи белгилар йўлнинг муайян тартиб бўйича ҳаракатланиш лозим бўлган қисмлари олдида ўрнатилади.

Бу белгиларнинг таъсири қатнов қисмларининг қайси кесишмаси олдида ўрнатилса, шу кесишмага татбиқ этилади.

4.1.1. «Ҳаракатланиш тўғрига» Бу белги йўлнинг бошига ўрнатилса, таъсири шу йўл давомидаги биринчи кесишмагача амал қилади.

Бу белги йўл бўйлаб ўнг томонда жойлашган ховлиларга бурилишни тақиқламайди.

4.1.2. «Ҳаракатланиш ўнгга»

4.1.3. «Ҳаракатланиш чапга»

4.1.4. «Ҳаракатланиш тўғрига

ёки ўнгга»

4.1.5. «Ҳаракатланиш тўғрига ёки чапга»

4.1.6. «Ҳаракатланиш ўнгга ёки чапга»

Фақат йўналтиргичлар кўрсатган томонга

ҳаракатланишга рухсат этилади.

Чапга бурилишга рухсат этувчи

белгида қайрилишга ҳам рухсат

этилади. (Муайян кесишмада

талаб этилган ҳаракат йўналишига тегишли йўналтиргичнинг шакли туширилган 4.1.1– 4.1.6 белгиларини қўллаш мумкин).

4.1.1 – 4.1.6 белгиларининг белгиланган йўналишли транспорт воситаларига дахли йўқ.

4.1.1 – 4.1.6 белгиларининг таъсири қатнов қисмининг қайси кесишмаси олдига ўрнатилса, шу кесишмага татбиқ этилади.

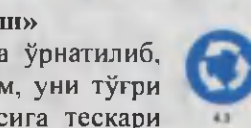
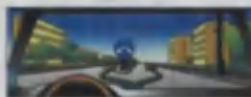
4.1.1 белгиси йўл бошланишига ўрнатилса, унга яқин чорраҳагача амал қилинади. Белги ўнг томонда жойлашган ҳовли ва йўлга туташ бошқа ҳудудларга бурилишни тақиқламайди.

4.2.1. «Тўсиқни ўнгдан четлаб ўтиш»

4.2.2. «Тўсиқни чапдан четлаб ўтиш»

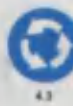
4.2.3. «Тўсиқни ўнгдан ёки чапдан четлаб ўтиш»

Йўлдаги хавфсизлик майдончаларининг ажратиш бўлақларини, устунларни, таъмирлаш ишлари бўлаётган қисмларини четлаб ўтишда ушбу белгилар ўрнатилиб, қайси тарафдан четлаб ўтиш лозимлиги кўрсатилади.

4.3. «Айланма ҳаракатланиш»

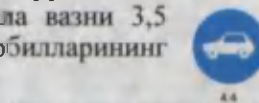
Бу белги майдонлар олдида ўрнатилиб, майдон ўртаси текис бўлса ҳам, уни тўғри кесиб ўтмасдан, соат стрелкасига тескари айланиб ўтиш кераклигини кўрсатади.

4.4. «Енгил автомобиллар ҳаракатланади»

Бу белгида енгил автомобиль ифодаланган бўлса ҳам, белги енгил автомобиллардан ташқари барча турдаги автобуслар, мотоцикллар ва тўла вазни 3,5 тоннадан кам бўлган юк автомобилларининг

ҳаракатланишига рухсат этиб, тўла вазни 3,5 тоннадан юқори бўлган юк автомобиллари ва тракторлар ҳаракатланишини тақиқлайди (белги таъсири оралигида яшовчи барча тур-

даги транспорт воситалари эгалари ва ишловчилар бундан мустанасно).

Белгининг таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчи фуқароларга тегишли. Уларга ва корхоналарга хизмат кўрсатувчи транспорт воситаларига бу белги татбиқ этилмайди.

Бундай ҳолларда транспорт воситалари белгиланган жойга энг яқин чорраҳадан кириб ёки чиқиб кетишлари керак.

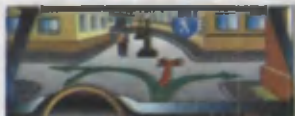
4.5. «Велосипед йўлкаси»

Бу белги велосипед ва мопедлар ҳаракатланишидан ташқари тротуар бўлмаган тақдирда бу йўлакдан ҳалақит бермаслик шарти билан пиёдаларнинг юришига ҳам рухсат этади.

4.6. «Пиёдалар йўлкаси»

Бу белги фақат пиёдаларнинг юришига рухсат этади. Баъзан бу белги («3.10» белги билан бирга) метро станциялари оралиғида пиёдаларнинг бир тарафлама ҳаракатини жорий этиш учун ҳам ишлатилади.

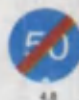
4.7. «Энг кам тезлик»

Белгида кўрсатилган ёки ундан юқори тезликда ҳаракатланишни талаб этади. Кўп бўлакли йўлларнинг чап бўлағида транспорт тезлигини ошириш мақсадида ушбу белгидан фойдаланиш мумкин, лекин юқори тезлик чегараси йўл ҳаракати қоидаси бўйича қолади.

4.8. «Энг кам тезлик белгиланган йўлнинг охири»

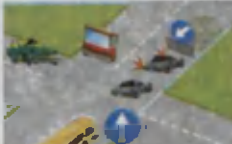
«4.7» белгисининг таъсир қисмини қисқартириш учун ишлатилади.

4-мавзуга оид тестлар

<p>1 Йўлнинг қирғиқларнинг қанчалари бўйлаб ҳаракатланишга рухсат этилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фақат А йўналиш бўйлаб. 2. Фақат Б йўналиш бўйлаб. 3. Фақат В йўналиш бўйлаб. 4. Фақат А ва Г йўналишлари бўйлаб. 5. Фақат Г йўналиш бўйлаб. 	<p>2 Қайси йўналишларда ҳаракатланишга рухсат этилган?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фақат Б. 2. Фақат А. 3. А ва Б. 4. А, Б, В ва Г. 5. А, Б ва В.
<p>3 Ушбу шароитда автобуснинг чорраҳага киришига рухсат бериладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рухсат берилди. 2. Таъқиқланади. 3. Агар автобус белгиланган йўналиш бўйича ҳаракатланаётган бўлса, рухсат этилади. 	<p>4 Чорраҳада айланма ҳаракатланиш ташқиқ қилинган. Сиз яқинлашиб келаётган чорраҳанинг қатнов қисми иккига ҳаракат бўлагига эга. Чорраҳага киришда бурилиш учун Сиз қайси бўлақни танлашингиз лозим?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ўнг бўлақни. 2. Чап бўлақни. 3. Ўнг ёки чап бўлақни.

<p>5 Қийинд автомобиль:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Кўк автомобилга нисбатан устуликка эга, чунки асосий йўлдан кетяпти. 2 Кўк автомобилга нисбатан устуликка эга, чунки айланма ҳаракатли йўлдан кетяпти. 3 Чоррахага ун томондан яқинлашиб келган кўк автомобилга йўл бериши керак 	<p>6 Қайси йўналишда ҳаракатланиш тақиқланади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ўнгга, биринчи йўлга. 2 Ўнгга, иккинчи йўлга. 3 Ўнгга, биринчи ва иккинчи йўлларга.
<p>7 Қайси жавобда руҳсат берилган ҳаракат йўналиши тўғри кўрсатиш ан?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Фақат орқага бурилиш 2 Тўғрига ва орқага бурилиш 3 Фақат тўғрига 	<p>8 Қайси белги "Тўсиқни чиқилан четлаб ўтиш" деб аталади?</p>
<p>9 Сярик автобуснинг ҳайдовчисига чоррахага чикини учун руҳсат этилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Руҳсат этилади. 2. Тақиқланади. 3. Агар автобус белгиланган йўналиш бўйича юрса, руҳсат этилади. 	<p>10 Руҳсат этилган ҳаракатланиш йўналишини кўрсатин:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фақат А 2. Фақат Б 3. Фақат В 4. А ва Б. 5. Б ва В.

5. АХБОРОТ-ИШОРА БЕЛГИЛАРИ

Ахборот-ишора белгилари ҳаракатланишга муайян тартиб киритади ёки уни бекор қилади, шунингдек аҳоли яшайдиган жойлар ва манзилларнинг жойлашуви ҳақида ахборот беради.

5.1. «Автомагистраль»

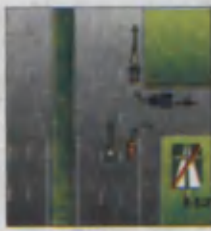
Махсус тартиб (қоидалар) ўрнатилган ва транспорт воситаларининг тез, хавфсиз ҳаракатланишини таъминлайдиган – автомагистраль бошланишига ушбу белги ўрнатилади.

5.2. «Автомагистралнинг охири»

Ушбу белги ўрнатилган жойдан бошлаб махсус тартиб талаблари бекор қилинади ва «Автомобиллар учун мўлжалланган йўл» тартиби кучга киради.

5.3. «Автомобиллар учун мўлжалланган йўл»

Ушбу белги барча турдаги автомо-

биллар, автобус ва мотоциклларнинг ҳаракатланишига рухсат этиб, отарава, велосипед каби транспортларнинг ҳаракатини тақиқлайди.

5.4. «Автомобиллар учун мўлжалланган йўлнинг охири»

Ушбу белги ўрнатилган жойдан бошлаб барча турдаги транспорт воситаларининг ҳаракатланишига рухсат этилади.

5.5. «Бир томонлама ҳаракатланиш йўли»

Тор кўча ва йўлларда ҳаракат хавфсизлигини таъминлаш мақсадида транспорт воситаларининг ҳаракатини йўлнинг қатнов қисми бўйича бир томонлама жорий этиш учун ушбу йўл белгисидан фойдаланилади.

Бу белги йўл бошида ўрнатилиб, ҳаракат давомида орқага қайрилишни тақиқлайди.

Аҳоли яшайдиган жойларда бир томонлама ҳаракатланиш жорий этилган йўлларнинг чап тарафида тўхташ ва тўхтаб туришга рухсат этилади. Бир томонлама ҳаракатланиш жорий этилган йўлларда ҳовли ва йўлга туташ бошқа ҳудудларга бурилиш тақиқланмайди.

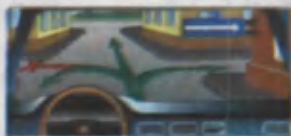
5.6. «Бир томонлама ҳаракатланиш йўлининг охири»

Ушбу белги транспорт воситалари бир томонлама ҳаракатланадиган йўлнинг тугаганлигини билдиради.

5.7.1, 5.7.2. «Бир томонлама ҳаракатланиш йўлига чиқиш»

Ушбу белги чорраҳа олдида ўрнатилиб, ҳайдовчига кесишадиган йўлда белги йўналиши бўйича бир томонлама ҳаракатланиш жорий этилганини кўрсатади.

5.8.1. «Бўлақлар бўйича ҳаракатланиш йўналиши»

Ушбу белги чорраҳага яқин (чорраҳада) кўп бўлақли кенг йўлларда ҳаракатланиш тартибини белгилайди. Ҳайдовчиларга тушуниш осон бўлиши учун бир белгида

да учтагача бўлақдаги ҳаракатланишни ифодалаш

мумкин. Бўлақлар сони учтадан ортик бўлса, яна белги киритиш лозим. Шуни таъкидлаш керакки, чапга бурилишга рухсат этилган жойдан орқага қайрилиш ҳам мумкин.

Бўлақлар сони ҳар бири бўйича рухсат этилган ҳаракатланиш йўналиши.

5.8.2. «Бўлақ бўйича ҳаракатланиш йўналиши»

Ушбу белги аввалги «5.8.1» белгисининг бир тури бўлиб, ҳар бир бўлақдаги ҳаракатланиш тартиби алоҳида белги билан кўрсатилади.

Йўлнинг четки чап бўлагидан чапга бурилишга рухсат берувчи 5.8.1 ва 5.8.2 белгилари шу бўлакдан кайрилишга ҳам рухсат беради.

5.8.2

Чорраҳадан олдин ўрнатилган 5.8.1 ва 5.8.2 белгиларининг таъсири, агар шу туркумдаги бошқа белгилар ўрнатилмаган бўлса, бутун чорраҳага татбиқ этилади.

5.8.3. «Бўлакнинг бошланиши»

Йўлнинг баландликка кўтариладиган қисмларида оғир юк автомобиллари ва секин юрадиган транспортлар бошқа транспорт воситаларига халақит бермаслиги учун, уларга қўшимча бўлак ажратилиб, бўлак бошланиш жойига ушбу белги ўрнатилади, бўлак охирига эса «5.8.5– «Бўлак охири» белгиси ўрнатилади.

5.8.3

Агар қўшимча бўлак олдида 4.7.– «Энг кам тезлик» белгиси ўрнатилган бўлса, кўрсатилган ёки ундан каттарок тезликда ҳаракатлана олмайдиган транспорт воситасининг ҳайдовчиси асосий бўлакдан қўшимча бўлакка қайта тизилиши керак.

5.8.4. «Бўлакнинг бошланиши»

Уч бўлаккли йўлларда ўрта бўлакдан фойдаланишга рухсат этиладиган қисм олдида ушбу белги ўрнатилиб, бу бўлак секин юрадиган транспорт воситаларидан ўзиб кетишга имкон беради.

5.8.4

Уч бўлаккли йўлларда ҳаракатланиш учун ўрта бўлакнинг бошланиши.

5.8.5

5.8.5. «Бўлак охири»

Баландликка кўтарилиш ёки тўхташ қисмидаги қўшимча бўлакнинг охири.

5.8.5

5.8.6. «Бўлак охири»

Уч бўлаккли йўлнинг фойдаланишга рухсат этилган ўрта бўлак қисми тугаши олдида ушбу белги ўрнатилади.

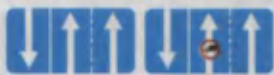
5.8.6

5.8.7. «Бўлақлар бўйича ҳаракатланиш йўналиши»

5.8.8. «Бўлақлар бўйича ҳаракатланиш йўналиши»

Ушбу белгилар чорраҳа олдида ўрнатилиб, транспорт воситаларининг рўлара

5.8.7

катновларига мўлжалланган уч бўлакли йўлларда ҳаракатланиш тартибини белгилайди. Бу белгилар бўлмаса, ҳайдовчи ўрта бўлакни иккала тарафдан қувиб ўтишга мўлжалланган деб ўйлаши мумкин. Баъзи ҳолларда транспорт оқимининг тезлигини ошириш учун юк автомобилларининг ўрта бўлак бўйича ҳаракатланиши тақиқланади. Юк автомобиллари чекка (ўнг) бўлакдан ҳаракатланади.

Агар 5.8.7 белгисида бирор транспорт воситасининг ҳаракатланишини тақиқловчи белги тасвирланган бўлса, унда бу транспорт воситасининг тегишли бўлакда ҳаракатланиши тақиқланади.

5.8.7 ва 5.8.8 белгилари йўналишлар сонига кўра турти ва ундан ортиқ бўлакли йўлларга ҳам татбиқ этилиши мумкин. Тасвири алмашадиган 5.8.7 ва 5.8.8 белгилари ёрдамида реверсив ҳаракат ташкил этилиши мумкин.

5.9. «Белгиланган йўналишли транспорт воситалари учун мўлжалланган бўлак»

Ушбу белги транспорт воситаларининг оқими бўйича йўналган, белгиланган йўналишли транспорт воситалари учун мўлжалланган бўлакни белгилашда ишлатилади.

Ушбу бўлак бошқаларидан сидирга чизик билан ажратилган бўлса, у ҳолда бу бўлакка бошқа транспорт воситаларининг кириши тақиқланади. Агар узук-узук чизикчалар билан чегараланган бўлса, у ҳолда йўловчи тушириш ёки олиш, ўнгга бурилиш учун бўлакка кириш мумкин.

Белги қайси бўлак устида жойлашган бўлса, шу бўлакка татбиқ этилади. Йўлнинг ўнг томонига ўрнатилган белгининг таъсири ўнг бўлакка татбиқ этилади.

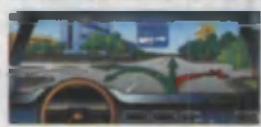
5.10.1. «Белгиланган йўналишли транспорт воситалари учун бўлаги бор йўл»

Ушбу белги бир томонлама ҳаракатланиш йўлининг четки чап бўлаги белгиланган йўналишли транспорт воситаларига ажратилгани ҳақида ахборот беради. Бўлак бошқаларидан (узук-узук бўлмаган) сидирга чизик билан ажратилиб, унга бошқа транспорт воситаларининг кириши тақиқланади.

5.10.2, 5.10.3. «Белгиланган йўналишли транспорт воситалари учун бўлаги бор йўлга чиқиш»

Ушбу белгилар кесишадиган йўлда бир томонлама ҳаракатланиш жорий қилинганлигини билдириб, йўлнинг бир бўлаги белгиланган йўналишли транспорт воситаларига ажратилган ва унинг бошқа транспорт воситаларининг

ҳаракатланишига карама-қарши йўналишда эканлигидан ахборот беради.

5.10.4. «Белгиланган йўналишли транспорт воситалари учун бўлаги бор йўлнинг охири»

Ушбу белги ўрнатилган жойдан бошлаб барча транспорт воситалари йўл катнов қисмининг барча кенлиги бўйича ҳаракатланиши, тўхташи ва тўхтаб туриши мумкин.

5.11.1. «Қайрилиш жойи»

Бу жойда чапга бурилиш тақиқланади.

5.11.2. «Қайрилиш оралиғи»

Ушбу белгилар қайрилиш жойи ва унинг оралиғини белгилаб, транспорт воситаларининг чапга бурилишини тақиқлайди.

5.12. «Автобус ва троллейбус тўхташ жойи»

5.13. «Трамвай тўхташ жойи»

5.14. «Такси тўхтаб туриш жойи»

Ушбу белгилар ўзига хос транспорт воситаларининг тўхташ ва тўхтаб туриш жойларини кўрсатиб, белги ўрнатилган жойдан 15 метргача масофада бошқа транспорт воситаларининг тўхташи ва тўхтаб туришини тақиқлайди.

5.15. «Тўхтаб туриш жойи»

Транспорт воситаларининг қиска ва узок муддатга тўхтаб туриш жойи.

5.16.1, 5.16.2. «Пиёдалар ўтиш жойи»

Ушбу белгилар пиёдалар ўтиш жойини белгилаб, «Зебра» шаклидаги ётиқ чизик билан ёки уларсиз ишлатилиши мумкин. 5.16.1 белгиси йўлнинг ўнг тарафига ўрнатилиб, пиёдалар ўтиш жойининг олд чегарасини билдиради, 5.16.2 йўл белгиси аввалги белгининг аксини кўрсатади ва йўлнинг чап тарафига ўрнатилиб, пиёдалар ўтиш жойининг туташ чегарасини кўрсатади.

5.17.1, 5.17.2. «Пиёдаларнинг ер остидан ўтиш жойи»

5.17.3, 5.17.4. «Пиёдаларнинг ер устидан ўтиш жойи»

5.10.4

5.11.1

5.11.2

5.12

5.13

5.14

5.15

5.16.1

5.16.2

5.17.1

5.17.2

5.17.3

5.17.4

Ушбу белгилар ер устидан (кўпинча темир йўл тўшама кўприклари устидан) ва ер остидан (серкатнов кўчаларнинг остидан) ўтиш жойларини кўрсатади.

5.18. «Тавсия этилган тезлик»

Ушбу белги йўлнинг шарт-шароитлари ёки метеорология (об-ҳаво) шароитларига қараб шу қисм учун маълум тезликни (белгида кўрсатилган) тавсия қилади.

Белги биринчи чорраҳагача таъсир қилади.

Агар бу белги огоҳлантирувчи белги билан бирга қўлланса, унинг таъсир оралиги хавфли қисмнинг узунлиги билан аниқланади.

5.19.1, 5.19.2, 5.19.3. «Охири берк йўл, кўча»

Ушбу белгийўлнинг давоми йўк, охири берк эканлигини кўрсатиб, ҳаракатланишни тақиқламайди (кўчага киришни тақиқламайди).

5.20.1 «Йўналишнинг дастлабки кўрсаткичи»

Белгида кўрсатилган аҳоли яшайдиган жой ёки манзилга автомагистраль орқали бориладиган бўлса – асоси яшил, оддий йўлларда – асоси ҳаво ранг, шаҳар йўлларида – асоси оқ белгилар билан ҳаракат йўналиши кўрсатилган бўлади.

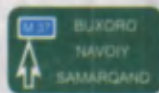
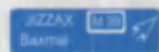
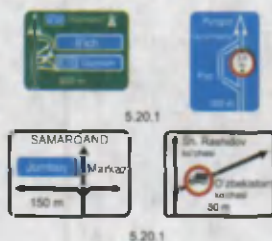
Белгида, белги ўрнатилган жойдан чорраҳагача бўлган масофа ёки йўналишлар бўйича,

3.12–3.15 тақиқловчи белгилардан бири ўрнатилган қисмни айланиб ўтиш кераклиги кўрсатилади. Белги шаҳар йўлларида 50–100 метр, шаҳардан ташқарида 150–300 метр масофада, автомагистралларда 300 метр ва ундан ортик масофаларда ўрнатилади.

5.20.2. «Йўналишларнинг дастлабки кўрсаткичи»

Бу белгининг аввалги белгидан фарқи шундаки, унда аҳоли яшайдиган жой ва бошқа манзилларга бориш йўналиши кўрсатилганидир. Автомагистраль йўналиши яшил асосли белги билан, оддий йўлларнинг йўналиши эса асоси ҳаво ранг белги билан кўрсатилади.

Белгида кўрсатилган аҳоли яшайдиган жойга ва бошқа манзилларга томон ҳаракатланиш йўналиши. Белгида 5.29.1 белгисининг ҳамда автомагистраль, аэропорт ва бошқа рамзий белгилар тасвири туширилган бўлиши мумкин. 5.20.1 белгиси йўлнинг 3.11–3.15 тақиқловчи белгиларидан бири ўрнатилган қисмларини айланиб ўтиш кераклигини кўрсатиш учун ҳам қўлланилади.

5.20.2

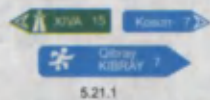
5.20.3. «Ҳаракатланиш тасвири»

Ушбу белги бирор йўналиш бўйича ҳаракатланиш тақиқланган мураккаб чорраҳаларда ҳаракатланиш тартибини кўрсатади. У чорраҳа олдида ўрнатилиб, айрим ҳаракатлар тақиқланган вақтда ҳаракатланиш йўналиши ёки серкатнов чорраҳада рухсат этилган ҳаракатланиш йўналишини кўрсатади.

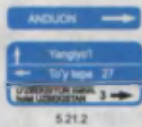
5.21.1. «Йўналиш кўрсаткичи»

Манзил томон бурилиш жойида ушбу белги ўрнатилиб, қанча километр масофа қолганини кўрсатади.

5.21.2. «Йўналишлар кўрсаткичи»

Ушбу белги аввалги белгининг бир тури бўлиб, бир неча манзил томон ҳаракатланиш йўналишларини кўрсатади.

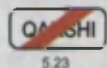
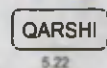

Манзиллар томон ҳаракатланиш йўналишлари.

Белгиларда манзилларгача бўлган масофа (км) кўрсатилиши, автомагистраллар, аэропортлар ва бошқа рамзий белгилар тасвирланган бўлиши мумкин.

5.22. «Аҳоли яшайдиган жойнинг бошланиши»

Асоси оқ рангда, аҳоли яшаш жойининг номланиши қора рангда ёзилган бундай белгилар юқори тезликни соатига 70 км билан чегаралаб, товуш мосламаларидан фойдаланишни тақиқлайди. Ушбу Қоидаларнинг аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиш тартибини белгиловчи талабларига амал қилинадиган жойларнинг номи ҳамда унинг бошланиши.

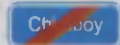
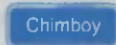
5.23. «Аҳоли яшайдиган жойнинг охири»

Ушбу белги ўрнатилган жойдан бошлаб, аввалги белги «5.22» киритган чегаралар бекор қилинади.

Ушбу Қоидаларнинг аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиш тартиби талаблари бекор қилинган жой.

5.24. «Аҳоли яшайдиган жойнинг бошланиши»

Асоси ҳаво ранг, ёзуви оқ рангда ёзилган бундай белгилар ҳаракат тезлиги ва товуш мосламаларидан фойдаланишни чекламасдан, фақат белгида ёзилган географик жой номини билдиради. Ушбу белги ўрнатилган жойда аҳоли яшайдиган жойлардаги йўлларда жорий этилган тартиб талаб этилмайди.

Ушбу Қоидаларнинг аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиш тартибини белгиловчи талабларига амал қилинмайдиган жойнинг номи ҳамда унинг бошланиши.

5.24

5.25

5.25. «Аҳоли яшайдиган жойнинг охири»

Ушбу белги аввалги белги кўрсатилган географик жойнинг охирини билдиради.

5.24 белгиси билан кўрсатилган аҳоли яшайдиган жойнинг охири.

5.26. «Манзил номи»

Аҳоли яшайдиган жойлардаги кўчалар номи, аҳоли яшамай-диган жойларда эса дарё, кўл ва бошқа хушманзара жойларнинг номи ушбу белги билан кўрсатилади.

5.27. «Масофалар кўрсаткичи»

Ушбу белги шаҳарлардан чикиб кетиш жойларига ўрнатилиб, йўналиш бўйича жойлашган аҳоли яшайдиган манзилгача бўлган масофани билдиради. Ҳаракатдаги ҳайдовчи ўқиб улгуриши учун битта белгида учта-гача манзил номи ёзилиши мумкин. Йўналиш бўйича жойлашган аҳоли яшайдиган жойларгача бўлган масофа (км).

5.28. «Километр белгиси»

Ушбу белги йўл бошланганидан бошлаб, ҳар бир километрда ўрнатилади.

5.29.1, 5.29.2. «Йўл рақами»

Ушбу белгилар йўл рақами ва йўналишини кўрсатиб, ҳайдовчига автомобиль йўллари атласи бўйича ундан фойдаланишни осонлаштиради.

5.29.1 – йўлга берилган рақам, 5.29.2 – йўлнинг рақами ва йўналиши.

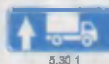
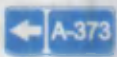
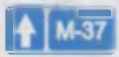
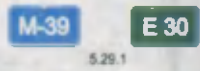
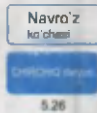
5.30.1, 5.30.2, 5.30.3. «Юк автомобиллари учун ҳаракатланиш йўналиши»

Ушбу белгилар чорраха олдида ўрнатилиб, юк автомобиллари ҳайдовчиларига энг қулай йўлни кўрсатади ва, шу йўл бўйича ҳаракатланишни тавсия этади. Бошқа йўлларга бурилиш тақиқланмайди, лекин тез орада юк автомобиллари ҳаракатланишини тақиқлайдиган белгига олиб келади.

Чорраҳаларда юк автомобиллари, тракторлар ва ўзиюрар мосламаларга бирор йўналишда ҳаракатланиш тақиқланган бўлса, бундай транспорт воситаларига тавсия этилган ҳаракатланиш йўналишлари.

5.31. «Айланиб ўтиш тасвири»

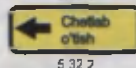
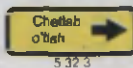
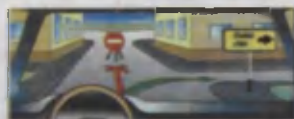
Асоси сариқ рангда бўлган ушбу белги вақтинчалик ёпиб қўйилган йўл кисмини айланиб ўтиш чизмасини кўрсатади.

Белги аҳоли яшайдиган жойда 50–100 м, аҳоли яшамайдиган жойларда 150–300 м. масофада, баъзи ҳолларда айланиб ўтиладиган йўлнинг олдида ўрнатилади.

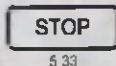
5.32.1–5.32.3. «Четлаб ўтиш йўналиши»

Асоси сарик рангда бўлган ушбу белги вақтинчалик ёлиб қўйилган йўл қисмини четлаб ўтиш йўналишини кўрсатади. Бу белги аввалги белгига ўхшаб аҳоли яшайдиган жойда 50–100 метр, аҳоли яшамайдиган жойда 150–300 метр масофада, баъзи ҳолларда айланиб ўтиладиган йўлнинг олдида ўрнатилади.

5.33. «Тўхташ»

Ушбу белги светофорга 5–20 метр егмасдан, баъзи ҳолларда светофор остида ўрнатилиб, светофорнинг факатгина тақиқловчи ишорасида транспорт воситаларининг тўхташ жойини кўрсатади.

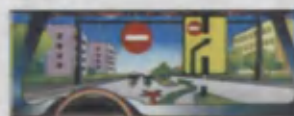

5.34.1, 5.34.2. «Бошқа қатнов қисмига қайта тизилишнинг бошланғич кўрсаткичи»

Ушбу белги ажратувчи бўлакли йўлларда турли тадбирлар (халқ сайли, митинг, спорт йиғилишлари) сабабли вақтинчалик ёпиб қўйилган йўл қисмини айланиб ўтиш йўналишини ёки бошқа қатнов қисмига ўтиш йўналишини кўрсатади.

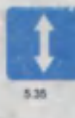

Ажратувчи бўлаги бўлган йўлнинг ҳаракатланиш учун ёпик ҳудудини айланиб ўтиш ёки ўнг томондаги қатнов қисмига қайтиш учун ҳаракатланиш йўналиши.

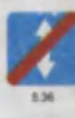
5.35. «Реверсив ҳаракатланиш»

Ушбу белги йўлнинг бошида ўрнатилиб, бир ёки бир неча бўлақларда ҳаракатланиш йўналишининг карама-қарши томонга ўзгариши мумкинлиги ҳақида ахборот беради.

5.36. «Реверсив ҳаракатланишнинг охири»

«5.36» белгиси йўлнинг охирига ўрнатилиб, реверсив ҳаракатланишнинг охирини кўрсатади.

5.37. «Реверсив ҳаракатланиш йўлига чиқиш»

Ушбу белги чорраха олдида ўрнатилиб, кесишадиган йўлнинг бир ёки бир неча бўлакларида ҳаракатланиш йўналиши қарама-қарши томонга ўзгариши мумкинлиги ҳақида ахборот беради.

5.38. «Турар-жой даҳаси»

Турар-жой даҳаларида пиёдалар тротуардан ташқари қатнов қисмида ҳам ҳаракатланишлари мумкин. Бунда пиёдалар имтиёзга эга бўладилар. Ҳайдовчига юргизгични ишлаб турган ҳолда тўхтаб туриши, механик транспорт воситасини бошқаришни

ўргатиш ва тўла вазни 3.5 тоннадан ортиқ бўлган автомобилларнинг (махсус майдон бўлмаса) тўхтаб туриши тақиқланади.

5.38

5.39

Йўл ҳаракати қоидаларининг турар жой даҳаларида ҳаракатланиш тартиби ўрнатилган йўл.

5.39. «Турар-жой даҳасининг охири»

5.40. «Фалокатли ҳолатлар учун кириш йўли»

Тоғли йўлларда, доводда тик нишабдан тушиб келаётган транспорт воситаларининг тўхтатиш тизими ишламай қолса, тўхтатиш учун ажратилган йўлга киришини кўрсатади. Йўл ҳаракати қоидаларидаги 20.2 бандда кўрсатилган ҳолларда фойдаланиладиган йўл.

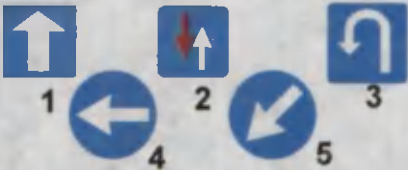

5.40

5-мавзуга оид тестлар

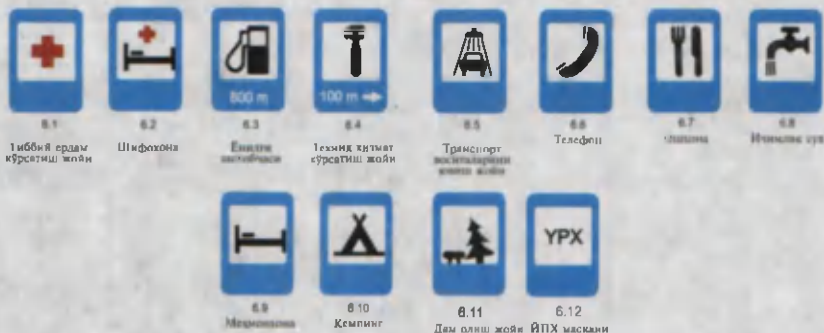
<p>1 Бу йўл белгиси:</p> <p>1. Фақат кўрсатилган ёки юқори тезликка руҳсат беради</p> <p>2. Белгида кўрсатилгандан ортиқ тезликдаги ҳаракатни тақиқлайди.</p> <p>3. Йўлнинг шу қисмида тавсия этилган ҳаракатланиш тезлигини кўрсатади.</p>	<p>2 Қайси белги 50 км/соат кам тезликка ҳаракатланишни тақиқлайди?</p> <p>1 2 3 4 5 </p>
<p>3 Ҳайдовчи қайси расмда қондалар таябларини бузмай туриб манёвр қилди?</p> <p>1 2 3 </p>	<p>4 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси айланма ҳаракатли кесишмага туғри чиқди?</p> <p>1 Ҳар икки ҳайдовчи</p> <p>2 Фақат автобуснинг ҳайдовчиси</p> <p>3 Фақат енгил автомобилнинг ҳайдовчиси.</p> <p></p>

<p>5 Автомобилнинг қайси йўналишда ҳаракатланишига руҳсат этилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Чапга ва ўнгга 2 Фақат тўғрига 3 Барча йўналишларда 	<p>6 Чорраҳада ҳаракатланишнинг мажбурий йўналишини қайси белги кўрсатади?</p>
<p>7 Бу белгида ҳаракатланишга руҳсат этилади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Фақат автомобиль ҳайдовчисига 2 Фақат автомобиль ва мотоцикл ҳайдовчиларига 3 Барча транспорт воситаларининг ҳайдовчиларига 4 Фақат автомобиль ва автобус ҳайдовчиларига 	<p>8 Белгиларнинг таъсири қайси транспорт воситаларига татбиқ этилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Фақат енгил автомобилларга 2 Енгил автомобилларга ва мотоциклларга 3 Енгил автомобилларга ва руҳсат этилган тўла вазни 3,5 т дан кам ёки тенг бўлган юк автомобилларига
<p>9 Қайси расмда ҳаракатланишнинг тўғри йўналиши кўрсатилян?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Биринчида 2 Иккинчида 3 Иккаласида 	<p>10 Бу чорраҳада чапга бурилишга руҳсат этиладими?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Руҳсат этилади 2 Тақиқланади

6. СЕРВИС БЕЛГИЛАРИ

Сервис белгилари транспорт воситалари, йўловчилар ва ҳайдовчиларга йўл ёқасида жойлашган хизмат кўрсатиш жойлари ҳақида маълумот беради.

Ушбу белгилар хизмат кўрсатиш жойлари олдида ёки улар томонга борадиган йўл бошида ўрнатилади. Иккинчи ҳолатда белги ўрнатилган жойдан хизмат кўрсатиш жойигача бўлган масофа белги остида кўрсатилади.

7. ҚўШИМЧА АХБОРОТ БЕЛГИЛАРИ

Қўшимча ахборот белгиларининг асоси оқ рангда бўлиб, доимо бошқа белгилар билан бирга қўлланилади ва уларнинг таъсирини муайянлаштиради ёки чеклайди.

7.1.1. «Манзилгача бўлган масофа»

Ушбу белги:

300 m

7.1.1

– огоҳлантирувчи белгилар билан қўлланса, хавфли жойгача бўлган масофани;

– имтиёз белгилари билан қўлланса, белгининг таъсири қанча масофадан кейин имтиёз ёки йўл бериши бошланишини;

– тақиқловчи белгилар билан қўлланса, қанча масофадан кейин йўлнинг ҳаракатланиши тақиқланган қисми бошланишини;

– ахборот-ишора белгилари билан қўлланса, чорраҳадан манзилгача бўлган масофани кўрсатади.

7.1.2. «Манзилгача бўлган масофа»

Чорраҳа ёки кесишма олдида 2.5 «Тўхтамасдан ўтиш тақиқланади» белгиси ўрнатилган бўлса, 2.4 «Йўл беринг» белгиси ўрнатилган жойдан чорраҳа ёки кесишмагача бўлган масофани кўрсатади.

**STOP
250 m**

7.1.2

7.1.3, 7.1.4. «Манзилгача бўлган масофа»

100 m

7.1.3

←300 m

7.1.4

Ушбу белгилар чорраҳадан, кесишмадан манзилгача бўлган масофани кўрсатади.

7.2.1. «Таъсир оралиғи»

Ушбу белги:

↑100 m↑

7.2.1

– огоҳлантирувчи белгилар билан қўлланса, йўлнинг хавфли қисми

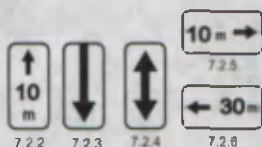
қанчагача давом этишини;

- тақиқловчи белгилар билан қўлланса, уларнинг таъсир оралигини;
- ахборот-ишора белгилари билан қўлланса, «5.15», «5.18» белгиларининг таъсир оралигини кўрсатади.

7.2.2-7.2.6 – «Таъсир оралиғи»

Бу белгилар фақат тақиқловчи 3.27 – 3.30 белгилари билан қўлланилади.

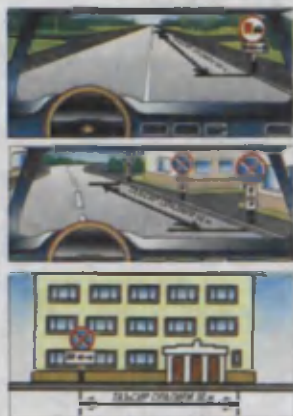
7.2.2 – белгининг таъсири сақланган ораликни кўрсатади.

7.2.3 – белги таъсир оралиғи охирини кўрсатади.

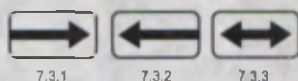
7.2.4 – ҳайдовчиларга белги таъсирида эканликлари ҳақида маълумот беради.

7.2.5, 7.2.6 – майдон, бинолар олди ва шунга ўхшаш жойлар четида тўхташ ва тўхтаб туриш тақиқланганда белгининг таъсир оралиғи ва йўналишини кўрсатади.

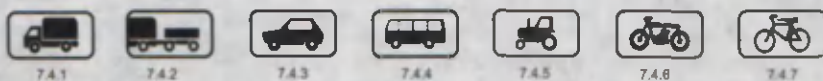

7.3.1–7.3.3. «Таъсир йўналишлари»

Ушбу белгилар чорраха олдида ўрнатилган тақиқловчи, буюрувчи ва ахборот-ишора белгилари билан қўлланилиб, уларнинг таъсир йўналишини кўрсатади.

7.4.1-7.4.7. «Транспорт воситасининг тури»

Ушбу белгилар асосий белгилар билан бирга қўлланилиб, асосий белгининг таъсири қайси турдаги транспортга тааллуқли эканини тасвирдаги сурат орқали кўрсатади. Енгил автомобиль сурати тасвирланган «7.4.3» белги тўла вазни 3,5 тоннагача бўлган юк автомобилларига ҳам тааллуқли, юк автомобили сурати тасвирланган «7.4.1» белги тўла вазни 3,5 тоннадан юқори бўлган автомобилларга тегишли.

Белгининг таъсири жорий этилган транспорт воситалари турини кўрсатади.

7.4.1 қўшимча белгисининг таъсири юк ташувчи, шу жумладан, тирка-мали, тўла вазни 3,5 тоннадан ортиқ бўлган транспорт воситаларига, 7.4.3 қўшимча белгиси эса енгил автомобилларга, шунингдек, тўла вазни 3,5

тоннагача бўлган юк ташувчи транспорт воситаларига татбиқ этилади.

7.5.1. «Шанба, якшанба ва байрам кунлари»

7.5.2. «Иш кунлари»

7.5.3. «Ҳафта кунлари»

7.5.1

7.5.2

7.5.3

Асосий белгилар остига ўрнатилган ушбу белгилар, асосий белги ҳафтанинг қайси кунига тегишли эканлигини кўрсатади.

Белгида ҳафтанинг қайси кунлари амал қилиниши кўрсатилган.

7.5.4. «Амал қилиш вақти»

Асосий белги билан қўлланилган ушбу белги асосий белги куннинг қайси вақтида амал қилишини кўрсатади.

7.5.4

7.5.5.–7.5.7. «Амал қилиш вақти»

Асосий белгилар билан кўрсатилган ушбу белгилар асосий белги ҳафтанинг қайси куни ва қайси соатида амал қилишини кўрсатади.

7.5.5

7.5.6

7.5.7

7.6.1-7.6.9. «Транспорт воситасини тўхтаб туриш жойига қўйиш усули»

Ушбу белгилар «Тўхтаб туриш жойи» белгиси билан қўлланилиб, енгил автомобиллар ва мотоциклларнинг тротуар ёнига қўйиш усулини кўрсатади «Тўхтаб туриш жойи» белгиси билан қўлланилган «7.6.1» белгиси барча турдаги транспорт воситаларининг тўхтаб туриш усулини кўрсатади.

7.6.1 – барча турдаги транспорт воситаларини тўхтаб туриш учун йўлнинг қатнов қисмида, пиёдалар йўлкаси ёнида қўйиш усули.

7.6.2-7.6.9 пиёдалар йўлкаси ёнидаги тўхтаб туриш жойига енгил автомобиллар ва мотоциклларни қандай қўйиш усули.

7.7. «Юргизгични ишлатмасдан тўхтаб туриш жойи»

Касалхоналар, санаторийлар, дам олиш уйлари, аҳоли зич яшайдиган ва шунга ўхшаш жойларда экологияни бузмаслик мақсадида «Тўхтаб туриш жойи» билан бирга 7.7 белгиси қўлланилиб, тўхтаб туриш жойида фақат юргизгични ишламаётган транспорт воситаларининг тўхтаб туришига рухсат этилганини билдиради. 5.15 белгиси билан биргаликда қўлланганда, тўхтаб туриш фақат юргизгичи ишламаётган транспорт воситаларигина тўхтаб туришига рухсат этилганини билдиради.

7.6.1

7.6.2

7.6.3

7.6.4

7.6.5

7.6.6

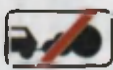
7.6.7

7.6.8

7.6.9

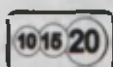

7.7

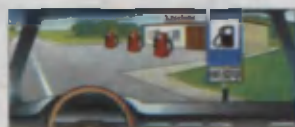

7.8. «Пуллик хизмат кўрсатиш жойи»

«Тўхтаб туриш жойи» белгиси билан қўлланган ушбу белги тўхтаб туриш жойи пуллик эканини кўрсатади.

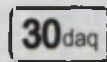

7.8

7.9. «Тўхтаб туриш муддати чекланган»

Дўкон, бозор ва шунга ўхшаш жойларда харидорларнинг тўхтаб туриш жойидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш учун «Тўхтаб туриш жойи»

7.9

билан бирга қўлланган ушбу белги тўхтаб туриш муддатини чеклайди.

5.15 белгиси ўрнатилган тўхтаб туриш жойида транспорт воситалари тўхтаб туришининг энг кўп муддатини кўрсатади.

7.10. «Автомобилларни кўриқдан ўтказиш жойи»

Тўхтаб туриш (5.15) ёки дам олиш жойида (6.11) автомобилларга майда техник хизмат кўрсатиш учун эстакада ёки кўздан кечириш чуқурчаси бор эканини билдиради.

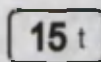
7.10

5.15 ёки 6.11 белгиси билан кўрсатилган майдонларда эстакада ёки кўздан кечириш чуқурчалари борлигини билдиради.

7.11. «Тўла вазни чекланган»

Ушбу белги баъзи тақикловчи ёки буюрувчи белгилар билан қўлланиб, тўла вазни қўшимча белгида кўрсатилган миқдордан ортиқ бўлган транспорт воситаларига тегишли эканини кўрсатади.

7.11

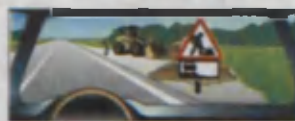

7.12. «Хавфли йўл ёқаси»

«Таъмирлаш ишлари» белгиси билан қўлланган ушбу белги йўл ёқасида йўл ишлари олиб борилаётганини, йўлдан ташқарига чиқиш хавфли эканлигини кўрсатади.

7.12

Йўл ишлари бажарилаётгани сабабли йўл ёқасига чиқиш хавфли эканлиги ҳақида огоҳлантиради, 1.23 белгиси билан қўлланилади.

7.13. «Асосий йўлнинг йўналиши»

Ушбу белги асосий йўл йўналиши ўзгарганда «Асосий йўл», «Йўл беринг», «Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақикланади» белгилари билан қўлланилади.

7.13

7.14. «Ҳаракатланиш бўлаги»

Бу белги асосий белгилар ёки светофор билан бирга қўлланиб, улар-

7.14

нинг таъсири кўшимча белги кўрсатадиган бўлакка тегишли эканлигини билдиради.

7.15. «Кўзи ожиз пиёдалар»

Ушбу белги «Пиёдалар ўтиш жойи» «7.20», «5.16.1», «5.16.2» белгилари ҳамда светофор билан бирга қўлланиб, ҳайдовчига пиёдалар ўтиш жойидан кўзи ожизлар ўтиши мумкинлигини билдиради.

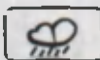
7.15

1.20, 5.16.1, 5.16.2 белгилари ҳамда светофор билан қўлланилади, пиёдалар ўтиш жойидан кўзи ожиз кишилар фойдаланиши ҳақида огоҳлантиради.

7.16. «Нам қоплама»

Юқори тезликнинг чекланиши, энг кам ораликнинг чекланиши сабабларини маълум қилиш учун асосий белгилар билан бирга «7.16» кўшимча белгиси қўлланилади.

7.16

Белги қатнов қисмининг қопламаси нам бўлган вақтда таъсир этишини кўрсатади.

7.17. «Ногиронлар»

Асосий белгилар билан қўлланилган ушбу белги асосий белги фақат ногиронларга тегишли эканини билдиради. «Тўхтаб туриш жойи» белгиси «7.17» белги билан қўлланса, тўхтаб туриш жойи фақат ногиронларга

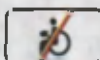
7.17

тегишли автомобиль ёки мотоқоляскага тааллуқли бўлади. 5.15 белгиси билан қўлланилади. Тўхтаб туриш жойи (ёки унинг бир қисми) ушбу қоидаларнинг 28.3 бандига мувофиқ, «Ногирон» таниқли белгиси ўрнатилган транспорт воситалари учун ажратилганлигини кўрсатади.

7.18. «Ногиронлар мустасно»

Тақиқловчи белгилар билан ўрнатилган ушбу белги тақиқловчи белгининг ногиронларга тегишли автомобиль ёки мотоқоляскага тааллуқли эмас эканлигини билдиради.

7.18

Белгиларнинг таъсири ушбу Қоидаларнинг 28.3 бандига мувофиқ «Ногирон» таниқлик белгиси ўрнатилган, транспорт воситаларига ва мотоқоляскаларга жорий этилмайди.

Кўшимча белгилар қайси белги билан бирга жорий этилса, бевосита шу белги тагига жойлаштирилади. 7.2.2-7.2.4, 7.13 кўшимча белгилари йўлнинг, йўл ёқасининг, пиёдалар йўлкасининг тепасига ўрнатилган белгининг ёнига жойлаштирилади.

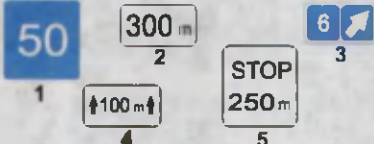
Вақтинчалик (кўчма тиргақдаги (А) ва доимий белгилар (Б) маъно жиҳатдан бир-бирига зид

келган ҳолларда ҳайдовчилар вақтинчалик ўрнатилган белгиларга амал қилишлари керак.

Эслатма: Огоҳлантирувчи, тақиқловчи, буюрувчи, ахборот-шора йўл белгиларининг тагида мазкур йўл белгисининг таъсир оралигини кўрсатувчи 7.2.1 қўшимча ахборот белгиси ўрнатилган бўлса, йўл белгиларининг таъсир оралиги охиригача кўрсатувчи йўл белгиси ўрнатилиши шарт эмас.

7-мавзуга оид тестлар

<p>1 Чоррахани иккинчи бўлиб кесиб ўтади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Яшил автомобиль. 2. Қўқ автомобиль. 3. Қизил автомобиль. 	<p>2 Қайси транспорт воситаларининг ҳайдовчилари тўхтаб туриш қондаларини буздилар?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. А ва Б. 3. В ва Г. 5. Б, В ва Г. 2. Фақат Г. 4. В ва Г.
<p>3 Қайси белги билан хавфли йўлнинг узунлиги кўрсатилади?</p> 	<p>4 Бу белгилар бидиради:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. "Ноғирон" таниқли белгиси бўлган автомобиллар учун 30 м дан кейин тўхтаб туриш жойига келишини 2. Мотоқошқавалардан ташқари транспорт воситалари учун 30 м ли ҳудуддаги тўхтаб туриш жойини 3. "Ноғирон" таниқли белгиси бўлган мотоқошқав ва автомобиллар учун 30 м ли ҳудуддаги тўхтаб туриш жойини
<p>5 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси тўхтаб туриш қондасини бузди?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Енгил автомобиль ҳайдовчиси. 2. Мотоцикл ҳайдовчиси. 3. Юқ автомобиль ҳайдовчиси. 4. Барча транспорт воситаларининг ҳайдовчилари. 	<p>6 Белги остидаги курсаткич нимани кўрсатади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Йўлнинг тор қисми узунлигини. 2. Белгидан йўлнинг тор қисмигача бўлган масофани. 3. Тор қисмини айланиб ўтиш жойигача масофани.
<p>7 Транспорт воситалари чоррахани қуйидаги тартибда кесиб ўтади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Трамвайлар 1 ва 2, айна вақтда яшил автомобиль билан, қизил, қўқ автомобиллар 2. Трамвай 1, айна вақтда яшил автомобиль билан қизил автомобиль, трамвай 2, қўқ автомобиль. 	<p>8 Белгиларнинг таъсири қайси транспорт воситаларини татбиқ қилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фақат енгил автомобилларга 2. Енгил автомобилларга ва мотоциклларга 3. Енгил автомобилларга ва рухсат этилган тўла вазни 3,5 т дан кам ёки тенг бўлган юқ автомобилларига
<p>9 Қизил автомобиль чоррахани кесиб ўтади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Биринчи бўлиб. 2. Иккинчи бўлиб. 	<p>10 Қайси қўшимча ахборот белгиси транспорт воситаларини тўхтаб туриш жойига қўйиш усулини кўрсатади?</p>

«ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ҚОИДАЛАРИ»га

2-Илова

Йўл чизиклари ҳаракатланишни ташкил этишда ҳайдовчининг асосий эътибори йўналтирилган жойларга чизилади. Йўл чизиклари ётиқ ёки тик чизик гуруҳларига бўлинади.

1. ЁТИҚ ЧИЗИҚ

Ётиқ чизиклар йўлнинг қатнов қисми юзасига чизилади. Бўйлама ётиқ чизиклар ва уларнинг моҳияти куйида келтирилган расмларда кўрсатилган.

Йўлнинг қатнов қисми юзасидаги чизиклар, ишоралар, ёзувлар ва бошқа белгилар ҳаракатланиш тартибини белгилайди.

Йўл юзасидаги ётиқ чизиклар оқ рангда бўлади (1.4, 1.10 ва 1.17 чизиклар сарик рангда бўлади).

Бўйлама чизиклар ва уларнинг хусусиятлари:

1.1 Йўлнинг ўртасида чизилган энсиз, сидирга оқ чизик қарама-қарши транспорт оқимини ажратади.

Йўлнинг хавфли жойларида ҳаракатланиш бўлақлари ўртасида чизилган узлуксиз оқ рангдаги сидирга чизик бўлақларнинг чегарасини билдиради.

Йўлнинг чеккаси ва махсус майдончаларда чизилиб, транспорт воситаларининг тўхтаб туриш жойи чегарасини билдиради.

Чизикни кесиб ўтиш тақиқланади.

Йўлнинг чеккасига чизилган энсиз сидирга оқ чизик ҳаракатланиш қисмининг чегарасини билдиради.

Чизикни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

1.2. Автомагистралларда қатнов қисмининг чеккасига чизилган энли (20 см) узлуксиз сидирга чизик қатнов қисмининг чегарасини билдиради.

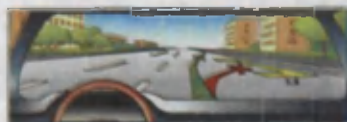
Чизикни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

1.3. Йўлнинг ўртасида чизилган параллель икки сидирга оқ чизик тўрт ва ундан кўп бўлақли йўлларда қарама-қарши йўналишдаги транспорт воситаларининг оқимини ажратади.

Чизикни кесиб ўтиш тақиқланади.

1.4. Йўлнинг ҳаракатланиш қисми чети-га ёки йўл четидаги тўсикка (бордюрга) чизилган сарик чизик транспорт воситаларининг тўхташини тақиқлайди. Белгиланган йўналишли транспортларга дахли йўқ.

Чизикни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

1.5. Йўлнинг ўртасига чизилган энсиз узук-узук ок рангдаги чизик икки ёки ундан ортик бўлакли йўлларда бўлакларнинг чегарасини билдиради (оралик масофанинг чизикка нисбати 3/1)

Чизиқни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

Бир йўналишда ҳаракатланиш учун мўлжалланган икки ёки ундан ортик бўлакли йўлларда бўлакларнинг чегарасини билдиради (оралик масофанинг чизикка нисбати 3/1).

1.6. Яқинлашиш чизиғи (ҳар бир чизик узунлиги улар орасидаги масофадан уч баробар катта бўлган узук-узук чизик) карама-қарши ёки бир йўналишда ҳаракатланаётган транспорт воситалари оқимларини ажратувчи 1.1. ёки 1.11. чизиғига яқинлашаётганлик ҳақида огоҳлантиради.

Чизиқни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

1.7. Расмдаги энсиз узук-узук, оралиғи қиска ок чизиклар чорраҳалардаги ҳаракатланиш бўлақларини билдиради.

Чизиқни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

1.8. Эңли узук-узук чизик тезланиш ёки секинланиш бўлағи билан йўлнинг ҳаракатланиш қисмидаги асосий бўлағи ўртасидаги чегарани билдиради. (Чорраҳаларда, йўлнинг турли сатҳда кесишган қисмларида, автобуслар тўхтайдиган жойларида ва ҳ.к).

Чизиқни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

1.9. Реверсив ҳаракатланишда қатнов қисмининг чегарасини белгилайди, реверсив ҳаракатланиш амалга ошириладиган йўлларда (реверсив светофор ўчирилган ҳолатда) карама-қарши йўналишдаги транспорт оқимини ажратади.

Реверсив светофорлар бўлмаганда ёки улар ўчириб қўйилганда 1.9. чизиғини фақат у ҳайдовчининг ўнг томонида бўлса, босиб ўтишга рухсат этилади.

Реверсив светофор ёқилган пайтда бир йўналишли бўлақларни ажратаётган 1.9. чизиғини исталган томонидан босиб ўтишга рухсат этилади. Реверсив светофор ўчирилганда ҳайдовчилар дарҳол 1.9. чизигидан ўнгга қайта тизилишлари керак.

Реверсив светофор ўчирилган бўлса, карама-қарши йўналишдаги транс-

порт оқимларини ажратувчи 1.9. чизигини босиб ўтиш тақиқланади.

1.10. Йўлнинг ҳаракатланиш қисми четига ёки йўл четидаги тўсиқ (бордюр) устидан чизилган энли узук-узук сарик чизик тўхтаб туришни тақиқлайди. Таксометри ишлаб турган таксиларга бунинг дахли йўқ.

Чизикни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

1.11. Сидирға чизик ёнида чизилган узук-узук чизик фақат бирор бўлакка қайта тизилишига рухсат этади.

Ушбу чизикни кесиб ўтиш:

а) узук-узук чизик тарафдан мумкин;

б) сидирға чизик томонидан тақиқланади.

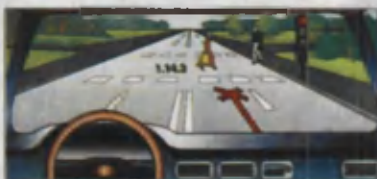
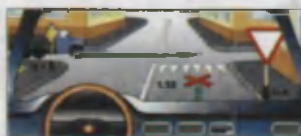
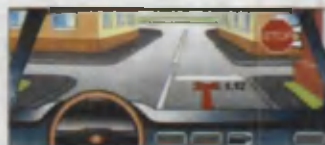
1.12. «Тўхташ» ёзуви «Тўхташ» чизиги светофорнинг ва тартибга солувчининг тақиқловчи ишорасида, тартибга солинмаган чорраҳаларда, «Тўхтамасдан ўтиш тақиқланган» (2.5.) белгиси олдида ҳайдовчи тўхташи лозим бўлган жойни кўрсатади. Бу чизик «Тўхташ» ахборот-ишора белгиси (5.33) билан қўлланилиши мумкин.

1.13. Бир катор бўлиб терилган учбурчаклар, битта катта учбурчак «Йўл беринг» белгиси билан қўлланилиб, кесишган йўлда ҳаракатланаётган транспорт воситасига йўл бериш зарур бўлганда, ҳайдовчи тўхташи лозим бўлган жойни кўрсатади. Йўл чеккасида ўрнатилган «Йўл беринг» белгиси кўриниши чекланган кўп бўлакли йўлларда қўлланилиши мумкин.

1.14.1.–1.14.2. Параллель чизилган кең узлуксиз чизиклар «зебра» пиёдаларнинг ўтиш жойини билдиради. «Пиёдалар ўтиш жойи» (5.16) ахборот-ишора белгиси билан қўлланилиши мумкин.

Йўлнинг бундай жойларида ҳайдовчи шу йўналишнинг катнов қисмида бўлган пиёдаларни ўтказиб юбориши керак. (ЙҲҚ 16).

1.14.3. Светофор ёрдамида тартибга солинмаган пиёдаларнинг ўтиш жойи. Светофорнинг кизил чироғи яшилга алмашиб, пиёдалар катнов қисмини тарк этишга улгурмаган бўлса ҳайдовчи пиёдаларнинг шу йўналиш бўйича ўтиб боришларига имкон бериши керак. (ЙҲҚ 16.3).

1.15. Йўлнинг велосипед йўлкаси кесиб ўтган жойи. Бундай тартибга солилмаган кесишмада велосипед ҳайдовчиси йўлда ҳаракатланаётган транспорт воситаларини ўтказиб юборишлари керак (имтиёз йўлидаги транспорт воситаларида).

1.16.1–1.16.3. Транспорт оқимлари ажраладиган ёки қўшиладиган хавфсизлик оролчаси. 1.16.3. транспорт оқимлари қўшиладиган жойда-

ги йўналтирувчи оролчани билдиради. Оролчанинг чегараси 1.1. чизиғи билан белгиланган бўлиб, уни кесиб ўтиш ёки устига чиқиб тўхташ тақиқланади.

1.17. Сарик рангдаги, аррасимон чизик белгиланган йўналишли транспорт воситалари ҳамда таксиларнинг тўхтаб туриш жойини билдиради.

Чизиқни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин

1.18. Чорраҳада ва кесишмалар олдида бўлақлар бўйича катнов қисмининг юзасига чизилган йўналтиргич, мустақил равишда ёки «Бўлақлар бўйича ҳаракатланишнинг йўналиши» (5.8.1, 5.8.2) ахборот-ишора белгилари билан қўлланиб, транспорт воситаларига бўлақлар бўйича рухсат этилган йўналишни кўрсатади.

1.19. 45° бурчак остида чизилган йўналтиргич йўл қисмининг тор жойига яқинлашганлик ҳақида огоҳлантириб, алоҳида ёки «Йўлнинг тораиши» (1.18.1–1.18.3) белгилари билан бирга қўлланилади.

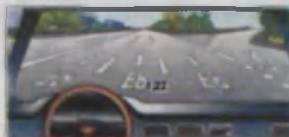
1.20. Ҳайдовчини 1.13. чизиғига яқинлашаётгани ҳақида огоҳлантиради.

1.21. «STOP» – тўхташ ёзуви 2.5. белгиси билан бирга қўлланилганда ҳайдовчини 1.12 чизиғига яқинлашаётганлиги ҳақида огоҳлантиради.

1.22. Сон билан ёнма-ён ёзилган ҳарф йўл (ҳаракатланиш йўналиши) рақамларини кўрсатади.

1.23. Йўлнинг фақат белгиланган йўналишли транспорт воситалари бўлагини билдириб, (5.9, 5.10.1) ахборот-ишора белгилари билан қўлланилади. Бу бўлак сидирға чизик билан ажратилмаган тақдирда, ҳайдовчилар ўнгга бу-

рилиш, йўловчиларни чиқариш, тушириш учун бу бўлакка киришлари мумкин. (ЙХҚ 21.2)

Кўчма тиргакка ўрнатилган вақтинчалик йўл белгилари (А) ва чизиклар (Б) маъно жиҳатидан бир-бирига зид келса, ҳайдовчилар вақтинчалик йўл белгиларига амал қилишлари керак.

2. ТИК ЧИЗИҚЛАР

Тик чизиклар йўл иншоотлари ва жиҳозлари юзаларига кетма-кет чизилган йўл-йўл, ок-қора чизиклар мажмуасидан иборат бўлиб, уларнинг ўлчамларини кўрсатишда, кўз билан чамалаш воситаси сифатида хизмат қилади.

Осмон булут, қулранг бўлганида, қоронғи вақтларда йўлнинг ёритилмаган қисмларида йўл ёқасидаги тик бетон иншоотларнинг ранги осмон ва йўлнинг ранги билан ўхшашиб кетади. Ҳаракатдаги ҳайдовчи уларни фарқлай олмай, бетон иншоотларни кўрмай қолади. Бу ҳол ҳайдовчини бетон тўсиқларга (иншоотларга) урилиб кетишига олиб келиши мумкин.

2.1. Чизиклар кўприклар, осма йўллар устунлари (ва шу каби бетон иншоотлар) юзасига чизилиб, ҳаракатланаётган транспорт воситаси ҳайдовчисига йўлдаги (йўл ёқасидаги) хавф солувчи тўсиқнинг рангини кескин ажратиш, кўринишини осонлаштиради.

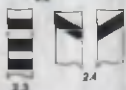

Ҳаракатланаётган транспорт воситаларига хавф туғдирадиган йўл иншоотларининг тик элементлари (кўприклар, осма йўллар, устунлар ва шу кабилар)ни билдиради.

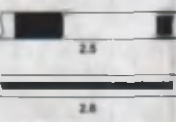
2.2. Тонеллар, кўприклар, осма йўл ва кўприкларнинг пастки қирраларига чизилган ок-қора рангли чизма ҳайдовчига иншоотнинг пастки қисмини фарқлашни осонлаштиради.

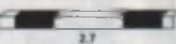
2.3. Чизиклар ажратиш бўлақларидаги ёки «хавфсизлик оролчалари»даги думалок устунларни билдиради.

2.4. Чизиклар йўналтирувчи бетон ёки темир бетон устунлар, тўсиқ тиргаклар ва қозикларни билдириб, қоронғи вақтда қуюқ туманда ҳамма жой оппоқ қор билан қопланганида йўлнинг траекториясини ўзининг кескин фарқланадиган ок-қора ранги билан аниқ кўрсатади.

2.5. Чизиклар йўлнинг кичик радиусли бурилишлари, тик нишабликлар ва бошқа хавфли жойларда йўл четига ўрнатилган тўсиқларнинг ён юзларини билдиради.

2.6. Чизиклар бошқа жойлардаги тўсиқларнинг ён юзларини билдиради.

2.7. Чизиклар йўлнинг хавфли жойларида унинг четдаги тўсиқни (бордюрни) ва йўл сатҳидан баланд бўлган «хавфсизлик оролчалари» четини билдиради.

2-Иловага оид тестлар

1 Йўналтиргичлар билан курсатилган йўналишларнинг қайси биридан ҳаракат қилиш мумкин?

1. Фақат тўғрига.
2. Чапга ва орқага.
3. Тўғрига, чапга ва орқага.

2 Расмда курсатилган ҳолатда йўловчиларни тушириш учун тўхташга руҳсат бериладими?

1. Руҳсат этилади.
2. Тақиқланади.

3 Қатнов қисмидаги бундай йўналтиргичлар нимани билдиради?

1. Ҳайдовчини йўлнинг хавфли қисмига яқинлашганлиги ҳақида огоҳлантиради.
2. Қатнов қисмининг торайишига яқинлашганлиги ҳақида огоҳлантиради.
3. Йўлнинг хавфли бурилиш йўналишини кўрсатади.

4 Ҳаракатда имтиёзга эга бўлади:

1. Қўқ автомобиль, чунки қизил автомобиль ҳаракатланиш бўлагини чапга ўзгартиради.
2. Қизил автомобиль, чунки ўзаро қайта тизилишда у ўнг томонда бўлади.
3. Қўқ автомобиль, чунки ўзаро қайта сафланишда у чап томонда бўлади.

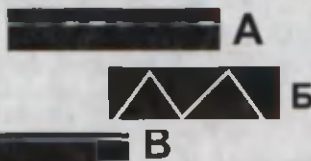
5 Бу белги автомобилнинг ҳаракатланишига руҳсат этади:

1. Барча йўналишларга.
2. Б ва В.
3. А ва В.

6 Бу ётиқ чизиқлардан қайси бири белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг тўхташ жойини билдиради?

1. А.
2. Б.
3. В.
4. А ва Б.
5. Б ва В.

7 Курсатилган вазиятда сизга автомобил ҳайдовчисига қувиб ўтишга руҳсат этиладими?

1. Руҳсат этилган.
2. Руҳсат этилган, агар мотоциклчининг тезлиги 40 км/соатдан кам бўлса.
3. Тақиқланган.

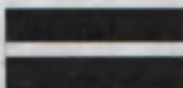
8 Реверсия ҳаракатланиш амалга оширилган ҳаракат бўлаклари чегараларини белгилаш учун бу ётиқ чизиқларнинг қай биридан фойдаланилади?

1. 1-чизиқ.
2. 2-чизиқ.
3. 3-чизиқ.
4. 2- ва 3-чизиқ.
5. 3- ва 4-чизиқ.

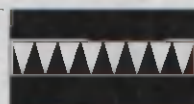
9 Бу тўхташ ётиқ чизиғи қайси йўл белгиси билан қўлланилади?

1. "Йўл беринг" белгиси билан.
2. "Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақиқланган" белгиси билан.
3. "Йўл беринг" белгиси билан ва "Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақиқланган" белгиси билан.

10 Бу ётиқ чизиқ қайси йўл белгиси билан қўлланилади?

1. "Йўл беринг" белгиси билан.
2. "Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақиқланган" белгиси билан.
3. Огоҳлантирувчи "Тенг аҳамиятли йўллар кесилуви" белгиси билан.
4. Барча санаб ўтилган белгилар билан.

«ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ҚОИДАЛАРИ»га

3-илова

ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИДАН ФЙДАЛАНИШНИ ТАҚИҚЛОВЧИ ШАРТЛАР

1. Тормоз тизими

1.1. Тормоз тизимининг тузилиши ўзгартирилса, ишлаб чиқарган корхона талабига мос келмаса ёки транспорт воситасининг шу турида кўзда тутилмаган тормоз суоқлиги ёки бошқа қисмлар қўлланилса.

1.2. Ишчи тормоз тизимининг самарадорлиги қуйидаги меъёрлар талабини таъминламаса:

Т/р	Транспорт воситаси тури	Тормоз йўли (кўпи билан) метр ҳисобида			
		1981 йил 1.01 дан ишлаб чиқарила бошлаган		1981 йил 1.01 дан олдин ишлаб чиқарила бошлаган	
		Асқалаган холда	Тула вазнда	Асқалаган холда	Тула вазнда
1	Енгил автомобиллар ва уларнинг юк ташинга мослаштирилган турлари	12,2	12,9	14,5	16, 2
	Улар платакка олганда	13,6	16,5	14,5	16, 5
2	Автобуслар:				
	тула вазни 5 тонна ва ундан кам бўлган	13,6	17,0	18,7	21, 2
	тула вазни 5 тоннадан ортиқ бўлган	16,8	17,4	19,9	21, 2
3	Юк автомобиллари:				
	тула вазни 3,5 тонна ва ундан кам бўлган	15,1	19,0	19,0	23, 0
	тула вазни 3,5 тоннадан 12 тоннагача ва 12 тонна бўлган	17,3	20,1	18,4	23, 0
	тула вазни 12 тоннадан ортиқ бўлган	16,0	19,7	17,7	23, 0
4	Автопоездлар шатакчи транспорт воситаси билан:				
	тула вазни 3,5 тонна ва ундан кам бўлган	17,7	21,8	22,7	25, 0
	тула вазни 3,5 тоннадан 12 тоннагача ва 12 тонна бўлган	18,8	21,3	22,1	25, 0
	тула вазни 12 тоннадан ортиқ бўлган	18,4	20,8	21,9	25, 0
5	Икки гилдиракли мотоцикл ва мопедлар	7,5	7,5	7,5	7, 5
6	Кажавали мотоцикллар	8,2	8,2	8,2	8, 2

Изоҳ: 1. Ишчи тормоз тизимининг самарадорлиги давлат намунасига мувофиқ, бошқа ўлчамлар билан ҳам белгиланиши мумкин.

2. Ишчи тормоз тизими – йўлнинг бетон, асфальтбетон, қуруқ, тоза текис қопламали, ётиқ қисмида тормозлаш бошланган вақтидаги тезлиги автотранспорт воситалари учун соатига 40 км, мотоцикл, мопедлар учун соатига 30 км бўлганда синовдан ўтказилади. Агар ҳайдовчи тормозлаш вақтида тўғри йўналишни сақлаш учун ҳаракатланиш изини ўзгартиришига мажбур бўлса ёки тўғри чизиқли ҳаракати бузилса, синов натижалари бекор қилинади.

1.3. Гидравлик тормоз узатмасининг зичлиги (герметиклиги) бузилган бўлса.

1.4. Пневматик тормоз узатмасининг зичлиги бузилиши натижасида ҳаво

сикувчи мослама (компрессор) ишламай турганда ва бошқарув қисмлари уланмаганда – 30 дақиқада, уланганида – 15 дақиқада тизимдаги ҳаво босими 0,05 МПа (0,5 кг/см²)дан кўп пасайишига сабаб бўлса.

1.5. Тормоз узатмасидаги ҳаво босимини ўлчайдиган асбоб (манометр) ишламас.

1.6. Тўхтатиб туриш тормоз тизими транспорт воситаларини қуйидаги жойларда ҳаракатсиз ҳолатда ушлаб тура олмаса:

- тўла вазндаги транспорт воситаларини 16 фоиздан кам бўлмаган қияликда;

- аслаҳаланган ҳолатдаги енгил автомобиллар, уларнинг юк ташишга мослаштирилган турлари, шунингдек, автобусларни 23 фоиздан кам бўлмаган қияликда;

- аслаҳаланган ҳолатдаги юк автомобиллари ва автопоездларни 31 фоиздан кам бўлмаган қияликда;

Изоҳ: Тўхтатиб туриш тормоз тизими синовдан ўтказилаётганда юргизгич трансмиссиядан ажратилган бўлиши керак.

1.7. Қулфловчи мослама тўхтатиб туриш тормоз тизимининг дастаги (ричаги)ни ушлаб тура олмаса.

2. Бошқарув қурилмаси

2.1. Бошқарув қурилмасидаги люфт (қисмлар бирикмасидаги ейилиш) йиғиндиси қуйидаги кўрсаткичдан кагта бўлса:

№	Транспорт воситасининг тури	Эркин қисмлар ўртасидаги ейилиш йиғиндиси, кўпи билан градус ҳисобида
1	Енгил автомобиллар ва улар асосида яратилган юк автомобиллари ҳамда микроавтобуслар	10
2	Автобуслар	20
3	Юк автомобиллари	25

2.2. Бошқарув қурилмасидаги қисмлар тузилишида кўзда тутилмаган сезиларли ўзгаришлар ёки транспорт воситасида юкхонаси (рама, кабина, шасси)га нисбатан қўзғалган бўлса, қурилмадаги резбали бирикмалар тегишли равишда маҳкамланмаган бўлса.

2.3. Бошқарув қурилмасининг тузилишида кўзда тутилмаган кучайтиргич ёки мотоциклларда тебранишни пасайтирувчи асбоб (демпфер) носоз бўлса ёки умуман бўлмаса.

2.4. Бошқарув қурилмасида қолдиқ деформация излари, дарз кетган жойлари ва бошқа нуқсонлари бўлган қисмлар ўрнатилган, шу транспорт воситаси турида кўзда тутилмаган ёки ишлаб чиқарган корхона талабига мос келмайдиган қисмлар ва суюкликлар қўлланган бўлса.

3. Ташқи ёриткичлар

3.1. Ташқи ёриткичлар сони, тури, жойлашуви ва ишлаш тартиби транспорт воситасининг тузилиши талабига мос келмаса.

Изоҳ: 1. Мотоцикл, мопедлар битта, бошқа транспорт воситалари эса иккита туманга қарши фаралар билан жиҳозланган бўлиши мумкин.

Туманга қарши фаралар йўл юзидан 250 мм дан кам бўлмаган баландликда жойлашиши, лекин яқинни ёритувчи фаралардан баланд бўлмаслиги, транспорт воситасининг ўқиға мутаносиб ва ташқи габаритдан кўпи билан 400 мм узокликда жойлашиши керак.

2. Туманга қарши битта ёки иккита қизил чироқ транспорт воситаларининг орқасига 400-1200 мм баландликда ва тўхтатиш ишорасида камида 100 мм яқинликда ўрнатилади.

3. Туманга қарши фара, орқа чироқлар, габарит чироқлари ва давлат рақами белгисини ёритувчи чироқлар бир вақтда ёқилиши керак.

4. Енгил транспорт воситаси ва автобусга битта ёки иккита қўшимча қизил рангли. Тормоз берганда ёнувчи чироқни 1250-1400 мм баландликда ўрнатишга рухсат этилади.

5. Ишлаб чиқарилиши тўхтатилган енгил автомобилларга бошқа турдаги, русумдаги транспорт воситаларининг ташқи ёритгичларини ўрнатишга рухсат этилади.

3.2. Ёритувчи фара нурининг йўналиши бузилган бўлса.

3.3. Агар ташқи ёритгичлар ва нур қайтаргичлар белгиланган тартибда ишламаётган ёки ифлосланган бўлса.

3.4. Ёритиш асбобларидан нур сочувчиси бўлмаса ёхуд нур сочувчи ва лампалар тегишли ёруғлик асбоблари турига мос бўлмаганида фойдаланилган бўлса.

4. Ойна тозалагич ва ойна ювгичлар

4.1. Ойна тозалагич белгиланган тартибда ишламаётган бўлса.

4.2. Транспорт воситасининг таркибида кўзда тутилган ойна ювгич ишламаётган бўлса.

5. Шиналар

5.1. Енгил автомобиллар шинаси нақшлари изларининг қолдиқ чуқурлиги 1,6 мм, юк автомобиллариники 1,0 мм, автобусларники 2,0 мм, мотоцикл ва мопедларники 0,8 мм дан кам бўлса.

Изоҳ: Тиркамалар шинаси нақшлари изларининг қолдиқ чуқурлиги шатакчи транспорт воситаси шиналари учун белгиланган меъёрда бўлиши керак.

5.2. Шиналарнинг баъзи жойлари шикастланган ёки бошқа нуксонларга (кесилган, ёрилган) эга бўлса.

5.3. Қўшалок шиналар орасига хавф-хатар туғдирувчи бегона жисмлар қисилиб, тиқилиб қолган бўлса.

5.4. Шина ўлчамлари ёки унга чекланган оғирлик транспорт воситасининг турига мос келмаса.

5.5. Транспорт воситасининг битта ўқиға диагонал ва радиал, шунингдек, ҳар хил нақшли шиналар ўрнатилган бўлса.

5.6. Шаҳарлараро қатнайдиған автобуснинг олдинги ўқиға нақши қайта тикланган шина, бошқа ўқиға эса иккинчи марта (2-даражали) таъмирлаш йўли билан тикланган шиналар ўрнатилган бўлса.

5.7. Енгил автомобиллар ва автобусларнинг (шаҳарлараро қатнайдиған

автобуслардан ташқари) олдинги ўқига иккинчи марта (2-даражали) таъмирлаш йўли билан тикланган шиналар ўрнатилган бўлса.

6. Юргизгич (мотор)

6.1. Ишлаб чиққан газлар таркибида зарарли моддалар ёки туташ даражаси белгиланган меъёрдан ортиқ бўлса.

6.2. Ёнилғи узатиш тизими зич (герметик) бўлмаса.

6.3. Радио тўлқинларидаги шовкинни сўндирувчи мосламалар бўлмаса.

6.4. Ишлаб чиқарилган газларни чиқариш тизими бузук бўлса.

6.5. ЙХХ органлари рухсатсиз юргизгич тузилишига ўзгартириш кiritилган, бошқа турдаги ёнилғида ишлатиш учун кўшимча мослама ва жиҳозлар ўрнатилган бўлса.

7. Транспорт воситаси тузилишининг бўлак қисмлари

7.1. Транспорт воситасининг тузилишида кўзда тутилган орқа томонни кўрсатувчи кўзгу бўлмаса.

7.2. Товуш мосламаси (сигнал) ишламаса.

7.3. Транспорт воситасига теварак-атроф кўринишини чеклайдиган кўшимча нарсалар, кўзгусимон, шунингдек, тегишли давлат стандартларида белгиланган меъёрларни бузган ҳолда тайёрланган, ранги ўзгартирилган (қорайтирилган) ойналар ўрнатилган бўлса.

Изоҳ: 1. Ёнгиш автомобилларнинг олдинги икки ёнига орқа томон кўринишини таъминлайдиган ташқи кўзгу ўрнатилгандагина орқа ойнасига парда ўрнатишга рухсат этилади.

2. Транспорт воситаларининг фақат орқа ва ён ойналари ёруғлик ўтказувчанлигини 70 % дан кам бўлмайдиган қилиб, давлат стандарти талабларини бузмаган ҳолда тусини ўзгартириш (қорайтириш)га рухсат этилади. Автомобилларнинг том қисмидаги люк ойнаси бундан мустасно.

7.4. Таркибида кўзда тутилган юкхона, кабина эшиклари, кулфлари, юк платформаси бортларининг темир ёпқичлари, ёнилғи идиши ва цистерналар оғзининг кулфлари, ҳайдовчи ўриндиғи ҳолатини созловчи мослама, фалокат юз берган вақтида чиқиш жойлари, эшикларни очиш ва ёпиш мосламаси, спидометрлар, ҳайдаб олиб кочишга қарши, ойнани иситувчи ва ҳаво алмаштириш мосламалари бузук бўлса ёки умуман бўлмаса.

7.5. Спидометр қурилмаси носоз ёки тамғаланмаган (шахсий транспорт воситалари, мотоцикл ва мопедлардан ташқари) бўлса.

7.6. Таркибида кўзда тутилган, ўзи юриб кетганда хавфсизликни таъминловчи орқа буфер, лой тўсгич ва сачратмагичлар бўлмаса.

7.7. Рессорларнинг асосий қатлами ёки марказий болти шикастланган бўлса.

7.8. Шатак тиркама бўғимининг тортиш-тиркаш ёки таянч-тиркаш мосламаси ҳамда кўзда тутилган эҳтиёт (пўлат аркон) занжирлари носоз бўлса. Мотоцикл билан кажава рамаси маҳкамланган жойда люфт (рамалар ўртасида оралик, ейилиш) бўлса.

7.9. Транспорт воситалари қуйидагилар билан жиҳозланмаган бўлса:

– автобусларда тиббиёт қутичаси (аптечка), фавкулудда ҳолатларда ойнани синдириш учун фойдаланадиган болғача, ўт ўчиргич, мажбурий тўхтаганини билдирувчи белги (милтилловчи кизил чирок);

– микроавтобус, юк ва энгил автомобилларда тиббиёт қутичаси (аптечка), ўт ўчиргич, мажбурий тўхтаганини билдирувчи белги (милтилловчи кизил чирок);

– ишлаб чиқарган корхона томонидан назарда тутилмаган ва белгиланмаган жойда антенна, сирена, рация, товуш чиқариш мосламалар, ёритгичлар ва ҳар хил безаклар тегишли рухсатсиз ўрнатилса;

– тўла вазни 3,5 тоннадан ортик бўлган юк автомобилларида ва тўла вазни 5 тоннадан ортик бўлган автобусларда тисарилишга қарши тиргак (бопмоқ);

– автопоездлар, тиркамалар, тракторлар, аравалар ва бошқа ўзинорар машиналарда ташқи ёруғликни қайтарувчи (қизил-оқ рангли) хавфсизлик мосламалари;

– кажавали мотоциклларда тиббиёт қутичаси, фалокат сабабли тўхташга мажбур бўлганини билдирувчи белги.

Изоҳ: *Тиббиёт қутичаси ва ўт ўчиргич транспорт воситаларини ишлаб чиқарган корхона томонидан белгиланган жойга мустаҳкам ўрнатилади. Агар транспорт воситасининг конструкциясида бундай жойлар кўзда тутилмаган бўлса, тиббиёт қутичаси осон олинадиган жойга, ўт ўчиргич эса энгил автомобилларнинг салонидида ёки юкхонасида, автобусларда эса битта ўт ўчиргич ҳайдовчининг кабинасида, иккинчиси йўловчилар салонидида бўлиши керак (микроавтобусларда битта ўт ўчиргич ҳайдовчига қулай жойга ўрнатилади). Катта ва ўрта автобуслар бундан ташқари, фавкулудда ҳолатларда автобус ойнасини синдириш учун махсус болғачалар билан (автобус салонидида) жиҳозланган бўлиши лозим.*

7.10. Махсус транспорт воситаларида кўзда тутилган чирок-маёкча, навбатма-навбат чалинадиган махсус товушлар ва рангдор чизмалардан фойдаланаётган бўлса.

7.11. Транспорт воситасида уни ишлаб чиқарган корхона томонидан кўзда тутилмаган бошқа нусхадаги юкхона (кузов) қисмлари ўрнатилган бўлса.

7.12. Юкхона, кабина қисмлари тўла таъмирланмаган ва бўёғи ташқи кўринишини бузадиган ҳамда бир неча хил рангга бўялган бўлса (махсус транспорт воситалари бундан мустасно).

7.13. Икки ғилдиракли мотоцикл таркибида кўзда тутилган хавфсизлик ёйи (дуга) бўлмаса.

Изоҳ: *Бир тўрдаги транспорт воситаларида буферлар, молдинглар, қопламалар, ғилдирак қопқоқлари ва шу кабиларни ўзаро алмаштиришга рухсат этилади.*

7.15. Иловада кўрсатилган техника талабларига давлат стандартлари бўйича ўзгартиришлар киритилиши мумкин.

3-Иловага оид тестлар

<p>1 Санаб ўтилган шароитлардан қай бирида автомобильлар ва автопоездлардан фойдаланиш тақиқланади?</p> <p>1. Гидравлик тормоз тизимининг зичлиги бузилганда.</p> <p>2. Тўхтаб туриш тормоз тизими ҳаракатсиз ҳолатда тўла вазндаги транспорт воситаларини 16%дан кам бўлган қияликда ушлаб тура олганда</p> <p>3. Тўхтаб туриш тормоз тизимининг ричагини тўтиб турувчи мослама ушлаб турганда</p>	<p>2 Агар пневматик узатманинг зичлиги бузилиб, компрессор ишламай турганда бошқарув асбобларининг эркин ҳолатида ҳаво босимининг 30 даққяда қанча кг/см пасайишига сабаб бўлса, тормоз тизими носоз ҳисобланади?</p> <p>1. 0,2.</p> <p>2. 0,4.</p> <p>3. 0,5.</p> <p>4. 0,75.</p> <p>5. 1,0.</p>
<p>3 Автомобиль юриб кетаётганда қутилмаганда шинаси ерилиб кетса, ҳайдовчи нима қилиши зарур?</p> <p>1. Ишчи тормоз билан тула тўхтагунча кескин тормозлаш.</p> <p>2. Автомобилни тўхтаб туриш тормози ёрдамида тўхтатиш.</p> <p>3. Бошқарув чамбарагини ушлаб туриш, тўғри чизиқли ҳаракатни сақлаш, тезлики камайтириш ва тўхтатиш.</p>	<p>4 “Рухсат этилган тўла вази” нима?</p> <p>1. Транспорт воситасининг юк кўтариши.</p> <p>2. Транспорт воситасининг ҳақиқий вази.</p> <p>3. Ишлаб чиқарувчи корхона томонидан белгиланган, асхлаланган транспорт воситасининг ҳайдовчи, йўловчи, юк билан бирга рухсат этилган энг юқори вази (миқдори).</p> <p>4. Транспорт воситасида ташиладиган юкнинг ишлаб чиқарган корхона йўл қўйган техник тавсифомаси сифатида белгиланадиган вази.</p>
<p>5 Ўнг ва чап гилдиракларининг шиналари турлича ёпилган автомобилга тормоз бериш қандай хавфли оқибатларга олиб келиши мумкин?</p> <p>1. Тормоз барабанларининг китиб кетишига.</p> <p>2. Нақш изларининг кўчиб кетишига.</p> <p>3. Автомобилнинг ағдарилиб кетиши мумкин даражада сирпаниб кетишига.</p>	<p>6 Йўловчи ташинишга мўлжалланмаган юк автомобилда юкни қўзғатиб борувчи ёки қабул қилиб олувчи шахсларнинг ташлинишига рухсат бериладими?</p> <p>1. Агар борт баландлигидан пастда жойлашган қулай уриндик бўлса, рухсат берилади.</p> <p>2. Тақиқланади.</p>
<p>7 Қандай шароитларда транспорт воситаларидан фойдаланиш тақиқланади?</p> <p>1. Фаралар носоз бўлса</p> <p>2. Ташқи ёритиш асбоблари ва ёруғлик қайтаргичлар ифлосланганда.</p> <p>3. Ёритиш асбоблари урнида мазкур ёритиш асбобларининг турига мос келмайдиган лампалардан фойдаланилганда.</p> <p>4. Барча санаб ўтилган шароитларда.</p>	<p>8 Қандай носозлик бўлганда транспорт воситаларининг ҳаракатланиши давом эттириши тақиқланади?</p> <p>1. Транспорт воситаларининг тузилишида кўзда тутилган ойна ювгичлари ишламайди.</p> <p>2. Ташқи ёритиш асбоблари ва ёруғлик қайтаргичлар белгиланган тартибда ишламайди ёки ифлосланган.</p> <p>3. Ёмгир ёки қор ёғаётган вақтда ҳайдовчи томониданги ойна тозаловчи ишламайди.</p> <p>4. Барча санаб ўтилган шароитларда.</p>
<p>9 Тормоз тизими ишламаётган транспорт воситасини шатакка олиш мумкинми?</p> <p>1. Агар шатакка олган транспорт воситасининг ҳақиқий вази шатакка олинувчи транспорт вазнидан икки баробар ортқ бўлса, каттик улагич билан.</p> <p>2. Фақат каттик улагичда.</p> <p>3. Агар шатакка олинган транспорт воситасида ҳайдовчи бўлса ҳар қандай усул билан.</p> <p>4. Фақат унга қисман ортиш усули билан.</p>	<p>10 Механик транспорт воситаларидан фойдаланиш қандай шароитларда тақиқланади?</p> <p>1. Юргизгич ишида нуқсон бўлганда.</p> <p>2. Узатиш қутисида шовқин бўлганда.</p> <p>3. Давлат даврий техник қуригидан белгиланган тартибда ўтмаганда.</p>

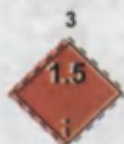
**«ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ҚОИДАЛАРИ»га
4-Илова
«ХАВФЛИЛИК БЕЛГИЛАРИ»**

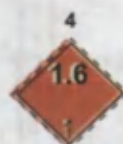
Портловчи моддалар ва 1.1, 1.2 ва 1.3 кичик класслар буюмлари

Портловчи моддалар ва 1.4 кичик класс буюмлари

Портловчи моддалар ва 1.5 кичик класс буюмлари

Портловчи моддалар ва 1.6 кичик класс буюмлари

Алангаланмайдиган, нетовқия газлар

Тез алангаланадиган газлар ва суюқликлар

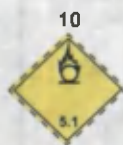
Тез алангаланадиган қаттиқ моддалар, ўзи реактив моддалар ва десенсибилашган портловчи моддалар

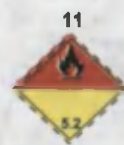
Ўз-ўзидан ёнувчи моддалар

Сув төкканда тез алангаланадиган газ ажратувчи моддалар

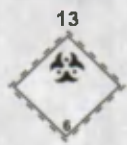
Оксидловчи моддалар

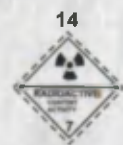
Органик пероксидлар

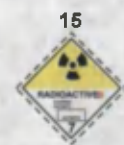
Токсик моддалар

Инфекцияли моддалар

I тоифали радиоактив материаллар

II тоифали радиоактив материаллар

III тоифали радиоактив материаллар

Коррозияланувчи моддалар

Бошқа хавфли моддалар ва буюмлар

АВТОТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИНГ БЕЛГИЛАРИ

**	*
	***

1	ҚУРУК МОДДАЛАР ҚўЛЛАНСИН, СУВ ҚўЛЛАНИЛМАСИН!
2	КИЧИК СУВ ОҚИМЛАРИ ҚўЛЛАНСИН!
3	СОЧМА СУВ ЁКИ ИНГИЧКА ОҚИМ ҚўЛЛАНСИН!
4	ҚўПИК ҚўЛЛАНСИН!
5	ОҚОВА СУВГА МОДДАЛАР ТўШИШИНИНГ ОЛДИ ОЛИНСИН!
N	НАФАС ОЛИШ АППАРАТИ ВА ҲИМЮЯЛОВЧИ ҚўЛҚОПЛАР ҚўЛЛАНСИН!
УО	ЎЗАҚАТ ЁНГИН ЧИҚҚАНДА НАФАС ОЛИШ АППАРАТИ ВА ҲИМЮЯЛОВЧИ ҚўЛҚОПЛАР ҚўЛЛАНСИН!
K	ҲИМЮЯЛОВЧИ КИЙИМ-БОШЛАРИНИНГ ТўЛИҚ ТўПЛАМИ ВА НАФАС ОЛИШ АППАРАТИ ҚўЛЛАНСИН!
E	ОДАМЛАР ЭВАКУАЦИЯ ҚўЛИНИШИ ЗАРУР!

*) - Ёнгин ёки модда сизиб чиққандаги шовшинч чоралар коди.

**) - Хавфлилик белгиси

***) - БМТ тартиб рақами

АВТОҲАЛОКАТЛАРДА ШОШИЛИНЧ БИРИНЧИ ТИББИЙ ЁРДАМ КЎРСАТИШ ҚОИДАЛАРИ ВА ТАЛАБЛАРИ

Иктисодий ривожланган мамлакатларда йўл-транспорти ҳодисалари туфайли келиб чиқадиган жароҳатланиш умумий жароҳатланишнинг асосий қисмини ташкил этади. Дунё йўлларида ҳар йили 8 мл. киши жароҳатланиб, улардан 300 минг киши ҳалок бўлади. Айниқса, темир йўл транспорти туфайли бир вақтнинг ўзида кўпчиликнинг оғир даражада шикастланиши юзага келиши мумкин. Темир йўл жароҳатлари кўпинча кечаси ёки эрталаб содир бўлади. Бунга асосий сабаб машинистларнинг чарчаши, улар иш фаолиятининг бир хиллилиги, баъзи аҳоли яшамайдиган асосий йўлларда катта тезлик билан ҳаракатланишидир.

Йўл транспорт ҳалокатлари туфайли келиб чиқадиган жароҳатланишлар ўзига хос бўлиб, бунда тананинг кўп қисми бир вақтнинг ўзида оғир шикастланади, ички органлар фаолияти, баъзан мия фаолиятининг ўткир бузилиш ҳоллари учрайди. Бу каби жароҳатлар беморнинг ногиронлигига ёки ўлимига сабаб бўлади. Лекин, ҳамма вақт ҳам бемор, яъни жароҳатланувчи шундай аянчли ҳолда қолмаслиги мумкин. Кўп ҳолларда атрофдагилар томонидан тўғри шошилиш тиббий ёрдам ўз вақтида бенуксон кўрсатилса, бемор ҳаёти ҳамда соғлиғини турли асоратлардан сақлаб қолиш мумкин.

Йўлларда ҳаракатланиш қоидаларининг 5.1-бандига асосан, йўл-транспорт ҳодисаси содир бўлганда ҳайдовчи: буюмларни қўзғатмаслиги, шикастланганларга биринчи тиббий ёрдам бериши учун зарур чораларни кўриши, «Тез тиббий ёрдам» хизматини чақирishi, агар бунинг имкони бўлмаса, шикастланганларни ўз транспортда ёки бошқа йўловчи транспортда яқин орадаги даволаш муассасасига зудлик билан етказиб бориши, у ерда ўз исмини, транспорт воситасининг давлат рақамини айтиши ва воқеа содир бўлган жойга қайтиб келиши шарт.

Йўлларда ҳаракатланиш қоидаларининг 3.6-бандига асосан, биринчи тиббий ёрдамга муҳтож фуқароларга:

- йўл-транспорт ҳодисаси туфайли шикастланган транспорт воситаларини шатакка олиб бориши (фақат юк автомобили ҳайдовчилари);
- тиббий ёрдам кўрсатиши учун шу йўналишда кетаётган тиббиёт ходимларига, шунингдек, ҳаракат йўналишидан қатъий назар, ҳаёти хавф остида қолган беморни яқин атрофдаги даволаш муассасасига олиб боришида қўмаклашиши лозим;
- хизмат вазифаси билан боғлиқ ҳолларда милиция ходимларига ҳайдовчи транспорт хизмати кўрсатиши шарт.

Бу қоидаларга риоя қилмаган ҳайдовчилар жиноий жавобгарликка тортиладилар. Йўл-транспорт ҳодисасида жабрланганларнинг шикастланиш даражасига қараб жиноят иши кўриб чиқилади. Йўл-транспорт ҳодисаси оқибатида жабрланган шахс фалокат жойида ҳалок бўлганда ҳайдовчига жуда катта жавобгарлик юклатилади.

Шошилинч тиббий ёрдам кўрсатиш учун транспорт воситасининг саломида бўлиши шарт бўлган зарур тиббий ашёлар РЎЙХАТИ

Т/р	Тиббий ашёлар номи	Чиқарилиш шакли (ўлчами)	Миклори, автотransпорт категориясига кўра		
			В (M1)	С (N1, N2, N3)	D (M2, M3)
I. ТАШҚИ ҚОН КЕТИШИНИ ВАКТИНЧАЛИК ТУХТАТИШ ВА ЖАРОҲАТЛАРГА БОҒЛАМ ҚЎЙИШ УЧУН					
1.	Қон тўхтатувчи жгут		1 дона	1 дона	3 дона
2.	Ностерил тиббий докали бинт	5 м x 5 см	2 дона	2 дона	5 дона
3.	Ностерил тиббий докали бинт	5 м x 10 см	2 дона	2 дона	5 дона
4.	Ностерил тиббий докали бинт	7 м x 14 см	1 дона	1 дона	3 дона
5.	Ностерил тиббий докали бинт	5 м x 7 см	2 дона	2 дона	5 дона
6.	Стерил тиббий докали бинт	5 м x 10 см	2 дона	2 дона	5 дона
7.	Стерил тиббий докали бинт	7 м x 14 см	1 дона	1 дона	5 дона
8.	Стерил боғлам учун пакет		1 дона	1 дона	5 дона
9.	Стерил тиббий докали салфеткалар	16 см x 14 см дан кам бўлмаган, N 10	1 қути	1 қути	3 қути
10.	Бактерицид лейкопластирь	4 см x 10 см дан кам бўлмаган	2 дона	2 дона	5 дона
11.	Бактерицид лейкопластирь	1,9 см x 7,2 см дан кам бўлмаган	2 дона	5 дона	15 дона
12.	Рулонли лейкопластирь	1 см x 250 см дан кам бўлмаган	1 дона	1 дона	3 дона
II. ЮРАК-УПКА РЕАНИМАЦИЯСИ ВОСИТАЛАРИ					
1.	"Оғиз-восита-оғиз" усулида сунъий нафас ўтказиш учун тўсик воситаси		1 дона	1 дона	2 дона
III. БОШҚА ВОСИТАЛАР					
1.	Аммиак эритмаси - 10% (нашатир спирти)	флакон	1 дона	1 дона	2 дона
2.	Қайчи		1 дона	1 дона	2 дона
3.	Тиббий қўлқоплар	ўлчами "М" дан кам бўлмаган	1 жуфт	1 жуфт	5 жуфт
4.	Тиббийёт қутичаси			1 дона	

Изоҳ:

1. Яроқлилик муддати ўтган ва ўрамига зарар етган дори воситалари ҳамда тиббий ашёларнинг қўлланилиши тақиқланади.
2. Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 11 декабрдаги 472-сон қарори (Ўзбекистон Республикасининг Ҳукумати қарорлари тўплами, 2000 й., 12-сон, 75-модда) билан тасдиқланган Йўл ҳаракати қондаларининг 3-шловаси 7.9-банди талабларига мувофиқ, тиббийёт қутичаси транспорт воситаларини ишлаб чиқарган ташкилот томонидан белгиланган жойга мустақкам ўрнатилади. Агар транспорт воситасининг конструкциясида бундай жой кўзда тутилмаган бўлса, тиббийёт қутичаси осон олинадиган жойда бўлиши лозим.
3. Ушбу рўйхат Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги билан келишилган.

Автоҳалокатларда биринчи тиббӣй ёрдамни кўрсатиши мақсадида транспорт воситаларида дори қутиси (аптечка) бўлиши шарт. Унда қуйидагилар бўлиши кўзда тутилган:

- юрак соҳасида оғриқ сезилганда тил остига қўйиши учун валидол таблеткаси.
- оғиз бўшлиғи, томоқни чайиш учун ва жароҳатни ювиш учун перманганат калий кукуни (сув билан эритмаси қизғиш рангда) ёки фурацилин таблеткалари.
- ҳушдан кетганда, ис гази тутганда, ўз ҳушига келтириши мақсадида 10% ли аммиакнинг сувдаги эритмаси.
- жароҳатлар атрофига ишлов бериш учун 5% ли спиртли йод эритмаси.
- артериядан қон кетишида вақтинча тўхтатиши учун жгут ўраши.
- қуйишдан кейин, кесилган, тирналган жойларни беркитиши учун асептик лейкопластир.

Одам танаси тўқималари бирор бир аъзосининг ёки организм бутунлигининг бузилиши ва унинг оқибатида жароҳат пайдо бўлишига жароҳатланиш дейилади.

Йўл транспорт ҳодисаларида кўпинча жароҳатлар эзилган, йиртилган бўлади. Жароҳат содир бўлган жойда дастлабки тиббӣй ёрдамнинг муваффақиятли чиқиш шартларидан бири, аянчли ходиса содир бўлган вақтнинг дастлабки дақиқаларида беморнинг атрофидагилари ўзини йўқотмай дадил ҳаракат қилишлари лозимдир. Ҳар қандай фавқулотда бўладиган жароҳатланишларда ҳам тезлик билан ўтказиладиган чоратадбирларга (телефон орқали тез ёрдам машинасини чакириш, ЙХХ ходимларидан – беморни яқин атрофдаги шифохонага ётқизишни илтимос қилиш ва ҳоказо) катта эътибор берилади.

АВТОМОБИЛЬ ҲАЛОКАТЛАРИДА ҚУЙИДАГИ ҲОЛАТЛАР УЧРАШИ МУМКИН:

- пиёда кетаётган одамлар автомобиль чорраҳаларидан ўтаётганда ёки икки автомашина тўқнашганда жароҳат олишлари мумкин (тўғри ёки ён томондан кучли зарба, йўлга йиқилиб тушиш ва ҳоказо);
- автомобиль ичидаги одамлар (масалан, инерцион куч билан – ҳайдовчи бошининг бирдан орқага кетиши, автомобиль салони ичида уриб олиш ҳоллари ва ҳаказо);
- жароҳатланувчининг юзи, бурни шикастланиши туфайли қон кетиши; кўп қон кетиши, оғриқ эса шок ҳолатига тушириши;
- бош чаноғи суякларининг шикастланиши, шу жумладан асос суякларининг синиши, кулоқдан, бурундан қон кетиши, кўз атрофида кўзойнак белгисининг ривожланиши;
- бош мия чайқалиши ва лат ейиши эса ҳушдан кетиш, кўнгил айнаши, қусиши ва бошқа белгиларда намоён бўлиши;
- умуртқа поғонаси бўйин қисмининг шикастланиши бемор қўл ва

оёқларида сезги ва ҳаракатнинг йўқолишига олиб келиши;

- ҳайдовчи (автомобиль) рул чамбарагига қаттиқ урилиши натижасида тўш суяги, ковурағаларнинг шикастланиши ҳолатлари учраши мумкин.

АВТОМОБИЛЬ КАБИНАСИ ИЧИДАГИ ЖАРОҲАТЛАРГА АСОСАН:

- тўқнашув вақтида ҳайдовчи ва унинг олдидаги пассажир, ўтирган жойидан олдинга ва юқорига уриладилар;

- ҳайдовчи ва пассажир машинанинг олдинги ойна қисмига ва олдинги устунига бошлари билан урилиши мумкин. Бунда ҳайдовчи ёнидаги пассажирга қараганда кўпроқ жароҳатланади, сабаби у кўкрак ёки корни билан рул чамбарагига урилади;

- орқада ўтирган пассажирлар ҳам олдинга ва юқорига урилиб, бош қисми, бўйин қисми билан жароҳат олади. Улар олдинги ўтиргич устидан учиб ўтиб ойнага тўқнашишлари ёки синган ойна орқали ташқарига чиқиб кетишлари мумкин.

Тўқнашув вақтида автомобилда бўлган кишиларнинг деярли ҳаммаси жароҳатланади. Шу жароҳат туфайли уларнинг 95% да кўшма ва мураккаб шикастланишлар учрайди.

Ўлимга бевосита сабабчи ҳолатлар – бош мия жароҳатлари, шок ва қон кетиш ҳисобланади. Қўшма жароҳатлар туфайли келиб чиқадиган ўлимга кўпроқ ички аъзолар билан таянч ҳаракат аъзоларининг бирга зарарланиши сабаб бўлади.

ЖАРОҲАТЛАНГАНЛАРНИ АВТОМОБИЛЬ ИЧИДАН ЁКИ ТАГИДАН ЧИҚАРИБ ОЛИШ ҚОИДАЛАРИ:

- Автомобиль эшиклари очилмайдиган бўлиб қолиши, кузови қаттиқ деформацияга учрагани сабабли шикастланганларни автомобилдан чиқариб бўлмай қолади, жароҳатланганларни автомобилдан ажратиш олаётганда қуч ишлатиб тортмасдан, суриб, кўтариб, ҳалақит бераётган автомобил қисмларини синдириб бўлса ҳам беморни аста-секин икки ёки уч киши ёрдамида ажратиш керак;

- беморнинг аҳволини оғирлаштирмаслик учун уни автомобиль ичида қандай ҳолатда кўрган бўлса, шу ҳолатда чиқариб олиш лозим;

- агар беморни бир киши ажратиш олаётган бўлса, ўз-ўзидан маълумки ҳолатини ўзгартиришга тўғри келади, лекин шунда ҳам бош ва бўйнини кимирлатмасдан олиш керак;

- автомобиль ҳайдовчиси турли тўқнашувларда қучли силжиши натижасида кўкрак қисми билан рул чамбарагига урилиб кетади. Шунда икки томонлама бир ёки кўплаб ковурағалар синиши мумкин. Шунинг назарда тутиб, беморни ажратиш олаётган вақтда кўкрак қафасини эзиб юбормаслик керак, аксинча иш тутилса синган ковурағалар силжиши натижаси-

да оғрик, кон кетиши, ички аъзолар зарарланиши кузатилиши мумкин. Агар шикастланган кишида қовурға синганлигига шубҳа тугилса, уни қўлтик қисмидан ушлаш керак, шунда қовурғалар ҳимояланган ҳисобланиб, ҳеч қачон жароҳати оғирлашмайди;

- автоҳалокатларда, агар тез тиббий ёрдам машинаси бир неча дақиқа ичида келмаса, автомобиль ичидаги бемор эс-хушида бўлиб, ҳеч қайси жойи эзилмаган бўлса, реанимация чораларига муҳтож бўлмаса, уни чиқариб олиш зарур;

- агар машинадан ёнаётган электр симлари ёки бензин ҳиди келаётган бўлса, зудлик билан жароҳатланувчини чиқариб олиш лозим. Шу билан бирга ҳайдовчини ҳам, йўловчиларни ҳам узоқроқ мософага олиб бориш зарурдир.

ТИББИЙ САРАЛАШНИ ҚАНДАЙ ҚИЛИБ МУКАММАЛ ЎТҚАЗИШ МУМКИН?

- Шикастланувчида ҳаёт учун хавfli жароҳати бор ёки йўқлиги аниқланади;

- агар шикастланган беҳуш ҳолда бўлса, саралаш «ўликми-тирикми» деган қоида билан бошланади;

- фожиа юз берган жойда ўлим кузатилса, у ҳолда кўпроқ бош мия ва кўкрак қафаси жароҳати тўғрисида ўйлаш керак;

- кўкрак қафасининг оғир шикастланишида кўкрак қафаси деформациясини баъзида кўз билан кўриш ёки хар ҳолда қўл билан ушлаб қовурғаларнинг қимирлаётганини кўпол суяклар ғичирлаши борлигидан билиш мумкин;

- бош чаноғининг оғир жароҳатларида қулок ва бурун тешигидан қон кетиши, кўкрак қафаси оғир шикастланганда қон бурундан ва оғиздан оқиши мумкин;

- тери қопламалари ранги оқарган ёки кўқарган, қорачиклар кенгайган бўлиб, ёруғликда ўзгармайди. Қон томирлар пульсацияси (уруши) қўлда ҳам бўйнида ҳам аниқланмайди, юрак уриши сезилмайди. Нафаси тўлик тўхтаганлигини беморнинг оғзига яқинлаштирилган ойна бўлақчасининг терлаганлиги аниқлаб беради.

БИРИНЧИ ТИББИЙ ЁРДАМ КЎРСАТИШ КЕТМА-КЕТЛИГИ

- Беморда нафас олиш жараёни бузилган тақдирда оғиз бўшлигини кўриш керак, ёпиқ бўлса қўл билан салфетка ёки рўмолча ёрдамида

чиқариб ташлаш лозим;

- агар артериал қон кетиш ҳоллари кузатилса, ўша томирнинг юқори қисмидан босиб туриш йўли билан қонни тўхтатиб, кейин жгут каби қон тўхтатувчи воситалардан фойдаланиш мумкин.

- беморда суяк синишлари тўлиқ инкор этилмагунча юришга рухсат бериш керак эмас;

- қўшимча жароҳатлардан холи бўлиш учун беморнинг кийимларига тегиш керак эмас, фақатгина нафас қисилиши каби ҳолатларда ёқасини ва белини бўшатиш, зарур ҳолатда кийимини йиртиш зарур ёки қисман ечилади;

- бемор текис жойга ётқизилгач, яна бир марта нафас йўлларининг ўтказувчанлиги текширилиб, тили орқага тушиб қолган бўлса, уни салфетка билан ушлаб ўзига тортилади;

- агар умуртканинг бўйин қисми синмаган бўлса, уни ёнига буриш мумкин;

- нафас олишнинг қайта тўхтаб қолиши олдини олиб, беморни ёнбошлатиб ётқизилади;

- нафас олиш тикланмаса сунъий нафас берилади. Бунинг учун беморнинг бошини орқага букиб, нафас йўлларида хаво ўтиши осонлаштирилади;

- кўкрак қафасининг очиқ жароҳати бўлса ва у орқали хаво кираётган бўлса, дарҳол уни стерил салфетка ёки тозароқ мато ёки ҳеч нарса бўлмаса қафт билан ёпиш лозим;

- жароҳатланувчида ҳаёт учун хавfli ташқи веноз қон (тўқ кизил рангда) кетиши бўлганда уни тўхтатиш керак. Бунинг учун кўпинча дастлаб стерил, сўнг босувчи боғлам қўйилади.

- артериал қон кетишда (оч кизил пушти рангда) жгут қўйиш қондасидан фойдаланилган ҳолатда ёки томирни босувчи бошқа усуллар қўлланилади.

ҚОН КЕТИШДА БИРИНЧИ ТИББИЙ ЁРДАМ КўРСАТИШ

Қон томирлар шикастланганда артериал, веноз ва паренхиматоз оқишлар тафовут қилинади. Агар қон жароҳатдан ташқарига оқаётган бўлса, буни ташқи қон оқиш деб аталади, агар қон жароҳатланган томирдан тўқимага, ички органларга — кўкрак ёки қорин бўшлиғига оқаётган бўлса, у ҳолда буни ички қон оқиш дейилади.

- артериал қон оқишини тўхтатиш

хамманинг кўлидан келадиган энг осон ва тезкор усул бўлиб, жароҳатланган жой тепароғидан артерияни бармоқ билан босиб туришдир. Артерия суяк ёнига яқин жойдан ёки унинг устидан ўтган бўлса, уни босиб туриш жуда осон бўлади;

- артерияларни бармоқ билан босиш кўп куч сарфлашни талаб этади ва бутадбирни ҳатто жисмонан кучли ва чиниққан киши ҳам 15-20 дақиқадан ортиқ бажара олмайд;

- жгут (бурагич) кўл ва оёқнинг йирик артериал томирлари шикастланганда кон оқишини вақтинча тўхтатишнинг асосий усулидир. Жгут сон, елка (бир суяги бор жойга) қўйилади.

- жгут кон оқаётган жойдан 15 см юқоридан жароҳат яқинидаги терини сиқиб қўймаслик учун кийим ёки юмшоқ бинт устидан боғланади;

- жгут боғлангандан сўнг бириктирилган қоғозга қуни, соати ва дақиқаси ёзилади, қоғоз жгут остига кўриниб турадиган қилиб қистириб қўйилади;

- жгут қиш мавсумида 1 соатга, ёзда эса 1,5-2 соатга қўйилади. Жгут қўйилгандан сўнг 2 соат ўтган ҳолларда артерияни бармоқ билан босиш, жгутни аста-секин пулсни ҳисоблаб туриб 5-10 дақиқага бўшатиш ва уни аввалги жойининг юқорироғидан яна қўйиш лозим.

- жгут бўлмаганда артериядан кон оқишида бурагич қўйиш ёки кўлоёқни максимал буқиш ва уни шу вазиятда боғлаш йўли билан тўхтатиш мумкин.

- венадан кон оқишини босиб турадиган стерил боғлов қўйиш ва гавданинг шикастланган қисмини баланд кўтариб қўйиш билан тўхтатилади.

НАФАС ВА ЮРАК ТЎХТАГАНДА ШОШИЛИНЧ ТИББИЙ ЁРДАМ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ:

- бемор чалқанча ётқизилади ва шу билан тил асосини нафас олиш йулларидан четлатишга эришилади;

- ҳавонинг бурун орқали ташқарига чиқиб кетмаслигининг олдини олиш мақсадида беморнинг бурнини қисиб, оғзидан ҳаво юборилади;

- юборилаётган нафас ўртасидаги вақт 5 сонияни ташкил этади, яъни 1 дақиқада 12 мартани таш-

кил этади. Юқорида қайд этилган қоидага риоя қилиниши шарт, чунки қилинаётган муолажалар табиий нафас кўникмасини ҳосил қилишдан иборатдир;

- нафас олдириш вақтидаги юзага келадиган меъда усти соҳасидаги шишнинг пайдо бўлиши юборилаётган ҳавонинг меъдага кетаётганлигидан далолат беради;

- юрак массажини бажаришдан олдин, беморнинг исталган томонидан кўкрак тўш суягини 5- коворға бирикадиган жойидан кафтларини бир-бирига қўйиб босим оркали массаж бажарилади;

- босим вақтидаги кўкрак кафасининг эгилиши 4-5 см ни ташкил қилиши керак, аммо босим таъсири 0,5 сонияни, босимлар оралиғидаги вақт эса 0,5-1 сонияни ташкил қилади;

- қилинаётган муолажаларнинг тўғри бажарилаётганлиги, уйқу артериясида тўлқинсимон пульснинг пайдо бўлиши билан ифодаланади.

ДИҚҚАТ!!!

- Агарда, тирилтиришни 1 киши бажараётган бўлса, 2 та нафасдан сўнг 15 маротабагача босим муолажаларини қилиши керак.

- Агар тирилтириш муолажаларини 2 киши бажараётган бўлса ўпкаши вентиляцияси ва массаж муолажаларининг бир-бирига солиштирмаси 1:5 нисбатида бажарилади.

- Уйқу артериясида аниқ томир уриши тиклангандан сўнг юрак массажи тўхтатилиб, нафас олиш тўлиқ тиклангунча сунъий нафас олдириш давом этилиши шарт.

Юқорида қайд этилган ташқи юрак массажи ўз ўзидан ёрдам бера олмайди, агарда қилинаётган муолажалар сунъий нафас муолажалари билан биргаликда олиб борилмаса бефойда ҳисобланади.

ЁДДА ТУТИНГ!!!

ЖАРОҲАТЛАНГАН ШАХСГА ЎЗ ВАҚТИДА ТЎҒРИ ВА СИФАТЛИ КЎРСАТИЛГАН ШОШИЛИНЧ БИРИНЧИ ТИББИЙ ЁРДАМ БЕМОР ҲАЁТИНИ САҚЛАБ ҚОЛАДИ!

«Автоҳалокатларда биринчи тиббий ёрдам» мавзусига оид тестлар

<p>1 Умургасининг кўкрак қисми шикастланган киши транспортда қандай ташилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Каттик тахтада оркаси билан ётган ҳолда. 2. Юмшоқ тушамда оркаси билан ётган ҳолда. 3. Каттик тахтада ёни билан ётган ҳолда. 	<p>2 Қўл жароҳатланганда кийим қандай тартибда кийгизилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кийим аввал жароҳатланган қўлга, сўнгра соғига кийдирилади. 2. Кийим иккала қўлга баравар кийдирилади. 3. Кийим аввал соғ қўлига, сўнгра жароҳатланган қўлга кийдирилади.
<p>3 Суяк синганда қайси матодан котириб боғлаш учун шина сифатида фойдаланиш энг қулай?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бинт. 2. Газмол. 3. Тахта бўлаги. 	<p>4 Шикастланган кишининг ўмров суяги синганда нима қилиш зарур?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Синган жойга совуқ компресс қўйиш, бинг билан тарангрок боғлаш. 2. Қултик соҳасига тахтакач қўйиш ва тўғрилаб қўйилган қўлини гавласига қўшиб бинг билан боғлаш. 3. Пахта ёки бинг ўрамасини қултик соҳасига қўйиб тирсагидан букилган қўлини гавласига қўшиб бинг билан боғлаш.
<p>5 Сонининг юмшоқ тўқималари лат еганда биринчи тиббий ёрдам қандай кўрсатилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Лат еган жойни каттик боғлаш, 15-20 дақиқага муз солинган ҳалта қўйиш. Оёқни юқори кўтариш, тинч қўйиш. 2. Бутун оёқни таранг қилиб (пастан юқорига) боғлаш, сингандаги каби шина қўйиш. Бир стаканга ярим чой қошигида ичимлик сода солиб ичириш, касалхонага жўнатиш. 3. Оёқни юмшоқ предметга қўйиш. 	<p>6 Соғ суягининг дастки учдан бир қисми синганда жароҳатланган одамни транспортда ташиш учун тахтакач қандай қўйилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Тахтакачи сонининг бутун узунлигича тос-сон тизва бўғинигача қўйиб, синган жой бинг билан каттик боғлаб қўйилади. 2. Иккита тахтакач оёқнинг ички ва ташқи томонидан қўйилади. Бингасини оёқ тўпигидан қўлтикости чуқуригача, иккинчисини тўпикдан човгача. 3. Иккита тахтакач оёқнинг икки томонидан тўпикдан сонининг юқориги учдан бир қисмигача (синган жойдан 15-20 см юқоригача) қўйилади.
<p>7 Тос суяклари синганда биринчи ёрдам қандай кўрсатилади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зарарланган жойни каттик боғлаш, шикастланганни ярим ўтирган ҳолатга келтириш. 2. Шикастланганни каттик юзага оркаси билан ётқизиш, зарарланган жойларга қайнок иситгич қўйиш. 3. Шикастланганни каттик текис юзага ётқизиш, букилган ва икки томонга керилган тиззаларининг бўғинлари остига гўла шаклида ўрам қўйиш. 	<p>8 Қон оқинини тўхтатувчи жгут қўлоқларга қандай боғланади?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ярадан 10 -15 см пастига. 2. Ярадан 10 -15 см юқорига. 3. Бевосита яраниннг ўзига.
<p>9 Ҳайдовчи қўзи қамашган тақдирда қуйидагиларни бажариши шарт:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Қаттиқ қисмининг иложи борича ўнг томонига ўтиб тўхташи. 2. Мажбурий тўхташ ёритгичини ёқиши ва ҳаракат булагини ўзгартирмаган ҳолда тезликни камайтириши ва тўхташи. 3. Агар олдинда транспорт воситалари пайдо бўлса, бўлакни ўзгартирмай тезликни камайтириши ёки тўхташи. 4. Уюқни еритувчи чирокни ёқиши ва тўхташи. 	<p>10 Автомобилда тиббиёт қутигасини қаврла саклаш лозим?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Енгил автомобилнинг юқхонасида. 2. Тайёрловчи қорхона томонидан белгиланган жойларда, берк ҳолатда. 3. Автомобилнинг кузовида қуринадиган жойда.

Тестларга жавоблар:

Савол №	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2-мавзу	1	1	1	3	3	1	1	1	3	1
3-7-мавзу	2	2	1	3	1	2	4	4	3	2
8-мавзу	1	2	3	1	2	2	3	2	4	4
9-мавзу	4	2	2	1	4	1	2	2	2	1
10-мавзу	3	2	3	3	1	1	2	4	4	1
11-мавзу	4	2	3	1	3	1	1	2	3	2
12-мавзу	2	3	2	5	1	3	4	1	3	3
13-мавзу	2	1	2	2	3	2	1	3	3	2
14-мавзу	4	2	2	3	4	1	4	2	2	2
15-мавзу	3	3	1	2	2	1	2	3	3	1
16-мавзу	1	1	2	3	3	1	2	2	1	1
17-мавзу	1	2	3	2	2	3	4	2	2	3
18-мавзу	5	3	3	2	4	3	4	1	2	2
19-мавзу	3	2	1	1						
20-мавзу	3	2	1	1						
21-мавзу	3	3	2	1	1	3	3	1	1	4
22-мавзу	2	2	2	1	2	1	3	3	3	2
23-мавзу	1	3	4	2	2	1	1	1	1	5
24-мавзу	1	2	4	3	3	3	2	1	3	1
25-мавзу	3	1	4	2	2	2	3	2		
26-мавзу	2	3	2	3	1	3	3	1		
27-мавзу	2	3	1	2	2	1				
28-мавзу	4	2	4	3	2	3	3	2	3	1

1-Илова

1-мавзу	2	2	3	2	5	2	1	1	3	3
2-мавзу	2	1	1	1	3	1	2	3	3	3
3-мавзу	3	2	3	4	3	2	4	3	4	4
4-мавзу	4	3	2	3	1	2	3	3	2	4
5-мавзу	1	3	1	1	3	4	3	3	2	1
7-мавзу	1	5	4	3	3	2	2	3	1	3
2-Илова	1	1	2	2	3	2	3	2	2	1
3-Илова	1	3	3	3	3	1	4	3	1	3
Тиббиёт	1	1	3	3	1	2	3	2	2	2

**Йўл ҳаракати қоидаларини бузганлик учун маъмурий жавобгарлик.
ЎзР.МЖТК - Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик
тўғрисидаги Кодекси**

ЎзР. МЖТ К модда	Қисқача мазмуни	Кўриладиган чоралар, энг кам иш ҳақи
125-1	Транспорт воситасини бошқариш ва йўловчилар ташишда хавфсизлик камаридан, мотопшлемлардан фойдаланиш қоидаларига риоя этилмаса	1/5
125-2	Белгиланган тартибда рўйхатдан, техник кўриқдан ўтказилмаса, фойдаланиш ман этиладиган даражада носозлиги бўлса, ифлослантирувчи моддаларнинг миқдори, шовқин даражаси белгиланган нормалардан ортиқ бўлса	0,5
125-3	Тормоз тизими, руль бошқаруви, уловчи қурилмада носозлиги бўлган ёхуд тегишли рухсати бўлмағи туриб қайта жиҳозланган транспорт воситалари бошқарилса	1
125-4	Шаҳарлараро, халқаро йўловчи ташишни амалга оширадиган автобуслар тахографларсиз ёки уни ўчирган ҳолда бошқарилса	3
125-5	~~Фойдаланиш белгиланган тартибда~~ ман этилган транспорт воситалари бошқарилса ёки давлат рақам белгиси ўзбошимчалик билан янги олинган бўлса	5
125-6	Давлат рақам белгиси ясама ёки ўзга усулларда ўзгартирилган, шунингдек давлат рақам белгиси айти шу транспорт воситасига тегишли бўлмаган транспорт воситалари бошқарилса	10
125-7	Транспорт воситаси махсус жиҳозланмаган жойда сақланса	Фуқароларга-1 Мансабдор шахсларга - 2
125 ¹ -1	Юк ташиш ва шатакка олиш қоидалари бузилса	5

125 ¹ -2	Тегишли рухсатномаси бўлмағи туриб оғир вазили, йирик габаритли, хавфли юкларни ташиш ва юк билан ёки юксиз ҳолдаги габарит ўлчамлари белгиланган нормалардан ортиқ бўлган транспорт воситалари билан йўлга чиқилса, рухсатномада кўрсатилган ҳаракат йўналишидан четга чиқилса.	Фуқароларга – 10 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ойгача муддатга маҳрум этилади. Мансабдор шахсларга-15
126-1	Кўзгусимон ёки туси ўзгартирилган (қорайтирилган) ойналар ўрнатилган транспорт воситаларидан, худди шунингдек ҳайдовчининг ўрнидан теварак-атрофни кўришни чеклайдиган қўшимча нарсалар ўрнатилган ёки копламалар суртилган транспорт воситаларидан фойдаланилса	1
126-2	Худди шундай ҳуқуқбузарлик маъмурий жазо қўллангандан кейин бир йил давомида тақрор содир этилса	2
127-1	Транспорт воситасига рухсатсиз товуш чиқарувчи ва ёритувчи қурилмалар ўрнатилса ёки улар ўзгартириб ўрнатилса	1
127-2	Рухсатсиз транспорт воситасига товуш чиқарувчи ва ёритувчи махсус қурилмалар ўрнатилса	Фуқароларга – 1-3 Мансабдор шахсларга –3-5
128-1	Транспорт воситалари пиёдалар йўлчаларидан юргизилса, йўл белгилари ёки йўлнинг катнов қисмидаги чизиқлар билан белгилаб қўйилган талабларга риоя этилмаса, одамларни ташиш, транспорт воситаларини қуватиб ўтиш, йўналишли транспорт воситалари тўхтайдиган бекатлардан ёки пиёдалар ўтиш жойларидан юриш қоидаларини, сутканинг қоронғу вақтида ёки кўриш чекланган шароитларда ёритиш асбобларидан фойдаланиш қоидалари бузилса, йўловчиларга лойка сачратилса	0,5
128-2	Ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган худди шундай ҳуқуқбузарлик маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида тақрор содир этилса	1
128-3	Ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган худди шундай ҳуқуқбузарлик икки марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида тақрор содир этилса	3

128-4	Ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган худди шундай ҳуқуқбузарликни уч марта ва ундан ортиқ маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	4 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ой муддатга маҳрум этилади.
128 ¹ -1	Транспорт воситасини бошқариш вақтида телефондан фойдаланиш қоидаси бузилса	2
128 ¹ -2	Йил давомида транспорт воситасини бошқариш вақтида телефондан фойдаланиш қоидаси такроран бузилса	3 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ой муддатга маҳрум этилади.
128 ² -1	Транспорт воситасини бошқаришда унинг салони олд қисмига ишлаб чиқарувчи корхона томонидан ўрнатилган монитордан теле, видеодастурлар томоша қилиш учун фойдаланилса	1
128 ² -2	Транспорт воситаси салони олд қисмига ўзбонимчалик билан монитор (дисплей) ўрнатилса	2
128 ² -3	128 ² -модданинг 1- ва 2-қисмларида назарда тутилган ҳуқуқбузарликлар маъмурий жазо қўлланилгандан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	3 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ой муддатга маҳрум этилади.
128 ³ -1	Белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан кўп бўлмаган катталиқда ошириб юборилса	1
128 ³ -2	Белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан ортиқ, лекин 40 километрдан кўп бўлмаган катталиқда ошириб юборилса ёки ҳайдовчиларнинг белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан кўп бўлмаган катталиқда худди шу ҳуқуқбузарлик учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса	5

128 ³ -3	Белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 40 километрдан ортик катталиқда ошириб юборилса ёки белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан ортик, лекин 40 километрдан кўп бўлмаган катталиқда худди шу ҳуқуқбузарлик учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса ёхуд белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан кўп бўлмаган катталиқда худди шу ҳуқуқбузарлик учун икки марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса	10 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 1 йил муддатга маҳрум этилади.
128 ³ -4	Белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 40 километрдан ортик катталиқда ошириб юбориши худди шу ҳуқуқбузарлик учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса ёки белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан ортик, лекин 40 километрдан кўп бўлмаган катталиқда худди шу ҳуқуқбузарлик учун икки марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса ёхуд белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан кўп бўлмаган катталиқда худди шу ҳуқуқбузарлик учун уч марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса	Транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 2 йил муддатга маҳрум этилади.
128 ⁴ -1	Светофорнинг ёки йўл ҳаракатини тартибга солувчининг тақиқловчи ишораларига бўйсунмаса	2
128 ⁴ -2	Худди шундай ҳуқуқбузарлик маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	5
128 ⁴ -3	Светофорнинг ёки йўл ҳаракатини тартибга солувчининг тақиқловчи ишораларига бўйсунмаслиги икки марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	Транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 1 йил муддатга маҳрум этилади.
128 ⁵ -1	Тўскинликсиз ҳаракат қилиш ҳуқуқидан фойдаланадиган транспорт воситаларининг ўтиб кетишига ҳалақит берилса	5

128 ⁵ -2	Хайдовчиларнинг йўлнинг карама-карши ҳаракатланиш учун мўлжалланган томонига ёки бўлагига йўл ҳаракати коидаларини бузган ҳолда чиқишса, авария ҳолати юзага келса	10
128 ⁵ -3	Ушбу модданинг биринчи ёки иккинчи қисмларида назарда тутилган ҳуқуқбузарликларни маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	20 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 1 йил муддатга маҳрум этилади.
128 ⁶ -1	Тўхташ ёки тўхтаб туриш коидалари бузилса	3
128 ⁶ -2	Худди шундай ҳуқуқбузарлик маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	5
128 ⁶ -3	Худди шундай ҳуқуқбузарлик икки марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	10
128 ⁶ -4	Худди шундай ҳуқуқбузарлик уч марта ва ундан ортик маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	15
129-1	Йўл ҳаракати хавфсизлигига таҳдид солувчи ёки авария ҳолатини келтириб чиқарувчи гуруҳ бўлиб ҳаракат қилишда катнашилса	3
129-2	Ҳаракат хавфсизлигига таҳдид солувчи гуруҳ бўлиб юрилса ва бир йил давомида шундай коидабузарлик икки маротаба содир этилса	5 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ойдан 1 йилгача муддатга маҳрум этилади.
130-1	Темир йўлдан ўтиш коидаси бузилса	3
130-2	Темир йўлдан ўтиш коидасини бузиш маъмурий жазо қўлланилгандан кейин бир йил давомида такроран содир этилса	5 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ойдан 1 йилгача муддатга маҳрум этилади.

131-1	Транспорт воситалари маст ҳолда бошқарилса	Транспорт воситасини бошқариш ҳукукидан 1,5 йилдан 3 йилгача муддатга маҳрум этилади.
131-2	Худди шундай ҳукукбузарлик транспорт воситаларини бошқариш ҳукуки бўлмаган шахс томонидан содир этилган бўлса	30 ёки 15 суткагача муддатга маъмурий камокка олинади.
131-3	Алкоголли ичимликдан, гиёҳванд модда таъсиридан ёки ўзгача тарзда маст шахсга транспорт воситасини бошқариш топширилса	15 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳукукидан 2 йилдан 3 йилгача муддатга маҳрум этилади.
133	Транспорт воситаси ҳайдовчисининг ЙҲҚни бузиши жабрланувчига енгил тан жароҳати ёки анча миқдорда моддий зарар етказса	3-5 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳукукидан 1 йилдан 3 йилгача муддатга маҳрум этилади.
134	Ҳайдовчининг ЙҲҚни бузиши транспорт воситаси ёки бошқа мол-мулкнинг шикастланишига олиб келса	1-2 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳукукидан 6 ойдан 1 йилгача муддатга маҳрум этилади.
135-1	Транспорт воситаларини бошқариш ҳукуқини берувчи ҳужжатлари, уни рўйхатдан ўтказганлик ҳақидаги, шунингдек транспорт воситасига эгалик қилиш, эгаси йўқлигида ундан фойдаланиш ёки тасарруф этиш ҳукуқини тасдиқловчи ҳужжатлари, транспорт воситаси эгаларининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш бўйича суғурта полиси, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда эса лицензия карточкаси ёки йўл варакаси ёнида бўлмаган ҳолда бошқарилса, ишончномаларини, транспорт воситаларини бошқа шахсга ўтказиш ва ижарага бериш шартномаларини белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказмасдан (ҳисобга қўймасдан) транспорт воситалари бошқарилса	0,5

135-2	Тр. воситаларини бошқариш ҳукуки бўлмаган шахслар тр. воситаларини бошқаришса, бошқариш ҳукуки бўлмаган шахсга транспорт воситаларини бошқариш топширилса	3
135-3	Транспорт воситаларини бошқариш ҳукукидан маҳрум этилган шахслар бундай воситаларни бошқаришса	5
135 ¹ -1	Суғурта полисларида (СП) назарда тутилмаган фойдаланиш даврида тр. воситалари бошқарилса, шунингдек фақат мазкур СПда кўрсатилган ҳайдовчилар айти шу транспорт воситасини бошқариши тўғрисида мазкур СПда назарда тутилган шартларни бузган ҳолда транспорт воситасини бошқарса	1
135 ¹ -2	Мажбурий суғурта бўйича қонунда белгиланган мажбуриятнинг бажармаслиги, бундай мажбурий суғурта қилинмаганлиги олдиндан аён бўлса, транспорт воситасини бошқариш	Фуқароларга- 1 Мансабдор шахсларга- 3
136-1	Алкоголли ичимликдан, гиёҳванд модда таъсиридан ёки ўзгача тарзда мастлиги ёки маст эмаслигини белгиланган тартибда аниқлаш учун текширувдан ўтишдан бўйин товланса	Транспорт воситасини бошқариш ҳукукидан 1,5 йилдан 3 йилгача муддатга маҳрум этилади.
136-2	Худди шундай ҳукуқбузарлик транспорт воситаларини бошқариш ҳукуки бўлмаган шахс томонидан содир этилган бўлса	30 ёки 15 суткагача муддатга маъмурий қамоққа олинади.
136-3	Мопед, велосипед ҳайдовчи, от-уловли аравани бошқариб борувчи шахслар тиббий кўрикдан ўтишдан бўйин товласа	3
137	Йўл-транспорт ҳодисаси катнашчилари белгиланган қоидаларни бузган ҳолда ҳодиса юз берган жойдан кетиб қолса	30 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳукукидан 2 йил муддатга маҳрум этилади ёхуд 15 суткагача маъмурий қамоққа олинади

138-1	Пиёдалар ва йўл ҳаракатининг бошқа иштирокчилари ЙХҚни бузишса	1/3
138-2	Ҳайдовчиларга ҳар хил хизмат кўрсатиш мақсадида фуқаролар йўлнинг қатнов қисмида туришса ва мол боқипса	0,5
138-3	Пиёдаларнинг ЙХҚни бузиши авария ҳолатини келтириб чиқарса	1
138-4	Мопед, велосипед ҳайдовчи, от-уловли аравани бошқариб борувчи шахснинг алкоғолли ичимликдан, гиёҳвандлик моддаси таъсиридан ёки ўзгача тарзда маст бўлган ҳолда йўл ҳаракати қоидаларини бузиши	3
139-1	Белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилмаган ёки мажбурий техник кўрикдан ўтказилмаган транспорт воситалари йўлга чиқарилса	3
139-2	Носозлиги ёки бошқа шартлар туфайли фойдаланилиши тақиқланган ёҳуд тегишли рухсат бўлмағи туриб қайта жиҳозланган транспорт воситалари йўлга чиқарилса	5
140	Маст ҳолдаги ҳайдовчилар ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқи бўлмаган шахсларни транспорт воситасини бошқаришга йўл қўйилса	15
141	Транспорт воситаларидан шахсий бойлик орттириш мақсадида фойдаланилса	2-5
147-1	Йўлларга, йўл иншоотларига, йўл ҳаракатини тартибга солиб турувчи тех.вос. шикаст етказилса, уларни сақлаш қоидалари бузилса, йўл қопламаси ифлослантирилса	10
147-2	Йўлларни, йўл иншоотларини, темир йўлдан ўтиш жойларини ҳаракат учун хавфсиз ҳолда сақлаш қоидалари бузилса	15
194-1	Ички ишлар ходимининг қонуний талаблари бажарилмаса	0,5-2
194-2	Худди шундай ҳуқуқбузарлик маъмурий чора қўлланилгандан кейин бир йил давомида такроран содир этилса	2-3 ёки 15 суткагача муддатга маъмурий қамокка олишга сабаб бўлади

ЎЗР МЖТК 291-моддасига асосан, транспорт воситаси махсус белгиланган жойга ушланиб қолинади.

Мундарижа

Сўз боши.

1. Умумий қондалар.....	5
2. Қондаларда қўлланилган асосий тушунча ва атамалар.....	5
3. Ҳайдовчиларнинг умумий мажбуриятлари.....	12
4. Йўл-транспорт ҳодисаси содир этган ҳайдовчиларнинг вазифалари.....	15
5. Писдаларнинг вазифалари.....	17
6. Йўловчиларнинг вазифалари.....	19
7. Махсус транспорт воситаларининг имтиёзлари.....	20
8. Светофор ва тартибга солувчининг ишоралари.....	22
9. Огоҳлантирувчи ва фалокат ишоралари, фалокат сабабли тўхташ белгисининг қўлланилиши.....	29
10. Ҳаракатланишни бошлаш, йўналишларни ўзгартириш.....	32
11. Йўлнинг қатнов қисмида транспорт воситаларининг жойлашиши.....	35
12. Ҳаракатланиш тезлиги.....	40
13.....	43
14. Тўхташ ва тўхтаб туриш.....	47
15. Чорраҳада ҳаракатланиш.....	51
16. Писдаларнинг ўтиш жойлари ва белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг бекатлари.....	56
17. Темир йўл кесишмалари орқали ҳаракатланиш.....	58
18. Автомагистралларда ҳаракатланиш.....	61
19. Турар-жой ҳаҳаларида ҳаракатланиш.....	63
20. Тик нишаблик ва баландликларда ҳаракатланиш.....	65
21. Белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг имтиёзлари.....	66
22. Ташқи ёритиш асбобларидан фойдаланиш.....	69
23. Механик транспорт воситаларини шатакка олиш.....	73
24. Транспорт воситаларини бошқаришни ўргатиш.....	75
25. Одам ташиш.....	77
26. Юк ташиш.....	80
27. Велосипед ва аравалар ҳаракатланишига, шунингдек, ҳайвонларни ҳайдаб ўтишга доир қўшимча талаблар.....	82
28. Мансабдор шахслар ва фуқароларнинг йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш, транспорт воситаларини йўлга чиқариш, уларга ракам ва таниклик белгиларини ўрнатиш бўйича вазифалари.....	84
Йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашда ахборот-коммуникация технологиялари.....	90

«Йўл ҳаракати қондалари»га 1-илова

Йўл белгилари

1. Огоҳлантирувчи белгилар.....	91
2. Имтиёз белгилари.....	98
3. Тақикловчи белгилар.....	100
4. Буюрувчи белгилар.....	108
5. Ахборот-ишора белгилари.....	111
6. Сервис белгилари.....	121
7. Қўшимча ахборот белгилари.....	122

«Йўл ҳаракати қондалари»га 2-илова

1. Ёт.....	128
2. Тик чизиклар.....	132

«Йўл ҳаракати қондалари»га 3-илова

Транспорт воситаларидан фойдаланишни тақикловчи шартлар.....	134
--	-----

«Йўл ҳаракати қондалари»га 4-илова

Хавфлилик белгилари.....	140
Автоҳалокатларда шошилишч биринчи тиббий ёрдам кўрсатиш қондалари ва талаблари.....	141
Тестларга жавоблар.....	150
Йўл ҳаракати қондаларини бузганлик учун маъмурий жавобгарлик.....	151

3000 сўм

ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ҚОИДАЛАРИГА СУРАТЛИ ШАРҲЛАР ВА ТЕСТЛАР

(Ўқув-услубий қўлланма)

Мухаррир: Адиба Ҳамро кизи
Техник муҳаррир: Мухриддин Ҳамроев
Дизайнер, саҳифаловчи: Егор Алексеев
Мусаҳҳих: Сухробжон Аввалбоев

Наشريёт лицензияси: А1 № 221–16.11.2012 йил.
Босишга рухсат этилди: 28.11.2013 йил.
Шартли босма табағи: 10. Нашр табағи: 6,7.
Бичими: 60x90 $\frac{1}{16}$, Times New Roman гарнитураси. Офсет босма.
Адади: 10 000 нусха.
01-13 — Буюртма.
Баҳоси шартнома асосида.

«Автоҳамроҳ» журнали таҳририяти,
Тошкент шаҳри, Бодомзор йўли кўчаси, 3-уй
Тел.: (+99871) 237-60-79, 237-60-19
E-mail: uzavto@list.ru

Наشريёт манзили:
«Yurist-media markazi» нашриёти,
Тошкент шаҳри, Отчопар кўчаси, 82-уй.
Тел.: 230-04-74, (+99894) 181-27-80.
E-mail: yurist_media@mail.ru

Босмаҳона манзили:
Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг «G'afur G'ulom»
нашриёт-матбаа ижодий уйида чоп этилди.
Буюртма № 485
100128, Тошкент, Шайхонтоҳур кўчаси, 86.